

**HABER MEDYA’SINDA
KADIN GAZETECİLERİN KONUMU:
AZERBAYCAN VE TÜRKİYE’DE
KADIN GAZETECİLER**

Yüksek Lisans Tezi

Gülara Zeynalova

Eskişehir 2021

**HABER MEDYA’SINDA KADIN GAZETECİLERİN KONUMU:
AZERBAYCAN VE TÜRKİYE’DE KADIN GAZETECİLER**

GULARA ZEYNALOVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Cemal Can Cingi

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Nisan 2021

ÖZET

HABER MEDYA’SINDA KADIN GAZETECİLERİN KONUMU: AZERBAYCAN VE TÜRKİYE’DE KADIN GAZETECİLER

GULARA ZEYNALOVA

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 2021

Danışman: Doç. Dr. Can Cemal Cingi

Medya insanın günlük yaşantısında her geçen gün daha fazla yer almaktadır. 20 ve 21 yüzyılda teknolojik yeniliklerle bu alan neredeyse yaşamımızın tamamını kapladı. Gazeteler, radyo, televizyon, sosyal medya günümüz toplumunda önemli konumdadır. İletişim araçları toplumda sağlıklı bir düzen sağlamaya yardımcı olmaktadır. Günümüz toplumunun düzeninin sağlanmasında ve gelişiminde iletişim araçlarının yanı sıra bu alanda çalışan gazetecilerin de büyük katkıları vardır.

Bu çalışmada haber medyasında çalışan kadın gazetecilerin konumu, haber konuları, yöneticilik ve kadın temsillerine etki durumları incelenmektedir. Aynı zamanda da Feminizmde medyanın kadın haklarıyla, kadınlarla ilgili konumunu tartışılmaktadır. Kadın gazetecilerin kültürel, ekonomik, toplumsal özelliklerinin yanında Azerbaycan ve Türkiye kadın gazetecilerinin çalışma kültürü araştırmalarla kıyaslanmıştır. Çalışmada haber medyasında 10 Azerbaycanlı, 10 Türk kadın gazeteci ile görüşmeler yapılmış ve görüşmeler yorumlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Medya, Kadın gazeteciler, Haber, iletişim

ABSTRACT

NEWS MEDIA POSITION OF WOMEN JOURNALISTS: WOMEN JOURNALISTS IN TURKEY AND AZERBAIJAN

GULARA ZEYNALOVA

Department of Communication Design and Management
Anadolu University Graduate School of Social Science, April 2021

Advisor: Assoc. Dr. Can CemalCingi

The media is more and more present in people's daily life. In the XX and XXI century, this area covered almost all of our lives with technological innovations. Newspapers, radio, television, social media have an important place in today's society. Communication tools help to establish a healthy order in the society. Working journalists also have great contributions.

In this study, the position of women journalists working in the news media, news topics, management and the impact on women's representation are examined. And also the media to women's rights, feminism, the position concerning women is discussed you journalists cultural, economic, next to the social characteristics Azerbaijan and Turkey compared. There search culture of female journalists News media 10 Azerbaijanis, taken on interviews with 10 Turkish woman journalist and interpreted interviews taken.

Keywords: Media, Women journalists, News, Communication

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı tamamlamak birçok insanın yol göstericiliği ve manevi desteği ile mümkün oldu. Öncelikle ikinci danışmanım Prof. Dr. Erhan Eroğlu'ya, tez konumu iyi bir şekilde anlamamı sağlayan değerli hocam, Prof. Dr. İncilay Cangöz'e, tüm süreç boyunca benden güvenlerini esirgemeyen aileme, arkadaşlarıma ve tezime katkı sunan değerli gazeteci katılımcılara ve son olarak tez çalışmam boyunca bana yardımcı olan, her adımda desteğini hissettiğim Murat Selvi'ye teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
TABLolar DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç	4
1.3. Önem	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
2.ALANYAZIN	6
2.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	11
2.2. Feminizm	11
2.3. Kadın Hareketinde Dalgalar.....	15
2.3.1. Birinci dalga kadın hareketi	17
2.3.2. İkinci dalga kadın hareketi	19
2.3.3. Üçüncü dalga kadın hareketi	29
2.4. Türkiye ve Azerbaycan’da Kadın Hareketi Tarihçesi	35
2.4.1. Osmanlı Dönemi Kadın Hareketi.....	37
2.4.2. Cumhuriyet dönemi kadın hareketi	44
2.4.3. 1980’ler ve günümüz Türkiye’sinde kadın hareketi	48

2.4.4. XX Yüzyılın başlarında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti devrinde kadın hareketi	55
2.4.5. Sovyetler döneminde Azerbaycan’da kadın hareketi.....	63
2.4.6. 1991’den sonra ve günümüz Azerbaycan’ında kadın hareketi.	70
2.5.Habercilik Sektöründe Kadın Gazeteciler.....	76
2.5.1. Türkiye’de habercilik sektöründe kadın gazeteciler	81
2.5.2. Azerbaycan’da habercilik sektöründe kadın gazeteciler	89
2.6. Medyada ve Haber Medya’sında Kadın Gazetecilerin Sorunlarıyla ilgili Araştırmalar	97
3.YÖNTEM	100
3.1. Araştırmanın Amacı	100
3.2.Araştırmanın Yöntemi	100
3.3.Evren ve Örneklem.....	101
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	102
3.5.Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	102
4. BULGULAR VE YORUM.....	103
4.1. Katılımcıların demografik özellikleri.....	103
4.2.Katılımcıların İşyerinde Karşılama Durumu.....	106
4.3.Katılımcıların Gazetecilikte Yaşadıkları Avantaj ve Dezavantajları	110
4.4. Katılımcıların Haber Konuları.....	117
4.5. Katılımcıların Haber Kaynaklarıyla İlişkisi	118
4.6.Katılımcıların Mesleklerine Ailelerinin Bakış Açısı	121
4.7.Katılımcıların İş Seyahatine Çıkma Durumu	122
4.8.Katılımcıların Mesleği Seçme Nedenleri.....	124
4.9. Katılımcıların Meslek Hayatlarında Karşılaştıkları Engeller	126
4.10.Katılımcıların Meslekte Yönetici Olmaya Dair Düşünceleri	129
4.11. Katılımcıların Meslekteki Geleceklerine Dair Düşünceleri.	131

4.12. Katılımcıların Kadın Hakları Konusunda Haber Yazmalarına Dair Düşünceleri	133
4.13. Katılımcıların Türkiye’de (Azerbaycan’da) Çalışan Kadın Gazetecilere Dair Düşünceleri (Farklılıklar ve Benzerlikler)	135
5. SONUÇ	139
KAYNAKÇA	
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKG	Azerbaycanlı Kadın Gazeteciler
ANS	Azerbaycan Haber Servisi
BRT	Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
CEO	ChiefExecutiveOfficer
CNN	Cable News Network
EEOC	Eşit İstihdam Fırsatı Komisyonu
ISESCO	İslami Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu
İKÖ	İslam Kongresi Örgütü
KADER	Kadın Adayları Destekleme Derneği
LGBT	Lezbiyen, gey, biseksüel, transgender topluluk.
NARAL	Ulusal Kürtaj ve Üreme Hakları Eylem Ligi
NOW	Kadınlar için Ulusal Organizasyonu
NTV	Nergis Televizyon Kanalı
NWPS	Ulusal Kadınların Siyasi Toplantıları
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TKG	Türk Kadın Gazeteciler
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜBAKKOM	Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
YAZKO	Sınırlı Sorumlu Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Azerbaycan, Bakü’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Demografik Özellikleri.	103
Tablo 2. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Demografik Özellikleri	105
Tablo3. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin İşyerinde Karşılama Durumu	106
Tablo 4. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin İşyerinde Karşılama Durumu	108
Tablo 5. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Avantaj Ve Dezavantajları.....	110
Tablo6. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Avantaj Ve Dezavantajları	114
Tablo 7. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Konuları	117
Tablo 8. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Konuları	118
Tablo 9. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Kaynaklarıyla İlişkisi	118
Tablo 10. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Kaynaklarıyla İlişkisi.....	119
Tablo 11. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleklerine Ailelerinin Bakış Açısı	121
Tablo 12. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleklerine Ailelerinin Bakış Açısı.	122
Tablo 13. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin İş Seyahatine Çıkma Durumu.	123
Tablo 14. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin İş Seyahatine Çıkma Durumu.	123
Tablo 15. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleği Seçme Nedenleri.	124
Tablo 16. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleği Seçme Nedenleri.....	125
Tablo 17. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekte Karşılaştıkları Engeller.....	126
Tablo 18. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekte Karşılaştıkları Engeller	128
Tablo 19. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Yönetici Olmaya Dair Düşünceleri.	129
Tablo 20. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Yönetici Olmaya Dair Düşünceleri.	130
Tablo 21. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekteki Geleceklerine Dair Düşünceleri.	131
Tablo22. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekteki Geleceklerine Dair Düşünceleri.	132

Tablo 23. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Kadın Hakları Konusunda Haber Yapmaları.....	133
Tablo 24. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Kadın Hakları Konusunda Haber Yapmaları.....	134
Tablo 25. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilere Dair Düşünceleri.(Farklılıklar ve Benzerlikler)	136
Tablo 26. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilere Dair Düşünceleri.(Farklılıklar ve Benzerlikler)	137

1. GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problemi amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları ele alınmaktadır.

1.1. Problem

Günümüzde çok kullanılan medya sözcüğü gazete, dergi, radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarının tümünü kapsayan bir alandır; yazılı, sesli ve görsel kitle iletişim araçları olarak tanımlanmaktadır. Yine de binlerce kilometrenin ötesinde olan bir kentin bir evinde yaşayan birine ulaşabilen medyaya bu tanımlamalar yetersiz kalmaktadır. Gelişim süreci içerisinde kitle iletişim araçları haber alma ihtiyacından ortaya çıkmıştır; bu nedenle de ekonomik, politik ve toplumsal yaşamda önemli bir yere oturmuştur. Bununla birlikte, görsel veya sanatsal özellikleri nedeniyle medya teriminin alanı genişlemiştir. Ortaya çıktığı andan itibaren medya teknolojik gelişmelerden etkilenmiş ve teknolojik gelişmelere paralel sürekli yenilenerek günümüzün mobil araçlarına verilmiştir. Tablet, akıllı telefon, akıllı saat, bilgisayar gibi elektronik araçları giyilebilir özelliğiyle insana yepyeni ufuklar açabilmektedir.

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler haber medyasının haber yapma ve gazeteci istihdamını da etkilemektedir. İnsanlar artık üzerlerinde taşıyabildikleri mobil iletişim araçları sayesinde haber, enformasyon ve bilgiye çok daha hızlı ve her an her yerden ulaşabilmektedir. Medya sektöründeki teknoloji kaynaklı olumlu gelişmelere karşın kadınların temsili ve kadın istihdamı konularında aynı oranda olumlu gelişmelerden söz edilememektedir.

Medyadakadın temsillerini ele alan çalışmalarda kadınların şu kategoriler içerisinde betimlendiklerini belirtmektedir:

- Fedakar eş
- İdeal anne
- Fettan (yuva yıkan) kadın
- Cinsel nesne
- Şiddet mağduru
- Şiddet faili

Medya sektöründe kadın gazeteci olmak mesleki olarak pekçok zorluğu içinde barındırmaktadır. Medya endüstrilerinde kadınların maruz kaldığı ayrımcı tutumlar, bir kadın olarak meslek sahibi olmanın sorunlu bir durum olduğunu göstermektedir.

¹Kadınlar, onlardan mesleki yönden profesyonel kıstaslara ulaşmaları beklenirken aynı zamanda kadınlığın sosyal ve kültürel beklentileriyle de yüz yüze gelmekte olduklarını belirtmektedir.²Kadınların muhabir ya da haber kaynağı olarak haberlerde yer almaları da erkeklerinkinden daha az sayıdadır (Rakow ve Kranich, 1991, s.523). Kadınların muhabir olarak yoklukları, kaynak olarak yokluklarıyla ilintilidir. Kadınlar erkeklerin ve seçkinlerin egemenliğinde olan kamusal alana giremedikleri için haber medyasında temsil edilemediklerini bir bahane olarak öne sürer. Örneğin, bir haberde kullanılacak “uzman” görüşü için çoğunlukla kamusal alan içerisinde yer alan, otorite ve statü sahibi erkeklerle başvurulmaktadır. Eril anlatılarda kaynak olarak başvurulmuş kadınlar çoğunlukla kamusal bir tartışmanın ya da çatışmanın bir parçası, tarafı değildirler. Aksine, kadınlar, kamusal tartışmalarda, bir tarafın soruna ilişkin getirdiği yorumun kanıtı olarak sunulurlar. Bu durum genellikle kadın olan kaynakların haberin içeriğinde rehine, şehit annesi ya da tecavüz mağduru olduğu durumlarda belirginleşmektedir. Bununla birlikte, “destek göstergesi” olarak haberlerde yer alan kadınlar, bir kurum ya da kuruluşla olan ilişkilerine bağlı olarak bir eylem ya da politikayı onaylamak için kullanılırlar. Örneğin, kamusal bir tartışma içerisinde konuşan özne olarak yer alan kadınlar çoğunlukla kadınlar hakkında değil; üyesi oldukları örgüt ya da kurum hakkında görüşlerini ifade ederler. Bir başka deyişle, kadınlar haberlerde kadın figüran olarak yer alırlar ancak kadın kimlikleriyle konuşamazlar. Kadınların kadınlar hakkında konuşmalarına izin verenler ise, “alışılmışın dışındaki göstergeler” ya da feministlerdir (Rakow ve Kranich, 1991: 533-535).

Medyada kadın temsilleri gibi kadın istihdamı özellikle kadın gazetecilerin çalışma koşulları da önemli çok önemli bir boyuttur.

Kadınlar geçmişten bugüne kadar medya sektöründe erkeklerle oranla daha az yer almaktadırlar. Günümüzde ise eskiye nazaran istihdamlarında artış vardır.

Medya sektörü halkın sorunlarını en görünür olması gerektiği alanlardan/kurumlardan biridir. Kendileri hak savunucusu olsalar da kadın gazetecilerin medya kuruluşlarının cinsiyetçi işbölümü ve eril meslek kültürü içerisindeki çalışma güçlükleri görünür olamamaktadır. Haber medyasında kadınlar daha çok alt kademelerde çalışmakta, eşit işe eşit ücret alamamakta ve ekrana çıkan gazeteciler genç ve güzel olma baskısına maruz kalmaktadır. Medyada çalışan kadın gazetecilerin üst düzey yönetici

¹ Gencel, M. , Binark, M. (2010) , Eleştirel Medya Okuryazarlığı, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

²Van Zoonen, L. (2003) Feminist Media Studies, London: Sage, s.54.

olmaları erkeklere oranla çok az bir düzeydedir. Kadın gazeteciler ne kadar yüksek verimlilik gösterebilirler de hep bir ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle varlıklı ve zengin ailelerden gelmediği sürece kadının üst düzey yönetici olma ve karar aşamalarında etkin rol alma olasılığı çok az orandadır.

1970’lerde Batı ülkelerinde ticari medyada çalışan kadınların %20’nin altında olduğu ve televizyonda çalışan kadınların %10’u bile bulmadığını kanıtlandı. Üst düzey yöneticilerin erkek olduğu, düzeltici ve montajcıların kadınlar olduğu bir gazetecilik hüküm sürüyordu.³

2000’li yıllarda kadın gazetecilerin %40’ı 25 yaşın altında, yükseköğrenimli, kentlerde yaşıyor, erkeklerle kıyasla yalnız yaşıyor, daha az para kazanıyor ve kariyerlerine daha sık ara veriyorlar. Televizyonda sunuculuk yapan kadın oranında artış görülüyor. Bu dönemde kadın gazeteciler daha çok sağlık, eğitim ve kültür sayfalarında çalışıyorlar. Politika, diplomasi, spor ve ekonomi kadınların neredeyse hiç çalışmadıkları alanlardır.⁴

Günümüz toplum yapısında kadınların konumu kısıtlanmıştır. Ekonomik, eğitim, siyaset, çalışma ve yaşam alanında kadınlar hep ikinci plana atılmıştır. Toplumda böyle bir algı oluşmuştur: Kadınlar sadece doktor, hemşire veya öğretmen olmalı aksi takdirde gördüğü işten dışlanmalıdır. Bu algı günümüzde yıkılsa da “izleri” hala devam etmektedir. Polis, sporcu, gazeteci gibi kadınların “dışlandıkları” mesleklerde kadınların çoğu ya istifa ediyor ya da seçtiği mesleği nefretle zor koşullarda sürdürmektedir.

1970’li yılların feminist görüşleri kadınların imajlarının değiştirilebilmek için yeni rol modellerine duyulan gereksimi öne çıkardı. Bu eksik temsilin kadının yaratıcı potansiyelini gerçekleştirmesinin önünde engel oluşturduğu gibi, çalışan kadınların varlığını görünmez kılarak kadınların erkeklere bağımlılığını sürdürmesine imkan hazırladığını belirterek, daha fazla kadının medya sektöründe çalışması gerekliliğini politik talep haline dönüştürdüler.⁵

Medyanın cinsiyetçi yapısı, burada çalışanların içinde bulundukları profesyonel ideolojiden kaynaklanmaktadır. İletişim sektörü kadını iki kalıp yargı içinde kullanmaktadır. Birincisi ataerkil yapı içinde kadının anne, eş, ev kadını gibi geleneksel

³F. Kerestecioğlu vd. , (2007) Kadın Odaklı Habercilik s. 116

⁴Alankuş, S. (2007), İnsan Hakları Haberciliği, IPS İletişim Vakfı, İstanbul, s.120

⁵Alankuş, 2007, a.g.k. , s.119

roller içine alınması, ikincisi ise ilgi çekicilik, en çok izlenme ve dalgalanma kaygılarına boyun eğmiş şekliyle kadın bedeninin teşhir edilmesi.⁶

Bu çalışmada medya kuruluşlarında çalışan kadın gazetecilerin konumu Türkiye ve Azerbaycan ülkeleri arasında kıyaslamalı olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın problemi, medya kuruluşlarında yer alan kadın gazetecilerin, çalışma hayatı ve meslek kültürü içerisinde ne tür problemler yaşadıklarıdır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın temel amacı Azerbaycan ve Türkiye’de olmak üzere iki ülkede haber medyasında çalışan kadın gazetecilerin iş yaşamında karşılaştıkları sorunlar ve haber kuruluşlarındaki eril kültür ve cinsiyetçi işbölümü kaynaklı yaşadıkları güçlüklerin ortaya çıkarılmasıdır. Bu ana amaç doğrultusunda alt amaçlar şöyledir:

- Azerbaycan ve Türkiye’de kadın gazeteciler, iş yaşamında karşılaştıkları önemli problemleri nelerdir?
- Azerbaycan ve Türkiye’de kadın gazetecilerin karşılaştıkları problemlerin benzer ve farklılıkları nelerdir?
- Azerbaycan ve Türkiye’de kadın gazeteciler hangi konularda haber yapmaktadır? Haber konularında iki ülkedeki kadın gazeteciler arasında benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?
- Kadın gazeteciler için aile hayatı ile iş yaşamının uyumlaştırılmasında iki ülke arasında farklılık ve benzerlikler nelerdir?
- Toplumsal cinsiyet rollerinin iş yaşamına yansımada benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
- Azerbaycan ve Türkiye’de kadın gazetecilerin mesleki idealleri ve planlamalarında benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
- Azerbaycan ve Türkiye’de kadın gazetecilerin kendilerinde gördükleri en güçlü özellikler nelerdir?

1.3. Önem

Bu çalışma incelendiğinde medyada kadınlara karşı yapılan toplumsal cinsiyet meselesinin çok önemli bir konu olduğu gözlenmektedir. Daha önce böyle bir tez konusu

⁶Timisi, N. (1997), Medyada Cinsiyetçilik, Türk Tarih Kurumu Basım evi, Ankara, s.2

çok geniş bir şekilde çalışılmamış, yalnız benzeri olarak bir dergi sayısının kadın gazetecileri öncelikli tutarak medyadaki kadınların sorunları ele alınmıştır.

Çalışmanın her iki ülkede (Azerbaycan ve Türkiye’de) yapılması özellikle kültürel gelenekleri yakın olan iki ülke arasında kıyaslamalı bir analiz yapılması açısından önemlidir.

1.4. Varsayımlar

2020 yılında, günümüzde hala kadın gazeteciler, medya kuruluşlarında cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıkları varsayılmaktadır. Kadın gazetecilerin cinsiyetçi işbölümü, temelli çalışma koşullarının ve toplumsal cinsiyet rolleri gereği annelik, aile sorumlulukları gibi geleneksel rollerin onları daha dezavantajlı yaptığı varsayılmaktadır. Söz konusu ayrımcılığın ise haber konuları ve çalışma alanları, yöneticilik pozisyonlarına erişim, kurumun yurtdışı seyahati, tatil beldelerinde haber yapma gibi muhtelif kurum kaynaklarından yararlanmada belirginleştiği varsayılmaktadır.

Azerbaycan ve Türkiye arasında kültürel bir benzerlik olmasına rağmen Türkiye’nin modernleşme süreci ve Azerbaycan’daki Sosyalist rejim deneyimi nedeniyle tarihsel değişimin farklılığı nedeniyle iş yaşamı ve aile hayatı uyumlaştırması politikalarında farklılık olacağı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmada Türkiye’nin Eskişehir, Ankara, İstanbul illerinin ve Azerbaycan’da Bakü ilinde çalışmakta olan kadın gazetecileri ile sınırlıdır. Çalışmada maksatlı örneklem kullanılmakta ve her iki ülkeden de 10’ar kadın gazeteci ile görüşülmüştür. Bu nedenle araştırma bulgu ve yorumları örneklem ile sınırlı tutulmaktadır.

2.ALANYAZIN

İster geçmişin, isterse de günümüzün güncel tartışılan konuları arasında “kadın hakları” “toplumsal cinsiyet” , “kadın-erkek eşitliği” önemli bir yer tutmaktadır. Bazı ülkelerde bu durum kadınların ve erkeklerin kendi haklarını tanıyarak normal yaşamalarıyla gözlemlense de, bazı ülkelerde ise bu durum aksine işlemektedir. Bir toplumun, bir ülkenin uygar bir düzeye gelmesi için, o toplumda eşitlik olması şarttır. Çünkü eşitlik ilkesi, modern bir hukuk devletinin en önemli enstrümanlarından biridir. Tarih boyunca kadın ve erkek eşit durumda değildir ve eşit durumda oldukları da düşünülemez.

Tüm toplumlarda kadının rolü çok yönlü ve çok boyutludur. Bu nedenle kadının iş olanaklarını arttırmaya, düzeltmeye yönelik düzenleme ve politikaların başarılı olabilmesi için aynı zamanda aile içi rol ve ilişkilerin yeniden tanınması, yeni koşullara uymayan, gelişme ve uyumu zorlaştıran köhnemiş değer yargılarıyla mücadele edilmesinin yanı sıra, gerek kadın gerekse erkeğin eğitiminde ve sosyalleşmesinde köklü değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Bu eşitliğe yönelik içinde cinsiyete göre belirlenmiş geleneksel işbölümü yerine, cinsiyeti ne olursa olsun her bireyin yeteneğine göre işbölümünde yer alacağı yeni bir toplumsal düzende, gerek kadın gerekse erkek, kişiliklerinin çeşitli yönlerini geliştirerek en üst düzeyde verimli olabileceklerdir.⁷

Kadın her şeyden önce bir niteliktir, aile ve toplum arasında bağ oluşturan en önemli unsurdur. Yaşamın devamlılığında bu kadar büyük bir öneme sahip olan kadın maalesef var olduğundan itibaren, hak ettiği değeri görememiştir. Yahudiler kızlarını baba evinde hizmetçi olarak çalıştırırlar ve istedikleri zaman satarlardı. İran’da kadınların erkek kardeşleri ile evlenmesi kabul ediliyordu. Çinlilerde kadınlar insan sayılmaz, hatta onlara ad bile takılmazdı. Eski Hint hukukuna göre kadın hiçbir hakka sahip değildi, dul kadınları yakmak gibi bir adet vardı.⁸ İslamiyet’ten önceki Türklere ait bilgiler M.Ö. 4000 yıl gerilere kadar gitmektedir. Bu köklü bilgiler arasında kadının temel nitelikleri “ana”lık ve “kahramanlık” tır. Kadın ata binme, silah kullanma, savaşabilme gücü ile de değerlendirmeye tabidir. Orhun anıtlarında da Türk kadınlarından saygı ile söz edilmektedir.⁹

⁷Özden, Y. (1990), Değişen bir toplumda kadının istihdam imkanlarının geliştirilmesi konulu uluslararası konferans, 7-8 Kasım 1989, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Ankara, s.19

⁸Halilova, H. (2015), Kahraman Türk Kadını, Töre Devlet yayınları, İstanbul, s.17-19

⁹ Savcı, K. (1973), Cumhuriyetin 50. Yılında Kadın, Cihan Matbaası, Ankara, s.107

Zamanla topluluklar içinde egemen olan ataerkil yapı, eski Türk devletlerindeki kadının sahip olduğu yeri ve hakları kısıtlamıştır. Bu süreç İslamiyet döneminde kendini ispatladı. İslamiyet Arap ülkelerinde doğmuştur. Arabistan’da İslamiyet doğduğu zaman kız çocukları diri şekilde toprağa gömülüyor ve öldürülüyorlardı. Kız çocuğu doğuran kadınlar cezalandırılıyorlardı. Kadın bir sürüden farksızdı. Bir erkek istediği kadar kadınla evlenebiliyordu, kocası ölen kadın başka birine miras olarak devredilebiliyordu ve erkeğin mutlak egemenliğindeki Arap kadınının hukuki yönden durumu erkeğin çok aşağısında idi.¹⁰

Selçukluların X. Yüzyılda Anadolu’ya gelişlerine kadar, İslamiyet’in tesirlerine rağmen, Türk kadını aktiftir. Günlük yaşamda erkekle beraberdir. Eve kapatılmamıştır. “Harem” henüz bilinmemektedir. Selçuklu egemenliği 300 yıl kadar sürer. Bu dönemde kadının sosyal durumu hayli değişikliğe uğrar. Bununla beraber kadın erkekten yine kopmamıştır. Kadınlar sanat ve kültürle ilgilenir ve topluma karışmaya başlamışlardır. Kadınlar adına medrese, hastane ve kütüphaneler yapılmaktadır. İran’ın Kirman şehrinde “Kutlu Türkan Hastanesi” (1271), Kayseri’de bugün adına Tıp Fakültesi kurulan “Gevher Nesibe Şifahanesi” (1206), Divriği’de “Turan Melek Hatun Kütüphanesi” (14.yüzyıl) gibi yapılar bunlara örnektir.¹¹

Osmanlı toplumunda, özellikle İmparatorluğun ilk dönemlerinde medreselerin, tarikatların etkisiyle, kısmen kadına da dini inanışlarına göre sosyal hayatta bir yer tanınmış ise de bu durum gitgide kaybolmuştur. Osmanlı toplumunda kadının “harem”e kapatılarak toplum yaşantısının dışına itilmesinin İstanbul’un alınışından sonra Osmanlıların kölecî Bizans devlet yapısından etkilenmesiyle başladığı sanılmaktadır.¹² Osmanlı toplumunda, kadının önceleri sahip olduğu yerini kaybetmesinin nedeni, İslamiyet’in kabul edilmesiyle birlikte, Arap geleneklerinin ve kültürünün etkisi altında kalmasının bir sonucu olduğu öne sürülmektedir.¹³

Tanzimat Dönemi ile birlikte başlayan modernleşme hareketiyle Türk Kadını gerek toplumsal ve gerek düşünsel alanda ciddi gelişmeler yaşamıştır. Bu Döneminde yapılan gelişmeler Türk Kadınına yepyeni bir sima kazandırmıştır. Tanzimat Dönemi,

¹⁰Tozduman, Z. (1984), İslam’da Kadın Hakları, Kadın ve Aile Yayınları, Ankara, s.28

¹¹Göksel, B. (1993), Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. S.129

¹²Çağlar, Ş. (1992), Aile İçi Rol ve Statünün Paylaşılmasında Çalışan Kadının Yeri (Sivas İli Kamu Kesiminde Çalışan Kadınlar Örneği) Sivas, s.49.

¹³Sağ, V. (2001) , Tarihsel süreç içerisinde Türk kadını ve Atatürk. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (2). <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>

(Erişim Tarihi 10.11.2020).

Batıya açılan Türkiye'nin, kadının toplumdaki statüsünü tartışmaya başlamıştır ve kadın haklarını gündeme getirmiştir. Tanzimat döneminde en önemli gelişmelerden biri, eğitim üzerine yapılan reformlardır. Çünkü Tanzimat dönemi öncesinde eğitim alanında yapılan bütün yeniliklerin hepsi askeri amaca yöneliktir. Kadınların eğitim görmesine destek verilmiyordu, daha doğrusu böyle bir ihtiyaç duyulmuyordu. Sadece idareci ve ulema zümresinden olan kişilerin kızları ailelerinin desteği ile evlerinde özel ders ala biliyordu.¹⁴

Tanzimat döneminde Türk kadınına mesleki ve kültürel açıdan eğitim kapılarının açıldığı bir dönem olmuştur. Tanzimat döneminde ilk defa olarak, ilköğretim mecburiyetinin 1876 yılında “Kanun-i Esasında” Anayasa Maddesi olarak yer aldığı görülür. Bu mecburiyetin yasalaşmasıyla, kız ve erkek çocuklar için eşit eğitim hukuken mümkün kılınmıştır.¹⁵ Kızlar için orta eğitim ilk defa Tanzimat devrinde sağlanmıştır.¹⁶ Bu dönemde kadınlar mesleki okullarda eğitim alıyordular. Ebe Mektebi, Kız Sanayi Mektebi, Kız Öğretmen Okulu gibi eğitim veren okullar ilk defa bu dönemde açılmıştır.¹⁷

Bu dönem kadınlara hukuki bakımdan bir takım yenilikler getirmiştir. Bunları arazi hukuku, cariyeliğin kaldırılması, yabancılarla evlenme kanunundaki düzenlemeler, giyim kuşamla ilgili değişiklikler olarak belirtebiliriz.¹⁸

Kadın sorunları açısından ilk ciddi gelişmeler Cumhuriyet döneminde yaşanmıştır. Türk kadını İstiklal Savaşında hem cephede, hem de cephe arkasında tüm gücüyle savaşmıştır. Kahraman kadınlarımız hemşire, öğretmen, asker gibi vazifeleriyle vatana ve topluma hizmet etmiştir. Kadının toplum içindeki etkinliği arttıkça, kadınlara ilgili olarak toplumda oluşturulan rol de önem kazanmıştır. Cumhuriyet döneminde Atatürk devrimleri ile kadınların toplumsal durumları önemli bir değişimin ve gelişimin içine girmiştir. Yasalarda kadın-erkek eşitliği büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Kadınlar, boşanma, seçme ve seçilme, eğitim, meslek seçimi, kamu görevleri yapma haklarına kavuşmuştur. Gerçek anlamda modern bir toplumu oluşturan bütün sektörlerde en ciddi atılımlar bu dönemde gerçekleştirilmiştir.¹⁹

Türkiye’de kadın hakları ile ilgili ciddi gelişmeler Cumhuriyet dönemi ile birlikte başlamıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Türkiye yeni devrim ve reformlara sahne olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Mustafa Kemal Atatürk

¹⁴Kurnaz, Ş. (1991), Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, (1839-1923), Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı, s.17

¹⁵ Kodaman, B. (1991), Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi, Ankara, TTK, s.110-115

¹⁶ Akyüz, Y. (1994), Türk Eğitim Tarihi, İstanbul, Kültür Koleji Yayınları, s.117

¹⁷ Kurnaz, 1991, a.g.k. , s.39.

¹⁸ Kurnaz, 1991, a.g.k. , s.51.

¹⁹ Sağ, 2001, a.g.k. 14.

Türk kadının toplumsal statüsünü değiştirmek için çok sayıda reformlara girişmiş ve hepsinde başarılı olmuştur.

Kadın hak ve statüleri konusunda en önemli gelişmelerden biri de 17 Şubat 1926 günü kabul edilen “Türk Medeni Kanunu” dur. Bu kanunla Türk vatandaşları ayırım yapılmaksızın diğer uygar ülkelerin vatandaşları gibi eşit haklara kavuşmuşlardır. Bu yasa ile kadın, öncelikle anne ve eş olarak değerlendirilmektedir. Atatürk’ten güç alan Türk kadını, her sahada kendini yenilemiştir. Poligami önlenmiş, evlilikte tek eşlilik gündeme gelmiştir. Kadına kocasından ayrılma hakkı tanınmış, tanıklıkta cinsiyet farkı ortadan kaldırılmıştır.²⁰

Azerbaycan’da da Türk kadını geçmişten günümüze kadar birçok ekonomik, politik ve toplumsal olaylardan etkilenmiştir. Ülkenin zorlu tarihinde örneğin zaman-zaman işgale uğramasıyla radikal değişiklikler yaşanmıştır. Yapılan reformlar, getirilen yeni yasalar ile toplumda herkes etkilenmiş ama gibi kadınlar da bundan daha fazla pay almıştır. Dünya üzerinde birçok toplumda, kadının değer görmediği zamanlarda bile yalnızca Türk kadını diğer hemcinslerinden farklı bir konuma sahipti. Örneğin, seçme ve seçilme hakkıyla Türk kadını diğer ülkelerdeki hemcinslerinden bir adım öndeydi.²¹ 1900’lü yıllar Azerbaycan tarihinde büyük dönüm noktası olmuştur. Böyle ki, Azerbaycan uzun süren işgalin ardından kendi bağımsız Cumhuriyeti olan “Azerbaycan Halk Cumhuriyetini” ilan etmiştir. Bundan herkesin etkilendiği gibi kadınlar da birçok olumlu gelişmelerden faydalanmışlardır. 1918 senesinde Cumhuriyet Doğuda ilk kez Türk kadınına seçme ve seçilme hakkını vermiştir. Türk kadınının düşüncesi ve azmi her zaman Azerbaycan halkının ulusal kurtuluş mücadelesinin ön saflarında yer almıştır. Azerbaycan Cumhuriyet Meclisine ilk kadın milletvekili de bu dönemde olmuştur. Kadınların sürekli çalışması, kadın haklarıyla ilgili bir şeyler yapmalarının sonucunda kadınlar ve erkeklerin beraber eğitim aldıkları okulun temelleri atıldı. Bu da bir kadın tarafından yapılmıştır. İlk kadın dergisinin basılması da sırf bu devre tesadüf etmektedir. “Işık” dergisi Azerbaycan’da kadınların kendi hakları uğrunda mücadelede olduğu dönemde yaranmıştır.

Daha sonradan 1920’li yıllarda Kafkasya Sovyetler tarafından işgal edildiğinde Azerbaycan da bu devletlerin içindeydi. Sovyetler ülkede devrim yaptıklarında bu sadece hükümet için geçerli olmadı. Her alanda kendini gösterdi. Kadınların daha özgür olduğu

²⁰ Gündüz, F.(2000), “Kadın İşgücünün Türk Ekonomisine Katılımı”, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fak. Yayınları, Sivas, s.238

²¹Halilova, 2015, a.g.k. , s.18.

dönemler varsayılmaktadır. Başörtüsü yasaklandı, kadınlar erkeklerle aynı ortamlarda olmaya başladılar. Azerbaycan'ın özel koşullarını göz önüne alarak Bolşevik Partisi kadın bilincinin uyanması ve yeni yaşam yapısına katılımları için özel kadın kulüpleri oluşturmaya karar verdi. Bu kulüpler birçok kadın aktivisti bir araya getiriyor ve kapsamlı işler yapabiliyordu.²² 1920'de Azerbaycan Komünist Partisi Merkez Kadın Konseyi, Merkez Komite tarafından onaylandı. 1920-1922 döneminde kadınların statüsü ile ilgili çeşitli konularda 20'den fazla karar verildi. Kadın ve erkeklere verilen hakların tam eşitliğinin sağlanması, kadınlara erkekler için kurulan eğitim ve mesleki eğitim tesislerine sınırsız erişim sağlanması, evlilikte her iki tarafa da eşit haklar tanınması, çokeşliliğin koşulsuz iptal edilmesi verilen kararlar arasında en önemli olanlarıdır. Bundan başka, yasama ve yürütme organlarında kadınların koşulsuz istihdamı, her yerde köylerde, ilçelerde ve şehirlerde kadın haklarının korunması için komiteler oluşturulmasını da karar verilmiştir. Artık kadınların tek alanı mutfakları değildi. Toplu tarımda, kadınlar fiziksel ayrımcılıktan ödün vermeden erkeklerle yan yana çalışarak üretkenliğin artmasına katkıda bulunuyordular.

Bütün bu dönemlerden günümüze kadar Türk kadını her alanda layıkli şekilde kendini ve toplumu temsil etmiştir. Toplumun kadın kavramına yüklediği geleneksel anlam çerçevesinde kadın, yaşadığı aile ortamında bir yandan eşinin bütün ihtiyaçlarına, istek ve arzularına cevap vermek suretiyle “iyi bir eş” olmak zorundadır. “İyi bir eş” olan kadın diğer yandan da çocuklarının giyim-kuşam, beslenme ve eğitim ile ilgili üzerine düşeni yerine getirmek, çocuklarına azami sevgi, ilgi ve şefkat göstermek suretiyle “iyi bir anne” olmak durumundadır. “İyi bir eş” ve “iyi bir anne” olmak zorunluluğu yanında modern kadın, bir taraftan evine çeki-düzen veren, temizliğini ve ihtiyaçlarını karşılayan “iyi bir ev hanımı” olmalıyken, diğer taraftan da eğer çalışıyorsa, işini aksatmadan özenle, gayret ve istekle yürüten “iyi bir üretici” olma sorumluluğunu taşımaktadır. Bütün bunlardan arta kalan vakit diliminde ise kendi ihtiyaçlarına bakacak, kendisiyle ilgilenecektir.

Kadınlar, tarihin her döneminde ve cemiyet'te farklı faaliyetlerde çalışmışlardır. Kadınların çalışma kavramı, erkeklere nazaran farklılık göstermektedir. Kadınların ev içinde yani özel alanda kalması makbul görülmekte; ev içi emeği ise ücretlendirilmemekte ve kadının aile ve ev işleri onun duygusal olarak ailesine bağımlılığın bir sonucu olarak kabul edilmektedir. Çalışma hayatına katılan kadınları iş

²²www.education.gender-az.org (Erişim Tarihi: 13.01.2020)

yerinde pekçok sorun beklemekte; cam tavan ile üst düzey konumlara erişememekte; ev içinde çocuk, hasta, yaşlı bakımı gibi sorumlulukları sürdüğünden aile hayatı ile iş yaşamı arasında bir uyumsuzluk ve ekstra yükler almak durumunda kalmaktadır.

Türkiye’de kadınların çalışma hayatına katılmaları kolay olmamıştır. Kadın gazetecilerin daha aktif olduğu dönemlerde, yani 1980’lerde Türkiye’de askeri darbenin olması, 1990’larda yaşanan iletişim devrimi, diğer yandan hızlanan kentleşme süreci kadınların annelik ve ev kadınlığı vasfı ile toplumda kişilik kazanmasını çok zorlaştırıyordu. Özellikle medyada kadınların ev kadını, iyi anne, iyi eş, cinsel meta gibi özelliklerle sınıflandırılması kadınların medyaya başarılı bir imajla girmesini engelliyordu. Kadınlar medyaya ya tecavüz haberleriyle ya da magazin programlarıyla karışıyordu.²³ Kadınların konumlarını fark etmelerinde ve bunu toplumda yaşatmalarındaki en önemli faktör kitle iletişim araçlarıdır ve medyanın insanlar üzerinde olan etkisi, kadınların toplumda kabulünü hızlandırmaktadır. Türkiye’de medya araçlarında kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyetlerinin temsiline bakarsak, kadınlar erkek egemen bakış açısıyla medyada yer almaktadırlar. Basında tüketim aracı olarak, televizyonda geleneksel ve cinsel imajıyla öne sürülen kadınlar, medyada bir egemenlik alanı oluşturmak isterken hep engellenmektedirler. Gazeteciliğin koşulları, çalışma saatlerinin belirsizliği, kadınların erkekler arasında rekabetinin farklılığı medya alanında kadınlar için sınır oluşturduğu kabul edilemez bir gerçektir.²⁴

2.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

2.2. Feminizm

Feminizm kadın ve erkek eşitliğini savunan ideolojik bir kavram ve aynı zamanda kadın erkek arasındaki iktidar ilişkileri değiştirmeye çalışan siyasal bir akımdır.²⁵ Tarihi hakkında net bir bilgi olmayan feminizmin farklı yerlerde ortaya çıktığı söylenmektedir. “Feminizm” ve “feminist” kavramları ilk kez 1872’de Fransa ve Hollanda’da ortaya çıkmıştır. İngiltere’de ilk kez “Daily News” gazetesinde “tehlikeli” kavram olarak tanıtılmıştır. Fransızca “femme” sözcüğüne dayanan feminizm, Türkçede kadın haklarının erkeklerle eşit kılmak amacını güden akım olarak tanımlanmıştır. Amerika’da

²³İnceoğlu, Y. Ve Korkmaz, Y.(2002), Gazetecilik 24 saat - Medyada Kadın ve Kadın Gazeteciler,

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti yayınevi, İstanbul, s.13

²⁴ Çalışır, G. 2003, Ulusal Basında Düşünce Yazarı Kadın Gazeteciler, Eskişehir, s.80.

²⁵ Arat, N., (2010), Feminizmin ABC’si, (2. Baskı), İstanbul, Say Yayınları, s. 29

feminizm kavramı ilk kez 1910'da kullanılmıştır. Bundan önce kadın hakları kavramı kullanılmaktaydı.²⁶ Başka bir kaynakta da Feminizmin, 17.yüzyılda İngiltere'de, kendilerini yeni toplumun ilkelerinden dışlamış ayrı bir sosyolojik grup olarak gören kadınların bir dizi taleplerinin bir karışımı olarak ortaya çıktığı söylenmektedir.²⁷ Feminizm, kadınların maruz kaldıkları problemleri çözümlmek ve bu problemlerin ortadan kaldırılması için çözüm üretmek gibi tanımlanabilir. Feminizmde kadınlar, baskı altında kaldıkları düzeni anlamayla ona karşı bir uğraşma metodları geliştirir.²⁸ Feminizm sadece bir öğreti değil, içerisinde aynı zamanda eylem de barındırıyordu. Çünkü kadınlar kendi eğitim, çalışma, oy verme gibi haklarını talep etmek için eylemler gerçekleştirmekteydiler. Bu eylemlerin sebebi kadınların kendi varoluşlarını ıspat etmeleriydi.²⁹

Orta Çağ'da kadınlar erkekler tarafından cadı, büyücü olarak görülüyor ve yakılıyordu. Kadınlar toplum tarafından ikinci plana atılıyordu, Kadınların tek vazifesi iyi eş ve anne olmaktı. Eril hegemonyanın dışına çıkan kadınlar cezalandırılıyor ve işkence görüyordu. Kadınlar hem bedensel, hem de zihinsel anlamda özgürlükten mahrum hayat yaşamaktaydılar. Toplum tarafından idare edilen kadınlar ataerkil bir kültürün içinde yaşamaktaydılar. Bazı kaynaklar feminizmin daha eskiden, Orta Çağ'lardan ortaya çıktığını söylemektedir. Tarihsel olarak feminizm Orta Çağ'da ortaya çıkmış ve kadın hakları için mücadelenin başlamıştır. Bu mücadeleye rehberlik eden, kadın sorunlarını ilk kez dile getiren Venedik kökenli kadın aydın yazar Christine de Pizan olmuştur. Aynı zamanda filozof da olan Pizan, kadın sorunlarını kitaplarında yazmış ve kadınların kendilerini savunmaları gerektiğini vurgulamıştır.³⁰ Feminist düşünceleriyle ünlenen Pizan, "Livre de la CitedesDames" (Hanımefendiler Şehrinin Kitabı) adlı eserinde kadınların eğitim ve siyasi haklarının kazanması gerektiğini savunmuştur.³¹

Feminizm kelimesini ilk kez dile getiren kişi Fransız yazar Alexander Dumas, bu kelimeyi geliştirip, meşhurlaştıran kişi ise Fransız yazar Charles Fourier'dir.³²

²⁶ Örnek, S., (2015), ABD'de Kadın Haklarının Gelişimi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, KOSBED (29), s. 106. <http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi29/7.pdf>

(Erişim Tarihi: 02.02.2020)

²⁷Mitchell, J. ve Oakley, A. (1992), Kadın ve Eşitlik, İstanbul, Pencere Yayınları, s.33,35

²⁸Çakır, S. (2007), Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 416

²⁹Michel, A. , (1995), Feminizm, (Ş. Tekeli, Çev.), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 6

³⁰Notz, G., (2012), Feminizm, (S. Derya Çetinkaya, Çev.), Ankara, Phoenix Yayınevi, s. 33

³¹Heywood, A., (2013), Siyasi İdeolojiler, (5. Baskı), (A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnaç, Ş. Akın, B. Kalkan, Çev.), Ankara, Adres Yayınları, s. 235

³² Arat, 2010, a.g.k., s.36.

Genel olarak, Orta Çağ, Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı ve d. Dönemler feminizmin kökenini oluşturmaktadır. Bu kökenlerin zenginleşmesiyle, feminizm gelişmiş ve günümüzde önemli akımlardan biri olmuştur. Feminizmin tarihine baktığımızda, feminizmin 3 dalga ile günümüze geldiğini söyleyebiliriz: Birinci Dalga, İkinci Dalga ve Üçüncü Dalga Feminizm.

Feminizm kendi içinde kuramlara ayrılmaktadır. Feminizmin Liberal, Marksist, Sosyalist, Radikal, Eko, Psikanalitik, Kültürel, Postmodern kuramları vardır. Her bir kuram birbiriyle ilişkili olmasına rağmen, birbirinden farklı vurguları olan kuramlardır.

Liberal Feminizm Mary Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Savunusu" kitabı ve John Stuart Mill'in "Kadınların Boyun Eğmişliği" adlı eserleriyle başlamış ve anametinleri olarak tanımlanmıştır. Eserler eşitlik üzerinden toplumda kadın ve erkek haklarının aynı olmasını savunmuştur. Liberal feministler kadın ve erkeklerin yeteneklerinin aynı olduğunu, toplumsal değişimin tek yolunun eğitimde olduğunu söylüyordular.³³ Aydın liberaller doğal haklar doktrinine bağlı kalarak, taleplerini dile getirmişler. Doğal haklar teorisinin eşitlik kavramını kadınlara yönelik bir taraftan uyarlamaya çalışmışlardır. Liberal feministler, kadın ve erkeklerin eşit olduklarını, ama yasaların ve geleneksel yapıların kadınların toplumda yer edinmesine engel olduğunu anlatmaktadır.³⁴ Kadın ve erkek arasında reformist bir eşitlik isteyen Liberalizm, kadınların biyolojik durumunu, ev işlerini ve annelik gibi görevlerini reddetmez, kadınların topluma, özellikle siyasete katılmalarının olanak sağlanmasını talep etmektedir.³⁵

Feminizmin diğer kuramı olan Radikal feminizm, 1960 ve 1970 yıllarında Amerika'da ortaya çıktı. Kadınların ataerkil sistem tarafından yargılanmasından şikayet eden Radikalciler, eril hegemonyasının hüküm sürdüğü sistemin değişmesini talep eder. Özel alanlar da dahil olmakla, kadınların her yerde gördüğü şiddetin kabul edilemez olduğunu savunurlar. Aynı zamanda kadın bedeninin metalaşması ve aşağılanmasını eleştiren kuram, bütün bunların çözümünün ataerkil sistemin tamamen yıkılmasında görür.³⁶ Radikal feministler kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği aile ve yeniden üretim ilişkilerinde görür. Radikal feminizm kadın zihninin ve bedeninin ataerkil kültür

³³<https://sosyalcalismaci.wordpress.com/feminizm-ve-feminist-yaklasimlar/>
(Erişim Tarihi: 02.02.20)

³⁴Tong, R.P. , (2006), Feminist Düşünce, (Z. Cihirlioğlu, Çev.), İstanbul, Gündoğan Yayınları, s. 10

³⁵ Özsöz, C., (2008), Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş, Sosyoloji Notları, Yaygın Sosyoloji Dergisi, S. 6, s. 51-55

³⁶<http-1>

tarafından denetime alındığını ve şiddetin de ataerkil yönetimi güçlendirdiğini savunmaktadır.³⁷

Radikal feminizme tepki olarak yaranan Sosyalist feminizm akım, 1960'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Sosyalist kuram, kadınları sınıflardan bağımsız şekilde tanımlamaktadır. Sosyalist feminizme göre kadınların ezilmesinin tek sebebi ataerkil sistem değil, aynı zamanda kapitalizmdir ve bunun için sosyalist feministler radikal feminizmin ataerkil kavramını eleştirmiştir. Maddi olmayan ataerkil toplumla, maddi olan kapitalizm arasında ilişkiyi sorgulayan sosyalist feminizm, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sebebinin bunda görmektedirler.³⁸ Sosyalist feminizm, Marksizm ideolojisinden etkilenecek, kadın sorununu sınıfsal ve ekonomik bir yapı içerisinde ele almıştır. Marksizm ideolojisine göre kapitalizmin ortaya çıkmasıyla, ataerkil dönem başlamış ve kadınların eşit yaşam sürdürdükleri anaerkil sistem sonlanmıştır. Kapitalizmle erkekler kamusal alanda ücret karşılığında işini yaparken, kadın hiçbir emek hakkı almadan evde yaptığı iş doğallaştırılmış ve basitleştirilmiştir.³⁹ Kapitalist sistemi eleştiren sosyalistler, kapitalist sistemin ataerkil kültürü yeniden ürettiğini ve bundan kadınların olumsuz etkilendiğini vurgulamışlardır. Kadınlar kamusal alandan, üretim işlerinden uzaklaştırılmakta ve aile, eş, anne gibi kimliklerle tanınmaktaydılar. Sosyalist feminizm, bu sorunların çözümünü kapitalist ve ataerkil sistem ilişkilerinin değişmesinde görüyordular.⁴⁰

Feminizmin bir diğer kuramı da 1970'lerde keşif olunan Eko-Feminist (Çevreci Feminist) kuramıdır. Eko feminizm terimi, Fransız feminist Françoise d'Eaubonne tarafından 1974 yılında ortaya atılmıştır. Çevre sorunlarını kadın sorunları olarak gören eko feministler, kadınların kirlilik, zehirli atık nedeniyle hastalandığını, aç kaldıklarını, doğurganlıklarının etkilendiğini ve yaşamlarının son bulduklarını savunmaktadırlar. Ataerkillik konusunun ele alındığı kuramda, kadın ve doğa arasında ortak bir bağın eril sistemin tahakkümünde olduğu belirtilmektedir. Eko feministler çevre ve kadınların özgürleşmesinin tek çaresinin kadınların çevreyle ilgili bir devrim yapmasında görürler.⁴¹

Feminizmin Psikanalitik kuramı Sigmund Freud'un psikanaliz araştırmalarına dayanmaktadır. Feministler tarafından eleştirilen bu araştırmalar, Freud tarafından kullanılan cinsel kimlik oluşumları, bilinç ve bilinçaltı, ego ve süper ego vb. terimler

³⁷Tong, 2006, a.g.k. , s. 116

³⁸Arat, 2010, a.g.k. , s.73.

³⁹Heywood, 2013, a.g.k. , s.247, 248.

⁴⁰Notz, 2012, a.g.k. , s.12.

⁴¹Donovan, J. (2016). Feminist teori entelektüel gelenekler.(Çev. A. Bora, M. A. Gevrek ve F. Sayılan). İstanbul, İletişim Yayınları, s. 322

psikanalitik feminist teorinin gelişiminde rol oynamıştır.⁴² Freud, kadın ve erkeğin aile rolleri üzerine deneysel çalışmalar yapmış ve çocukların psiko seksüel gelişimi hakkında teori geliştirmiştir. Freud'un cinsiyete dayalı kişiliğin, ailenin psiko dinamiği içinde biçimlenmesi çalışması olumlu şekilde yorumlanır ve bu çocuğun ailesiyle, özellikle annesiyle kurduğu ilişkilerde ortaya çıkar. Cinsiyete dayalı roller kadınları ve erkekleri topluma hazırlamaktadır. Böyle ki, erkeklerde bağımsızlık, duygusuzluk, kadınlarda duygu yoğunluğu ve bağımlılık insanları kendi rollerine hazırlayıp, topluma sunmaktadır. Psikanalitik Feminist kuram, feminizme, aynı zamanda toplumsal cinsiyetin gelişimine katkı sağlayan ilk kuramlar arasında yer almıştır.⁴³

2.3. Kadın Hareketinde Dalgalar

Tarih boyunca tüm toplumlar kadınların ezildiğini, ikincilleştirildiğini, emek sömürü yapıldığını görmektedir. Kadınlar ya babalarının, ya eşlerinin ya da erkek kardeşlerinin malı gibi görülmüştür. Tarihin farklı dönemlerinde bu düzeni eleştiren kadınlar olmuştur ancak kitlesel kadın hareketi ve feminist teori 18. Yüzyılın sonları ile 19. yüzyılda ortaya çıkıp yaygınlaşmıştır. Sanayi devrimi, Fransız devrimi ve modernizm içerisinde liberal haklar kuramı bağlamında kadınlarda erkekler gibi eşit haklar talep etmişlerdir. Bu hareket ve teori dalga dalga dünyaya yayılmıştır. 1405 yılında Christine de Pizan (1364-1430) , “The Book of The City of Ladies” (Kadınlar Kentinin Kitabı) adlı eserinde ortaçağda kadınların ezilmesine karşı çıkar.Tarih boyunca tüm toplumlar kadınların toplumsal cinsiyetleri nedeniyle dışlanma, ezilme, emek sömürsü ve şiddete maruz kalmalarını eleştirerek haklar açısından eşit bir toplum tahayyülleri vardır.⁴⁴

Feminizmi yaratan 17.yüzyıl feministleri kadınları erkeklerle eşit olarak görmeleri ve kadın olarak haklarını talep etmeleridir. Kadınların erkeklerden farklı olduklarınaitiraz eden feministler, sosyal özelliklere ait olan sosyal gruplar olarak tanımlanıyorlardı. Bunun sonucunda da erkekleri kadınları ezen bir sosyal grup olarak görüyorlardı. Erkeklerle değil, onların toplumsal iktidarına karşıydılar.Erkeklerden farklı olmadıklarını iddia ederken aslında onlar gibi olmayı talep ediyor ve erkeklerin de kadınlardan birşeyler

⁴²Çetinel, E. ve Yılmaz, E. (2016.), Feminist teori: Yönetim ve organizasyon alanına eleştirel bir yaklaşım, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (2), 119-14, s. 127

⁴³Donovan, 2016, a.g.k. , s.218.

⁴⁴Çakır, 2007, a.g.k. , s.416.

öğrenmelerini istiyorlardı. 17. yüzyıl feministleri sadece kendilerini eğitme amaçlı toplantılar yapıyor ve kendi aralarındaki “dostluğu”güçlendiriyorlardı.⁴⁵

Feminizmin ortaya çıkışındaki en önemli dinamik, kadınların ezilenler grubunda olduklarının farkına varmalarıdır. Kadınlar toplumda özgürlük, eşitlik gibi gayelerden dışlandıklarının farkına vardılar.Bu bilinç onları harekete geçirdi; 19. yüzyılda feminizm kadınların çoğunluğu tarafından desteklenerek toplumsal bir harekete dönüştü.⁴⁶

Kadınların ezilmeleri, ikinci plana atılmaları ne kadargeridenbaşlıyorsa, kadınların hak arayışlarına başlamaları da o kadar eskilere dayanır. Her ne kadar feminist mücadelenin 18.yüzyılda başladığı belirtilse de, bunun tarihi rönesansa kadar uzatılabilir. 16. Yüzyılda başlayan ve 18.yüzyılda gelişen rönesans, kişi haklarını savunmuş, bilim ve tekniği her zaman önemsemiştir.⁴⁷ Dini öğretinin önerdiği uhrevi bir yaşamı değil yeryüzüne açılmayı ve dünyayı keşfetmeyi önermiştir.

Feminizmle başlayan kadın hareketi, kadınlara özgürlük ve eşitlik talep edenbir harekettir. Kadınlar, kendilerine yüklenen rol kalıplarına, yaşam tarzına karşı çıkarak yeni bir devrin başlangıcına adım atmışlardır.Kadınların kendileri tarafından başlatılan bu tartışmanın harekete dönüşmesinnde pekçok faktör etkili olmuştur. İlk önce, toplumda olan bir takım değişimler yeni bir gelişimi ortaya çıkardı.Toplumda siyasal, ekonomik, sosyal ve düşünsel alanlarda olan değişimler kadınların özgürlük ve eşitlik arayışlarına ışık oldu. Kadınlar bütün bunlara mücadele ile çözüm bulacaklarına inandılar ve harekete geçtiler.⁴⁸

Kadınların ayaklanması ilk kez Fransız devrimi ile gerçekleşti. Çeşitli kesimlerden destek gören kadınlar eşitlik, özgürlük arayışına çıkarak hak talep etmişlerdir. Bu süreçte kadın hareketi toplumsal bir harekete dönüştü.Kurtuluş hareketi olan bu mücadelede, kadınlar eşitlik ve özgürlük haklarını kazanmak için, haklarını kısıtlayan geleneklerden, değerlerden ve yaşam tarzından kurtulmak için savaşıyorlardı. Bu hareketler her ülkede farklı bir biçimde şekillenecek ve farklı kesimlerden, farklı ırklardan ve aynı zamanda farklı kültürlerden olan kadınlar bu harekete destekleyecektirler.⁴⁹

⁴⁵Mitchell ve Oakley, 1992, a.g.k. , s.37.

⁴⁶Çakır, 2007, a.g.k. , s.417

⁴⁷Mitchell, J.(1985), Kadınlık Durumu, İstanbul: Kadın Çevresi Yayınları, s.19

⁴⁸Çakır, S. (1994). Osmanlı Kadın Hareketi, İstanbul: Metis Yayınları, s.19,21

⁴⁹Çakır 1994, a.g.k. , s.20,21.

2.3.1. Birinci dalga kadın hareketi

Birinci Dalga Feminizm 18.yüzyılın sonları ve 19.yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Birinci dalga kadın hareketi Wollstonecraft'ın “Kadın Haklarının Savunusu” adlı eserindeki talep ettiği haklar üzerine başlamıştır. Birinci dalga kadın hareketi daha çok kadınların siyasal hakları üzerine yoğunlaşmıştır. Kadınların oy kullanması, eğitim ve eşit yurttaşlık hakları Wollstonecraft'ın eserinde talep şeklinde yer alıyordu.⁵⁰

Birinci dalga feminizm farklı ülkelerde, farklı biçimde yaşanmıştır. Amerika'da 19.yüzyılın 40.yıllarında köleliğin kaldırılması başlıca sebep olarak, eylemler, protestolar yapılmaya başlandı ve sonucunda ilk kadın hakları bildirisi olan “Seneca Falls Bildirgesi” yayınlandı.⁵¹ Bağımsızlık bildirgesinde kadınların haklarının niye ihmal edilmesinin sebepleri aranıyor, kadınlara oy verme, eğitim ve çalışma hakları isteniyor. Bu bildirgeyi imzalayanlar ve yazarlar arasında erkeklerin olması da bu hareketin kazandığını açık bir şekilde gösteriyor. Amerika'da hareketin yeni bir boyut alması siyah kadınların ayağa kalkmasıyla başladı. Buna sebep, Amerika'da oy hakkına sahip olmayan kesim siyahiler ve kadınlardı. Amerika hükümeti siyah erkeklere oy hakkı tanıdıktan sonra, siyah kadınlar harekete geçerek, beyaz kadınlarla mücadeleye başladılar. Bu mücadele hem kadın hakları için dayanışma hem de ırkçılığa karşı bir baş kaldırıştı.⁵²

İngiltere'de John Stuart Mill'in önderliğiyle kadınlara ilk kez oy hakkı tanınmasıyla ilgili yasa tasarısı önerildi. İmza kampanyalarının ve bu yasa tasarısının başarısız olması dünyada birçok ülkede kadın hareketi farklı bir boyuta ulaştı.⁵³

Birinci dalga kadın hareketine en önemli destek “süfrajeterler” adlanan radikal aktivistler tarafından geldi. 1900'lü yıllarda Fransa, Amerika ve İngiltere'de organize olmuş, kamuoyunu ve parlamenterleri etkilemek için yasal ya da yasadışı yollarla boykotlar yapan “süfrajeterler” kadınların seçme ve seçilme hakkını savunuyordular. Aktivist Emmeline Pankhurst ve iki kızı tarafından kurulan “Kadınların Sosyal ve Politik Birliği”, kadınlara oy hakkının verilmesi adı altında “Süfraje Hareketini” yarattı. Fransa'da erkeklerle aynı hakları talep eden kadınlar, “Süfraje Hareketi ” içinde “Kadın

⁵⁰Sevim, A. (2005). Feminizm, İstanbul: İnsan Yayınları, s. 7,8.

⁵¹S. Ö. Yıldız vd. , (2016). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.8

⁵²Kara Kızıl Notlar Dergisi (2006) Üçüncü Dalga ile Feminizmin Tarihi.

<https://www.anarkismo.net/article/4070>(Erişim Tarihi: 24.01.2020)

⁵³Çakır, 2007, a.g.k. , s.419.

Yurttaş ”isimli dergi çıkararak birçok kadın örgütüne, çeşitli mücadelelere kaynak oldular.⁵⁴

Almanya’da kapitalistleşme sonucu emek gücünün artması Birinci Dalga Kadın Hareketi’nde önemli rol oynadı. Bu hareket diğer ülkelerden farklı olarak Almanya’da sosyalist çizgide gelişti. Kadınların eşit haklarının savunması sosyalist lider olan Babel tarafından yapıldı. Babel “Sosyalizm altındaki kadın ”(WomanunderSocialism) isimli kitabında kadınların eşit haklarının verilmesinin yalnızca sosyalizmle mümkün olabileceğini söyledi. Sosyalist kadın önderlerinden olan ClaraZetkin sadece proleter kadınlarla sosyalizmin zafere ulaşacağını belirtti. Sosyalizmin vatanı olan Rusya’da Sovyet Devrim’inden sonra kadın hakları için olumlu adımlar atıldı. Ev işlerinin toplumsallaşması için kolektif mutfaklar, yuva ve kreşler açıldı. Kadınlara bir sıra siyasal, ekonomik ve eğitim hakları verildi.⁵⁵

Kadın Hareketlerinin ilki Türkiye’de Osmanlı döneminde başlamıştır. Dünyada ve toplumda olan gelişmeler ve değişimler sonucu, Türk kadını hak ve özgürlük taleplerini göz önüne koydular. Erkeklerle olan siyasal, ekonomik gibi birçok alanlarda eşitsizliğin farkına vararak bulundukları konumu sorgulamaya başladılar. Birçok kadın dernekleri yaratıldı, toplantılar yapıldı ve kadın dergileri çıkartıldı. “Hanımlara Mahsus Gazete ”, “Şüküfezar”, “Demet”, “Kadın”, “Mebasin”, “Kadınlar Dünyası” gibi dergiler kadınların kendi haklarını talep etme cesareti vererek, seslerini duyurmalarına yardımcı oldu. Bu süreçte 30’a yakın dernek kuruldu. Derneklerde yapılan toplantıların temel amacı kadınların eğitimi üzerinedir. Derneklerde kadınların çalışması için mesleki eğitim veriliyor, okuma yazma öğretiliyordu. “Osmanlı Türk Kadınları Esirgeme Derneği”, “Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti Hayriye’si”, “Biçki Yurdu” gibi dernekler atölyeler, terzi evleri açarak kadın istihdamına destek oluyordular.⁵⁶

Birinci Dalga Kadın Hareketi sonlandığında, Amerika, Rusya, İngiltere, Almanya dahil olmakla 21 ülkede kadınlara oy hakkı verilmişti. Feminizm Hareketi kadınların siyasi haklarını kazanmasıyla sonuçlanmıştı. Kadın Hareketinde kadınlara seçme ve seçilme haklarının verilmesi mücadelesinde İngiltere ve Amerika’nın ön saflarda olmasına bakmayarak, oy hakkı veren ilk ülkeler sırasında Yeni Zelanda, Avustralya, Finlandiya, Norveç gelmektedir.⁵⁷

⁵⁴Çakır, 2007, a.g.k. , s.424.

⁵⁵Çakır, 2007, a.g.k. , s.429,430.

⁵⁶Çakır, 2007, a.g.k. , s.431,432.

⁵⁷Dinçtürk, C. , (1990), Kadın Haklarının Gelişimi, Bolu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Bolu, s. 17, 18

Fransa’da kadınlara eğitim ve maaş ücretinde eşitlik, aynı zamanda da eşlerinin onayı olmadan kimlik çıkartma hakkı tanınmıştır. Fransız kadınlar devlet memurluğuna girmeyi başarmışlardır. Böyle ki, 1936 senesinde Leon Blum hükümetinde 4 kadın memur görev almıştı.⁵⁸

Sovyetler Birliği’nde kadınların haklarının kazanması 1940’dan önce mümkün oldu. Sonradan yasaklansa da, Rusya kadınlara kürtaj hakkını veren ilk ülkeydi. Kadınlar ücretsiz sağlık hizmeti, doğum öncesi ve sonrası 16 haftalık izin gibi haklar kazandılar. Bunun yanı sıra mal varlığının yönetiminde kadınlara eşit haklar tanındı ve boşanmanın kolaylaştırılması mümkün oldu.⁵⁹

Birinci Dalga Kadın Hareketi sonucu elde edilen en önemli kazanım, ataerkil toplum yapısına karşı direnmenin mümkün olduğunun görülmesidir. “Kadın devrimi” olan bu hareket içerisinde, feministlerin kültürü değişmiş, kıyafet reformu yapılmış, doğum kontrolü savunuluyordu. Kadınlar mülk edinme, boşanma, miras alma, eğitim alma, çocuklarının velayetine sahip olma haklarını kazanmışlardır. Feminizm, kadınların kazandıkları haklardan daha fazlasını hak ettiklerinin farkına varmasına sebep olmuştur. Kadınlar eşitlikçi ve özgür haklara sahip olunması yolunda mücadeleye başlamışlardır. Uzun süren mücadele sonucunda kadınlar oy kullanma hakkına sahip olmuşlardır. Buradaki en önemli nokta, kadınlar bu mücadeleyi dünyada yaygınlaştırarak bir ulus olarak bütünleşmeleri ve bu hareketi kendi elleriyle kurmuş olmalarıdır.

2.3.2. İkinci dalga kadın hareketi

Batıda bir çok ülkede I.Dünyasavaşının bitmesininardındankadınların oy hakkı tanınarak siyasal katım hakkı için mücadelesi olumlu sonuçlanır.⁶⁰ 1960’lı yıllarda Batı’da yaşanan bir dizigelişmeler kadınları da etkilemiştir; savaş karşıtlığı ve muhalif sol grupların haklar ve özgürlükler için mücadele ettiği bir ortamda kadın hareketinde bir canlanma görülür.Kadınlar siyasal ve sivil haklarını aldıktan sonra, her alanda ataerkil toplumun yargılarını görmekteydiler. Bunun sonucunda, eşitlikten fazla özgürlüğe ihtiyaç duyduklarını anlamışlardır. İkinci Dalga Kadın Hareketi kadınların aile içinde maruz kaldıkları eşitsizliğe, cinsel özgürlüğe odaklandı. Mücadele kadınların toplumsal hayatın her alanında eşitlik,kendi bedenleri üzerinde denetim ve kontrolü reddetmeleri ve

⁵⁸([http-1](#))

⁵⁹([http-2](#))

⁶⁰Çakır, (1994), a.g.k. , s.415.

gündelik hayattaki özgürlükleri ile ilişkilidi. Bütün bu eşitsizliğin temel noktasını kapitalizm ve ataerkil düzen olarak görüyordular.⁶¹

İkinci dalga kadın Hareketi'nin öncü isimlerinden biri de Simone de Beauvoir "İkinci Cins" adlı kitabıdır. De Beauvoir yapıtlarında savunduğu tezlerle 19.yüzyıl feminizm dalgası ile İkinci feminizm dalgası arasında köprü kurmuştur. Tezlerinde Hegel felsefesini ele alarak, "öteki" olmanın rastlantısal bir durum olmadığını, kadınların her zaman erkeklere bağımlı kılınarak bütün zamanların "ötekisi" yapıldığını vurgulamıştır. Kadınların ataerkil tahakkümden kurtulmalarının tek yolunun özel alandan dışarıya çıkmaları, meslek sahibi olmalarıyla mümkün olacağı savunmuştur.⁶² Simone de Beauvoir kadınların özgürleşmesinin temel şartının ilk önce özel alanda bağımsız bir şekilde hareket edebildiklerinde mümkün olacağını söylemiş ve aynı zamanda "*Kadın doğulmaz, kadın olunur*" sloganıyla dönemin mücadelesine yeni bir boyut kazandırmıştır.⁶³ De Beauvoir, sloganıyla, İkinci Dalga Kadın Hareketi'nin hem ideolojik, hem de pratik yollarını çizdi. Feminizmin öncü isimlerinden olan de Beauvoir, kitabında cinsiyet rollerinin doğal değil, öğretilmiş olduğunun teorileriyle ispatlıyordu.

İkinci dalga feminist hareket içerisinde günümüzde de yoğun kullanılan ve sosyal bilimlerin dilini dönüştüren "Toplumsal Cinsiyet" (Gender) kavramını geliştirilmiştir.. Yazar, bu kavramı doğulduğunda belirlenen biyolojik cinsiyet, daha sonra aile ve toplum yapısıyla şekillenen cinsiyet olarak tanımlamıştır. Simone De Beauvoir bu gibi teorileriyle kadın siyasetini ve feminizmi derinden etkilemeyi başarmıştı⁶⁴

Toplumsal Cinsiyet Olgusu

Cinsiyet (sex) insanları kadın veya erkek yapan belli fiziksel veya biyolojik özelliklerdir. Toplumsal cinsiyet (gender) ise kültürel ve sosyal olarak belirlenen cinsiyet rollerine karşılık gelir. Bu roller davranış kalıplarını, sorumlulukları, paylaşım düzenlerini, kaynaklara ve ayrıcalıklara erişimi belirleyen kimliktir.

⁶¹ Şafak, G.N. , (2016), Feminizm Notları-II: Farklı Yollar: İkinci Dalga.

<https://www.ayarsiz.net/feminizm-notlari-ii-farkli-yollar-ikinci-dalga/>

(Erişim Tarihi:24.01.2020).

⁶²Çakır, 2007, a.g.k. , s.436.

⁶³Yıldız vd. , (2016), a.g.k. , s.9.

⁶⁴ Şafak, G. N. (2016), a.g.k. , s.2.

Toplumun kadın ve erkeklere yüklediği rol ve değerler toplumsal cinsiyeti oluşturur. Toplumsal cinsiyet kültürel ve toplumsal yapıyla beraber, psikolojik özellikleri de kendinde barındırır, kadın ve erkekleri sosyal ve kültürel açıdan tanımlamaktadır.⁶⁵ Başka benzer bir açıklamayla, toplumsal cinsiyet kadın ve erkekleri farklı kılan nitelikleri değil, kadınlık ve erkeklığe toplum tarafından yüklenen anlamlara gönderme yapmaktadır.⁶⁶ Toplumsal Cinsiyet kavramı ilk kez Anne Oakley tarafından 1972 yılında “Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum”(“Sex, Gender and Society”) kitabında kullanılmıştır. Oakley, cinsiyetin kadın erkek cinsiyetindeki ayrımını, toplumsal cinsiyetin ise kadınlık ve erkeklik arasındaki eşitsizliğe vurgu yaptığını ifade etmektedir.⁶⁷

Toplumsal Cinsiyet’in şekillenmesinde en başta aile olmakla, diğer unsurlar da etki etmektedir. Her toplumun, her kültürün ve her aile yapısı farklı olduğu için, kadın ve erkeklerden beklenen cinsiyet rolleri de farklılık taşımaktadır. Kadın ve erkek doğduğundan itibaren toplumun dayattığı rollerle büyürler. Kız çocuklara pembe giysiler, bebek oyuncakları, erkek çocuklara mavi giysiler, araba oyuncakları verilir. Kız çocukları evcilik, en iyi ihtimalle doktorculuk oyunlarıyla büyürken, erkek çocukları silah oyuncaklarla büyür ve böylelikle toplumsal cinsiyetin yüklediği kodlarla çocuklar mesleklerinde bile çocukluktan ayrımcılığa maruz kalırlar. Sonuç olarak, doğumdan itibaren ailelerinin kültürel yapılarıyla tamamlanan çocuklar, kadınlık ve erkeklik tanımlamalarıyla büyümektedirler.

Simone de Beauvoir bunu kadınlar için söylemiş olsa da aynı şey erkekler için de geçerlidir. Kadınlar ve erkekler toplumun öğretileriyle şekillenir ve gelişirler. Örneğin, bebekler ağlar, ister kız, ister erkek. Ama toplumda ağlamanın, zayıflığın temsili kadın olarak gösterildiği için, erkekler davranış kurallarında ağlama olmadığı için hislerini belli etmeyen, hassas olmayan, soğukkanlı bir davranış biçimine girerler. Zaman içerisinde bunu tekrarlayarak, toplumun ona yüklediği kodlarla kendi toplumsal cinsiyet rolünü oluşturmuş olur. Toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen toplumsal cinsiyet kodları, her yerde farklılık göstermektedir. Örneğin, bir coğrafyada erkeklerin el ele

⁶⁵ Ecevit, Y. (2011), Toplumsal cinsiyet sosyolojisine bakış, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.4

⁶⁶ Giddens, A. (2000), Sosyoloji, (Çev: H. Özel ve C.Güzel), İstanbul, Ayraç Yayınları, s. 621

⁶⁷ Vatandaş, C. (2007), Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı, Sosyoloji Konferansları Dergisi, s. 31

tutması Batı kültüründe “kadınsı”(feminen) davranış, Doğu kültüründe ise “erkeksi”(maskülen) bir davranış olarak görülür.⁶⁸

Toplumsal cinsiyetle ilgili ilk çalışmalar feministler tarafından yapılmıştır. 1920’li yıllarda psikoloji ve sosyoloji alanında başlanılan bu çalışmaların amacı, kadın ve erkekler arasında farklılıkların nedenlerinin araştırılması olmuştur. 1930’lu yıllarda “toplumsal rol kavramı”, 1940’lı yıllarda ise “cinsiyet rolü”, “erkeklik rolü”, “kadınlık rolü” gibi terimler ortaya çıkmaya başlamıştır.⁶⁹

Kişisel Olan Politikdir

Kadınlar eşitliklerini yasalarla teminat altına alma çabasında olsalar datoplumsal alanda erkekler ile eşit şartlara erişememiş ve bu durumu dasorgulamaktadırlar. Bunun biyolojik cinsiyet ile ilişkili olmadığını, her dönemde olduğu gibi ataerkil sisteminin yargılarından kaynaklandığını öne sürmektedirler. Simone De Beauvoir bu düşünceye “Kadınların kurtuluşu kadınlarından başlayacak” sözleriyle destek veriyordu.⁷⁰ İkinci Dalga Feminizm çerçevesinde eşit haklara ulaşmanın eşit fırsatlara ulaşılması veya fırsat eşitliği anlamına gelmediği vurgulanmaktaydı. Kadın hareketinin görevi özel bir kadınsı pozisyonu dile getirmek, günlük yaşantıya dokunarak eşitsizlikleri ortaya çıkarmak ve onlara karşı yasal yollarla mücadele etmektir.⁷¹

İkinci dalga feminizmin daha önceki hareketin mücadelesinikamusal alandan farklı olaraközel alandaki hak eşitliği ve özgürlüğü de dahil etmiştir.“Özel olan politiktir” sloganı mücadelede en önemli düşüncelerden olmuştur. Erkeklerin her yerde egemen oldukları, kadınların bir alana kapatılıp “özelleştirildiği” bir düzende bu slogan mücadeleye destek vererek, kadınları dayanışmaya çağırıyordu.⁷² Kadınlar tarafından özel alana dair her deneyimin kamusal alanda tartışılması İkinci Dalga Kadın Hareketinde önemli noktaydı. Kişisel alanın politik olduğuna dair düşünce kadının duyguyla, doğayla, özel alanla, erkeğin mantıkla, kültürle, kamusal alanla bağdaştırıldığı bir düzene olan isyanıydı.⁷³

⁶⁸Cranny, F. , (2003), GenderStudiesTermsandDebates, New York, Palgra ve Macmillan, s. 3

⁶⁹Connell, R. W. (2017), Toplumsal cinsiyet ve iktidar: toplum kişi ve cinsel politika, (Çev. C. Soydemir) . İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s. 60, 61

⁷⁰Taş, (2016), a.g.k. , s.170.

⁷¹Borozdina, Y. (2016). Feminizm: Üç Dalganın Farkı, <https://postnauka.ru/books/81179> (Erişim Tarihi: 30.01.2020)

⁷²Yıldız, vd. , (2016), a.g.k. , s.9.

⁷³Şafak G.N. 2016, a.g.k. , s.2.

“Özel olan politiktir” deyimi her şeyin politik olduğunu vurgular ve kadınların politik alandaki taleplerini meşrulaştırmaya imkan yaratmıştır. Örneğin kürtajın bir politik sorundur. Böyle ki kürtaj sadece istenmeyen bir gebeliğe son vermiyor aynı zamanda, kadınların doğurganlık haklarını da denetliyor ve bu da kadınların ahlaki özelliklerini görünür kılmaktadır. Bu slogan, bireylerin özel durumlarının eleştirisine imkan vermektedir.⁷⁴

“Özel olan politiktir” birkaç açıdan önemliydi. Önemli olan nokta, “bilinç yükseltme” pratikleri oldu. Kadınlar ataerkil sistemin ortaya çıkardığı cinsiyetçilik meselelerini konuşmaya başladıklarında, kadınları da erkekler gibi cinsiyetçi düşünce ile yetiştirildiklerini fark ediyorlardı. Kadınların erkeklere nazaran bundan bir fayda görmemeleri aradaki farkı gösteriyordu. O yüzden kadınlar ataerkil sistemi değiştirmek için önce kendilerinden başlamalıydılar. Burada da “Bilinç Yükseltme” ortaya çıktı. Kadınlar topluca görüşerek, toplumda, evde, işte olan ataerkil ile mücadele gücü kazanıyorlardı.⁷⁵

Kadınların çoğunun deneyimlerinden aldıkları ortak bir nokta vardı. Ataerkil düşünce kadınları erkeklerden farklı olarak değil de aşağı olarak gören, erkekler için sürekli kavga eden, birbirlerine nefret, kıskançlık, kin besleyen varlıklar olarak toplumsallaştırdı. Önyargılı olup, acımasızca kadınların birbirleri hakkında konuşmayı öğretti. Feminizmin yalnız kadınlar için yapılması çok farklılık ve deneyimler demektir. Kadınlar arasında, kadınların üzerinden politik ve toplumsal açıdan yasaklanmış her şeyin konuşulması yargıları da beraberinde getiriyordu. Feminizm kadınlara bu nefreti kafalarından atıp, bilinçlerini erkek tahakkümünden kurtarmaya yardımcı oldu. Dünyayı etkileyecek olan “Kız kardeşliği” kurmakla, kadınların bu bilince varmasına, cinsiyetçi düşünceyle savaşmasına ve onu değiştirmesine sonuç oldu. Kadınlar küçük gruplar halinde örgütlenerek, kendi deneyimlerini, utançlarını, paylaşarak “bilinç pratiği” yapıyorlardı. Bu paylaşımlarla yargılar da ortadan kayboluyordu. Bu pratikle kadınlar birbirlerini anlıyor, cinsiyet rollerinin kişiler üzerinde etkisini sorguluyorlardı. Bu dayanışma sayesinde feminizmde “kız kardeşlik” (sisterhood) mottosunu geliştirdiler ve

⁷⁴Çakır, S. , Alkan, A. 2012, 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Modern Türkiye'ye Cinsiyet Rejimi: Süreklilik ve Kırılmalar, (Der: Alpkaya, F. , Duru, B.) , Phoenix Yayınevi, Ankara.

⁷⁵Hooks, B. (2012), Feminizm Herkes İçindir. (Çev: Aydın E, Kurt B). İstanbul: BGST yayınevi. S. 19,20

bundan hareketle bir dayanışma kurmak istemişlerdir. Feminizm açısından yoldaşlık manasına gelen “kız kardeşlik”, kadınların omuz omuza birbirlerine destek olarak, ayrı ülkelerde, ayrı ırktan kadına mücadeleye çağırış sinyali oldu.⁷⁶ Bu politik düşünceyle kadınlar birbirlerini daha iyi anlama, birbirlerine destek olmaya yöneldiler. Mücadelenin sorumluluğunu anlamak ve paylaşmak bu düşüncenin merkezinde yer almıştır.⁷⁷

İkinci Dalga Kadın Hareketi’nde feministler, ister kamusal alan, isterse de özel alan olsun mücadelelerine devam etmişlerdir. Hareketin temel sebebi var olan düzenin değişmesi, ataerkil sistemin dönüştürülmesidir. Bu dönemde kadın örgütlerinde artış olmuş, gruplar kurularak bilinç yükseltme toplantıları ve pekçok protestolar yapılmıştır. Farklı ülkelerden, farklı ırklardan oluşan gruplar farklı ideolojiler, farklı düşünceler, farklı algılar ortaya çıkartmaktaydı. Bu dalgada feminizm içerisinde ve feministler arasında farklı ideolojiler tartışmalara sebep olmuştur.⁷⁸

İkinci Dalga Kadın Hareketi’nde feministler, hem kamu, hem de özel alanlarda kalıcı olarak yeniden üretilen ataerkil düzenin bir sonucu olarak kadınlara karşı ayrımcılığı düşündüler. “Ataerkil” kavramını kadınlara tanıttılar. Böylece başka bir yön oluşmaya başladı. Liberal feminizm ile birlikte radikal feminizm de ortaya çıktı. Liberalizm, feminizmin bütün türlerini etkilemiş, özgürlük, eşitlik, bireysel özerklik gibi temel ilkeleri olan ideolojidir.⁷⁹ Ana hükümleri kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları konuşma, onaylama ve geliştirme olan radikal feminizm ise farklılıkların feminizmi anlamına gelir. Radikal feministlerin hiç biri kadının bedenini, doğuştan gelen fizikselliğini ve bu fiziksellığe bağlı sosyal problemleri (üreme hakları, bedeni kontrol etme hakkı gibi) reddetmez. Radikalistler, sadece kadınları erkek gücünden kurtarmak değil, aynı zamanda kadın öznellik ve cinselliklerini belirleme görevini üstlenmektedir. Radikal feministler söylemlerini eylemleştirerek kitlesel olarak feminizmi sistematikleştirdiler. Radikal feminizm, kadınların erkekler tarafından baskısını “bütün iktidar ilişkilerinin paradigması” olarak görür. Ataerkil teoride, kadın ve erkek arasında biyolojik fark abartılarak, erkek ön planda gösterilir. Bunun merkezi taşıyıcısı ailedir. Fiziksel güç ile kurulan ve güçlenen cinsel politika biyolojik özelliklere dayanır. Ataerkil sistem bu baskıyı kadın üzerinde meşrulaştırdıysa, sınıf, ırk, gibi diğer egemenlik biçimlerinde de yapar.⁸⁰ Radikal feminizm feminist sanat ve feminist felsefeyi doğarak

⁷⁶(http-3)

⁷⁷hooks, 2012, a.g.k. , s.27, 28, 29

⁷⁸ Taş, 2016, a.g.k. , s.170.

⁷⁹ Çakır, 2007, a.g.k. , s.

⁸⁰Çakır, 2007, a.g.k. , s.

modern kültüre katkıda bulundular ve kadınları cinsiyetlerinden gururlandırarak, binlerce yıldır tabi tutulmasına bakmayarak, kendi kültürlerini, değerlerini geliştirmelerine imkan yarattılar.⁸¹

Liberal feministler ayrımcılığı yasaklayan yeni yasaların kabulü için siyasi reformu savunuyordular. 60. yılların başında Batı ülkelerinin evli kadınları işe girdikleri zaman, bir banka hesabı açarken, bir ev kiralarırken eşlerinden yazılı izin almalıydılar. Liberal feministler iktidar üzerindeki geleneksel baskı yöntemleri kullandılar. Politikacılara toplu protesto yürüyüşleri, gösteriler ve dilekçeler düzenlediler. Yeni yasalar için lobi kurdular ve seçmenleri yalnızca eşitlik fikrini paylaşan politikacılar için oy kullanmaya çağırdılar. Aktivistlerden oluşan radikalciler ataerkil sistemi sadece yasalarla değiştirmenin imkansız olduğunu savunuyordular ve bunun çaresinin kamu bilincini değiştirmekte görüyordular. Liberallerin aksine sadece kamusal eylemleri ve gösterileri, protesto yürüyüşlerini kullanmazlar, kültürel normları yıkmaya çalışırlar. Bunu özellikle kışkırtıcı tiyatro gösterilerine başvurarak yapıyorlardı. Örneğin, dönemin en ünlü etkinliği olan “Miss Amerika” güzellik yarışması sırasında, yarışmanın yapıldığı binanın dışında bir koyun taçlandırıldı ve kadını köleleştiren, sahte ve gerçekçi olmayan, güzellik görüntüleri yaratan sembolik nesneler olan parlak dergiler, kozmetik eşyalar “kadın özgürlüğü” kutusuna atılmıştı. Radikal feministler özerk kadın örgütlerinin, kriz kurumlarının yaratılmasına destek olmuşlardır.

BettyFriedan “Kadınlığın Gizemi”(TheFeminineMystique) adlı eseri İkinci dalga kadın hareketinin doğuşunu ilan eden en önemli eserlerden biridir. Batı’da, özellikle Amerika’da 80’lere kadar devam eden İkinci Dalga Kadın Hareketi’ni başlatan, başyapıt eserlerden olan “Kadınlığın Gizemi”, kitabı okuyan milyonlarca kadına ilham olmuş, medya kadın temsili ve gazetecilik kültürü tartışılmaya açılmıştır. Kitap AlvinToffler’in dediği gibi “tarihin tetiğini çekmiş” ve İkinci Dalga Feminizm Hareketine yeni bir boyut kazandırmıştır. BettyFriedan kitapta kadınları bir şeyi hayal ederek erkeklerden beklemekle yaşamayın, o şeyi kendiniz yapın diyerek, yeteneklerini kullanabilecekleri işler bulmaya yönlendiriyordu.⁸² Yazarın eseri sadece toplumdaki bilinci değil, aynı

⁸¹Kharitonova, O. (2019). Feminizm’in Üç Dalgası. <https://syg.ma/@olgerta-ostrov/trietia-volna-fieminizma>(Erişim Tarihi: 30.01.2020).

⁸²Yetener, M. (2019), 19 Şubat 1963: Tarihin tetiğini çeken feminist: Betty

Friedan.<https://www.catlakzemin.com/19-subat-1963-tarihin-tetigini-ceken-feminist-betty-friedan/> (Erişim Tarihi: 29.01.2020).

zamanda kanun politikasını, sosyal güvenlik sistemini, aile ve toplumdaki ilişkilerini de büyük ölçüde etkilemiştir. Yazar, sorumluluğun aslında kadınlarda değil, yaratıcı ve entelektüel yeteneklerini göstermelerine izin vermeyen bir dünyaya sahip olduğunu iddia etmekteydi. Üç milyon okuyucu mutsuz olduklarını fark ettiğinden, feminizm kültürel bir artış şeklinde destek aldı. Ayrıca birleştirici bir hedef aldı. Bundan sonra kadınlar mesleklerde cinsiyet ayrımcılığı olmadan fırsat eşitliği için mücadeleye başlamışlardır. 1963'te Amerika'da eşit ücret yasası kabul edilmiştir. 1964'te işveren ve iş bulma kurumları ve sendikalar tarafından ırk, cinsiyet veya herhangi bir konuda ayrımcılık yapılmaması hakkında karar kabul edildi.

1969'larda kurulan NARAL grubu kürtaşı Amerika'da yasal hale getirmek için kurulmuştur. 1971'de siyasi alanda aktif olmak amacıyla Betty Friedan ve Gloria Steinem tarafından kurulan NWPS, kadınların avukat, hakime gibi önemli kamu görevlerinde yer almasını sağlamak ve kadınların siyasi süreçlere daha çok dahil olması amacının içindeydi. Bu örgütler feminizm tarihine önemli gelişmeler yaşatmıştır. Gruplar şartların iyileştirilmesi için ve kadın haklarının yenilenerek özgür ve eşit olması için eylemler, protestolar düzenleyerek, İkinci Dalga'ya yeni bir devir getirmiştir. Örneğin; 1970'lerde yayınlanan "Maude" komedi dizisinde 42 yaşındaki bir kadının kürtaşı yaptırmaya karar vermesi bölümü çekilecekti ama kürtaşı karşıtı ve dini gruplar buna karşı çıkarak bölümün yayınlanmamasını talep etmişlerdir. NOW ve NARAL grupları protestolar ile muhafazakarlara karşı çıkmışlardır. Bunun sonrasında, Amerika Federal Anayasa Mahkemesi kürtaşı yasal hak olarak tanımıştır.⁸³

İkinci Dalga Kadın Hareketi'nde mücadeleler özellikle Kuzey Avrupa ve Amerika'da kendisini gösterdi. Feministlerin büyük mücadelesi zaferle sonuçlandı. 1935-2007 arasında kürtaşı yasal olarak tanınmıştır. İzlanda, İngiltere, Amerika, Finlandiya, Danimarka, Fransa, İspanya ve başka ülkelerde kürtaşı artık suç olarak görülmüyordu. Fransa'da mücadele sonucu 1967'de doğum kontrolü yasallaştı. İngiltere'de aynı senede kürtaşı hakkı yasallaştı. Amerika'da kürtaşı hakkının yasallaşması için feministler yoğun çaba gösterdiler. İkinci Dalga feministleri kadın sağlık kliniklerinde doğum kontrolü eğitimleri veriyor ve eğitilmiş doğum uzmanlarıyla anlaşarak illegal ama sağlıklı kürtaşı olanakları sağlayarak propagandalar yürütüyordular. 1973'de Amerika'da bu mücadele zaferle sonuçlandı ve kürtaşı yasallaştı. Diğer ülkelerde de bu gelişmeler yaşandı. Buna

⁸³Örnek, S. (2015). ABD'de Kadın Haklarının Gelişimi. Sosyal Bilimler KOSBED dergisi s.114,115
<http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi29/7.pdf>(Erişim Tarihi: 01.02.2020).

rağmen bu yasallaşma kürtaj uygulamak isteyen kadınlar için kolay olmadı. 1978’de çoğu kadın kliniği yangın, bomba saldırısı gibi eylemlerle muhafazakarlar tarafından protesto edildi. Türkiye’de ise kürtaj 1983 yılında yasallaşmıştır. Günümüzde ise kürtaj uygulamasında hala sorunlar görülmektedir. Örneğin, kürtaj yapılan devlet hastanelerinin sayısının çok az olması, özel hastanelerde büyük miktarlar sunulması kürtajın yasalarla teminat altına alınsa da uygulama ile bütünleşmediğini göstermektedir.

İkinci Dalga Feminizm’in en hareketli yıllarında konuşulamaz meseleler tartışılır hale gelmişti. Cinsel devrim yapılarak cinsellik kadın odaklı bir cinsellik olarak dalganın merkezine yerleşmiştir. Kadınların cinsel özgürlüğü politik çerçevede konuşulmaya başlamış, kürtaj yasallaşmış, homoseksüel ilişki birçok ülkede suç olarak görülmekten çıkmıştı.⁸⁴

İkinci Dalga sırasında kendi adlarına kredi kartı çıkarma ve ipotek başvurusu yapma hakkını elde ettiler. Evlilik içi tecavüzü yasaklayan bir yasa çıkarıldı. Aile içi şiddetle ilgili bilgiler geniş çapta yayılmış ve etkilenen kadınlar için barınaklar oluşturulmuştur. İşyerinde cinsel tacize karşı da yasalar çıkarılmıştır. İkinci Dalga katılımcıları sürekli köklü sistemin cinsiyetçiliğe karşı mücadele etmek için çok fazla emek harcadılar. Kadınların en yüksek amacının ev dekorasyonu olmaması yolunda her türlü hakkı yasallaştırmak için çalıştılar.⁸⁵

İkinci Dalga Feminizm’de en göze çarpan başarı, kadınların profesyonel istihdamı tüm alanlarda uygulama fırsatları kazanması olmuştur. Kadınlar yüksek ücretli avukatlar, yöneticiler, bilim adamları sırasına katılmakla kalmıyor, aynı zamanda ordu, polis, bakan, rahip gibi devlet dairelerinde çalışıyorlardı. İsveç’te Lüteriyan Kilise’sinde kadın başpiskopos seçildi.⁸⁶1973’te ABD’de ilk kadın sığınma evleri, 1975’te Newyork’ta kadınların ilk bankası kurulmuştur. 1978’te üniversitelerde kadınların sayısı erkekleri geçmekteydi.⁸⁷

⁸⁴Ince, F. (2018).68 Kuşağı, İkinci Dalga Feminizm ve Cinsel Devrim Üzerine Mukayeseli Bir Değerlendirme, <https://www.tesadernegi.org/68-kusagi-ikinci-dalga-feminizm-ve-cinsel-devrim-uzerine-mukayeseli-bir-degerlendirme.html?a0e979&a0e979> (Erişim Tarihi: 30.01.2020).

⁸⁵Greydi, K. (2018), Feminizm dalgaları ve insanlar neden onlar hakkında tartışmaya devam ediyor? <https://zen.yandex.ru/media/newochem/volny-feminizma-i-pochemu-liudi-prodoljaiut-o-nih-sporit-5b86c94b354b7200aabc94f5> (Erişim Tarihi: 30.01.2020).

⁸⁶Popkova, L. (2016). Aptallar için Cinsiyet: Rusya ve Dünyada Feminizm.Cinsiyet Devrimi nedir ve nasıl oluyor? <https://www.colta.ru/articles/specials/10972-gender-dlya-chaynikov-feminizm-v-rossii-i-v-mire> (Erişim Tarihi: 30.01.2020)

⁸⁷Örnek, 2015, a.g.k. , s.115.

Kadın Hareketi 20. yüzyılın ortalarında Batı toplumunda sosyoekonomik değişimlerle sonuçlandı. Kadına üreme işlevi üzerinde kontrol sağlayan etkili doğum kontrolü icat edildi, kadın istihdamında önemli artış yaşandı, yüksek öğretimde kadınların sayısı erkekler öğrencilerin sayını geçti. Bütün bu gelişmeler tarihsel ve sosyokültürel türlerine göre farklı ülkelerde kendine özgü özelliklerle yaşandı. Örneğin, ABD’de liberal politik kavram hüküm sürdü, Batı Avrupa ülkelerinde sosyal demokrasinin ilkeleri olan Marksizm’in güçlü etkisi vardı.⁸⁸

Modern feminist subjektivizasyon sürecinin potansiyel etkisini, İkinci Dalga Kadın Hareketi ile ilki arasındaki temel farka bakarsak açıkça görebiliriz. Feminizmin ilk dalgası emek hareketinin ortaya çıkışı ve pekiştirilmesi sürecinden, Alman sosyal demokrasisinin büyümesine, sendikaların oluşumuna, Avrupa ve Amerika’da sosyal demokrat ve komünist partilerin gelişmesi ile gerçekleşti. Böyle tarihsel kitlesel siyasallaşma süreci ve işçi sınıfının siyasi arenayı işgali bağlamında ilk feminizm dalgasının talebi, hem demokratik liberalizm ve sosyalizmde evrenselci vaadin tam olarak gerçekleşmesi, hem de ana propaganda sloganı olan eşitlik ve hakların özgürlüğüydü.

İkinci Dalga Feminizm ise, başka bir sınıf özneliği sürecinde, gelişmiş kapitalist ülkelerde yeni solcuların ortaya çıkması, sömürgecilik karşıtı ve ulusal kurtuluş mücadeleleri çerçevesinde gerçekleşti. İkinci Dalganın sloganı ise siyah milliyetçilikten ödünç alınan farklılıklar kavramıydı. Amaç, toplumda ve harekette cinsiyetçiliği, oy kullanma hakkını ve sıklıkla göz ardı edilen özelliklerin ortaya çıkışını göstermekti.⁸⁹

İkinci Dalda pratikte bir dönemdi ve hala düşünce olarak devam etmektedir. Feminizmin İkinci Dalgası ile ondan sonra hemen gelen Üçüncü Dalga arasında kavramsal olarak farklılıklar barındırmaktadır. Sonucunda, Türkiye dahil olmakla, dünyada bazı feministler kendilerini teorik olarak İkinci Dalga’da, bazıları da Üçüncü Dalga’da görüyor. Yaş ve kuşak farkı, kimlik meselesi, toplumsal cinsiyet algılanışı bunun temel sebeplerindendir.⁹⁰

⁸⁸Greydi, 2018, a.g.k.5.

⁸⁹Arruza, Ç. (2019). Kadın Grevlerinden Yeni Sınıf Hareketine: Üçüncü Feminizm Dalgası. <https://commons.com.ua/uk/ot-zhenskih-zabastovok-do-novogo-klassovogo-dvizheniya-tretya-volna-feminizma/>(Erişim Tarihi: 30.01.2020).

⁹⁰ (http-4)

2.3.3. Üçüncü dalga kadın hareketi

Üçüncü Dalga Kadın Hareketi 90'ların başında İkinci Dalga Kadın Hareketi'ndeki yanlışlıklara karşı bir tepki olarak başlamıştır. Bu tepki, feminizmin sorunlarının sadece beyaz kadınların sorunlarının olmamasıyla ilgiliydi. Üçüncü Dalga İkinci Dalga Feminizm kadınlarının düşüncelerinde olan tek tip evrensel bir kadınlık algısını reddetmiştir. Diğer iki dalgaya göre Üçüncü Dalga'nın konuları daha çok ve çeşitli olmuştur. Bu dalganın feministleri kadına şiddet, cinsellik, kadının güçlendirilmesi gibi konulara daha çok yoğunlaşmıştır.⁹¹ Üçüncü Dalga Feminizm'in toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, milliyetçilik, siyaset, iktisat gibi konuları ele alarak, feminist yorumlarla incelemiştir. İkinci Dalga hareketi liberalizmin doğuşu olarak kabul edildiyse, Üçüncü Dalga'nın politik kimliği reddeden, postmodernist ve sosyalist toplum içinde olması iki dalga arasında temel fark olarak görülür.⁹²

Üçüncü Feminist Dalga kadınları genel sorunlarını değil, bireysel olarak sorunlarıyla ilgilenmekteydi ve bunun üzerinden siyaset yaparak mücadeleyi siyasal eğilime getirmekteydi. Kadını hem cinsiyet rolü, hem de kimlik olarak gören Üçüncü Dalga feministleri mutlak eşitlikten daha çok farklılıkları değerli görüyordu. Bu dönemin feministleri hareketlerinin sadece kadın gruplarında değil geniş düzeyde yaygınlaşmasını istiyor, toplumsal dönüşümümü destekleyerek, her aktivitenin, özellikle eğitimin gelişmesine ve yaygın duruma gelmesine önem veriyordular.⁹³

İkinci Dalga'nın aksine Üçüncü Dalga feministleri toplumsal cinsiyet rollerinin ortaya konulmasını, tartışılmasını istemekteydiler. Bireysel teori ile hem kadınların farklı sorunlarının olduğunu söylüyor, bu sorunların tartışılır hale getirip, siyaset yapmak gerektiğini destekliyordular. Örneğin, lezbiyen kadınlar daha farklı ezme ezilme ilişkileri yaşıyordu. Üçüncü Dalga feministleri bu farklılıkların ister biyolojik, ister kapitalist, isterse de patriarkal ilişkilerle olsun üzerinde durmak ve bunların kabulünü savunuyordu. Feministler önceki kuşağı haksız buluyor, evrenselci, farklılıklara karşı duyarsız, heteroseksist olmakla suçluyordu.⁹⁴ Üçüncü Feminizm hareketinde feministler,

⁹¹Özveri, D. (2009). Feminist Teorinin Gelişim Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. H. Çomak (Ed.). Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış. 1. Basım. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, s. 210.

⁹²Donovan, J. (2001). Feminist Teori (A. Dora, Çev.). 2. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 351, 352.

⁹³Heywood, L. Drake, J. (1997). Third Wave Agenda: Being Feminist, Doing Feminism. Minneapolis: University of Minnesota Press.

⁹⁴(http-5)

kadınların erkek tahakkümüne karşı durumunu eleştirmekle kalmamış, savaş, ekonomi, çevre sorunları, eğitim, sosyal ve adalet eşitliği gibi konularda feminist bakış açısıyla fikir yürütmüşlerdir. Var olan düzeni eleştirerek, yeni teoriler geliştiren Üçüncü Dalga Hareketi sorunlara her hangi bir çözüm yaklaşımı bulmadan sonuçlanmıştır.⁹⁵

Üçüncü Dalga Batı ve Kuzey Avrupa’da 90’ların başında başlasa da, Türkiye’de 90’ların sonunda başladı. Feminizm tarihinin en karışık dalgası olan Üçüncü Kadın Hareketi’nde feminizm her kadın tarafından farklı algılanmaktaydı. İkinci Dalga’da haklar kazanılmış ve mücadele zaferle sonuçlanmıştı. Feminizm güç kaybetmişti, mücadelede durgunluk hakimdi. Feminizme karşı bir taraftan ataerkil araçlarla kutsal aile propagandası yapılıyor, bir taraftan da muhalif politikalar kimlik ve farklılıklar üzerine eleştirilerle saldırıyordu. Böyle ki, 70’ler ve sonrasında doğan kadınlar feminizm hakkında yeterli bilgiye sahip değildi. Bunun için çoğu kadın feminizme karşı kuşkuluydu. Bazı kadınlar feminizmi saldırgan, lezbiyen, erkek düşmanı, bazıları ise kadınların politik aracı olarak görüyordu.⁹⁶

Üçüncü Dalga Kadın Hareketi Amerika’da 90’larda başlamış, “Grrl Feminizm”, Avrupa’da ise “Yeni Feminizm” olarak tanımlanmıştır. “GrllFeminizm”in merkezinde yerel, ulusal, uluslararası platformda kadınlara karşı şiddet, insan kaçakçılığı, estetik operasyonlar gibi konular yer alıyordu. Yeni Dalga feministleri aynı zamanda Birinci ve İkinci Dalga’nın kadın sorunlarına karşı evrenselci tavrını eleştiriyordu. 1990 ve 1997 yılları arasında Washington’da kurulan ilk rockgrubu “Bikini Kill” ve ilk punk grubu “Brat Mobile” “Riot Grll” feminizm akımının öncüleri olmuş ve teknolojiyi kullanarak feminizmde yönlendirici rol oynamışlardır. “Riot Grll” akımı çerçevesinde olan feministler, cinsiyet ayrımcılığı niteliği taşıyan kelime ve kavramları eleştirmişler, yeni kavramlar ve iletişim yolları arayarak politika oluşturmayı amaçlamışlardır. Yeni Dünya düzeni kurmak yolunda komünizmi, milliyetçiliği, dini fundamentalizmi yok sayarak, kadınlık kavramını yeniden tanımlamışlardır.⁹⁷

İkinci ve Üçüncü Dalga arasında tartışılan temel konulardan biri de “kız”, “kadın” kelimeleridir. İkinci Dalga’da kızlardan ziyade daha çok “kadın” kelimesi ön plana atılmaktaydı. Ancak Üçüncü Dalga feministleri “kız” olmayı seviyorlardı. Bu kelimeyi

⁹⁵Taş, 2016, a.g.k. 171.

⁹⁶(http-6)

⁹⁷Örnek, 2015, a.g.k. 116,117.

benimsediler, güçlendirdiler ve hatta tehdit bile ettiler. “Girl Power” kelimesi de buradan gelmektedir.⁹⁸

1992 yılında kadınlar Amerika ve Afrika’da çalıştıkları işten erkeklerle eşit ücretler almıyordular. Amerikalı kadınlar erkeklere oranla 1 dolara yaptıkları iş için 75 sent, Afrikalılar 65 sent, Latin Amerikalılar ise 54 sent almaktaydılar. 1993 senesinde kız çocukları da erkekler gibi mesleklerini seçebilmek için meslek okullarına gidiyorlardı.⁹⁹

1995 yılında Amerika’da uzay mekiğinin pilotu ilk kez kadın olmuştur. 1996’da Amerikalı kadın sporcular yaz olimpiyatlarından 19 altın, 10 gümüş, 9 bronz madalya ile dönmüşler. 1989 yılında bir kadın ilk defa madende işe alınmıştır. 1997’de ilk Dışişleri bakanı kadın olmuştur. Amerika’da 2000 yılında Hillary Rodham Clinton NewYork’tan senatoya seçilen ilk kadın olmuştur.¹⁰⁰

Üçüncü Dalga Kadın Hareketi Birinci ve İkinci Dalga’nın elde ettiği zaferi ne kadar takdir etse de, bunun yeterli olmadığı kanaatindeydi. Yeni Dalga feministleri politik süreçte daha az, bireysel kimlik üzerinde daha fazla durarak, evrensel bir kadın kimliğine karşı çıkmışlardır.¹⁰¹ Üçüncü Dalga feministleri dünyada kadınların sorunlarının ortak olmadığını, kültürden ve konumdan aslı olmayarak kadınların farklı sorunlarının olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılar Üçüncü Dalga’yı “Post Feminizm” olarak da adlandırmışlar.¹⁰²

Üçüncü Feminist Dalga diğer dalgalardan farklı olarak, “anti cinsiyetçi” tavrıyla tanımlanır. Böyle ki, ilk dalga kadınların liberal feminizm ile kurtuluşunu talep ettiyse, İkinci Dalga radikal feminizmin görevlerini dile getirdi. Üçüncü Dalga ise sorunları liberal feminizm ile çözüyor, kadınların eşit haklara ve fırsatlara sahip olması için kamu bilincini değiştirmeye çalışıyordu. Üçüncü Feminist Dalga önceki dalgalardan konularını

⁹⁸Constance, G. (2018). The waves of feminism, and why people keep fighting over them, explained.

<https://www.vox.com/2018/3/20/16955588/feminism-waves-explained-first-second-third-fourth> (Erişim Tarihi: 04.02.2020)

⁹⁹The Prism, “The Path the Women Rights Movements: A Timeline for the Women Rights Movements 1848-1998” <http://www.ibiblio.org/prism/mar98/path.html>, (Erişim Tarihi: 04.02.2020).

¹⁰⁰Örnek, 2015, a.g.k. , s.116,117.

¹⁰¹Fisher, J.A. (2013). Today’s Feminism: A Brief Look at Third Wave Feminism.

<https://beingfeministblog.wordpress.com/2013/05/16/todays-feminism-a-brief-look-at-third-wavefeminism/> (Erişim: 04.02.2020).

¹⁰²Örnek, 2015, a.g.k. 116,117.

almış ve protestolar için temel oluşturmuştu. Üçüncü Dalga Feminist Hareket'i önceki dalgaların küllerinden doğdu. Bazı özelliklerini miras aldı, bazılarını eleştirdi. Önemli bir adım atarak, uluslar arası grevi ana mücadele biçimi ve siyasi kimliği olarak tanıttı.¹⁰³ Latin Amerika'da kadına yönelik şiddetin artması, yangın protestolarına yol açtı. 2016 yılında, ülkede farklı bölgelerde meydana gelen bir dizi acımasız kadın cinayetlerine yanıt olarak Arjantin'de protestolar başladı. Protestolar hızla Latin Amerika'sının diğer bölgelerine yayıldı. Şili, Uruguay, Peru, Bolivya, Meksika'da "Yaşamak İstiyoruz", "Bir Kadın Daha Eksilmeyecek" sloganlarıyla protestolar yapıldı.

Polonya'da 2016 senesinde kürtaj yasasının kısıtlanmasına karşı binlerce protesto gerçekleşti. En büyük protesto Varşova'da "Kara Protesto" adıyla, 30 bin kişiyle yapıldı. Katılımcılar yas belirtisi olarak, siyah giyimlerle ve doğaçlama yasadışı kürtaj sembolleriyle Polonya'daki kadın hakları için yürüdüler. Aynı yıl İstanbul'da yüzlerce kadın şiddete ve empoze edilen muhafazakar kıyafet kurallarına karşı yürüdüler. 2012'de ise İstanbul'da binlerce kadın kısıtlanan kürtaj yasası için "Vücudum benim seçimim" sloganlarıyla yürüdüler.¹⁰⁴

Üçüncü Dalga Feminizm'i kadının kim olduğunu bulmaya değil, kim olabileceğine odaklanıyor. Bilinçli ve kişisel bir seçim olması şartıyla kadının kimliğine karışmıyor. Üçüncü Dalga Feminizm'i beyaz, renkli feminist örgütlerinin, lezbiyen, biseksüel kadınlar ve diğer toplulukların temsilcileri tarafından kazanılan deneyimleri birleştirmeyi amaçlamaktadır. Üçüncü Dalga'nın kendine özgü imajı tutarsızlık ve çeşitlilik çerçevesinde tanımlanmaktadır. Feministlerin birliğine veya tutarlılığına odaklanmazlar, cinsel özgürlüğü savunabilirler ve aynı zamanda aile sadakatini talep ederler, pornografiye karşı savaşırlar, buna kayıtsız kalabilir, hatta onaylaya bilirler.¹⁰⁵

Üçüncü Dalga Kadın Hareketi'nin ana amacı bilinç devrimidir. Yasal düzeyde kadınlar ve erkekler görünmektedir ama kadınlar hala toplumsal cinsiyet içeren şakalara, klişelere maruz kalıyorlardı. Kadınlar hala işyerlerinde erkeklerle aynı ücreti kazanmıyordu. Üçüncü Dalga feministleri feminizmin erkeklerin kötü olmasıyla ilgili değil, saygı, sevgi ve evrensel destek ile ilgili olduğunu savunuyordular.¹⁰⁶

¹⁰³Arruza, 2019, a.g.k. , s.5.

¹⁰⁴Kharitonova, 2019, a.g.k. , s.1.

¹⁰⁵Shevchenko, Z. V. (2016). Cinsiyet terimleri sözlükleri.

[Http://a-z-gender.net/feminizm-tretej-volny.html](http://a-z-gender.net/feminizm-tretej-volny.html) (Erişim Tarihi: 04.02.2020).

¹⁰⁶Artemev, A. (2019). 17 yaşındayım ve feministim.

<https://novayagazeta.ru/articles/2019/03/22/79957-feminizm-17-letnih-intellektualnaya-moda-ili-pozitsiya> (Erişim Tarihi: 04.02.2020).

Üçüncü Dalga Kadın Hareketi feminizm ve kadın hakları mücadelesine ek olarak, LGBT topluluğunun hakları, ırksal eşitlik, dün özgürlüğü ve işçi hakları mücadelesini de ekledi. Amerika’da devrin Cumhurbaşkanı Donald Trump’ın Vaşington dahil olmakla Amerika’nın diğer şehirlerinde cinsiyetçi görüşlerine ve bir dizi feminist gündem haberlerine göre 2017’de “Kadınlar Yürüyüşü” gerçekleşti. Dalga’da feministler, bilinçlerin radikal bir dönüşüme uğraması gerektiğini savunurlar ve kadınların sadece kadın oldukları için ayrımcılığa maruz bırakıldığı bir yaşamda ve kamuoyunda cinsiyetçiliğin tezahürlerinden kurtulmayı amaçlamaktadırlar. “Anti cinsiyetçi” başlığı altında feministler, ataerkilliği destekleyen ideolojiler ve uygulamalar sistemine karşı protestolar düzenliyor ve cinsiyetçi şakalara, klişelere, edebiyata ve reklamcılığa karşı savaşıyorlardı.¹⁰⁷

Üçüncü Dalga’nın en önemli değerlerinden bazıları cinsiyet eşitliği, kimlik, dil, cinsiyet pozitifliği, “cam tavanı kırmak”, beden pozitifliği, kadınlara karşı şiddeti sonlandırmak, medyada kadın imajını düzeltmek ve çevrecilikti. Feministler medya sektörünün stereotipleri sürekli destekleyerek kadınlara karşı adaletsizlik yaptığının farkındaydı. Bu adaletsizlik moda dergilerinde, gazeteler ve televizyon gibi farklı medya türlerinde sayısız kez görülür. Kadınlar hiç şaşırtılmayacak şekilde ağlarda seyrek ve sınırlı tasvirde gösterilmektedir. Beyaz, genç, ince, güzel bir kadın dergiyi okuyan veya televizyon izleyen herkesin görebileceği kadın tipidir. Kılolu kadınlar asla popüler medyada, moda dergilerinde, televizyonlarda gösterilmez, yalnız eğlence veya utanç verecek konularda kullanılmaktaydı. Bu daha çok kadınları etkiler ve “ideal kadını” aynada görmeye çalışacakları bir idol haline getirir. Bu yüzden feministler reklam verenlere yollarını ve imajlarını düzeltmeleri için saldırıyorlardı. Üçüncü Dalga Feministleri kadınların dış görünüşleriyle, güzellikleriyle model olabilecekleri gibi, beyinleriyle de güzel olabilirler. Toplumun kalıplarına göre güzellikte olmayan bir kadın da bir şirketin CEO’su olabilir.¹⁰⁸

¹⁰⁷Sorokovskaya, A. (2019). Feminizm’in Evrimi.
<https://goodbye-office.com/social/tretya-volna-feminizma-chego-oni-hotyat/>
(Erişim Tarihi: 04.02.2020).

¹⁰⁸April, D.(2018).What Is Third Wave Feminist Movement?

<https://vocal.media/viva/what-is-third-wave-feminist-movement>

(Erişim Tarihi: 04.02.2020).

1990’larda kadınlar için siyasi temsil ve eşitlik konusunda büyük ilerleme kaydedildi.1993’e gelindiğinde, 5 kadın Amerika Senatosuna katılmıştı ve 1991’e genellikle “Kadının yılı” deniliyordu. Hilary Clinton 1995’te BM’de ünlü “Kadın hakları, insan haklarıdır” konuşmasını yaptı.1993’te Ruth Bader Ginsburg Yüksek Mahkemede ikinci çalışan kadın avukat oldu. Çalışanların aile ve tıbbi acil durumları için ücretsiz izin almalarına izin veren “Aile Tıbbi İzin Yasası” 1993 yılında yasalaştı. Kötüye kullanımla karşılaşan kadınlar için adaleti iyileştiren “ Kadına Yönelik Şiddet Yasası ” 1995 yılında kabul edildi. Amerika’da alınan bu kararlar Üçüncü Dalga için dönüm noktası olan önemli başarılarıdır. Amerika’da Yargıtay “ Kısmi Doğum Kürtaj Yasağı ” yasasının ve kürtaj ilgili kısıtlamaları onayladığında, 2004’te Washington’da “ Kadın Hayatları için Yürüyüş ” adlı protesto yürüyüşü gerçekleşti. Buna rağmen kanun yürürlükten kaldırılmadı, eş veya ebeveyn rızası gibi kürtaja erişimi sınırlama yöntemleri devam etti. Çok radikal olması, önceki dalgalara saygısızlık etmesi ile Üçüncü Dalga birçok cephede eleştiriyile karşılaştı. Üçüncü Dalga önceki dalgalardan daha az birlik toplamıştı. Hedefler daha az netti ve tartışmalara daha çok neden oluyordu. 21. Yüzyıla gelindiğinde feminizme duyulan ihtiyaç sorgulanmaya başlamıştı.¹⁰⁹

1990’larda kamu söyleminde “Post feminizm” dili ortaya çıkmaya başlamıştı. Kadınlar cinsel ve cinsiyet politikaları ülkesinde eşit olduklarını savunuyordular. Kadınların bireysel “güçlenmesi” gibi terimler toplu eylem fikrinin yerini almıştı. Bazen erkek cinsel şiddetinin hala var olduğu kabul edilse de, direniş stratejisi kadınları risk veya suçlama olmadan istedikleri gibi davranma ve hareket etme haklarına odaklanmaktaydı. 21. Yüzyıla birkaç yıl kala tekrar bir devrilme noktası oluşmaya başladı. Kadınlar kendilerini ve diğer kadınları cinsel olarak nesneleştirdiklerinde bunun feminizmin ve kadınların erkeklerle eşitliğinin başarısının bir göstergesi değil, feminizmin çöküşünün bir işareti olduğu görülmektedir. Üçüncü Dalga Feminizm bugüne kadarki en çeşitli ve bireyci feminist dalga olabilir.¹¹⁰

¹⁰⁹Anand, T. (2018). A BriefSummary Of Third Wave of Feminism.
<https://feminisminindia.com/2018/04/27/brief-summary-third-wave-of-feminism/>
(Erişim Tarihi: 04.02.2020).

¹¹⁰Brunskell, H.E. (2015), A thirdwave of feminism is risingandhere’swhyweneedtosurf it now.<https://theconversation.com/a-third-wave-of-feminism-is-rising-and-heres-why-we-need-to-surf-it-now-50432>(Erişim Tarihi: 05.02.2020).

2.4. Türkiye ve Azerbaycan’da Kadın Hareketi Tarihçesi

18. Yüzyılın sonlarında başlayan ve 19.Yüzyıl boyunca devam eden, kadınlar üzerindeki erkek egemenliğine tepki gösteren, özgürlük ve eşitlik hareketi olan feminizm, Türk halklarında da yaygınlaşmaya başladı.¹¹¹ Türkiye’de feminist hareketlerin süreçleri Tanzimat döneminden sonra başlamaktadır. Osmanlı’nın son dönemlerinde Batılaşma hareketlerinden etkilenmesi de harekete yeni bir ivme kazandırmıştır.¹¹² Başlangıcı Osmanlı döneminden olan, gelişimi Cumhuriyet döneminden gelen Türkiye’deki feminizm kadınların hayatında önemli bir süreç oluşturmıştır.¹¹³

Türk kadınının Avrupa’daki hemcinslerinden, kağıt üzerinde çok iyi haklara sahip olduğu görülmektedir. Böyle ki, Osmanlı döneminde kadınlar haklarını kullanabilmekteydiler. Batı yasalarının aksine kadın hakları desteklenmekteydi.¹¹⁴ Aynı zamanda Azerbaycan’da da kadınlar kendi haklarını biliyor ve bunları uyguluyordu. Türk halklarında kadınların Batı’ya nazaran yayınlar çıkarması ve mütalaa etmesi 18. Ve 19. Yüzyıllarda görülmekteydi.

Batı’da olan feminizm hareketleri, Türk halklarını Azerbaycan’ı ve aynı zamanda Türkiye’yi de etkilemiştir. 18.Yüzyılda Osmanlı Avrupa’nın “Modernleşme” etkisine dahil olmuş ve dönüşüme hazırlanmıştır. Bu süreçten herkes gibi kadınlar da etkilenmekteydi. Osmanlı devletinde kadınların yaşantıları sınırlı çerçevedeydi. Böyle ki, tarihe baktığımızda kadınlar için kurulan mimari yapılar de sadece kadınların olacağı odalar olarak inşa edilmiştir. Eğitim imkanı sayesinde kadınların kendi haklarını tanıması süreci Tanzimat dönemiyle başlamıştır. Kız Rüştiyeleri ve kız okullarının açılmasıyla kadınlar eğitim alanında kendi yerlerini almaya başlamışlardır. 19. ve 20. Yüzyıl yeniliklerle devam etmiş, Cumhuriyet döneminde Türk kadını hareketi yeni bir boyut kazanmıştır.¹¹⁵

Feminizm dünyada, özellikle Avrupa’da büyük ses getirse de, Türkiye’de aksi yaşanmıştır. Türkiye’de bazı dönemlerde ön plana çıksa da, çok ileriye gidememiştir. Feminizm, 70.yıllarda yeniden canlansa da, Batı kültürünü beğenmeyen kaynaklar

¹¹¹Çiçek, A. , vd. (2015) “Modernleşme Sürecinde Kadın: Osmanlı Dönemi Üzerine Bir İnceleme”, KAÜ İİBF Dergisi, 6 (9), s. 277.

¹¹²Çiçek, A. , vd. (2015), a.g.k. 278.

¹¹³Öztürk, E. 2014. “Kuran’ın Kadına Bakışı ve İslam Tarihinde Kadının Sosyal Statüsüne Genel Bir Bakış”, Harakani Dergisi, (2), s.19.

¹¹⁴ Yürüt, B. 2017. “Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadın Hareketi Ve Hukuki Talepleri”, TBB Dergisi (özel sayı), s.373.

¹¹⁵ Berktaş, F. 2004. Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, s.10-12.

tarafından kabul edilmemiştir¹¹⁶. Azerbaycan’da da aynı şekilde günümüzde bile feminizm kabul edilmemiş ve kabul edilen kesimler tarafından bile farklı algılanmıştır. Türkiye’de kadınların kendi haklarını talep etmesi, sadece cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldıklarını sorgulandıklarında başladı. Zamanla siyasi bir harekete dönüşen kadın hareketinin temel amacı erkeklerle eşit haklar altında yaşamının kadın olmaktan kaynaklamasının dezavantajların hukuki yollarla güvence altına alınması olmuştur.¹¹⁷ Türkiye’de Batılaşmanın temeli 18.yüzyıla dayanmaktadır. Osmanlı Hükümeti’nin ekonomik, toplumsal gerilemesi Batı’yı model alma sürecini daha da hızlandırmıştır.¹¹⁸ Türkiye’de akademik alanda feminist düşüncenin oluşması 1970’lerde hem siyasi bir söylem olarak, hem de kadın hareketi olarak çalışmalarda görülmüştür. Zamanla bu düşüncenin kendine özgü ayrı bir çalışma alanı oluşmuştur.¹¹⁹

Osmanlı Toplumunu coğrafi konumuna göre yıllardır Doğu kültürüne maruz kalmıştır. Yeme, giyim, harem, cariye, köle, bilim, düşünce kültürü Osmanlı üzerinde egemen olmuştur. Bu kültürler kadınlara etki etmiş ve kadınlar yaşamlarını belirli çerçevelere sığdırmaya çalışmışlar. Eski göçebe Türk kadını ve İslam dinini kabul eden Türk kadını arasında farklar vardır. Böyle ki göçebe Türklerinde kadın önemli bir konumdaydı, siyasi ve idari işlerde yönetimde kadınlar da söz sahibiydi. İslami kabul eden Türk kadını bununla gerilemeye başladı. Bu farklılığın temel sebepleri İslami şartların kadınların yaşantılarını sınırlaması ve Bizans kültürüyle kadınların hareme kapatılarak, sosyal hayattan dışlanması olarak görülür.¹²⁰

19. yüzyıl’da sosyal ve iktisadi yenilikler kadınlar tarafından desteklenmiştir. Modernleşme akımı Osmanlı’da, daha sonra Türkiye Cumhuriyet’inde görülür, İran ve Mısır da dahil olarak Orta Doğu’da başlamıştır. Modernleşme sürecinde özellikle kadın problemi gündeme gelmiş ve kadınların arasında da tartışılmaya başlamıştır. Orta Asya’da da yaygınlaşan bu süreç, kadınlar tarafından desteklenmiş ve kadınların medeni hukukla ilgili konularda modernist erkek düşünürlerle hemfikir oldukları gözlenmektedir.¹²¹

¹¹⁶ Tekeli, Ş. 1995. 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İletişim yayınları, 3. Baskı, İstanbul. S.327.

¹¹⁷ Sancar, S. 2009. “Türkiye’de Feminizmin Siyasal Bilimlere Etkisi”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (40), s. 124

¹¹⁸ Erol, K. 2012. “Batılılaşma Sürecinde ‘Feminizm’in Tehdidi Altındaki Türk Aile Yapısı Ve Evlilik Kurumunu Belgeleyen Roman: Jön Türk”, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 48, s.220.

¹¹⁹ Sancar, S. 2009, a.g.k. , s.119.

¹²⁰ Kaçar, Ö. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Konumu: Türkiye’de Yakın Zamanlardaki Değişimi Anlamak, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar. S.45

¹²¹ Aksu, B. , (2009) s. 53,54.

Azerbaycan’da kadın hareketi 20.yüzyılda başlamış ve zaman içerisinde durgunlaşsa da devam etmiştir. 1918 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla kadınların siyasete dahil olmasıyla başlamış, Sovyetler döneminde hızla devam etmiş ve Demokratik Cumhuriyet kurulduğunda başarıyla sonuçlanmıştır. Bu süreçlerde kadınlar üretime yönelmiş, toplumsal hayata karışmış ve Doğu’da ilk kez seçme ve seçilme hakkı olan ülke olmuştur.

2.4.1. Osmanlı Dönemi Kadın Hareketi

Osmanlı’da kadınlar kırsal kesimlerde farklı, şehirlerde farklı hayat yaşamaktaydılar. Kırsal kesimlerde, köylerde yaşayan kadınlar erkeklerle beraber üretime katılıp, sosyal hayatta aktif haldeyken, şehir kadınlarında ise aksine ev dışında çalışanlar çok azdı.¹²² Osmanlı döneminde her Türk toplumu gibi kadın evde, erkek ise dışarıda çalışırdı. Erkekler kamusal alanda varlığını sürdürürken, kadınlar aile yaşantısında ve çocuk yetiştirmede etkili kişilerdi. Kadınlar aile içinde kocasından şiddet veya kötü muamele gördükleri zaman sadrazama kadar şikayet edebilirlerdi.¹²³

Birinci Dalga’nın Osmanlı Kadın Hareketi’ne dönüşmesi kadınların eğitim seviyelerinin artmasıyla mümkün olmuştur. Osmanlı’da eğitim hayatında kız çocuklarının eğitimi SıbyanMektepleri ile sınırlı kalıyordu. Ekonomik durumu iyi olan ailelerin kızları evlerde özel eğitim alabilmekteydiler.¹²⁴

Osmanlı Devlet’inde 16.yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman’ın ve 18.yüzyılda III Selim’in dönemlerinden sonra kadınlarla ilgili kanunlar ve fetvalar verilmeye başlamıştır. Kadınlarla ilgili yasaların konuları genel olarak kadınların giyim kuşamı, sosyal yaşamıyla ilgiliydi. Erkeklerle aynı sandala binmek, ince kumaştan ferace giymek, erkeklerin olduğu mekanlarda bulunmak gibi yasaklar koyulan kadınlara III Osman tarafından haftada sadece dört kez evlerinden çıkabilecekleri bir fetva çıkarılmıştır.¹²⁵ Osmanlı toplumunda Batı kaynaklarında daha çok yer alan “harem hayatı” sadece başkentlerde, büyük saraylarda olmuştur.¹²⁶

¹²²Aygül C. “Change in the Status of Turkish Women During the Ottoman Modernization and Self Evaluation of Women in Kadınlar Dünyası of 1913”, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara: 2010, s.18

¹²³Şefika Kurnaz, Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923, Ankara: Ötüken Neşriyat A.Ş, 2015, s.17

¹²⁴Tar, Y. 2013, 2000’ler Türkiye’sinde Müslüman Kadının “Kadın Sorunu”, Samsun, s.91.

¹²⁵Kaçar, Ö. 2007, a.g.k. 47.

¹²⁶Muhittin Tuş, “Osmanlı’da Kadın ve Aile”, Tarih ve Medeniyet Dergisi, Sayı 26, s.12

Osmanlı toplumunda feminizm düşüncesinin oluşması ve kadın hareketinin başlaması II Meşrutiyet döneminde olmuştur. İnsanların kendilerini ifade etme özgürlüğünün oluşması, halkın da yönetimde söz sahibi olması, kadınların kendi problemlerini dile getirmesine fırsat yaratmıştır. Özgür düşünce ortamının olduğu II Meşrutiyet döneminde Osmanlı kadınları kadın konusunu problem olarak ortaya koymuş ve kadın hareketini başlatmışlardır. Bu hareket kapsamında dergiler, gazeteler basılmış, hayır dernekleri kurulmuş, kadın örgütleri oluşturulmuştur. Dergilerde ve gazetelerde kadın hareketi ile yazılar yazılarak, derneklerde ve örgütlerde kadınlara iş olanakları ve sosyal aktiviteler sağlanmakla kadın hareketine yeni bir ivme kazandırılmıştır. Bütün bu hareketlerin temelinde kadın erkek eşitsizliğinin kaldırılması, boşanma hakkının tanınması, mirasta eşit pay gibi radikal talepler bulunmaktaydı.¹²⁷

1917 senesinde kadınlarla ilgili önemli kararlar içeren “Aile Kararnamesi” kanunu kabul edildi. Evlilik yaşı sınırlandırılmış, boşanma şartları ve çökeşlilik kadınların lehine değiştirilmiştir. Bundan sonra II Meşrutiyet döneminde kadınlar sosyalleşmeye başlamış, özellikle savaş olduğu için erkeklerin yerine çalışmaya başladıkları için toplumsal hayatta daha aktif rol almaya başlamışlardır.¹²⁸

II Meşrutiyet Dönemi büyük değişimler yaşamasa da toplumda özgür bir ortam oluşturmuştur. Kadınların da etkilendiği özgürlük alanında kadın dernekleri kurulmaya başlamış, kadınlar hareket için her an bir şeyler yapmaya çalışıyorlardı. Balkan savaşlarıyla kadınların erkeklerin yerine kamusal alanda çalışması, kız okullarını bitiren kadınların eğitimi sayesinde kadın nüfusu artmış ve aynı zamanda kadın hareketi de canlanmaya başladı. Dönemin ulusçularının ve milliyetçi ekollerinin kadın erkek eşitliliğini savunması feminizmin güçlenmesini sağlıyordu. Savaş sonrasında kadınlar için şartlar olumlu şekilde ilerliyor ve farklı alanlarda da meslek sahibi olan kadınlara devletten de destek geliyordu.¹²⁹

II Meşrutiyet Döneminde kadınların eğitim olanakları genişlenmiş, ilk eğitim zorunlu olmuş, yeni mektepler açılmıştır. Eğitim alanında en önemli gelişmelerden biri kadınların yükseköğrenim yolu açılmış, ilk kız üniversiteleri kurulmuştur.¹³⁰

¹²⁷ Demir, N. 1989. “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Feminizmi”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 6(2) , s. 110.

¹²⁸ Demir, N. , 1989, a.g.k. , s.110.

¹²⁹ Berktaş, F. , 2004, a.g.k. ,s.15.

¹³⁰ Demir, N. , 1989, a.g.k. ,s.112.

Osmanlı'da Lale Devri ile başlayan, Tanzimat dönemi ile devam eden Batıyı model alma süreci, kadın hareketlerinin gelişmesine olanak sağlamıştır.¹³¹

Ekonomik durumları iyi olan ailelerin kızları ve ulema sınıfının çocukları eğitim konusunda üst sınıftaydılar. Onlar konaklarda eğitim alma, müzik ve hat sanatıyla ilgilenip, Arapça ve Farsça dillerini öğrenen biliyorlardı.¹³²

Tanzimat dönemine kadar sınırlı hayat geçiren kadınlar, Tanzimat'la yenilikler ve değişikliklerle kadın hareketine başladılar. Bu dönemde eğitim gelişmiş, kadınların haklarıyla olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Siyasal, hukuk, ekonomi, sosyal, eğitim alanlarında modernleşme süreci geçiren Osmanlı, kadın hayatında ve yaşamında da önemli kararlar almıştır.¹³³

Dünyada, bir bakımdan Osmanlı'da da insanların kendilerini ifade etmesi iletişim araçlarıyla mümkün olmuştur. Kadınlar bu dönemlerde dergiler, gazeteler çıkartarak seslerini duyurmuşlardır. Bu dergiler, gazeteler aracılığıyla kadınlar toplumda olan haksızlıklara karşı kendi haklarını talep ediyorlardı. 1869 yılından beri "Terakki-i Muhadderat", "Hanımlara Mahsus Gazete" ve diğer yayınlarla kadınların problemleri, sorunları dile getiriliyor ve bu sorunlara çözümler bulunmaktaydı. En uzun yayın yapan ve yazarlarından birinin ilk Türk kadın roman yazarı Fatma Aliye olan "Hanımlara Mahsus Gazete" 13 sene faaliyette olmuş ve gazetenin ekibinin tamamı kadınlardan oluşmuştur. Yayınların amacı kadınların eğitilmesi, sadece anne ve eş olarak değil, bir kadın olarak topluma kazandırılması ve kadın erkek eşitliğinin sağlanması olmuştur." Hanımlara Mahsus Gazete'nin yazarı olan Fatma Aliye, Batılı yazarların Müslüman kadınları aşağılamasıyla ilgili yazılarını medeni bir şekilde cevaplamış ve Osmanlı'da Müslüman olup da eğitilmiş birçok alimlerin ve muallimlerin olduğunu vurgulamıştır.¹³⁴

Tanzimat fermanı sonrası kazanılan yeniliklerle kadınların toplumsal hayatları değişmiştir. Yeni meslek okulları açılmış, 1908 yılından sonra kadın istihdamına destek amacıyla terzi, hemşirelik, eczacılık, öğretmenlik mesleklerinde eğitimler verilmiştir. Kadınların eğitim olanaklarının geliştirilmesi ve kamusal alanda çalışması için birçok dernekler kurulmuştur. Türk yazar Halide Edip Adıvar tarafından kurulan "Teali-i Nisvan" (Kadınların Yükselişi Derneği), Nuriye Ulviye tarafından kurulan "Müdafaai

¹³¹ Kabaklı, L. 2003, "Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları Ve Kadının Rolü", Sakarya, s.49

¹³² Kaçar, Ö. , 2007, a.g.k. 49.

¹³³ Çiçek, A. , vd. (2015), a.g.k. , s. 279.

¹³⁴ Çiçek, A. , vd. (2015), a.g.k. , s. 279, 280.

Hukuk-u” (Kadın Haklarını Koruma Derneği) gibi dernekler kadın haklarını dile getirerek, Kadın Hareketine destek olmaktaydılar.¹³⁵

Bu dönemde kurulan önemli derneklerden biri de Kadınlar Halk Fırkasıydı. Nezihe Muhittin tarafından kurulan Halk Fırkası’nın amacı Türk kadınlarının siyasete katılmasının sağlanması ve kadınlar olarak ülkeye ekonomik katkılarda bulunmaktı. Dernek, kadınların yaşam şartlarını iyileştirmek için kadınlar ve çocuklara sosyal yardımlar düzenliyor ve kadınların çalışması yolunda giyim ve aksesuar üretim tesisleri kurulmasını amaçlıyordu.¹³⁶

Tanzimat dönemiyle kadınlar artık kamuoyuna çıkmışlardı. Bununla da kadınlarla ilgili birçok gelişmeler yaşanmıştır. 1873’te ilk defa bir kadının öğretmen olarak atanması, 1881’de kadınların törende konuşma yapması, 1883’te okullara yönetici kadınların alınması Tanzimat döneminde kadınların hayatında önemli değişimlerden olmuştur. Bu dönemde aynı zamanda ilk defa olarak 1882 senesinde nüfus sayımına ilk defa kadınlar da dahil edilmiştir.¹³⁷

II Meşrutiyet Dönemi’nin getirdiği özgürlükler sayesinde kadınlar sadece dergiler, gazeteler çıkarmıyor, aynı zamanda erkeklerin yayınladıkları dergilerde, gazetelerde mektuplarla kendi sorunlarını dile getiriyorlardı. Bu sorunların temelinde kadın hakları ve eşitlik duruyordu.¹³⁸

1908 senesinde konuları moda, güzellik, çocuk, eğitim olan kadın dergileri yayınlanmaya başlar. “Mehasin” (Güzellikler), “Kadın” ve diğer dergilerde Batı modası taklit edilmekteydi. O dönemde yayınlanan “Demet” dergisinde siyaset ve eğitim konusuna önem verilirdi. Dergide her hafta bir ünlü Osmanlı kadını hakkında bilgi vererek okuyucuları başarılı kadın olma yolunda heveslendirir.¹³⁹ Dergilerin temel işlevlerinin başında “Her kadına hitap edebilmek” gelir.¹⁴⁰

1913 yılında yayına başlayan “Kadınlar Dünyası” dergisi, Türkiye’de ilk feminist dergi olarak kabul edilir. Meşrutiyet döneminin en başarılı dergilerinden olan “Kadınlar Dünyası” batı tarzı yazılarla kadınların dikkatini çekmiş, Avrupa giyimli kadın

¹³⁵Bingöl, O. , (2014), “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”, KMÜ Sosyal ve Ekonomi k Araştırmalar Dergisi: 16 (1), s. 111

¹³⁶Özkay, N. (2017), Nezihe Muhiddin Ve Türk Kadın Yolu Dergisi, İstanbul, s.28.29.30.

¹³⁷Akbayar, N. , ”Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu”, Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, s. 1241.

¹³⁸ Koç, D. , 2016, Türk Kadın Hareketini Kadınlar Dünyası Ve Türk Kadın Yolu Dergileri Üzerinden Okumak, Ankara, s. 21.

¹³⁹ Kurnaz, Ş. , (2015), a.g.k. , s. 121.

¹⁴⁰Demirdirek, A. , Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi, Ankara: Ay izi Kitap, 2011, s.36.

resimleriyle beraber ilk kez Müslüman kadınların fotoğraflarını paylaşan ilk dergi olmuştur.¹⁴¹

Kadınların yayınladığı dergilerdeki yazılar kadın hareketini ortaya çıkardı. Kadınlar bu harekete destek vererek, var olan düzenin değişmesinin temelini, kadınların eğitim yoluyla gelişmesinde ve erkeklerle eşit konumda olacaklarında görürler. Kadınların yayımcılık hayatı onların bilinçlenmesine önemli katkıda bulunarak, Birinci Dalga Feminizm'i oluşturmuştur.¹⁴²

Derneklerde kadın sorunları ve bunların çözümleri tartışılır. Bu derneklerin kadın hareketindeki en önemli rolü kadınların mücadelesini bireysellikten alıp, kitle haline dönüştürmesidir.¹⁴³

Osmanlı'da faaliyet gösteren dernekler farklı hizmetler sunsada, amaçları aynıdır. Örneğin, yardım dernekleri, eğitim dernekleri, kültür amaçlı dernekler, siyasal dernekler ve diğer dernekler farklı hizmetlerle aynı gayeye odaklanarak, kadınların toplumda yer almalarına yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Derneklerle, gazetelerle, dergilerle sosyal hayata atılan kadınlar, siyasal partilerin derneklerini kurarak siyasette de yer almaya başladılar. "İttihat ve Terakki" partisinin kadın derneği olan "Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti" en önemli örneklerden biridir.¹⁴⁴

Modernleşme sürecinin en etkili yönlerinden biri kadınların toplumsal rollerinin değişmesidir. Eğitimli kadınlar toplumda yer alarak Osmanlı Kadın Hareketi'nin yaranmasına destek olmaktaydılar. Kadınlar mücadeleyi basın yoluyla canlandırıyor ve basında çeşitli kadın sorunları, bunların çözümleri yer veriliyordu. Kadınların Osmanlı Hareketi'nde kadın sorunlarına sundukları çözüm Kadın İnkılabıdır.¹⁴⁵ "Kadınlar Dünyası" dergisinde bir yazıda bu çözüm "Ataerkil yapının değişiminin sadece inkılapla olacağı ve kadınlar kendileri kendilerini yaşatacaklarını" şeklinde özetlenmiştir.¹⁴⁶

Avrupa ve Amerika'da feminizm önderliğinde yapılan bu inkılabı Osmanlı kadınları da katılır. Dergilerde, gazetelerde en çok eleştiri alan konulardan biri feminizmin toplumdaki tanımıydı. Feminizm Batı'dan geldiği için Osmanlı toplumunda çoğu insan bu akımı yanlış tanımlıyor ve eleştiriyordu. Kadın dergileri de bununla ilgili açıklama yapmak zorunda kalıyorlardı. Feminizm'in ahlaki değerleri yok eden akım

¹⁴¹Demirdirek, A. , (2011), a.g.k. , s. 41,49.

¹⁴² Koç, D. 2016, a.g.k. , s. 23.

¹⁴³ Çakır, S. , (1994), a.g.k. , s.87

¹⁴⁴ Çakır, S. , (1994), a.g.k. s.96-107.

¹⁴⁵ Koç, D. , 2016, a.g.k. , s. 29, 30.

¹⁴⁶Kadınlar Dünyası, "Laf mı, Maruzat mı?", Kadınlar Dünyası, İstanbul, sayı 85 29 Mayıs 1329, s.2-3.

olmadığını yazan dergiler, onun aksine aile saadetini ve ahlakını düzenleyen bir akım olduğunu savunuyordular.¹⁴⁷

Dergilerde kadınların ve erkeklerin alanları diye ayrımcılık yapılması eleştiriliyordu. Kadının alanı ev veya mutfak değil, kadınların da erkekler gibi kamusal alanda çalışıp, yaşamları sürdürebildiklerini savunan dergilerde, sonralar kadınların da toplumsal hayata katıldıkları açık bir şekilde görünüyordu. Kadınların erkekler gibi sinema, tiyatro, gazinolarda vakit geçirdikleri dergilerde ilan ve tanıtımlarda görünüyordu. Daha sonra dergilerde aynı mekanlarda kadınların olmasından rahatsız olan erkek tacizleri de yer almaya başladı. “Havadis-i Dünya” kadınların çarşılarının kesilmesiyle ilgili ve erkeklerin olduğu yerlerden geçemeyen kadınların tekinsiz yollardan geçerek güvenliklerinin tehlike altında olduğunu dile getirerek yetkililerden yardım isterler.¹⁴⁸

Osmanlı Kadın Hareketi’nde kadınların rahatsız oldukları konulardan biri de çocuk gelinlerdir. Erkek yaşta evliliğe karşı çıkan kadınlar, vücut gelişimi tamamlamamış, ders çalışması gerekirken koca bakan kız çocukların evlenme yaşının 19-25 yaş, erkekler için ise 23-30 yaşlarının uygun olduğunu savunmaktaydılar.¹⁴⁹

Aynı zamanda evlenilecek çiftlerin sağlık kontrolünden geçmesini isteyen feministler, “evlenilecek iki genç, her şeyden evvel doktordan mizaçlarının, bünyelerinin tevafukuna dair bir rapor almalıdır diyerek sağlık raporunun önemliliğini vurgulamıştır”.¹⁵⁰ Bu uygulama tam 88 yıl sonra 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 136. maddesi olarak 2001 yılında kabul edilir.¹⁵¹

Osmanlı Kadın Hareketi’nde feministler sadece erkekleri değil, kadınları da eleştirmekteydiler. Böyle ki, kadınların “anne” olarak kendilerine yükledikleri toplumsal cinsiyet rollerinden kurtularak, eski gelenekleri bozarak, evlilikte eşitliliği desteklemelerini gerektiğini savunuyordular.¹⁵²

¹⁴⁷Mükerrem, B. , “Kız Mekteplerinde Ahlak ve Terbiye-i Ahlakiye”, Kadınlar Dünyası, İstanbul, sayı 176, 1 Haziran 1334, s.3.

¹⁴⁸ “Havadis-i Dünya: Kadınlarımıza Menfur Tecavüzler”, Kadınlar Dünyası, Numara 102, 23 Temmuz 1329, s.13. “Havadis-i Dünya: Kadıköy Vapuru’nda Kadınlara Tecavüz”, Kadınlar Dünyası, Numara 113, 15 Ekim 1329, s.14

¹⁴⁹ Çakır, S. , (1994), a.g.k. , s.270.

¹⁵⁰ Sacide H. , “Kızlarımızın Cihazı Ne olmalıdır”, Kadınlar Dünyası, Numara 105, 17 Ağustos 1329, s.4-6.

¹⁵¹ Türk Medeni Kanunu, Kanun 47.21, 2001. No. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

¹⁵²Salih, N. , “Türk Kızları”, Kadınlar Dünyası, Numara 47, 20 Mayıs 1329, s.1

Erkeklerin aile reisi gibi görünmesinden şikayetçi olan feminist Ulviye Mevlan, yazısında feminizmin erkek zihninde yerleşmiş bu düşünceleri yok ederek, hem erkek, hem kadınların özgürlüğünü desteklediğini vurguluyordu.¹⁵³

Kadınları aynı zamanda tüm hak ve taleplerini değiştirmek isteyerek, boşanma hakkının da kadınlara verilmesini talep ediyorlardı. Sonralar 1926’da kabul görülecek bu talepler, kadın inkılabının toplumsal ve ailesel boyutlarını oluşturmaktadır.¹⁵⁴

Osmanlı Hareketi’nin önemli konularından biri de kadın kıyafeti konusudur. Kadınlar tesettür giymesi onları toplumdan dışlamalarına sebep olmuş, ev içinde rahat giyinen kadınlar, dışarıda ferace ve çarşaf gibi giysiler giyinmek zorunda kalmışlar. “Kıyafeti milli ” değişmesi için yasa kabul edilmesini isteyen feministler, çarşafın yeni ve aynı zamanda yürümesi ve çalışması rahat modelinin dikilmesini istemiştir. Peçenin “Dünya ile yüzümüz arasında perde ” olduğunu söyleyen kadınlar dergilerde peçenin aşağılayıcı ve ayıp olduğunu savunuyordular.¹⁵⁵

Osmanlı Hareketi’nde kadınlar istediklerinin çoğunun almışlardı. 1843 senesinde kadınlar Tıbbiye mektebinde ebelik eğitimi ile kamusal alanda yerlerini almış, toplumda var olduklarını ispatlamışlardır. 1847 yılında “ İrade-i Seviye ” yasasıyla kız ve erkek çocuklarına eşit miras hakkı tanınmış, 1856 yılında Osmanlı topraklarında kadınların köle ve cariyeler olarak alınıp satılması yasaklanmıştı. 1908’den sonra kadınlar eğitim olanaklarından daha kolay yararlanabiliyor sınırlı da olsa iş bulmaya başlayabilmişlerdir. Artık kadınlar hem kamusal, hem de eğlence yerlerine de katılmaya başlamışlardır. Osmanlı Toplumunda Tanzimat döneminin başlaması, modernizmin başlangıcı olmuştur. Modernleşme ile Türk kadını hem toplumsal hem düşünsel alanda gelişmeler yaşanmıştır. Tanzimat dönemi Osmanlı Toplumunu Batıya açılmış ve kadının toplumdaki statüsü ve hakları tartışılmaya başlamıştır.¹⁵⁶

Dünyada Birinci Dünya Savaşı sırasında Batı ve Avrupa kadınları gibi, Osmanlı kadınları da savaştan etkilenmişti. II Meşrutiyet dönemiyle özgürlüğe az da olsa katılan kadınlar, savaşla beraber hem çalışma hayatına başlamış hem de cephede orduya hizmet vermiştir. Erkeklerin savaşa gitmesiyle işgücü eksikliğini kadınlar tamamlamaktaydı.¹⁵⁷ Bu dönemde kadınlar daha çok ticaretle uğraştıkları için İstanbul’da Kadın “Tüccarlar

¹⁵³Mevlan, U. , “Düşünüyorum”, Kadınlar Dünyası, Numara 166, 22 Mart 1334, s.2.

¹⁵⁴Mevlan, U. , (1334) , a.g.k. , s.4.

¹⁵⁵Çakır, S. , (1994) , a.g.k. , s.45.

¹⁵⁶Kurnaz, Ş. , (2015), a.g.k. , s.17.

¹⁵⁷Toprak, Z. , Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014, s.6

Pazarı” açılır. Yakın kentlerden mal getirip satan kadınlar, yine de işsizliğin karşısını alamazlar. Çünkü ülkede savaş olduğu için ekonominin şartları iyi değildi. Dönemin Harbiye Nazırı, Başkumandan vekili Enver Paşa ve eşi Naciye Sultan tarafından kurulan “Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi” bu sorunun çözümü olur. Üsküdar ve Beyoğlu’nda birkaç fabrika açılarak, kadın istihdamına destek olunur. Açılan fabrikalarda dantel, elbise, çorap, fanila örücülüğü, asker çamaşırları, tayyör, kostüm gibi farklı atölyelerin yer alması planlanıyordu. Fabrikalara ilk günden 11 bin kadın başvuru yapmıştır. Cemiyet aynı zamanda temizlik alanında 500 kadın işe alarak, Fatih ve Beyoğlu ilçelerinin temizliği için görevlendirir. Kadınlar sadece başkentte değil orduda da görevlendirilir. Birinci Ordu-i Hümayun’a “Merbut birinci kadın işçi taburu” adıyla kadın taburu oluşturulur ve kadınlar hem cephede, hem de cephe gerisinde çalıştırılır. ¹⁵⁸ Bu dönemde kadınlar tarafından ve kadınlar için yapılan şeylere baktığımızda çoğunun Vatan kurtuluşu için olduğu görülmektedir. 1919 yılında “Anadolu Kadınları Müdafaai Vatan Cemiyeti” bu gayeye hizmet etmiştir. ¹⁵⁹

Osmanlı Devleti’nin savaşı kaybetmesiyle ülkede halk isyanları başladı. Ülkedeki insanlar Osmanlı’nın işgal olunmasına protestolarla karşılık verdiler. Mitinglere sadece erkekler değil, kadınlar da katılıyordu. Bu kadınların çoğu ya iyi eğitim görmüş ya da hala okuyan öğrencilerdi. Halide Edip Adivar, Şukufe Nihal gibi kadınlar o dönemin aydın kesimlerindendir. ¹⁶⁰

2.4.2. Cumhuriyet dönemi kadın hareketi

1923’te Cumhuriyetin ilanı ile halifelik kaldırıldı ve dini kurumlar etkisiz hale getirildi. Medeni Kanunun kabul edilmesiyle çökeşlilik yasaklandı, resmi nikah tanındı ve mirasta eşitlik kabul edildi. Kadınların bu önemli hakları kazanmasıyla laikleşme başladı ve ataerkinin başlangıcı olan hilafet etkisiz kılındı. ¹⁶¹ Kadın sorunları açısından ciddi gelişmeler Cumhuriyet dönemine denk gelmiştir. Kahraman Türk kadınları hemşire, asker gibi vazifeleriyle Vatana hizmet etmişlerdir. ¹⁶²

¹⁵⁸Toprak, Z. , (2014), a.g.k. 6, 9, 10.

¹⁵⁹ Koç, D. , 2016, a.g.k. , s.71.

¹⁶⁰Yurdsever, N. , Yeni Harflerle Kadın Yolu, Türk Kadın Yolu 1925-1927, İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2009, s.31.

¹⁶¹ Berktaş, F. , (2004) a.g.k. , s.17.

¹⁶² Sağ, V. 2001, a.g.k. , s.14.

Cumhuriyet döneminde gerçekleşen laikleşme hareketi ile Osmanlı döneminin bir türlü uygunlaşamadığı modernleşme gerçekleşti. Yeni rejimin toplumsal dönüşümü sayesinde dinin toplum üzerinde etkisi azalmaya başladı. Bundan en çok etkilenen kısım kadınlar olmuştur. Kadınlar siyasi ve toplumsal olarak aydınlanma yaşayarak, Cumhuriyet Dönemi Feminizm Kadın Hareketini başlatırlar.

Kadın Hareketi'nin başlıca talepleri kadınlara oy hakkının verilmesidir. Nezihe Muhittin öncülüğünde 1923'te Kadın Halk Fırkası kurulur. 9 maddesi olan Fırka'nın Nizamnamesinde kadınların belediye seçkilerine katılması, şehit, dul, yetim ailelere destek, kadın eğitimi ve istihdamı, aile, evlilik gibi meseleler ile ilgili çalışacakları belirtilir.¹⁶³

Siyasi hakları olmayan kadınların saray döneminde parti kurmaları yadırganır ve devlet tarafından ret edilir.¹⁶⁴ Partinin reddinden sonra kadınlar 1924'de Türk Kadın Birliği cemiyetini kurarlar. Kuruluş amaçları kadınların siyasal haklarının elde edilmesi ve genel haklarının talep edilmesi olan cemiyetin genel başkanı Nezihe Muhittin kadınların toplumda yer almalarının önce eğitilmesini ve bilinçlendirilmesiyle mümkün olacağını önemle söylüyordu. Aynı zamandan Nezihe Muhittin gayelerinin kadın ve erkeğin toplumsal, ekonomik, siyasal eşitliğinin olduğunu da vurguluyordu.¹⁶⁵

Cemiyetin resmi organı olan "Türk Kadın Yolu" dergisi 1925'de devlet tarafından maliye yardımı görerek yayımlanır.¹⁶⁶ Derginin içeriği moda, kadın hakları, sağlık, toplumsal hayat, sağlık vs. gibi konuları kapsıyordu. Derginin yazarları Şukufe Nihal gibi dönemin en ünlü aydın kadınlarından oluşuyordu.¹⁶⁷ Derginin isminde kadınların kendilerine ait oldukları bir yol olduğunu, bu yolun erkeklerden farklı olduğunu ve bu yolda yalnız olduklarını vurgulayan bir şekil belirlenmişti. Türk Kadın Yolu dergisi dönemin kadın hareketini ve hareketin atmosferini aktarması açısından önemli bir yayın olmuştur.¹⁶⁸

Kadınların hareketteki başlıca maksadı olan seçim ve seçilme haklarının talep edilmesi dergide sürekli yer alır. Derginin kurucusu ve yazarı olan Nezihe Muhiddin

¹⁶³Zihnioğlu, Y. , Kadınsız İnkılap, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, S. 124 132

¹⁶⁴ Berktaş, F. , Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm, Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet Birikimi, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, S. 106-107

¹⁶⁵Uğurman, S. (2019) , Tarihçe, www.turkkadınlarbirligi.org (Erişim Tarihi: 05.03.2020)

¹⁶⁶Toska, Z. ve Çakır, S. , İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası (1869-1927), İstanbul, Metis Yayınları, 1993, s. 313-320.

¹⁶⁷ Kayhan, T. , "Kadın Şairde Kadın: Şukufe Nihal'in Şiirleri", Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, s.1.

¹⁶⁸ Koç, D. , 2016, a.g.k. , s.81.

Cumhuriyeti överek, kadınların da siyasi hayata katılmasını talep eder. Cumhuriyet sayesinde kadınların konumlarının yükseldiğini vurgulayan yazar, maksatlarının “süfrajeliklik” olmadığını da belirterek Avrupa feministlerine de gönderme yapmıştır.¹⁶⁹ Türkiye’de geniş bir şekilde yayılan Kadın Hareketi yurtdışında da ilgi çekmeye başladı. Türk Kadın Yolu dergisi Uluslararası Kadın Hakları Cemiyeti’nden mektup alarak, üyeliğe davet edilir ve aynı zamanda Beynelmilel Hakk-ı İntihab Kadın Cemiyeti ile yazışmalar yapmıştır.¹⁷⁰

Dergide kadınların gagesinin seçme ve seçilme hakkının olmasından başka, Türk vatandaşı olarak vatandaşlığı layıkıyla yerine getirmenin önemli olduğu vurgulanmaktadır.¹⁷¹ Dergide aynı zamanda modernleşmenin “yan etkileri” de eleştirilir. Derginin yazarlarından olan Yaşar Nabi, medeniyeti iyi giyinmekte, içki içmekte, dans etmekte gören insanları eleştiriyor, medeniyetin fikirde olduğunu savunuyordu.¹⁷² Dergide medeniyetin ve toplumun gelişiminin ilimle ilgili olduğu vurgulanır ve Harf Devrimi yapılarak Arap alfabesinin lağvı talep edilmekteydi.¹⁷³ Dergi ne kadar feminist bakış açısına bağlı olsa da fikirler o kadar feminist değildi. Örneğin, yazar Nezihe Muhiddin “Analık Vazifeleri” yazısında kadınların devlete kıymetli ve eğitilmiş evlatlar yetiştirmesinin kutsal bir vazife olduğunu vurguluyordu. Nezihe Muhiddin’in yazıları çoğu feminist yazarlar tarafından eleştirilse de, bu Türkiye’de olan feminizmin gerçek yüzüdür. Kadınlar Türkiye’de feminizmden ne kadar etkilenseler de, feminizme Batı kadar keskin kurallar içerisinde yanaşmamışlardır. Yıllardır kökleşmiş toplumsal gelenekler sayesinde aile hayatından vazgeçememişlerdir. O dönemin dergilerinin çoğunun kadınları gelenekselleşmiş kalıplardan çıkarmak gibi amaçları yoktu. Kadınların eğitilmiş olmalarını isterler, çünkü eğitilmiş anne geleceği parlak evlatlar demektir. Kadın inkılabına ses veriliyordu çünkü bu mücadelenin sonunda kadınların ait oldukları yerin evleri, mutfakları oldukları kesindir.¹⁷⁴

Osmanlı döneminde olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde de giyimle ilgili kadınlar tarafından eleştirilen konu tesettür konusuydu. Arap ve İran kültüründen gelen tesettürün kadınlar için eşitsiz bir giyim olduğu savunuluyordu. Tesettürlü kadınlar ev hayatına hapsedilmiş, toplumsal hayattan mahrum kalmışlardır.¹⁷⁵

¹⁶⁹Yurdsever, N. , 2009, a.g.k. , s.91.

¹⁷⁰Yurdsever, N. , 2009, a.g.k. , s.396-397.

¹⁷¹Yurdsever, N. , 2009, a.g.k. , s.114.

¹⁷²Yurdsever, N. , 2009, a.g.k. , s.391-393.

¹⁷³Yurdsever, N. , 2009, a.g.k. , s.419-421.

¹⁷⁴ Koç, D. , 2016, a.g.k. , s.88, 90.

¹⁷⁵Yurdsever, N. , 2009, a.g.k. , s.374.

Cumhuriyet döneminin en önemli gelişmelerinden biri Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun (Öğretim Birliği Yasası) kabul edilmesi olmuştur. Bu yasa 1924'te kabul edilmiş ve eğitimde modernleşme ve dünyevileşmenin temelini oluşturmuştur. Kadınların da eğitim hayatına katılmaları sağlanmış ve eski dönemlerin cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırılmıştı. Kadınlar hareketinde kadınlar da eleştiriliyordu. Çalışma hayatında kırsal alanlarda yaşayan kadınların emek vererek, çalışarak kadın hareketine boyut kazandırması alkışlanırken, şehir hayatında süslenen, gezen tozan kadınlar eleştiriyordu.¹⁷⁶

Kadınlar tarafından kurulan birçok dernek ve cemiyetler feminist düşünceleri yaymak ve kadın problemine çözüm bulmak için çalıştı. “Şefkati Nisvan”, “Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyeti Hayriye'si” gibi dernekler yardıma muhtaç bütün kadınları desteklemişlerdir.

Cumhuriyet Döneminde devlet feminizmi sınırla çizerek destekliyordu. Devlet kadınlara kurumsal haklar sağlıyor, hem de onları aile ile ilgili uygulamalarda ve dış politikalarda araç olarak kullanıyordu.¹⁷⁷

1930 yılında çıkan Belediye Yasası ile kadınlar ilk kez belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı kazanmıştır. 1934'te yapılan Anayasa değişikliğiyle kadınlara seçme, seçilme ve milletvekili olma hakkı tanınmıştır.¹⁷⁸ 1935 yılında Türkiye Büyük Millet Meclis'inde 17 kadın milletvekili vardı.¹⁷⁹ 1950 yılında ilk kadın belediye başkanı Müfide İlhan Türk siyaseti tarihine geçer.¹⁸⁰ 1930'da doğum izni ilk kez hak olarak tanındı.¹⁸¹ 1936 yılında iş kanunu ile kadınların çalışma hayatına düzenlemeler geldi. Kadınların yer altı gibi ağır işlerde çalışması yasaklandı, hamilelik izinleri gibi haklar tanındı.¹⁸²

¹⁷⁶ Koç, D. , 2016, a.g.k. , s.93, 94.

¹⁷⁷ Berktaş, F. , 2004, a.g.k. , s.18-20.

¹⁷⁸ Kocatürk, U. , Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, TY yayınları, Ankara, s. 300

¹⁷⁹ Sezer, A. , “Türkiye’deki ilk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları.”

<http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/kadin.htm> (Erişim Tarihi: 07.03.2020)

¹⁸⁰ Türk Tarihindeki Başarılı Kadınlar ve Günümüzde Türk Kadını, <http://www.kadinhareketidernegi.org.tr/icerik.php?sayfa=13> (Erişim Tarihi: 09.03.2020)

¹⁸¹ Erşen, G. 2012, “Türkiye’de Artıları ve Eksileriyle Kadın Hakları”

<http://blog.milliyet.com.tr/turkiye-de-artilari-ve-eksileriyle-kadin-haklari/Blog/?BlogNo=352598> (Erişim Tarihi: 09.03.2020)

¹⁸² Gül, S. “Refah Devletinin Dönüşümünde Kadın Haklarında Annelik Hakkından Çalışma ve Aile Sorumluluğuna Geçiş”, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 40, sayı 3, TODAIE yayınları, 2008, s. 60

2.4.3. 1980'ler ve günümüz Türkiye'sinde kadın hareketi

1980'lerde İkinci Dalga Feminizm başlar. Türkiye'de bunun temel konusu kadın kimliği ve bedeninin korunmasıydı. Aile içi şiddet, tecavüz, namus cinayetleri, bekaret kontrolü ve başka konular kadın hareketinin ele aldığı konulardı.¹⁸³ Yeni feminizm akımı olan İkinci Dalga feminizme az sayıda kadın katılsa da feminizmin zihinlere etkisi fazla olmuştur.¹⁸⁴ Feministlere göre kadın ve erkeklerin kendilerine özgü davranışları toplumsal yapının sonuçlarıdır ve bu toplumsal cinsiyet kavramı olarak tanımlanır.¹⁸⁵

Eşit olmayan haklara karşı mücadele kadınları harekete geçirmiş ve “ kadın sorunu ” ortaya çıkmıştır.¹⁸⁶ Türkiye toplumsal cinsiyete dayalı ayrımın güçlü olduğu ülkeler sırasındadır ve biyolojik anlamda bedenlerimize yüklenen veriler yerine misyonların yüklenmesiyle açıklanan toplumsal cinsiyet kadını erkekten ayırır. Bu durum eşitlikçi olmayan yaklaşımların yaranmasına sebep olur. Bu yaranış da kadın hareketlerinin en temel sebeplerinden biridir.¹⁸⁷

Ataerkil sistemin hala etkinliği sürdürmesi, kadınlara toplumda annelik veya ev kadınlığı gibi statülerden kenara çıkamaması kadınlara etki etmektedir. Kadınların toplumda ev kadınlığı dışında yeni işlerde çalışmaları da çatışmalar çıkarmaktaydı. Türkiye'de kadınların erkek tahakkümü tarafından ezilmesinin kendileri tarafından yapılması da aşıkardır. Erkek çocuklarının kız çocuklarından üstün tutulduğu ataerkil bir düzende büyüyen bir kadın eşlerini evinin direği konumuna koyarak kadınların ezilmesine destek oluyordular. Cinsiyet farklılıkları değer yargılarını belirler. Temel toplumsal cinsiyet kadınlar tarafından beslenmekte, erkek zihniyetinin kadınlar üzerinde tahakkümü erkekler tarafından pekiştirilmektedir.¹⁸⁸ Bir kadının eşini, çocuğunu terk etmesi, toplum tarafından ayıplandığı halde, eşine ve çocuklarına sahip çıkan “başarılı anne ” misyonunu tamamlayan kadının toplumda kabul görmesi toplumsal yapının cinsiyete dayalı davranış değişikliklerinin sebebidir.¹⁸⁹

Feminizm Türkiye'de 80'lerden sonra yaygınlaşmaya başladı ve bu hareket Avrupa'da olduğu gibi siyaset üzerinden devam etti. Ama Avrupa ile farkı Türkiye'de

¹⁸³Berktaş, F. , 2004, a.g.k. , s.25.

¹⁸⁴ Berktaş, F. , 2004, a.g.k. , s.21.

¹⁸⁵ Bayhan, V. 2012-2013, “Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet”, Doğu Batı Yayınları, İstanbul s. 149

¹⁸⁶ Akis, Y. , Özkan, Ü. , Sancar, S. , 2009, “Türkiye'de Feminizm ve Kadın Hareketi”, Cogito Dergisi, YK yayınları, s. 245.

¹⁸⁷ Bingöl, O. , 2014, a.g.k. , s.108.

¹⁸⁸Bingöl, O. , 2014, a.g.k. , s.110, 112.

¹⁸⁹ Ersoy, E. 2009. “Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın Ve Erkek”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), s. 209-230.

feminizmin başladığı dönemler ülkede siyasi baskı söz konusu olduğu için ancak bundan sonra feminizmin gelişmesi mümkün olmuştur. Türkiye’de kadın ve erkeklerin eşitlik probleminin çözülmemesinin en temel sebebi, sosyal demokrat partilerin feminizme destek vermemesidir.¹⁹⁰

İkinci Dalga Feminizm Türkiye’de 1980’lerde başlasa da, 2000’lerde kendisini göstermiştir. Kadınlar için önemli bir süreç olan İkinci Dalga’da en önemli etki göç faktörü olmuştur. Devam eden sanayileşme ve kentleşme süreci sonucu yaşayan göçler, kadınların sosyal yaşamlarına güçlü etki etmiştir. Öncelerde kent hayatına alışamayan kadınlar, kent şartlarının kolaylığı ve rahatlığı ile kent hayatına adapte olmayı başardılar. Üretimden tüketime geçen kent kadınları artık özgür düşünce ile sosyal hayata katılmışlardır.¹⁹¹

İkinci Dalga Feminizm Türkiye’de “yeniden uyanış” şeklinde başlamıştır. 80’lerin ilk yarısında İstanbul’da bilinç yükseltme grupları oluşturularak kadınlara eğitimler verilmiştir. Türkiye’de bu dönemde feminizm devletten ayrı bir şekilde faaliyetini sürdürür. Küçük gruplar, yazarlar, sanatçılar ve gazetecilerden oluşan feminizm, Türkiye tarih sahnesinde yerini almıştır.¹⁹²

1980’lerde feminizm hareketi eylemler ve protestolar ile devam etmiştir. Sadece İstanbul’a değil, büyük şehirlere de yayılan mitingler kadınların yaşam alanlarının ve seçeneklerinin geliştirilmesini yönünde olmuştur.¹⁹³ Eylemlerin çoğu ev içi şiddet, cinsel taciz, bekaret kontrolü, tecavüze karşı olmuş ve günümüzde iş yerinde, aile içinde, sokaklarda tacizin şiddet olarak kabul edilmesinde büyük etkisi olmuştur.¹⁹⁴ Ülkede kadına şiddetle mücadele için “Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı” kurulmuş, kadın sivil toplum kuruluşu olan “Uçan Süpürge” oluşturulmuştur. Bununla beraber birçok kadın sivil toplumları oluşturulmuş ve başlıca konuları kadınların kimliği ve bedeni olmuştur.

Türkiye’de siyasal olmayan görüntü hakimdi. Devlet konularından tamamen bağımsız, kadına şiddet, kadın hakları, aile, özel hayat gibi konular konuşulmaktaydı. Kadınların konuştuğu konular tartışılmakta ve kadınlar evlerde, gruplarda toplanarak yeni bir politik anlayış oluşturarak, feminizm kavramını Türkiye gündemine getire bilmişlerdi. Bilinç yükseltme gruplarının oluşturulduğu 80’ler döneminde kadınlar farklılıkları

¹⁹⁰ Akis, Y. , Özakın, Ü. , Sancar, S. , 2009, a.g.k. 248, 259, 253, 254.

¹⁹¹ Kaçar, Ö. 2007, a.g.k. 164.

¹⁹² Çaha, Ö. , “Bir Kez Daha Sivil Toplum Üzerine”, Sivil Toplum Dergisi, 2003, s. 267

¹⁹³ Durukan, A. , “Kadınlar Seçmek, Seçilmek ve Yönetilmek İstiyor” 2014,

<http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=2740&page=2>

(Erişim Tarihi: 15.03.2020)

¹⁹⁴ Aslan, Y. , 2016, Türkiye’de Feminizm Düşüncesinin İmkânı, Kırıkkale, s.51.

keşfederek tartışmalarla birbirlerine destek oluyorlardı. Bu gruplarda kadınlar kendilerini keşfederek kendileri üzerlerinde kurulan ataerkil gücün farkına varmışlardır.¹⁹⁵

Dünyanın her yerinde, Türkiye'nin her döneminde olduğu gibi feminizm yayın aracılığıyla gerçekleşiyordu. 1980'lerde yazar ve çevirmenler tarafından kooperatif kurulmuştu. Kadın konuları hakkında yayın yapan YAZKO yabancı feminist kaynakları Türkçeye çevirerek, kadın problemlerine çare bulmaya çalışıyorlardı. 1982'de YAZKO tarafından İstanbul'da Gazeteciler Cemiyeti'nde feminizm ilk defa tartışıldığı ve savunulduğu uluslararası katılımlı sempozyum düzenlenmiştir.¹⁹⁶ Darbe döneminde sempozyumun olması feminizmin kamuoyunda tanıtılması açısından önemli bir nitelik taşımaktaydı. Bunun sonucunda 1960'larda Batıda "Özel olan politiktir" sloganı 1980'lerde Türkiye'de seslenmeye başladı.¹⁹⁷ 1983 yılında YAZKO "Somut" dergisini oluşturdu ve dergide dergiden daha çok okunan "Kadın Sayfası" yayınlandı. Feministler tarafından yazılan "Kadın Sayfası"nda kürtaj, kadınlar günü, cinsel taciz, tecavüz gibi konular ele alınmıştır.

Kadınlar daha sonra 1983'te "Kadın Çevresi" adlı hizmet ve danışmanlık şirketi kurmuşlardır. Kadınlar ev içi ve dışı hizmetlerini değerlendirerek, 1985'ten sonra "Feminist" dergisini çıkardılar. 1987 yılında "Kadın Çevresi" ayrımcılığa karşı kadın derneği ve "Feminist" dergisi kadına yönelik şiddete karşı "Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışmaya" isimli bir kampanya başlatmıştır. Kampanya sonucu, 1987'de "Kadın Şenliği" gerçekleşti, "Bağır Herkes Duysun" kitabı yayımlandı¹⁹⁸. 1990'da "Mor Çatı Kadın Sığınağı" açıldı. 1988 yılında "Kaktüs" dergisinin yayına başlamasıyla kadın sorunları daha geniş şekilde tartışıldı.¹⁹⁹

1990'lara gelinmeden feministler tarafından anlamlı bir protesto gerçekleşti. İstanbul'da bir araya gelen feministler kadınların taciz edilmesine dikkat çekerek "Mor İğne" kampanyası başlattılar. Gazetecilerin de destek olduğu kampanyada Kadıköy vapurunda insanlara mor iğne dağıtıldı. Saldıran tüm erkeklere karşı, küçük, taşınması

¹⁹⁵Aytaç, Ş. , (2005). "Türkiye'de Feminist Hareketin Oluşumu", Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri, Amargi Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi, İstanbul, s.37-58.

¹⁹⁶Çeşnigil, B. Ş. , 2019, 1980 Sonrası Türkiye'de Kadın Hareketi Ve Özel Olanın Politikleşmesi, Ankara, s.31.

¹⁹⁷Parmaksız, P. , (2017). Türkiye'nin Modernleşmesinde Kadınlar: 1939'dan Günümüze, İmge Kitapevi, Ankara, s. 37.

¹⁹⁸Parmaksız, P. , 2017, Feminist Dergisi 2. Sayı, s.186.

¹⁹⁹Gül, "Mor Çatı Kadın Sığınağı", Feminist dergisi, 1990, Sayı:7

kolay ama etkili bir silah olarak tanıtılan “Mor İğne”, kadınların dayanışmada yalnız olmadığını ve bir haberleşmenin sembolü olarak nitelendiriliyordu.²⁰⁰

Bu dönemde tecavüzle ilgili kanunların lağvı isteniliyordu. Fahişe bir kadının tecavüze uğraması ve bu kadının fahişe olmasıyla ilgili suçlunun cezasının indirilmesi sonunda kadınların protesto etmesine neden olmuştur. “Haklı Tecavüz Yoktur” diyerek kadınlar iffetli, iffetsiz kadın ayırımına karşı çıkmışlardır. Bunun sonucunda kanun yürürlükten çıkmıştır.²⁰¹

Gazeteler, dergiler gibi televizyonlarda da kadın sorunları tartışılmaktaydı. “Dağınık Yatak”, “Bir Yudum Sevgi”, “Adı Vasfiye”, “Kadının Adı Yok” vs. gibi filmlerde cinsiyetçi toplumda ve bu toplumun kadınlara dayattığı aşağılayıcı tavırlara karşı kadınların mücadelesi yapılarak, insanlara gösterilmiştir.²⁰²

1988’de Türkiye’de “Geçici Kadın Müzesi” isimli sanat projesi kamuoyuna sunuldu. Bu sanat müzesinde kadınların günlük hayatlarının ne kadar basit ve acılı olduğu sergilenmekteydi.²⁰³

Genel olarak Türkiye feminizm tarihine baktığımızda kazanılan deneyimlerin çoğu 1980’lerden sonra olduğu görülmektedir. 1980’lerde ve 80’ler sonrası gerçekleştirilen eylemler ve kampanyalar sonunda feminizm hareket dışında da konuşulmaya başlamıştır. Türk toplumuna “Feminist söz”ün sızması 1980’ler sayesinde olmuştur.²⁰⁴

Türkiye’de siyaset yapma metodunu değiştirerek yeni bir üslupta siyaset yaparak gelişen feminizm bağımsızlığın gelişiminde, farklı haklarını savunuculuğunda önemli bir rol üstlenmiştir.²⁰⁵

Feminizmin bir kurul olarak harekete devam etmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele ile mümkün olmuştur. 80’lerden günümüze kadar bu konuyu getirmeyi ve gündemde tutmayı başaran feministler kendi kurumlarını yaratmışlardır. Burada da

²⁰⁰ “Mor İğne Satış Metni”, Kaktüs, 1989, Sayı:9, s.21

<https://bit.ly/2XdArkQ> (Erişim Tarihi: 24.03.2020)

²⁰¹ Savran, G. , “80’li Yılların ve Özel Alanın Politikası”, Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri, Amargi Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi, İstanbul, 2005, s. 89

²⁰² Çeşnigil, B. Ş. , 2019, a.g.k. , s.38.

²⁰³ “Öykümüz”, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, <https://www.morcati.org.tr/tr/tanisalim/oykumuz> (Erişim Tarihi: 22.03.2020)

²⁰⁴ Timisi N. ve Gevrek M. “1980’ler Türkiye’sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi”, içinde 90’larda Türkiye’de Feminizm, Üçüncü Baskı İstanbul,2009, S.38

²⁰⁵ Tekeli, Ş. , (1989), “1980’lerde Kadın Kurtuluş Hareketi’nin Gelişmesi”, Birikim Yayınları, sayı:3, S. 40

görüldüğü gibi feminizm hareketinin bu kadar sürede devamlı olmasını sağlayan özellik “süreklilik” olduğu görülür.²⁰⁶

Türk Medeni Kanun’unda ve Türk Ceza Kanun’unda yapılan değişimler 1980’lerin dalgasının daha çok kadın bedeni ve kimliğiyle ilgili olması bakımından en büyük başarıdır diye biliriz. Aynı zamanda “Ailenin Korunması ve Kadına karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” yapılmış kampanyalar sonucu kazanılmış ve somut mücadelenin örneğidir.²⁰⁷

Aynı zamanda medyada programlarda kadının yer alan biçimi değişerek, kadınlar eski dönemlere göre farklı gösteriliyordu. Örneğin, eski televizyon programlarında kadınları sadece anne, “mutfak robotu” olarak gösterirken, 1974-80 yılları arasında TRT 1’de “Kadın Dünyası”, TRT 2’de “Kadın ve Aile” programları yayınlanarak, kadınları “toplumun değerini oluşturan temel varlıklar” olarak tanıtılmıştır.²⁰⁸ “Dayağa Karşı Kadın Dayanışması Yürüyüşü” Türkiye’de 12 Eylül sonrası en önemli eylemlerden biri olmuştur. 1987’de olan büyük eylemde kadınlar yürüyüş ederek seslerini duyurmaya başarmışlardır.²⁰⁹

Üçüncü Dalga Feminizm 90’ların sonunda Türkiye’de başlamış ve farklılıkların dile getirilip, çözüm sağlamaya odaklanmıştır.²¹⁰ 1990’lı yıllara gelindiğinde kadınlar arasında gruplaşmalar görülmektedir. Feminist kadınların bu yıllarda ayrışması sebebiyle radikal, sosyalist, Müslüman, Kürt, liberal gruplar kurulmuştur. Bununla beraber birçok gelişmeler de bu dönemde yaşandı. Kadınlar için birçok kurumlar, organizasyonlar, kurultaylar yapıldı.²¹¹

Üçüncü Dalga Kadın Hareketi’ne kadın örgütlenmesi damgasını vurmuştur. Kadınların yaşadığı zorlukları ve patriarkal aile yapısını konu alan Kürtler feministlerle yakın ilişkiler içine girerek “Dicle Kadın Kültür Merkezi”ni kurmuştur.²¹²

Bu dönemde kendi kimlikleri yüzünden siyaset yapan Kürtlerden başka kesimler de vardı. Eşcinseller, Müslümanlar kendi hakları için mücadelede Feminist harekete

²⁰⁶ Işık, S. , “1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, İletişim yayınları, 2009, İstanbul, s. 47-48.

²⁰⁷ Çeşniçil, B. G. 2019, a.g.k. , s.95.

²⁰⁸ Tekeli, Ş. , 1989, a.g.k. , s.192.

²⁰⁹ Kerestecioğlu, F. , (1987), “Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışmaya”, Feminist, 1987, Sayı:2, s.7.

²¹⁰ Aslan, Y. , 2016, a.g.k. , s.42.

²¹¹ Berber, N. 2017. 1990’lar: Bir Farklılıklar ve Kurumsallaşmalar Dönemi, <https://tr.boell.org/tr/2017/09/18/1990lar-bir-farkliliklar-ve-kurumsallasmalardonemi> (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

²¹² Çağlayan, H. , Analar, Tanrıçalar ve Yoldaşlar: Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 228.

katılmışlardır.²¹³ Müslüman kadınlar dinin kadınların ezilmesiyle bir ilgisi olmadığını kanıtlamaya çalışmış, kutsal kitap olan Kuran'ın eşitlikçi bir dile sahip olduğunu savunmuşlar.²¹⁴

1990'lar ve sonrasında kadın kimliği ve bilincini güçlendiren kadın hareketinde Müslüman kadınların çalışmalarının kayda değer örneklerden biri üniversitelerde türban yasağına karşı yapılan protestolardır.²¹⁵

1990'larda Feminizm'de kadınlar arasında farklılıklar tartışılmaya başlamış ve her kadının ezilmesi ilişkisinin ve gördüğü haksızlıkların aynı olmadığı savunulmuştur. 1990'larda yeni feminizm akımları ortaya çıkmıştır. Onlardan biri de “eko feminizm” olmuştur. Tüm kadınların dünyayı kurtarmak için önderlik edeceği ekolojik devrim olan eko feminizm, ekolojik ve feminist kaygıları bir araya getirerek, kadınların eşitliğini savunmaktaydı.²¹⁶

Feminizmin hız kazanmasıyla, kadınlara destek amaçlı derneklerin ve vakıfların kurulmasıyla kadınlar toplumda özgüvenli bireyler olarak eşitlikçi roller edinmişlerdir. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde “Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı” yüksek lisans eğitimi verilmeye başlamıştır. Diğer illerde ve üniversitelerde de bu yaygınlaşarak, “Kadın Merkezi”, “Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı” açılmasına neden olmuştur.²¹⁷

1991 yılında Lale Aytaman ilk kadın vali seçilir. İlk kadın başbakan olan Tansu Çiler 1993 yılında hükümeti kurar.²¹⁸ 1989 yılında İstanbul Üniversite'sinde ilk kez “Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi” kuruldu. 1990'da Anayasa Mahkemesinde kadının çalışmasının kocasının iznine bağlayan kanun iptal edilmiştir. 1990 yılında kadın ve çocukları korumak için kadın konukevleri açılmıştır. 1997 ve 1998 senelerinde Medeni Kanun'da değişiklikler yapıldı. Kadınlar evlendikten sonra kendi soyadlarını kullana bildiler, “Aile Korunmasına Dair Kanun” kabul edildi. Kadınların zorunlu temel eğitim 5 yıldan 8 yıla çıktı.²¹⁹

²¹³Bhasin, K. , Khan, N. , Feminizm Üzerine Bazı Sorular, Kadav Yayınları, İstanbul, 2003, s.19

²¹⁴Moghadam, V. , “İslamic Feminizm and It's Discontents: Toward A Resolution Of The Debate”, 2002, s.1147

²¹⁵ Çağlayan K. ,<http://www.bianet.org/2005/10/28/69334.htm> (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

²¹⁶ Kıyan, Ş. , 2011, “Ekolojik Feminizm Bağlamında Kadınların Tüketici Olarak Pazarda Yabancılaşması”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), s. 97

²¹⁷Geçer H. , Kartopu S. , Hacıkeleşoğlu H. 2017, “Toplumsal Cinsiyet Ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (56), s. 512.

²¹⁸ Tarihe Yön Veren Kadınlar, Hürriyet Gazetesi, 2007.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6078266&tarih=2007-03-09>

(Erişim Tarihi: 23.03.2020)

²¹⁹Aslan, Y. , 2016, a.g.k. , s.41.

1990 yılında kurulan “Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı” kurumsallaşmanın örneğidir. “Dayağa Hayır” gibi kampanyalar yürüten vakıf, 1995’te kadın sığınakları kurmayı başarmıştır. 1999 yılında İstanbul Barosu dahilinde kurulan “Kadın Hakları Uygulama Merkezi” kadınların sorunlarına yardım ediyor ve gerekli bilgilendirmeler yapıyordu. TÜBAKKOM kadınların eşit haklara sahip olmasını savunuyor ve Medeni Kanun, Ceza Kanunu, İş Kanunu vs. kanunlarda yer alan eşitsizliğin değiştirilmesi için çalışıyordu.²²⁰ 1990’larda kurulan diğer kurum örneği de Türkiye Barolar Birliği dahilinde kurulan “Kadın Hukuk Komisyonları” ve bunun dahilinde kurulan TÜBAKKOM’ dur. Bu kurumlaşmalar sayesinde başta 4320 sayılı Aileyi Koruma Kanunu olmakla birçok kanunun uygulaması kolaylaştırılmıştır.²²¹ 1990’larda tecavüz olaylarında kadını birtakım özelliklerine göre farklı ceza işlevi yapan 438. Maddesi Türk Ceza Kanun’undan, kadının çalışmasını kocasının iznine bağlı olması 159. Maddede Türk Medeni Kanun’unda çıkarıldı. Ve aynı zamanda “bakire” “dul” “boşanmış” gibi statülerin nüfus kağıtlarında yazılması yasaklanmış ve zina suç olmaktan çıkarılmıştır.²²²

1997’de kurulan “KADER”Derneğikurumsallaşmış örneklerden biridir. Dernek siyasette kadın erkek eşitliğini sağlamak ve milletvekili sayısının en az 55%’a yükselerek, meclisin 10%’unun kadınlardan oluşmasını amaçlıyordu. Aynı zamanda kadınları siyasete katmak için eğitimler vererek kampanyalar düzenlemekteydi.²²³

2000’li yıllar Türkiye’de feminizmin yükseldiği dönemlerde, modernleşme ve kadınların hak mücadelesinin sonucu olarak düzenlenmeler yapıldı. Evlilik içi tecavüz suç kabul edildi, işyerinde cinsel taciz ve çalışma hayatında ayrımcılık suç teşkil edildi, doğum izinleri 16 haftaya çıkarıldı. Aynı zamanda kadın hakları ve kadına şiddet mücadelesi için birçok sosyal kampanyalar düzenlenmiştir.²²⁴ Günümüzde Türkiye nüfusunun yüzde 50’si kadınlardan oluşmaktadır. Çoğu genç kadınlardan olan ülkede kentlerde meslek sahibi olan kadınlar daha yüksek oranda, siyasete katılım sağlayan kadınlar ise erkeklere göre daha az görülmektedir.²²⁵

²²⁰Koçali, F. , “TÜBAKKOM: Eşitlik Mücadelesine Devam”, 2003.

<https://bianet.org/bianet/siyaset/17420-tubakkom-esitlik-mucadelesine-devam>
(Erişim Tarihi: 23.03.2020)

²²¹Çeşnigil, B. Ş. , a.g.k. , s.71.

²²²Çaha, Ö. , 2003, a.g.k. 11.

²²³ Bora, A. , (2002). “Bir Yapabilirlik Olarak KaDer”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, İletişim Yayınları, İstanbul, s.115.

²²⁴ Berber, N. 2003, a.g.k. , s.1.

²²⁵ İçli, T. , 1998, “Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı, s. 98

Türkiye’de 1980 sonrasında 350’den çok kadın kuruluşu bulunmaktaydı ve bu kurumlar tarafından kadına yönelik eğitim, sağlık, istihdam gibi konulara çözüm bulunmaktaydı. 1980 öncesine oranla şimdilerde kadın kuruluşlarında 4 katı artış olduğu gözlenmektedir.²²⁶

Osmanlı’dan Cumhuriyete, geçmişten günümüze kadar kadınlar için düzenlemeler kadın haklarıyla ilgili bir referans oluşturmaktadır. Siyaset açısından kadınlara en güçlü destek “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler” Bakanlığının oluşturulması oldu. Bakanlık, kadınların sosyal güvenlikle bütün haklarından yararlanmasına, kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek ve kadınların bütün haklarının tanınması ve gelişmesine vesile olmuştur.²²⁷

2.4.4. XX Yüzyılın başlarında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti devrinde kadın hareketi

Azerbaycan tarihine bakıldığında, adını tarihe yazdırmış kadınlarla karşılaşılmalıdır. Tarihte kadın hükümdarlar, şairler, düşünürler çok sayıda görülmektedir. Birçok kaynaklarda adı geçen kadınlar arasında tarihte çok önemli anlaşmalarının yapılmasını sağlayan diplomat Akkoyunlu devletinin hükümdarı Uzun Hasan’ın annesi Sara Hatun, Şah İsmayılHatayi’nin kızı Mehinbanu sultan, I Tahmas’ın kızı Pericanhanım, I Şah Abbas’ın annesi Heyranusa Beyim ve Tutu Bike gibi birçok Türk kadınları devlet işlerinde aktif olarak çalışan kadınlar olarak tarihe geçmişlerdir.²²⁸

XX yüzyılda Azerbaycan’da en önemli doğal servet petroldü. Petrolün çok ilgi görmesi, özellikle Batı’dan gelen ilginin yoğun olması, Azerbaycan’da hem iktisadi, hem de sosyal hayatı etkilemişti. Tabi kadınlar da bundan payını almıştı. Bunun sonucunda kadınların okuma imkanları genişlenmiş ve sosyal hayatta yer almaları yaygınlaşmıştı. Bu dönemde yeni eğitim sistemi kurulmuş, kız okulları, sağlık okulları açılmaya başlamıştı.²²⁹

1918 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Kadınlara erkeklerle beraber aynı hakları sağlayan Cumhuriyet 23 ay sonra düşmüş ve onunla beraber

²²⁶ Aslan, Y. , 2016, a.g.k. , s.59.

²²⁷ Soylu, H. B. , 2019, Türkiye’de Feminizm Hareketi Ve İslam’ın Kadına Bakışı, Kahramanmaraş, s.44.

²²⁸ Zengin, E. vd. , (2011). Azerbaycan’da Kadın ve İş Hayatı, IstanbulJournal of SociologicalStudies, s.32, 33.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9518/118916> (Erişim Tarihi. 06.06.2020)

²²⁹ Zengin, D. , 2011, a.g.k. , s.33.

Azerbaycan’da ilk kadın hareketi de sona ermiştir. Bu dönemde kadınların eğitim almasına daha çok fırsat tanınmış, gazetecilik, oyunculuk gibi meslekleri öğrenmelerine imkan sağlanmıştır.²³⁰

XX yüzyılın başlarında cehalet ve fanatik gelenekler nedeniyle kamusal ve siyasi yaşamdan ayrı yaşamak kadınlar için bir takım zorluklar yarattı. Azerbaycan’ın entelektüel seçkinleri insanları eğitmeye, haklarını ve sorumluluklarını anlamaya çalışıyor, “Bir kadın şahsiyet olmadığı sürece, ulusun sorunları çözülmeyecek ” fikrini ileri sürüyordular. Dönemin aydın kesimi, fanatik inançların saldırılarından çekinmeyerek, kadın sorunlarına odaklana bilmenin, kızların mecburi evlenmelerini eleştirebilmenin, erkeklerin kadınlara köle muamelesi yapmasının karşısını alabilmenin ve kadınların erkeklerle eşit şartlarda eğitmenin önemini söylüyordular. XX yüzyılın başında Azerbaycan kadınının özgürlüğü sorunu, ilk olarak 30 Mayıs 1903’te Tiflis’te yayınlanan “Şerqi Rus” (Doğu Rus) gazetesinde gündeme getirildi. Azerbaycan eğitiminin kurucusu, önde gelen aydınlardan olan Muhammed Ağa Şahtatlı, Müslüman dünyasında kadınların özgürlüğü hakkında makaleler yayınladı. Bu konudan yazıları temel olarak, kadınların özgürlüğünü kısıtlayan, onları dünyadan ve sosyal yaşamdan izole eden sorunlara ayrılmıştır. Yirminci Yüzyılın ilk başlarında Azerbaycan kadınlarının eğitime erişiminin sınırlandırılmasına karşı atılan önemli adımlardan biri, 1901’de ekim ayında Bakü Kız Okul’unun kurulmasıydı. Okulun açılış günü 1901’de 7 Ekim gününde “Kaspi” gazetesi duyurularında yayınlanmıştır. Eğitimli aydınların çabalarının sonucu olarak, 20.yüzyılın başlarından bu yana Azerbaycanlı kadınlar kamusal ve siyasi hayatta ortaya çıkmaya başladı. Kadın sorunlarını gündeme getiren “Işık” gazetesinin ilk sayı 1911 yılında yayınlandı. Editörünün de kadın olduğu gazete, dönemin aydın kesimini etrafında toplamayı başarmıştı. Bu gazete Azerbaycan kadınının 20.yüzyıl başlarında ciddi bir sosyal güç haline geldiğinin işaretlerinden biriydi. Burada ve diğer medya sayfalarında, kadın yazarların artan yoğunluğu, fikirlerini farklı yazarlarla paylaşmak konusundaki güvenleri vb. sebepler, Azerbaycan basınının 20.yüzyılın ilk başlarında kadınların özgürlüğü için verdiği zorlu mücadelenin boşuna olmadığını bir kez daha göstermiştir. 20.yüzyılın ilk yıllarından bu yana aile ve kadınlar aydınlar tarafından tartışılan en acil konulardan biri olmuştur. Bu sorun farklı inanç sahipleri tarafından değerlendirilmiştir.

²³⁰ Zengin, D. , 2011, a.g.k. , s.34,35.

Tarihe bakarsak, kadınların toplumun gelişimini her aşamasında erkeklerle devlet inşasında ve siyasi karar alma süreçlerinde aktif rol aldığını görebiliriz. Bununla birlikte ülkemizde ulusal kadın politikası Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti tarihinde bir zafer haline geldi, tarihimizin görkemli sayfalarından biri oldu. 1918 yılında yapılan konferansta dönemin devlet kurucusu Muhammed Emin Resulzade Müslüman bir kadının serbest bırakılmasının, Müslüman ulusların ulusal kurtuluş mücadelesinin en önemli konularından biri olarak kabul etti. Muhammed Emin Resulzade “Diğer tüm ülkelerin kadınlarının erkeklerle aynı sosyo-politik harekete katılması, ulusların başarısına katkıda bulunurken, bir kadın hapiste kalamaz ve kalmamalıdır” diyerek, bu görüşünü Azerbaycan Halk Cumhuriyeti tarafından kabul edilen eşitlik ilkesini, seçme ve seçilme hakkını tesis eden Bağımsızlık Bildirgesi’nin 4.paragrafında doğrulamıştır.

Sonuç olarak, Azerbaycan Doğu’da kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıyan ilk ülke olmuştur. Müslüman dünyasında ilk kez kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıma tarihi bir başarı olarak görülüyordu. Böylece, sadece Doğu’da değil, demokrasinin beşiği olarak kabul edilen Avrupa ve Amerika’dan önce bile, kadınlara kamusal alanda siyasi süreçlere katılma hakkı verilmiştir. Böylece Azerbaycanlı kadınlar 8 Aralık 1918’de başlayan Azerbaycan Parlamentosu seçimlerine katıldılar. Ancak maalesef, kadınlar parlamentoda temsil edilmedi çünkü göreve gitmeyi reddettiler. Azerbaycanlı kadınların seçim haklarının güçlendirilmesine yönelik bir sonraki adım, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Halk Meclisi Seçim Yönetmenliğinde bu hakların teyit edilmesi idi. 21 Temmuz 1919 tarihinde yasa, kadınların devlet otoritelerini seçme ve seçilme hakkını yeniden doğruladı. Yasanın 1. bölümü şöyledir: “Meclis cinsiyete bakılmaksızın ve eşit oy hakkı temelinde, yeterli temsil üsleri sağlayan doğrudan veya gizli oylama yoluyla nüfus tarafından seçilen üyelerden oluşur.” Yasanın 2. bölümünde ise “Meclis seçimlerinde her iki cinsiyetten 20 yaş üstü vatandaşların oy kullanmaya uygun oldukları” belirtilmektedir. Bu yasayla, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti hükümeti kadınlara aktif oy hakkı vererek niyetini yeniden teyit etti. Azerbaycan Cumhuriyeti Parlamento’sunun 1918 10 Aralık tarihli 2.toplantısında, tüm kadınların erkeklerle aynı hak ve özgürlüklere sahip olmasını sağlamak için yasa kabul edildi. Yasanın 28. Maddesinde her 2 cinsiyet için 8 saat çalışma günü, 29. maddesinde haftada bir kez tatil kararı verildi. Aynı yasanın 42. Maddesinde 16 ve 18 yaş arasındaki gençlerin ve 18 yaş üstü gençlerin günde 6 saatten fazla çalışması, 43.maddesinde kadınların sağlıklarına ve bedenlerine zarar veren işlerde çalışması yasaklandı ve hamile kadınlar doğumundan 4 hafta ve 6 hafta sonra tam ücretle istihdamdan muaf olundular. Yasaya göre her fabrikada emzirilen çocuklar için

kreşler kurulmalı, çalıştığı işte hasta kadınlara ücretsiz tatil verilmeli ve tüm sağlık ücretleri işveren tarafından ödenmelidir. Yasanın başında ise, bu kanunlara uymayan her vatandaşın ceza kanununa göre cezalandırılması belirtilmiştir. Demokratik tartışmalar ve maksatlı politikalar sonucunda parlamentoda kadınların istihdam olanaklarını artırmak için bir yasa çıkarılmıştır. İşsizliği ortadan kaldırmak ve ekonomiyi güçlendirmek için birçok bölgede tekstil ve dikiş atölyeleri açmak için çeşitli projeler tartışılmaktaydı.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Azerbaycan Cumhuriyeti Parlamentosuna yeni erkek ve kadın okulları ve seminerlerinin açılmasıyla ilgili taslak yasaya dayanılarak, 1919'da 4 erkek ve 3 kadın kursu açılmasına karar verildi. Eyaletin eğitim ve yaratıcı faaliyetlere verdiği önem nedeniyle, kadınların edebi ve kültürel ortamını oluşturmakla katılım da arttı. Azerbaycan aydınlarının ve ulusal basının, kadınların hükümetle birlikte bu başarısında oynadığı rol özellikle övgüye değer. Parlamentonun 14 Nisan 1919'da bir toplantısında, meşhur aydın yazarlardan olan Nasip BeyYusifbeyli, bağımsızlığın geleceğini eğitime bağlı olduğunu ve ulusal eğitimimizin ve ulusal okulumuzun ilerlemesi olmadan kurtuluş veya refah için bir umut olmadığını belirtti. Bu bağlamda kadın haklarının geliştirilmesine özel önem veren hükümet, eğitim politikasında kadın eğitime özel önem vermiş, kadınlar için bireysel günlük kurslar oluşturmuş ve kamuoyuna açık dersler verilmiştir. 1918-1920'li yıllar ve sonrasında kadın hareketlerinin güçlendirilmesi, daha tutarlı bir kadın basınının oluşturulmasını gerekli kıldı. Azerbaycan hükümeti önce ayrı sayfalar yayınlamaya karar verdikten sonra, kadınları sahaya yönlendirmek için "Çalışan Kadınların Yolu" ve "Kafkasya'da Çalışan Kadınların Yolu" gibi gazeteler yayınlamaya karar verdi. Dönemin bilimsel yayıncılık ve sanatsal yaratıcılıkla uğraşan Şefika Efendizade, EynülhayatYusifbeyli, Şefika Kaspıralı, ÜmgülsümSadıkhzade gibi kadın aydınlarının makalelerinde, eserlerinde zamanın sosyo-politik, ulusal, ahlaki sorunları tam olarak yansıtılmaktadır. Varlığının 23 ayı boyunca tanınmış aydınlar Cumhuriyeti canlı tutmak, demokratik ilkeleri iktidara getirmek ve halk arasında bilimi teşvik etmek için çok çalıştı. Hem pedagojik hem de yayıncılık faaliyetlerin kalbinde yer alan bu kadınlar, o zamanki erkeklerden hiç de geri kalmıyorlardı. Bunun nedeni Cumhuriyet hükümetinin kadın sorunları ve kadın hakları açısından doğru politikalarıydı. Şefika Efendizade, Hatice Ağayeva, Fatma Topçubaşova,

Hanife Zerdabi, NigarVelibeyova, vb. isimlerini kadın hareketine yazdırmayı başarmışlardır.²³¹

Türk toplumunda kadının her zaman önemli bir yere sahip olduğu tarih boyu görülmektedir. Kadınların eğitimde ve toplumda aktif rol almasında bazı Azerbaycanlı aydınların büyük katkısı olmuştur. Bunlardan biri de Hacı ZeynelabidinTağıyevdir. Bakü’de ilk kız okulu, opera ve tiyatro binasını o açtırmış, kadınların basın faaliyetleri için yüklü miktarda para ayırarak, Azerbaycan’da ilk Türkçe günlük gazete olan “Hayat”ı ve çeşitli dergi ve gazeteleri yayın hayatına kazandırmıştır.²³²

20.yüzyılın başları Azerbaycan’da aydınlanma dönemi olarak adlandırılmaktadır. O dönemde yazar, oryantalist, dilbilimci, eğitimci ve pedagog olan Hadi Muhammed Ağa Şahtahlı kadınların özgürlüklerini kazanmaları adına önemli hizmetleri olmuştur. Profesör unvanı almış ilk Azerbaycanlı olan M. Şahtahlı’nın en büyük hizmetlerinden biri, Batı standartları ile basılan, Doğu’da ilk gazete yayınlamış olmasıdır. “Doğu Rus” gazetesi adlı yayının ilk sayısı 1903 yılında yayınlanmıştır ve temel amacı Türk Müslüman nüfusunu, özellikle Müslüman kadınları çağdaş kültüre dahil etmektir. Kısa sürede gazete, bütün Türk dilli halkların gazetesi olarak ün kazandı. Şahtahlı bu gazetede aydın bir tavır ve milli kaygılarla kızların zorla evlendirilmesini, erkeklerin kadınlara köle gibi davranmasını eleştirerek kadınların erkeklerle beraber eğitim almasının gerektiğini savunuyordu.²³³

Azerbaycan’da açılan ilk kız okulu, ilk mezunlarını 1906 yılında vermiştir. Birçok aydınlar gibi, öğretmen ve okulun müdiresi olan Hanife Melikova okuldaki kızların iyi eğitim görmesinde ve kız okullarının artmasına büyük katkıda bulunmuştur. Aydınlanma döneminde Azerbaycan’da artık kadın sanatçılar yetişmeye başlamıştı. Ünlü hayırsever H.Z.Tağıyev ünlü sanatçı Şevket Memmedova’yı İtalya’ya opera ve müzik sanatlarının eğitimi almaya göndermiştir.²³⁴

Bu dönemde kadınlar için birçok kurumlar faaliyete başlamıştı. Onlardan biri de yeni tipli ilk kız mektebi açan “Müslüman Hayriye Cemiyeti” olmuştur. Bundan başka da birçok kadın yardımlaşma dernekleri de faaliyete başlamıştı. Azerbaycan’da kadınlara destek amacıyla birçok hayır cemiyetleri kurulmuştur. Azerbaycan’da ilk kadın hayır

²³¹<http://www.dqdk.gov.az/az/view/articles/334/azerbaycan-xalq-cumhuriyyetinin-qadin-siyaseti> Turan Nesirova 20.12.2018 (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

²³² İsmail, M. İbrahimov, M. El Atası, Bakü, Azernesr yayınları, 1994, s. 26-27.

²³³ Abdullayev, N. , Sovyetler Birliği’nde Reform Sürecinin Başlangıcı, Bakü, Yurd Yayınevi, 2011.

²³⁴ Halilzade, F. , “Gönülden Gönüle Açılan Yollar” , Azerbaycan Gazetesi, 1996 s.1,12.

kurumu 1908’de kurulmuştur. Bu kurumun kurucusu eğitimci Hasan Bey Zerdabi’nin eşi Hanife Melikovadır. “Kafkas Müslüman Kadınları Hayriye Cemiyeti” çok ses getiren hayır kurumu olmuştur.²³⁵

Azerbaycan Kadın Hareketinde birçok aydın kadın yer almaktadır. İlk aydın kadınlarından biri de Hamide Cavanşirdir. Tek gayesi Azerbaycan kadınının istikbaline katkıda bulunmak olan Hamide Hanım, önemli yazar ve gazeteci olan Celil Memmedkuluzade’nin eşidir. Hamide hanım, yazar eşiyle birlikte dergi ve gazetelerde kadın sayfaları oluşturarak, kadınlar hakkında makaleler yazıyordu. Kadınların toplumda aktif bir şekilde yer almasını isteyen Hamide Hanım, kendi adına dokuma fabrika açtırmış ve kadın istihdamına katkıda bulunmuştur. Eğitimci ve yazar olan başarılı kadın, tiyatro ve konserler hazırlayarak, kadınların cemiyette ses getirmelerini sağlamıştır. İlk Azerbaycan hemşiresi, ilk lisans okumuş Azerbaycan kadını olan NigarŞıhlinskaya gibi değerli aydınlar, kadınların yetiştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Bununla beraber “Bakü Müslüman Kadın Hayriye Cemiyeti” de Azerbaycan kadınlarının hayatında önemli katkılarda bulunmuştur. Burada eğitim almış RubabeKasımova, Emine Efendiyeva, HurşidVezirova gibi kadınlar hem sosyal, hem siyasal hayatta önemli kadınlardan olmuşlar. Diğer aydın kadınlarımızdan biri de Azerbaycan’da ilk hayırsever kadın ve mimar olan NabatAşurbeyli’dir. Müslüman kadınlara destek veren hayırsever Nabat Hanım, kendi imkanlarıyla günümüzde en meşhur camilerden olan “Taze Pir ” camisini yaptırmış ve gelirinin çoğunu dul, boşanmış, kimsesiz ve savunmasız kadınlara bağışlamıştır. Bütün bu kurumların tek gayesi Müslüman kadınların eğitim seviyelerini kaldırmak ve kadınları toplumda önemli yere getirmektir.²³⁶

Aydın kadınların çabaları sonucunda kadınlar önce toplumda, 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise siyasal hayatta rol almaya başladılar.²³⁷ 20.yüzyılın sonunda kadın hareketinin zaferi kadınların basında yer almalarının çoğalması ve kadın aydınların artmasıydı.²³⁸ 20.yüzyıldan itibaren kadın sorunları çok tartışılan konulardan biriydi. Farklı kişiler tarafından, farklı şekilde tartışılan bu konu basında yer almaya başladı. Kadın dergileri oluşturuluyor ve bu dergilerde kadın sorunları yer alıyordu. İlk çıkan kadın dergisi “Aleml Nisvan” dergisidir. (Kadınlar Dünyası) Kadınlar tarafından ve kadınlar için oluşturulan dergi 1906-1910 yılları içinde faaliyet göstermiştir. Türk

²³⁵Tanrıverdiyev, M. , “Kadınlar Kulübü” , Şarg Kapısı Gazetesi, 1969.

²³⁶Azerbaycan Kadını 50. Kitap, Tarihi Senetler, Hatıralar, Röportajlar, Resimler, Bakü, Işık Yayınları, 1974, s. 16.

²³⁷Mahmudzade, İ. , Şeki Hanlığı, Bakü, Azərneşr yayınları, 1997, s. 12.

²³⁸ Sarılı, S. , 1917-1920’de Azerbaycan’da Tarım Sorunu, Bakü, Hayat yayınları, 2009, s.7.

kadınları için ikinci dergi ise Kazan'da Azerbaycanlılar tarafından yayınlanan "Süyüm Bike" dergisidir.²³⁹

1903 yılında İsmayıl Bey Kaspıralı kadınlar için broşür yayınlamıştır. "Kadınlar" isimli 18 sayfalık broşürde "Kadınların Baş Vazifeleri" adlı bölüm ve "Büyük Kadınlar" başlıklı yazılar yayınlanmıştır. Bu broşürde genel olarak annelik, eşlik gibi temel görevlerden bahsedilmiş ve Kleopatra, Elizabet, Ekaterina, Peygamber eşi Hatice gibi büyük ve güçlü kadınlar örnek gösterilmiştir. Yazar broşürden başka, "Zulüm nereden geliyor" adlı makale yayımlayarak, Rusya'da Müslüman kadınların gördükleri haksızlıklardan bahsetmiştir.²⁴⁰

Azerbaycan'da çıkan "İrşad" gazetesinde de kadın sorunları, kadın hakları ve kadınların eğitim alma gibi konuları tartışılmaktaydı.²⁴¹ "Işık" dergisi yayınlandığı günden beri kadın sorunlarını dile getiriyor, kadınları eğitime sesliyordu. Derginin isim sayfasında çarşafly bir kadın çocuğuyla beraber güneşe doğru bakıyor ve bu resimde kadınların gelecekte umut ettikleri yansıtılmaktaydı. Gazete mali problemler ve cahil baskılar sebebiyle kapanmıştır. Dergi kapansa da, derginin redaktörü Hatice hanım ilk kadın redaktör olarak Azerbaycan tarihine geçmiştir. Hatice hanımdan başka birçok kadın gazeteci vardır. Onlardan biri de Şefika Hanım Efendiyevadır. "Mektep" dergisinin redaktörlüğünü yapan Şefika Hanım, kadınların maarifleşmesi için elinden geleni yapmış ve kadın hareketine destek olmuştur. Azerbaycan edebiyatının en ünlü temsilcilerinden olan Celil Memmedkuluzade tarafından oluşturulan "Molla Nasrettin" dergisinde de ironi yapılarak karikatürlerle kadın hakları savunuluyordu.²⁴²

Yirminci asrın ilk yarısında eğitimle ilgili reformlar yapıldı. Milli okullar açıldı, okullara maddi yardım amacıyla hayır cemiyetleri kuruldu, milli basın oluşturuldu, kız çocuklarının okutulması için her türlü imkan yaratıldı, aydın kesimler çoğaldı, Müslüman toplum modernleşmeye başladı.²⁴³

20.yüzyılda kadınların siyasette aktif oldukları görülmektedir. Siyasette aktiflik o zaman kadınların kongrelere katılımları ve kadın sorunlarıyla ilgili olarak kararların

²³⁹Devlet, N. , İsmail Kaspıralı Unutturulan Türkçü, İslamcı, Modernist, 2011, Başlık Yayınları, İstanbul, s.94

²⁴⁰ Devlet, N. , 2011, a.g.k. , s.121,122.

²⁴¹Yıldırım, M. İ. " Azerbaycan'da Matbuat Hareketlerinin Başlangıcı", Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı 2, 2013, s. 152.

²⁴²Hacıyeva M. ve Köktürk Ş. "Azerbaycan Matbuat Tarihinden", 1999, Kültür Bakanlığı, Ankara, s. 49.

²⁴³Temizyürek, F. "Osmanlı Mekteplerinde Cedililik Hareketi Ve Türk Dünyasına Yansımaları", İsmail Kaspıralı ve Ziya Gökalp Sempozyumları-Bildiriler", Ankara 2003, s. 79.

alınmasında destekçi olmalarıyla yeterli oluyordu. Toplantı ve kongrelere katılan kadınların tartıştıkları konular genellikle kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olması ve eğitim konusuydu. Bu kongrelerde kabul edilen kararlar Müslüman kadınların toplumda yer almalarına büyük etki etmiştir.²⁴⁴ Örneğin, 1917 22-27 Nisan ayında Kazan’da yapılan “Rusya Müslüman Türk Kadınları Kongresine” 400’ü aşkın kadın katılmış ve bu kadınların büyük bir kısmı mühendis, doktor, muallim gibi meslek sahibi kadınlardı. Kongrede alınan kararlar arasında kadınların orta ve yüksek okullara gidebilmeleri, dul, boşanmış ve yaşlı kadınlar için kursların açılması, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması, kız çocuklarının da erkeklerle beraber 5 yaşından itibaren eğitiminin mecbur olması vardı.²⁴⁵ Bundan başka 1917 yılında “Birinci Umumi Rusya Müslümanları Toplantısı” yapıldı. Toplantıya 112 kadın katılmış ve kadın meselelerinin üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda kadın-kız komisyonu kurulmuştur.²⁴⁶ Aynı oturumun kadılık seçimlerinde tarihte ilk Müslüman kadın kadı seçildi. İlk kadı seçilen Muhlise Bubi 307 lehine ses alarak başarısı herkese gösterdi.²⁴⁷ Genel olarak 1917 yılında toplantılarda kadın sorunları ele alınmış ve tartışılmıştır. Kurultaylarda alınan kararlar şeriat karşısında kadınlara erkeğin eşitliği, kadınların siyasi ve sosyal çalışmalarda bulunması, kadınların da seçme ve seçilme hakkının olduğunu, kadının boşanma hakkının da olabileceğini, 16 yaşından küçük kızların nikahlarının yasaklaması, çekeşliliğin durdurulmasını, Müslüman kadınların haklarında erkeklerle eşit haklara sahip olmasıydı.

248

Kadınlığımız son 100 yılda büyük bir yol aldılar. Azerbaycan kadını bütün vücutlarını örten çarşafı, toplu cahillikle, hukuksuzlukla vidalaşıp, Doğu’da ilk kez seçme ve seçilme hakkını kazanmıştı. Kadınlar bu zaferle artık kendi hukuklarını tanıyor ve uyguluyordu. Kendi iradeleriyle, kendi giyimlerine karar veriyor, eğitim almak ve çalışmak istediği alanı artık kendisi seçe biliyordu. Bu öyle bir zafer ki, bu devirde sadece kadınlar değil, erkeklerin de bazıları bu hukuka sahip değildi. Cumhuriyet devri kadınlara bu imkanları sağladı, sadece 23 aylık ömründe kadınların lehine kararlar alarak,

²⁴⁴Özyetgin M. Merthan A. ve Kamalov İ. Tarihten Bugüne Başkurtlar Tarih, Dil ve Kültür Üzerine İncelemeler, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008, s. 173.

²⁴⁵Hablemitoğlu Ş. ve Hablemitoğlu N. (2005), Şefika Kaspıralı ve Rusya’da Türk Kadın Hareketi (1893-1920), Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, s. 154

²⁴⁶ Devlet, N. 2011, a.g.k. , s.134.

²⁴⁷ Devlet, N. 2011, a.g.k. , s.365,366

²⁴⁸Karaca, A. , ‘‘Azerbaycan’da Kadın Haklarının Gelişimi’’, Azerbaycan Türk Kültür Dergisi’’, Sayı 286, Temmuz-Ağustos 1992, s. 7.

geleceğe güçlü ve mücadele ruhlu kadınlar hazırladı. Azerbaycan'da çoğu kadının mücadelesi Cumhuriyet'in devrilmesinden sonra başladı.

2.4.5. Sovyetler döneminde Azerbaycan'da kadın hareketi.

1920 yılında Bolşeviklerin Azerbaycan'ı işgal etmesi Azerbaycan Halk Cumhuriyeti devrinde kadınların gerçekleştirdiği birçok faaliyetin sona ermesine sebep olmuştur. Sovyet hakimiyetinin kurulmasıyla Azerbaycan Halk Cumhuriyeti hükümetinin üyeleri başta olmakla, birçok aile ağır şartlar altında kalmış, devlette sözü geçen birçok kadın yurtdışına sürgün edilmiştir. Azerbaycan'ın aydın kadınlarının önde gelen isimlerinden Umbulbanu, Kübra Esedullayeva, Züleyha Esedullayeva, Şefika Usubbeyova ve başka kadınlar muhtelif ülkelere göç etmiş ve ömür boyu memleketlerine dönememişlerdir.

Sovyetler döneminde Azerbaycan kadını uzun ve zor bir yol kat etmiştir. Sovyet dönemi sadece işgal dönemi olmadı. Modernleşme ve aydınlanmanın başlangıcı oldu. Azerbaycan'da eğitim seviyesi yükseldi, cinsel eşitlik sağlandı. Sağlık hizmeti ve ulaşım gelişmeye başladı. Köyden şehre göçler başladı. Tarımsal yükseliş tamamlandı. 1920'de fakülteler açılmaya başladı. Fakültelerin açılmasıyla on binlerce birey eğitim aldı. 1929'da Arap alfabesinden Latin alfabesine, daha sonra Kiril alfabesine geçildi. Bütün bu olan kültürel gelişimler, kadınların toplumsal hayatla yakından ilgili olmasıyla ilişkiliydi.²⁴⁹

Kadın özgürlüğü kısa bir zamanda kadınlar arasında cahilliğin ortadan kalkmasıyla ortaya çıktı. Kadınların öğretmen, doktor, mühendis ve başka mesleklere sahiplenerek toplumda erkeklerle beraber aynı konumda olması, kendi becerilerini gerçekleştire bilmeleri kadınlar için Sovyet döneminin en başlıca kazanımlarından biriydi.²⁵⁰ 1920 senesinde Azerbaycan'ın Rusya Bolşevik Hükümeti tarafından işgali Azerbaycan'da yeni bir devrin başlangıcı oldu. Yeni kanunlar yazıldı. Bu kanunlar Rusya'da verilsede Azerbaycan da dahil olmak üzere diğer Sovyet ülkelerini de kapsıyordu. Azerbaycan kadınları Sovyet kadınları oldukları için, verilen her bir karar Azerbaycan kadınlarına da uygulanıyordu. Sovyet hükümeti sosyalizm zaferinden sonra toplumsal cinsiyet meselelerinde değişiklik kararı aldı. Böyle ki o dönemde erkek ve kadınların siyasal ve sosyal hakları eşit olmakta, kadınlar ev işleri de dahil olmakla

²⁴⁹İsmayılov, İ. , 2001 Azerbaycan Halkının Siyasal Kültürü: XX. Yüzyıl, Bakü, Gobustan, S.102.

²⁵⁰Agayeva, K. (2014) Azerbaycanda Gender Meseleleri, Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Batı Üniversitesi yayınları, Bakü, s.154.

erkeklerle beraber sosyal üretimde çalışmaktaydı. Kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğinin sigortası gibi artık annelik sadece kadınların özel işi değil, çocuk bakımı ve terbiyesi devlet gözetimine geçmişti.

Bütün bunlar yapılırken, hükümet imam nikahlarını yasakladı ve onların yerini devlet memurlarının onayladığı resmi nikahlar aldı, boşanma prosedürleri sadeleşti, nikahtan sonra kadına kocasının soyadına geçip geçmeme özgürlüğü verildi, kadın ve erkeklere eşit ücret verilmesi hakkında kanun kabul edildi.²⁵¹ Bütün bu kararlara rağmen 1926 yılında işçi sınıfının 20% kadınlardan oluşuyordu. Kadınların toplumda az yer tutması, eğitimsizliğin hala çok olması kadınlara hala toplumda kültürel bakımdan az ilerlemiş kısım gibi bakılmasından kaynaklıydı. Kadın özgürlüğünde bir zıddiyet vardı. Erkekler sanki “minnet” ederek bu özgürlüğü kadınlara armağan ediyordular. Ancak aslı olan kadınlar özgürlüğün alınamayacağını, sadece kazanacaklarının düşüncesindeydiler. Aslında Sovyet devrine bakarsak üst vazifeli şahıslar kadınları topluma katmak, onları motive ederek yeni bir şeyler yapmalarını sağlamak aslında onlar tarafından verilen “bahşiş” gibiydi.

1920-1930 yıllarında aydınlanma istikametinde kadın şubeleri açılmaktaydı. Bu şubelerin yaratılmasındaki başlıca maksat, kadınların siyasi şuurunun seviyesini kaldırmak ve onların sosyal toplumda faaliyetini yaratmaktır. Kadınlar böylelikle sosyal teminat şubelerine, eğitim, sağlık sektörlerine ve diğer iş yerlerine aktif katıla bileceklerdi. Artık kadın milletvekilleri seçilmeye başlamıştı. Kadın milletvekilleri sadece emekçi kadınlar arasından değil, evde ev işi yapan “ev kadın”larından da seçilmekteydi. Onların asıl vazifeleri yemekhaneler, inşaat yerleri, kulüpler, çocuk bakım evleri, kreşlerin işini müşahede etmektir. Milletvekili kadınların yaptıkları iş bununla bitmiyordu, onlar kırsal yaşamda olan kadınları çiftlik işleriyle tanıştıırıp, binlerle kadını kendi güçleriyle yönetim fonksiyonuna ve sosyal işlere katıyordular.²⁵²

1940-1950 yıllarında kadınlarla ilgili basında yazılar çok azdı. Sovyetlerde çıkan “Delegatka” dergisinde kadınların aktifliyi hakkında makale yazılmıştı. Makalede kadınların Kızıl Ordu’da erzak paylaşımına karışabildiği, kırsal ve kentlerde çalışan kadınlara yeni teknoloji ile çalışmaya izin verildiği, hatta kadınların evlerinde olan böceklerle bile savaşılabildiği yazılmıştı. Bununla da kadınların aktifliyi onların temsil olunmasında, onları kapsayan sosyal gerçeklikte kendini belli ediyordu. Devrin basını kadınlara fazla özgürlük verildiğini iddia ederek bunu eleştiriyordu. 1923 yılında

²⁵¹Agayeva, (2014), a.g.k. , s.155.

²⁵²Agayeva, (2014), a.g.k. , s.157, 158.

LevTrotskiy “Pravda” gazetesinde kadın şubelerinin kadınların önünde yeni bir dünya açtığını ve bu dünyanın da kadınların ailelerinden soğuyup ve ailelerinin yıkılmasına sebep olduğunu söylüyordu.²⁵³

Sovyetler döneminde kadınların aydınlanmasından en büyük etken eğitimin gelişmesi oldu. Ülkede öğrencilerin 37,8% kadınlardan oluşuyordu. Ama bu bir bakıma beraberinde bazı sorunlar getirmekteydi. Kadınlar eğitim almakla iş yüklerini ikiye katlıyordular. Başka bir neden de kadınlar kendi mesleklerinde bile yönetimde çalışmıyor, ne kadar yüksek eğitim alsalar da erkekler kadar kendilerini gerçekleştiremiyorlardı. Çünkü onlara bu fırsat verilmiyordu. O yüzden de birçok yüksek maaşlı, kararlı işler kadınlar için uzak kalıyordu. Sovyet dönemine kadar aile ilişkilerinde eşitsizlikler vardı. Sovyet döneminde biraz da olsun gelişerek “aile inkılabı” adı altında yeni bir sistem getirildi. Evlenmek ve boşanmak o kadar kolaydı ki, bir kadın 10 dakika içinde evlenip boşana bilirdi. 1920 yılında ikinci dalganın en önemli şartlarından olan kürtaj hakkını kadınlara veren ilk ülke Sovyetler Birliği oldu. Buradaki maksat kadının cinsel ve aile istismarı yolunda duran engeli kaldırmaktı. Ama bütün bunlar kadın erkek eşitliğini düzenleyemedi. 1930’lu yıllarda devlet bu eşitsizliği daha da zorlaştıracak kanunlar düzenledi. Kadına arzu ederse kürtajdan vazgeçme hakkı verildi, kürtaj yapma da bir sıra sınırlılıklar getirildi, kadınların boşanmasıyla ilgili bir sıra kısıtlamalar oluşturuldu. Bununla da devlet kadınların özel hayatlarını kısıtlamaya başladı. Bunun sonucunda illegal kürtajlar yapılmaya başladı, kadın ölümleri arttı. Kollektivizasyonda zorluk çeken, zorla göçe, baskıya maruz kalan aileler eşlerinden ayrı kalmaya mecbur edildiler, bazen vatan hainleri ve onların yakınlarıyla nikahta olan aileler boşanmaya mecbur edildiler.

Sovyetler döneminin kadın hareketinde birçok kadın mücadele ederek kendi haklarını talep etmişler. 1960’lı yıllarda devlet özel hayata karışmamaya başladı. Yeni dönemde hamile ve yeni doğum yapmış kadınlara mezuniyet verildi, yeni evlenen ailelere ev hediye edildi. Savaştan sonra insanların sayısını çoğaltmak için “çocuk parası” verilmeye başladı.²⁵⁴

Sovyetler Birliği dönemi 1920’den itibaren Kadın Hareketi tarihine geçmeyi başarmıştır. 1921 yılında Azerbaycan’da ilk kadın kurultayı yapıldı. Kurultayın başlıca gayesi kadın özgürlüğü düşüncesini düzenlemektir. Azerbaycan Kadın Hareketi tarihinde 1991’e kadar olan bu dönem “Kadınlar Şurası” dönemi olarak tarihe geçmiştir. Bu

²⁵³ “Pravda” gazetesini, 1923, 13 Temmuz sayısı.

²⁵⁴ Agayeva, 2004, a.g.k. , s.162,163,167.

dönemde kadınlar açısından birçok değişimler oldu. Kadınlar başörtülerini attılar, emekleri ile devlet mantığına zafer çalarak büyük kitleler halinde üretime yöneldiler. Hem işçi hem de aileye bakmakta sorunlu olan kadınlar eğitim sahasında da yüksek yerler kazandılar. Sovyet devletinin kadınların erkeklerle hukuki açıdan eşitliğine ve kadınların eğitim almalarına fırsat yaratması, kadınların yaratıcılık ve ilmi stratejilerinin artmasına sebep olmuştur.

Azerbaycan Türkleri içerisinde en önemli kadın eğitimcilerden olan Şefika Efendizade kadınların eğitiminin gelişmesinde büyük rolü olmuştur. Bakü’de “Yüksek Kız Muallim Mektep”inde öğretmen olarak çalışmış, kadın öğretmenler yetiştirmiştir.

Daha sonra Azerbaycan Parti ve Sovyet okulunda görev yapan, cahilliğe ve kadınların erken evlenmesine, ataerkilliğe karşı kurslar düzenlemiştir.²⁵⁵ Bu dönemde kadınlar için

açılan enstitülerden birçok kadın başarıyla mezun olmuştur. O mezunlardan biri de Sovyetler Büyük Kurultayı’na üye seçilen, 1936 Sovyet Anayasa’sının hazırlanmasında emeği olan, 1938-1950 yıllarında SSCB Ali Sovyetlerin Milletler Sovyet’inde Başkan

Yardımcısı görevini yapan ÇimnazAslanovadır. Çimnaz hanım, birçok kadına destek olarak kadınların devlet dairelerinde başarılı şekilde temsil edilmesine yardımcı olmuştur. Bu devirlerde kadınlar erkeklerle beraber birçok meslek alanlarında beraber çalışmışlardır. Petrol İlmi Araştırmalar Enstitüsünün başkanlığını yapan ve ilk kadın petrolcü Tahire Tahirova, Kimya Profesörü ve akademisyen İzzet Orucova buna örnektir.

Kadınların işçi olarak yoğun bir şekilde çalışmaları İkinci Dünya Savaşı esnasında daha da önem kazanmıştır. Savaşta cephe için gerekli olan yakıtın 90% Bakü’de Azerbaycan kadınlarının çalıştığı yerlerden sağlanıyordu. Bu yerlerde Leyla Mahmudbeyova, Sona Mehdiyeva gibi pilot kadınlar, Şevket Memmedova gibi gemi kaptanları çalışıyordu.²⁵⁶

Kadınların aktif çalıştığı toplumda kadın teşkilatları yaranmaya başlamıştır. “Sevil Azerbaycan Kadınlar Meclisi”, “Azerbaycan Kadınlar Cemiyeti”, “Azerbaycan Kadınlarının Bakü Assosiyası”, “Neftçi Kadınlar Cemiyeti”, “Sulh Kadınlar Cemiyeti”,

²⁵⁵Memmedli, Ş. ve Memmedova, G. ‘‘Ahıskalı İlk Kadın Eğitimci Şefika Şeyhzade Efendizade’’, 2012, s. 14.

http://www.ahiska.org.tr/wp-content/uploads/DERG%C4%B0-27-SON_4.pdf

(Erişim Tarihi: 28.03.2020)

²⁵⁶Zengin, D. , 2011, a.g.k. , s.34.

“Tale Cemiyeti”, “Ziyalı Mümin Hanımlar Cemiyeti”, “Ziyalı Kadınlar Birliği ” ve başka cemiyetler kadınlar tarafından kurulan önemli kadın teşkilatlarıydı.²⁵⁷

Sovyetler döneminde devlet kadınlara ne kadar çok çalışma imkanı sağlasa da bir o kadar da çalışma özgürlüklerini daraltıyordu. Sosyalist rejimde hem anne, hem işçi olan kadınlar, tam gün çalışan işçi olmakla beraber, eve geldiklerinde de “görevlerini” yapmak zorunda bırakılıyordu. Çalışan kadınların tam ücretle annelik izinlerine çıkabilmeleri işlerini kolaylaştırıyordu ama çocukları belirli yaşta olan annelerin devletin kreşleri açmasına kadar durumları zordu. Buna bakmayarak Sovyetler hükümeti Avrupa ile Amerika’ya nazaran kadınların meslekte yoğun olduğu ülkelerdendi. Sovyetler Birliğinde doktorların %76’sı, mühendislerin %30’u kadınlardan oluşuyordu.

Sovyetler Birliğinde Azerbaycan da dahil olmakla kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılmaları komünist devrim sonrası mümkün olmuştur. Mecburi çalışma ve çalışmada cinsiyet ayrımı olmaması ilkeleri sonucunda kadınlar her işte çalışmaya başladılar. Teknolojik sosyal ve kültürel değişme kadınların iş hayatına girmesini kolaylaştırmıştır. 1919-1934 yılları arasında hükümette hiç kadın yönetici yoktu. 1934 yılında Bolşevik Genel Komünist Partisinin Merkez Komitesi’nde 71 üye arasında sadece 1 kadın bulunmaktaydı. Sonraki yıllarda hükümette partilerde kadınlar bulunsa da, bu siyasi karakter taşıyarak, sembol amaçlı kullanılıyordu. Kadınlara önemli vazifeler verilse de, bunlar etkisiz, yetkisi olmayan basit vazifelerdi.²⁵⁸

Azerbaycan hükümeti kadın özgürlüğü ve kadın hakları konusunda farkındalık yaratmak için kadınları bir araya toplayan kadın kulupleri oluşturmaya başladı.1920’de kurulan “Bayramov” isimli kadın kulübü birçok kadın aktivistin toplanma yeri idi.1920’de kasım ayında “Merkez Kadınlar Konseyi” oluşturuldu. Müslüman kadınların mücadele alanı olan genotipler yaratılmaya başladı.²⁵⁹

1921 yılında kadınlar için özel bir toplantı gerçekleştirildi. Kadın erkek eşitliliği, kadın statüsü ile ilgili ve başka kararlar alındı. 1921’de kurulan Kız Mektepleri ve Terbiye Enstitüleri değiştirilerek “Yüksek Kadın Pedagoji Enstitüsü” adlandırıldı. 15 Azerbaycanlı kadın pedagoji alanında diploma alan ilk kadınlardan oldular. Melek Ahundzade, HumayAtakişizade gibi aydın aile kızlarının da içinde olduğu bu kadınlar

²⁵⁷ Azerbaycan Kadın Kurultayı, Kadınların Vaziyetine Hasır Olunmuş IV. Umum dünya Konferansında Azerbaycan Kadınlarının Faaliyeti, Bakü, 1998, s.10,13

²⁵⁸ Zengin, D. , 2011, a.g.k. , s.44, 46, 50.

²⁵⁹ Asadov, O. , 2008, Azerbaycan Cumhuriyeti Parlamentosu, Bakü, Bilim Yayınevi. S.37, 38.

Sovyet düşüncesini benimseyen ve tebliğ ederek yeni komünist neslin yetiştirilmesine katkı sağlamışlardır.²⁶⁰

Ulusal ekonominin büyümesi, yeni sanayilerin yaratılması, çalışma koşullarının hafifletilmesi kadın emeğinin genişlemesini sağlamıştır. Bu yüzden kadınları üretime çekmek Komünist hükümetin en önemli hedeflerinden biriydi.²⁶¹

Kadın hareketlerindeki gelişme Sovyet hükümetinde sıradanlaşmıştı. Çünkü hükümet kadınların siyasette olmasına dikkat ediyordu. Öte yandan Azerbaycan Kadın Hareketleri diğer Doğu ülkeleri için örnek teşkil ediyordu. Kısa sürede her kadının hayatına dahil olan bu mücadele, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını sağlarken, Batı’da olduğu gibi mücadele deneyimlerini kazanmalarına da yardımcı oldu. 1921 yılında Azerbaycan kadınlarının ilk kongresi oldu. 1188 katılımcının bulunduğu kongre Bakü’de yapıldı. Kongrede Doğu’nun tüm kadınlarına hitap edilerek, cehaletin sonlanması için konuşmalar yapıldı.²⁶²

Kadınlar artık çalışma hayatına dahil edilmişti. 1929’da çalışan kadın sayısı 3 bin iken, 1933 yılında bu sayı 5 kat artarak 15 bini bulmuştu. Bu çalışanları 37% tarımda çalışan kadınlardan oluşmaktaydı.²⁶³

Kadınların çalışma hayatına girmesi daha çok eğitimin gelişmesiyle ilgiliydi. Eğitim geliştikçe eğitilmiş kadınların sayısı çoğalmaya başladı. Üniversitelerde fizik, tarih, matematik, hukuk fakülteleri açıldı. Kadınlar lise ve üniversitelere kaydolmaya başladılar. Doğu’da ilk konservatuar ve sanat lisesi olan “ Kadın okul öncesi Eğitim Enstitüsü ” oluşturuldu.²⁶⁴

Bazı yazar ve şairler, yeni toplumsal düzenle yeni rejimin beklentileri doğrultusunda yazarak, dini fanatizm, istismar, cehaletle mücadele temalarının yanı sıra kadın hakları, kadın özgürlüğü, kadın erkek eşitliği, adalet gibi konuları da işlemeye başlamışlardı. Azerbaycan’da sosyalist realizmin ilk ve en önemli uygulayıcılarından birisi olan Cafer Cabbarlı’nın “Od gelini” ve “Sevil” piyesleri geleneklere ve inançlara karşı duruşun, kadınların aydınlanmasının en önemli örneklerindendir. Böyle ki “Sevil” piyesi sahnelendikten sonra seyirci kadınların çoğunun çarşaflarını atarak, kendi mücadelelerini başlattıkları görülmüştür. Bu haber basına yansımış ve çoğu kadın bundan

²⁶⁰ “Aziz Kadınlar Bayramınız Mübarek”, Azerbaycan Gazetesi, 8 Mart 1998.

²⁶¹ Bünyadov, Z. , 1994, Azerbaycan Tarihi, Bakü, Azərneşr. S. 192.

²⁶² Elizade, S. , 2009, Azerbaycan Tarihi, Bakü, Çırac Yayınları s. 72, 75

²⁶³ Seyidzade, D. , 2004 Azerbaycan, Yirminci Yüzyılın Başında: Bağımsızlığa Giden Yollar, Bakü, Yazıcı Yayınları. S. 277

²⁶⁴ Koca, E. , 2000 Azerbaycan'ın Güvenlik ve Özel Hizmet Organları 1918-1920, Bakü, Yurt Yayınları. S. 66

etkilenerek, çarşafını atmış, modern kadın görüntüsüne bürünen kadın sayı hızla artmıştır. Tabi bu “çarşaf atma” protestosu giyime, kumaşa karşı yapılan bir baş kaldırış değildi. Bu kadınların siyah bir örtünün içinden çıkarak ışıklı bir dünyaya koşmasıydı aslında. Devrin ünlü yazarı Seyit Hüseyin “Kadınlar bayramı” eserinde köyde geri kalmışlığa, kadın haklarını ve özgürlüğünü reddeden kesime karşı mücadele yürütür ve kadın mücadelesine destek vererek, kadınları harekete geçirir. Bundan başka Seyit Hüseyin’in “Yeni Hayat Yollarında” kitabında topladığı hikayelerde kadınların bilinçlenme süresini, hak ve özgürlük arayışlarını betimlemiştir.²⁶⁵

Sovyet döneminin, Cumhuriyet dönemine göre farkı eğitimin yaygınlaştırılması ve mecburi hale getirilmesiydi. Sadece 1935 yılında 504 bin kişi eğitim gördü ve bu oranın 3’te 1’i kadınlardan oluşmaktadır. Sovyet döneminin yaranmasından yaklaşık 10 yıl sonra eğitimde olan eksiklikler azalmaya ve eğitim gören kadınlar çoğalmaya başlamıştır. 1960-70’li yıllarda okuma yazma oranı %100 artmıştır.²⁶⁶

Tabi bu eğitim Sovyet ideolojisine göre veriliyordu. Örneğin, sosyalist realizm edebiyatı ile yeni toplum anlayışı oluşturulmaya başlanmıştı. Bu anlayış içerisinde hem edebiyat, hem diğer alanlar Türk kadınının eski-yeni durumunu kıyaslayarak, onun toplumsal hayata her yönüyle katılmasını sağlamaktaydı.²⁶⁷

Dünyada ve Azerbaycan’da 69 yıllık hükümlanlıktan sonra, Sovyetler Birliği 1991 yılında devrildi. Sovyetler devri Azerbaycan’da kadın hareketine ne kadar destek oldu, kadınların bilinçlenmelerinde ne kadar etki sağladı bilinmez ama Cumhuriyet döneminin kadınlarda zemin oluşturduğu o mücadeleyi büyüterek kadınların haklarını ve özgürlüklerini talep etmesinde rol oynadığı kesindir. Sovyetler Hükümetinin Azerbaycan’ı işgal etmesi ile bağlı olarak ortaya çıkan olaylar, baskılar bu aydınların katli ve en iyi halde sürgünü ile sonuçlandı. Tazyiklerden, takiplerden kurtulan aydınlar ise dünyanın farklı ülkelerine dağıldılar. Biz kökümüzden koparılan, suya salınmış fideler gibi büyüdük ve bize öyle geldi ki, Azerbaycan kadınına bağımsızlığı ve eğitimi sadece Sovyetler sundu. Halbuki zaten Sovyetlerden önce Türk kadınının hamurunda aydınlık, maariflik ve haksızlığa başkaldırı vardı, Sovyetler Birliği bu başkaldırışı sadece “destekledi”.

²⁶⁵“Sovyetler Döneminde Azerbaycan Toplumunun Yeniden Yapılanmasında Edebiyat Adamlarının Rolü”, Türk Yurdu, cilt 31, sayı 287, s. 156-159, Ankara, 2011. S.5

²⁶⁶Seferov, R. “Sovyet Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Nüfusunun Etnik Yapısındaki Değişimler”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, s. 403.

<http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s17/> (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

²⁶⁷“Sosyalist Realizm Kavramının Ortaya Çıkış Süreci”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi-TurkishJournal of SocialResearch, sayı 1-2, s. 23-30, Ankara, 2005.

2.4.6. 1991'den sonra ve günümüz Azerbaycan'ında kadın hareketi.

1991 yılında Azerbaycan kendi bağımsızlığını ilan etti. Hiç şüphesiz uzun süren geçit dönemi Azerbaycan kadını dahil olmakla her bir Azerbaycan vatandaşını etkiledi. Bütün Sovyet kurumları etkisiz hale getirildi, kurumlar tarafından verilen her bir yasa iptal edildi.

Bağımsızlık hareketinde aktif şekilde mücadele sergileyen Azerbaycan kadını, bağımsızlığın ilk yılların aktifliğini koruyamadı. Yine gazetelerde, dergilerde “fedakâr anne”, “koca lafı dinleyen ağırbaşlı gelin”, “cefakar kadın” gibi algı yöntemleriyle kadınlar yine de ataerkil siyasetin kurbanı oldular. Kadınların mücadelede aktif olmamalarının tek sebebi ataerkil yapının güçlü olması değil, aynı zamanda kadın teşebbüsünün ve beraberliğinin zayıf olmasıdır. Yine de genel olarak o dönemde ülkede toplumsal cinsiyetin, kadın haklarının korunmasının yeteri kadar olmamasının sebebi, insanların kanunlar yerine gelenekleri daha çok önemsemeleriydi.²⁶⁸

Bağımsızlığın ardından toplumda birçok değişimler oldu. 1995'te Anayasanın kabul edilmesiyle, kadınlar için yeni bir eğitim statüsü medyana gelmiştir. Toplumda olan demografik değişimlerle, eğitim, sosyal, ekonomik konularda Gender beraberliği esas rol oynamaya başlamıştır. Kadınlara kota uygulansada devlet dairelerinde kadınların temsili çok az sayıda görülmekteydi. Zamanla bu az da olsa düzenlenerek, kamu hizmetinde ve özel sektörlerde kadın işçi sayısı artmaya başlamıştır.²⁶⁹

Azerbaycan'da bağımsızlık ilan edildikten sonra, kadınlar için de Sovyet devri kapanmış oldu. Kadınlar ne kadar da yeni bir döneme adım atsalarda Sovyet döneminin etkileri hala hissediliyordu. Kadınların yeni alıştığı bu dönemden çıkmaları pek de kolay olmadı. Eski sistemin yıkılması, yeni değişiklikler yapılması, milli ve dini değerler sistemine yeniden dönme, bir taraftan da halkın işgalci bir ortamda yaşaması, insanların, özellikle kadınların hayatında zor bir geçit dönemi olmuştur.

Bağımsızlık sonrası kadınlar ideolojik, dini, siyasi, iktisadi görüşlerine göre sosyal teşkilatlar kurmaya başladılar. Bu teşkilatların kurulmasında devletin kadınlara desteği önemli rol oynamaktadır. 1995 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in serencamıyla “Azerbaycan Kadınları Milli Komitesi” kurulmuştur.²⁷⁰

²⁶⁸Agayeva, K. , 2014, a.g.k. , s.169, 170

²⁶⁹Agayeva, M. 2019, Azerbaycan'da Kadınların Siyasal Hayatta Temsili, İstanbul, s.115, 117.

²⁷⁰Zengin, D. , 2011, a.g.k. , s.35

Azerbaycan'da Kadın Hareketinin yeniden güçlenmesi ve Gender eşitliği bağımsızlık yıllarına denk gelmektedir. 1994 yılında Cumhurbaşkanının fermanıyla “Milli Hazırlık Komitesi” oluşturuldu. Bu komitenin kadrosu ve liderleri tamamı kadınlardan oluşuyordu. Bu komite 1995 yılında kadın sorunlarını konuşmak için Pekin'e yollandı. 1995 Pekin'de “Kadın Meselelerine dair IV Ümumdünya Konferansı” gerçekleşti ve hükümet dışı ve dahili görevde olan 95 Azerbaycanlı kadın Azerbaycan kadınlarını temsil etti, kadın problemlerine çözüm yolu bulmak için konuşmalar yaptı. Aynı sene Azerbaycan hükümeti “Kadınlara karşı ayrımcılığın bütün türlerinin yasaklanması ” hakkında kanun kabul etti. 1998 senesinde Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev “Azerbaycan'da kadınların rollerinin artırılmasına dair tedbirler hakkında” serencam imzaladı ve aynı zamanda “Kadın Problemlerine dair Devlet Komitesi” oluşturuldu. Bu komitenin oluşturulması, Gender siyasetinin en mühim stratejilerinden biriydi. Aynı yıl kadın sorunlarını, aile içi meseleleri halletmek amacıyla “Aile, Kadın ve Çocuk Sorunları Devlet Komitesi ” kuruldu.

Kadın ve erkek arasında eşitliğin, kadınların devlet yönetiminin belirli seviyelerinde temsil olunmasının pratik olarak temin edilmesi maksadıyla 2000 yılında Cumhurbaşkanı tarafından “Azerbaycan Cumhuriyetinde devlet kadın siyasetinin hayata geçirilmesine dair” ferman imzaladı. Gender eşitliği hakkında devlet tarafından bugüne kadar birçok ferman imzalandı, yasa kabul edildi, uluslararası sözleşmeler onaylandı. Ancak Azerbaycan'da bu kararların ne derece uygulanması araştırıldığında, belli oluyor ki, kadınların erkeklere oranla toplumda söz hakkına sahip olması çok az seviyededir. Örneğin, özel devlet ehemmiyetli kararların kabulünde kadınların katılımı erkeklere oranla çok aşağı durumdadır.²⁷¹

Toplumsal cinsiyet (gender) eşitliği Anayasa ve 2006 yıl tarihli “Toplumsal Cinsiyet Hakkında” (erkek ve kadınların eşitliğinin teminatı) kanunla tespit olunmuştur. Kadınların ülke ahalisinin 51,2% oluşturmasına bakmayarak, milletvekili seçimlerinde vekil olma mücadelesinde sadece 743 kadından 98'i katılım sağlamıştır. Siyasi partilerin bütün liderleri erkek, partilerde kadınlar azlık oluşturuyor. Azerbaycan'ın en büyük partisi olan Yeni Azerbaycan Partisi'nin 50% kadın olmasına bakmayarak, kadınların projelere katılımları çok az oranda. 1990 yılından 2011 yılına kadar Milli Meclis'te en az

²⁷¹Agayeva, K. , 2014, a.g.k. , s.172, 173.

13, en fazla 20 kadın üye vardır. Gelişmiş ülkelerde kadınların parlamentoda temsili 40% oranında olurken, Azerbaycan’da bu oran en iyi halde 16dır.²⁷²

Yeni bağımsızlığını kazanan, kendi özgürlüğünü bütün dünyaya onaylatan ve şimdiye kadar bunu koruyan Azerbaycan, siyasette yeni adımlar atsa da, kadınlar için bir takım kararlar alınsa da, yine ülkede kadınlar adına bir olumsuzluk hüküm ediyordu. Lakin feminizmin Azerbaycan’da XXI yüzyılda geldiğini söyleyebilir. Feminizm konuşuluyor ama tam anlaşılmıyordu. İnsanlar feminizmin ne olduğunu bilmiyor ama kesin olumsuz bir şey olduğu kanaatindeydiler. Artık feminist düşünceler dışında, feminist teşkilatlar, projeler ortaya çıkmaya başladı. “Beyaz Çizgi”, “Equals” gibi projeler, bilinçlendirme hareketleri başladı. Ondan sonra, kadınlar birtakım sorunları kamuoyuna bildirmek için, protestolar düzenlediler. “Azerbaycan Feminist Hareketi”, “8 Marş-Bizimdir Hür Sokaklar ”ve başka boykotlar yapıldı, kadınlar harekete geçtiler.

Bütün bu protestoların hepsi siyasi içerik taşımaktaydı, çünkü kadınlar haklarının siyasetten geçtiklerinin bilincindeydiler ve protestolar da feminizm gibi toplum tarafından bir manalı olarak karşılanmıyordu. Bir manalı olarak karşılanmamasının sebebi, bu protestolarda göstericilerin feminizmi doğru yansıtmamalarından kaynaklanıyordu. Azerbaycan’da da çoğu Doğu ülkesi gibi feminizm siyasetle ilişkilendiriliyordu. Siyasetin kadınlara özgürlük vermemesi ve siyasette kadınlara yer verilmemesi tartışılıyordu. Medyada Azerbaycan’da feminizmi özetlersek, Azerbaycan’da protestoların feminizmin gerçek beklentilerini karşılamadığını, toplumun feminizme hazır olmadığını ve bununla ilgili bilinçlenmeye ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz.

Doğu’da ilk kadına seçme ve seçilme hakkı veren Azerbaycan’da feminizm günümüzde Batı’nın ve birçok Doğu ülkesinin, örneğin Türkiye’nin gerisinde kalmıştır. 21.yüzyılda yapılan protestolarda, birçok sloganların kadın bedeninin metalaşmamasına, kadın bedeninin özgürlük talebine ve gibi düşüncelerde olması, bu eylemlerin 60’lı yıllarda Batı’da ve günümüzde çoğu Doğu ülkesinde uygulanmış olması Azerbaycan kadın hareketinin geride kalmasının örneğidir.

Azerbaycan’da günümüzde kadın hareketi feminizmi açıklamak başka bir manada da ispatlamak yolundadır. Yani ülkede feminizmi bir manalı karşılamayan topluma bunu açıklamak zorunda kalmaktadırlar. Bunun sebebiyle de feminizmin kabul edilmemesi, kadın hareketlerine de hız kazandırmamaktadır. Feminizmin ispatlaması dediğimizde ise,

²⁷²Agayeva, K. , 2014, a.g.k. , s.174.

toplum feminizmin ülkenin ahlak ve geleneklerine uygun gelmediğini, feminizmde olan kuralların topluma aykırı olduğunu söylemekte olduğu için kadınlar toplumun bunu aşması için, feminizmi ispatlamak, feminizmi yaşatmak yolunda mücadelededirler. Birçok yazarlar, sözcüler Azerbaycan’da olan kadın hareketini doğru bulmamaktadırlar. Kadın hareketleriyle ilgili gazeteci, yazar ve uzmanlar aktivistleri eleştirerek, bedenleri için özgürlük isteyen bu feministlerin, aslında özgürlüğün ne olduğunu bilmediklerini ve Doğu’nun merkezinde ahlaksızlığı teşvik ettiklerini vurguladılar. Çoğunluğu kadın olan eleştirmenlerin başlıca eleştirisi, Bakü’nün merkezinde ahlaksızlığın propagandasını yapan kadınların asıl hedeflerinin özgürlük değil, milli aile değerlerini ve Azerbaycan kadınına lekelemek olduğuydu. Fikirlerin birçoğu kadınların özgürlüğünün yetenek, bilgi ve potansiyelle mümkün olduğu yönündeydi. Bu özgürlük aynı zamanda, halkın ve ülkenin gelişimine yol açmalıdır, aksi takdirde yıkıcılığı ve ahlaksızlığı teşvik eden bir özgürlüğün, gerçek anlamda olan özgürlükle hiçbir ilgisi yoktur.²⁷³

Günümüzde yapılan kadın hareketlerine eleştirilerin gelmesinin sebebi kadınların en çok dikkat çeken konulara çok az dokunmasıydı. Aktivistler ülkedeki esas kadın sorunlarını öne çekselerdi, belki mücadelede hız kazana bilirdiler. Örneğin, kadın bedeninin metalaşması veya cinsel kimliğin özgürlüğü yerine, erken nikah, eğitimsizlik, aile içi şiddet, tecavüz, seçmeli kürtajların çoğalması gibi sorunlar ele alınabilseydi, Azerbaycan’da kadın hareketi daha çok boy göstere bilirdi. Çünkü ülkede kadınların temel sorunları, öncelikleri bunlar. Yine de az da olsa gösterilerde, hatta yakın tarihte 8 Mart yürüyüşünde kadınların “O Konvansiyon Buraya Gelecek”, “Gözü Morartılan Kadınlar İçin Gözümü Morartıp Geldim”, “Şiddete Susma”, “Çekilin, Okuyorum” gibi göndermeli pankartların açılması, kadınların esas kadın sorunlarını ele aldıklarını da göstermektedir.²⁷⁴

Azerbaycan Kadın Hareketi’nde kadınların 2019 ve 2020 yıllarında gerçekleştirdiği gösteriler daha başarılı olmuş, hatta 20 Ekim 2019 tarihli protestonun devlet siyasetinde değişimlere yol açtığı görülmüştür. 20 Ekim 2019’da bir grup feminist kadın ülkede kadına yönelik şiddete son vermek için Bakü’de miting düzenledi. Mitingle ilgili kadınlar Azerbaycan’da uzun süre bağımsızlık sağlanmasına rağmen, bağımsızlık

²⁷³Sarıyeva, İ. 2020, “Baküde 8 Mart mitingindekatılımcılar aile değerlerimize nasılhakaret ettiler...
<https://www.baki-xeber.com/siyaset/99879.html>.

(Erişim Tarihi: 30.03.2020)

²⁷⁴İsmayıl. T. , 2020, Facebook.

<https://www.facebook.com/togrulturan/posts/3508773735816641> ,
(Erişim Tarihi: 30.03.2020)

döneminde kadın hakları için ilk yürüyüşler yaptıklarını söylediler. Bu zamana kadar Azerbaycan’da kimse kadın hakları için sokağa çıkmadı ve şu ana kadar toplum kadınları mutfakta, reklamlarda vb. yerlerde görmeye alışmış, sokaklarda değil. Ama şimdi bu alışkanlık şekillenmeye başlıyor ve bu kadın hareketi tarihi için çok değerli. Sokaklar da bizim ve söz hakkımız var. Uzun bir aradan sonra ilk kez Bakü’nün merkezinde eğlenceli seslerin ardından kadın sesleri duyuldu.²⁷⁵ Mitingde Azerbaycan’ın “İstanbul Sözleşmesi” katılım talepleri dile getirildi.

Avrupa Konseyi’nin neredeyse tüm üyeleri tarafından imzalanan sözleşme, 34 üye devlet tarafından onaylandı. Avrupa Konseyi’ne üye 45 devlet tarafından imzalanan sözleşmeye yalnızca iki ülke imza atmamış durumda; Bunlar Rusya Federasyonu ve Azerbaycan’dır. Miting sonrası “Devlet, Aile, Kadın ve Çocuk Komitesi” bu konuda bir açıklama yaptı ve Konvansiyona katılma tekliflerinin hükümete sunulduğu söylenildi. Aynı zamanda, bu mitingden sonra birçok milletvekilleri bu sözleşmenin onaylanması yönünde paylaşımlarda bulundu. Örneğin, kadın milletvekili Akile Nahçıvanlı kadına yönelik şiddetin bir insan hakları ihlali ve bir tür ayrımcılık olduğunu ve “İstanbul Sözleşmesi” için birçok yönden reform belgesi olduğunu söyledi.²⁷⁶

2000’li yıllarda devletin kadın sorunlarını ele almasındaki en etkili örneklerinden biri de “Kadın Sorunları Ulusal Eylem Planı”dır. 2000-2005 yılında Pekin Stratejisine dayanarak geliştirilmiş Ulusal Eylem Planı, kadın sorunlarını ve kadın erkeğe eşitsizliğini ele almaktadır. Azerbaycan’da toplumsal cinsiyet (gender) eşitsizliğini ortadan kaldırmak için birçok yasalar kabul edilmiştir. 2006 yılında “Kadın ve Erkek arasında Eşitlik Güvencesi” kanununa göre, aynı iş yerinde çalışan işçilere cinsiyetlerine göre ayrımcılık yapılmaması ve eşit şartlar altında çalışma ortamı yaratılmıştır. 2007 yılında kanunda değişimler yapılarak, ilaveler edilmiştir. İlavelerde kadınlara pozitif ayrımcılık yapılarak, 16. maddede iş ilişkilerinde ayrımcılığın, imtiyazların ve ek teminatların kadınlar için onaylandığı belirtilmektedir. Aynı zamanda, hamile, küçük çocuğu olan kadınlara da bir sıra üstünlükler tanınmaktadır. Bakü’de Kadınları koruma amaçlı Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ofisi, birçok demokratik kurumlar, dernekler faaliyet göstermektedir. 700.000 üzerinde üyesi olan Yeni Azerbaycan Parti’sinin (YAP)

²⁷⁵Hasanova, L. 2019, Feminizmin talepleri.

<http://femiskop.org/feminizmin-telebleri-gulnara-mehdiyeva-ve-rebiyye-memmedova-ile-musahibe/>
(Erişim Tarihi: 30.03.2020)

²⁷⁶Geray, H. İstanbul Sözleşmesi, 2019.

https://musavat.com/news/istanbul-konvensiyasi-nedir-azerbaycan-da-bu-senede-qosulsa-qadin-zorakiligi-azalacagmi_652008.html?d=1 (Erişim Tarihi: 30.03.2020)

üyelerinin %50'si kadınlardan oluşmaktadır. 2000-2005 ve 2007-2010 yıllarında Bakanlar Kurulu tüm devlet kurumlarında cinsiyet eşitliğinin sağlanması için “Ulusal Eylem Planları”nı kabul etmiştir. 2010 yılında “Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Hakkında” kanun kabul edilerek şiddetle mücadelede düzenlemeler yapılmıştır.²⁷⁷

Bugün ise artık Azerbaycan kadınının devlet yönetiminde olduğunu göre biliriz. Kadınlar devlet yönetiminden başka, devleti uluslar arası da temsil etmekte olduğunu da görmekteyiz. BM, AB, Avrupa Konseyi, İKÖ, UNESCO gibi kuruluşlar içinde kadınlarımız aktif bir şekilde çalışmaktadırlar. Kadınların devlet organlarına katılımının sağlanmasında “Devlet Kadın Politikalarının Uygulanması Üzerine” serencamının kabul edilmesinin rolü büyüktür. 6 mart2000 tarihli kararda, kadınların erkeklerle eşit bir şekilde devlet dairelerinde çalışmasını sağlamıştır.²⁷⁸

Ülkede devleti yöneten ve temsil eden kadınların sayı günü günden artmaktadır. Tarihte birçok kahraman Azerbaycan kadınlarının gösterdikleri irade, fedakarlık ve vatanseverlik, toplumumuzun bugünkü devlet kurma, siyasi, ekonomik, manevi ve sosyal kalkınmasında yorulmadan çalışan Azerbaycanlı kadınlar için ilham ve enerji kaynağıdır. Ülkenin birinci hanımı Mihriban Aliyeva, bu yaratıcı enerjiyi halk ve devlet için, bugünün ve gelecek kadınların refahı için üstlenen ve çalışan 21.yüzyılın en önde gelen Azerbaycanlı kadınıdır. Mihriban Aliyeva, mesleki faaliyeti, zengin tecrübesi, büyük hümanizmi ve geniş bakış açısıyla Azerbaycan kadın hareketi tarihinde yeni bir sayfa açtı. Birinci Başkan Yardımcısı, Haydar Aliyev Vakfı Başkanı, UNESCO ve ISESCO'nun İyi Niyet Elçisi Mihriban Aliyeva'nın çalışmaları Azerbaycanlı kadınlara örnek teşkil ediyor. 1996 yılında Azerbaycan kültürünü ve kadını tanıtmak için üç dilde (Azerbaycan'ca, İngilizce ve Rusça) yayınlanan "Azerbaijan-İrs" dergisini kurmuştur. Ülkede eğitim, sağlık, bilim, kültür alanlarında yaklaşık 400 kadına yüksek unvanlar, burslar vermiştir. Kadınlara destek olarak, topluma aktif şekilde katılmalarını sağlamıştır.²⁷⁹

Azerbaycan kadın hareketine destek olan en önemli isimlerden biri de Milletvekili GanirePaşayeva'dır. Aynı zamanda çok başarılı doktor, hukukçu, gazeteci ve milletvekili olan Ganire Hanım hem ülkede hem de uluslararası ilişkilerde ülkeyi bir kadın olarak temsil ederek, modern Azerbaycan kadınlarının en başta gelen isimlerinden olmaktadır.

²⁷⁷ UN (United Nation), 2015, Development Agenda ‘WeFutureWeWant’ NationalConsultations in Azerbaijan Final Report, Bakü.

²⁷⁸ Agayeva, M, 2019, a.g.k. , s.119.

²⁷⁹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Mihriban_Aliyeva (Erişim Tarihi: 03.04.2020)

Şiddet gören, eğitimsiz, eşitsizlik yaşayan her bir kadına koşulsuz şekilde destek olan GanirePaşayeva, savaş muhabirliği de yaparak asıl Türk kadını imajını çizmektedir.

2016 yılında bir grup genç kadınlar tarafından “Equals” topluluğu kuruldu. “Equals” cinsiyet eşitliğini tartışmak ve teşvik etmek amacıyla kuruldu ve şuan da faaliyete devam ediyor. Hedefleri cinsiyet kalıp yargılarının olmadığı bir dünya olan bu grup, başladıkları yerden daha ileri giderek, Azerbaycan'ın her yerinden ve yurt dışından gruplarına üye çekmeyi başardılar.²⁸⁰ Cinsiyetle ilgili sorunun, cinsiyetin nasıl olduğumuzu kabul etmek yerine nasıl olmamız gerektiğini belirlemesi olduğunu düşünen grup, küçük çocuklar için “Cesur Kızlar” kitabını yazmışlardır. Kitap Azerbaycan'ın tarihi karakterlerinden ve modern kadınların hayatından bahseden 20 hikayeden oluşuyor.²⁸¹

Bakü’de Azerbaycan kadınının özgürlük sembolü olan meşhur bir heykel vardır. Başörtüsünü başından atan bu kadın, sanki sığ düşüncelere, cehalete meydan okuyarak yüzünü ışıklı yarınlara, hoş geleceğe tutmaktadır. İşte bu heykel aslında, Cumhuriyet devrinden günümüze kadar gelen Azerbaycan kadınını temsil ediyor ve bu heykel Kadın Hareketine önderlik ediyor.

2.5. Habercilik Sektöründe Kadın Gazeteciler

Dünya’da kadın hareketleri başladığı andan itibaren kadın ve erkek eşitliği kavramları toplumda görünür hale geldi. Bununla birlikte, eşitlik olgusu toplumda yer almaya başladı. Kadınların başlattıkları “Suffragette” hareketiyle kadın hareketi başlamış oldu ve bu kadınların toplumda yer edinmesini sağladı. Fabrikalarda, ofislerde, dışarıda, evde çalışan kadınların olduğu gibi, yazan ve yazdıklarını diğer kadınlara da ileten kadınlar da toplumda yer edinmeye başladı. Kadın hareketleri kadınların basına doğru gitmelerine neden oldu. Kadınlar seslerini duyurmak için medyaya yöneldiler ve burada çok başarılı bir yer kazandılar.

Genel olarak kadınların gazeteci olarak faaliyete başlamaları Avrupa ve Amerika’da 19.yüzyıl sonlarında, Türkiye ve Azerbaycan’da ise 20.yüzyılın başlarında olmuştur.²⁸²

²⁸⁰<https://www.facebook.com/equalsbaku/about> (Erişim Tarihi: 03.04.2020)

²⁸¹Aliyeva, K. , 2018, Feminist Kadınlar.

<https://sputnik.az/life/20181004/417307025/azerbaycanda-feminist-qadinlarla-musahibe.html> (Erişim Tarihi: 03.04.2020)

²⁸² Kocabaşoğlu, U. (2010), “İkinci Meşrutiyet’in Birinci Meşrutiyeti: Matbuat”, İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset, Palet Yayınları, Konya. S. 230.

Kadınların seslerini duyurabilmeleri, sosyal ve kültürel hayata dahil olabilmelerine yol açmıştır. Eğitim, ekonomi, kültür, siyasal alanda yer edinen kadınlar, basın sektöründe de başarılı bir şekilde kendilerini göstermişlerdir. Kadınlar dergi ve gazetelerde kadın sorunlarını dile getirerek, kadınları bilinçlendirmeyi başarak ve geleceğe aydın bir kadın imajı hazırladılar.²⁸³

Kadınların basında yer almalarına dair ilk örnekler dergiler, gazetelerde yayınlanan kadınlarla ilgili yazıların yer almasıdır. Genel olarak kadın sorunlarının yer aldığı yazıların çoğu kadınlar tarafından yazılıyordu. Kadınların yazı yazmaları sadece basına attıkları adım değil, aynı zamanda kadın haklarının duyulması için yapılan bir başlangıçtı.²⁸⁴

Kadın hareketine destek veren yayın organları, küçük gruplar, yazar, sanatçı ve gazetecilerden oluşmuştur. Zaman içerisinde bu hareketlerin etkisiyle kadınların basın hayatında yer alması artmaya başlamıştır.²⁸⁵

Genelde gazetecilik kadınlara uygun bir meslek görülmezken bu da kadınlar için birtakım sorunlar getiriyordu. İşten çıkarılma endişesi ile çalışan kadınlar ne kadar çok çalışsalar da erkek meslektaşları ile aynı vazifede olamıyordular. Böyle bir durumda kadınların üst kademelerde çalışmaları adeta bir mucizeydi. Kadınların bu mesleğe uygun görülmemesinin birçok nedenleri vardı. Gazetecilerin geç saatlere kadar çalışmaları, çalışma saatlerinin yoğun olması erkekleri etkilememekle beraber kadınların özellikle evli kadınların ailelerine ayırdıkları zaman için sorun yaratmaktaydı. Buna rağmen kadınların gösterdikleri başarı ve özgüven ile kadın gazetecilerin sayı günü günden artmaktaydı.²⁸⁶

Kadınların meslekte başarılı olup da yeterince yükselmemesine neden mesleğe ilişkin sebepler ve toplumsal cinsiyet rolleri olabilir. Ama bu nedenleri incelediğimizde mesleğe ilişkin sebeplerin de toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklandığını göre biliyoruz.²⁸⁷

Çalışma hayatının her alanında olduğu gibi, medya sektöründe de kadınlar zorluklar çekmektedirler. Mesai saati olmayan bir meslek olan gazetecilik, özellikle

²⁸³Altunbay, M. (2013) , “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadın Mecmualarının Rolü ve Âsâr-ı Nisvân Mecmuası”. TurkishStudies, Sayı 8/13, s. 455

²⁸⁴ Kurnaz, Ş. (1991), Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara. S.39

²⁸⁵ Kılıç, A. 2013, Türk Basınında Kadın Gazetecilerin Yönetim ve Üretim Kademelerindeki Konumu, İstanbul, s.87.

²⁸⁶ Yazıcı, Ö. 2012, Yerel Medyada Çalışan Kadın Gazeteciler ve Karşılaştıkları Zorluklar: Antalya örneği, Antalya, s.6

²⁸⁷Tanrıöver, H.T. (2000), “Medya Sektöründe Kadın İşgücü”, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı 86, s.182

kadınlar için zor bir meslek halindedir. Fedakârlık isteyen bir meslek olduğu için, toplum tarafından kadınlar için uygun görülmeyen bir meslektir. Günümüzde kadınlar bu alanda erkek meslektaşlarına oranla daha çok başarılar kaydetmektedirler. Buna rağmen erkek gazeteciler kadınlardan daha yüksek orana sahiptir. Günümüzde teknolojinin sağladığı avantajla, kadınlarımız uzaktan da bu mesleği icra edebilmektedir. Yeni medya teknolojisi ile kadınlar hem ailesine hem de mesleğine zaman ayırabilmektedirler.²⁸⁸

Gazetecilik yarandığı dünden beri, kadınların gazeteciliğe girmeleri kolay olmamıştır. Kadınlar belirgin ayrımcılıkla karşı karşıya kalmıştır, halbuki 1890’lardan önce bile kadınlar gazeteci, editör, muhabir olarak çalışmışlardır. Dünyanın ilk kadın gazetecilerinden biri Amerika’nın ilk gazete yayın yönetmeni Elizabeth Timothy olmuştur. Kısa yerel haberlere ve edebiyat içerikli yazılara yer veren “South Carolina Gazette” isimli gazetesi, Elizabeth’in gazetesi olarak bilinmektedir.²⁸⁹ Kadınların gazeteciliğe adım atmasında büyük rolü olan kadın gazetecilerden biri de Elizabeth JaneCochran’dır. Gazetecilikte “NellieBly” adıyla tanınan Amerikalı gazeteci, soruşturmacı gazetecilik alanında faaliyet göstermiştir.²⁹⁰ 1887 yılında kadın olduğu için iş başvuruları reddedilen Bly, bir soruşturma kapsamında New York’ta itibarsız ruh sağlığı hastanesinde deli bir hasta olarak hastanede 10 gün yatmış ve hastanenin kötü durumunu “10 Days in a Mad House (On Gün Akıl Hastanesinde)” makalesinde yayınlamıştır. Nellie’nin bu başarısı sonucunda hastanenin durumu yetkililer tarafından kontrole alınmıştır. “The World” gazetesinde yayımlanan makaleden sonra NellieBly meşhur olmuş ve “Joseph Pulitzer” araştırma gazetecilik ödülünü alan ilk kadın gazeteci olmuştur.²⁹¹

Nellie, Elizabeth ve diğer kadınların oy hakkı olmadan da “erkek işi” dediğimiz işleri yapması ve kadınlara güzel örnekler bırakması gelecekteki kadınlara ilham kaynağı olmuştur. 1900’lü yıllarda gazetecilikte kadınların sorunları sadece oy hakkı almak değil, aynı zaman da ırkçılık da vardı. Kadın gazeteciler ırkçılıkla savaşmaktaydılar. Bu sorunla

²⁸⁸Avdullahu, A. 2015, Medyada Kadın İşgücü ve Cinsiyetçilik: Kosova’daki Kadın Gazeteciler Örneği İzmir, s.50.

²⁸⁹America’s First Woman Editor Publisher, 2008.

<http://www.womenhistoryblog.com/2008/10/elizabethtimothy.html>

(Erişim Tarihi: 04.04.2020)

²⁹⁰ (<http://www.biography.com/people/nellie-bly-9216680#bellevue-hospital-expos%C3%A9> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

²⁹¹Women in Journalism: A Triumphover Time.

<http://www.inforefuge.com/women-in-journalism-atrionph-over-time>, (Erişim Tarihi: 04.04. 2020)

karşılaştan ve bunu duyurmaya çalışan kadın gazetecilerden biri de Afrika-Amerikalı Alice Dunnigan idi. Alice bu sorunları duyurmak için öğrencileriyle beraber Kentucy Üniversitesinde 1939 yılında “Kentucky FactSheets (Kentucky Olay Sayfaları)” isimli bir makale yazmıştır. Siyahi bir kadın olması ve genel olarak kadın olmasına göre bu makaleye pek önem verilmemiş, makale 40 yıl sonra yayınlanmıştır. Lakin bu mücadelesi sonucunda tarihe Beyaz Saray’ın ilk siyahi kadın muhabiri ve senatonun ilk siyahi kadın üyesi olarak geçmiştir.²⁹²

Dergi yayıncılığı da kadınların basın sektörüne girmesini kolaylaştırmıştır. 1990’lü yıllardan itibaren görsel medyada kadınların sayıları artmaya başladı. Görsel medyada kadınlar üst düzey görevlere gelseler de, medya sektöründe genel olarak yönetim kademesinde kadınlara oranla erkekler daha çok üstünlük göstermektedir.²⁹³

Medya sektöründe genel olarak kadın çalışanlar bugünüme iz bırakmışlardır. Amerika’nın ilk basın kadın gazetecisi Anne NewportRoyall, 1837 yılında ulusal bir derginin ilk kadın editörü Sarah Joseph Hale,1842 yılında “Boston Transcript” gazetesinde çalışmış, ABD’nin ilk kadın editörü CorneliaWalter’dır. 1846 yılında ilk kadın edebiyat eleştirmeni Margaret Fuller, 1850 yıllarında “New York HeraldTribune” gazetesinde çalışmıştır. Washington’da basın salonunda ilk oturan kadın olan JaneGraySwisshelm, ilk köşe yazarı kadın olan, Elizabeth MeriwertherGilmer, ilk savaş muhabiri kadın MurgueritHiggins, ilk drama eleştirmeni JudithCrist vb. bugün kadın gazeteci olarak serbest çalışan bütün kadınların çalışma sebepleridirler.²⁹⁴

Genel olarak dünyada kadın gazetecilerin sayısı belli olmamasına rağmen, gazetecilerin %40’ı kadınların oluşturduğu tahmin edilmektedir. Ama günden güne gazetecilerin sayı artarken, kadın gazetecilerin sayısı çok az oranda kalmaktadır.²⁹⁵

Dünyanın neresine bakarsak bakalım kadın gazetecilerin durumu farklı değildir. Hepsi aynı şekilde ayrımcılık görmektedir. Bunun da tek sebebi - Toplumsal Cinsiyettir. Nüfuzun çoğunluğu kadın olan ülkelerde bile medyada kadınlar azınlık olarak kalmaktadırlar. Gazetecilerin %37’sinin kadın olduğu Fransa’da kadın gazeteciler daha çok sağlık, eğitim, moda, sanat gibi bölümlerde çalışmaktadırlar.²⁹⁶ Japonya’da radyo

²⁹²Avdullahu, A. 2015, a.g.k. , s.52.

²⁹³ Yazıcı, Ö. (2012), a.g.k. , S.11.

²⁹⁴Women in Journalism: NewspaperMilestones.

<http://www.nysl.nysed.gov/nysnp/womenlucey.htm> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

²⁹⁵Tanrıöver, H.T. (2000), a.g.k. , s.176.

²⁹⁶Duran, R. , Burası Dünya Polis Radyosu! Global Medya Eleştirileri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999. S.83-87

çalışanı kadınlar bazı kuruluşlarda istihdam, görevlendirme, terfi gibi konularda eşitlikten yararlanamıyorlar. İngiltere’de gazeteci kadınlar nadiren yönetici oluyorlar, o da en fazla baş editör yardımcılığı oluyor. Kadınlar daha çok dergilerde gazetecilik yapıyorlar. Kanada’da gazetecilik alanında kadınlar temsil edilmemektedirler, Amerika’da ise bu belli bir düzeyin altındadır ve kadınlar daha çok “kadınlar köşesi” denilen başlıklarda bulunmaktadır. Yazılı basına oranla, kadınların televizyon ve radyo haberciliği daha kısıtlı seviyededir. Kadınların aldığı pozisyonlar genellikle alt pozisyonlardır.²⁹⁷

1979 yılında Kuzey Amerika ve Avrupa ülkeleri dahilinde UNESCO tarafından yapılan bir araştırmada, kadın ve erkek gazeteciler arasında ücret farkı olduğu tespit edilmiştir. Amerika’da üst düzey kadrolar dışında kadınların aldığı ücret erkeklere oranla düşüktür ve kongre muhabirlerinin ortalama maaşları erkeklerin aldığı ücretlerin %58’i kadardır. Kanada’da günlük gazetelerde çalışan kadınların ücretleri çok düşük, Finlandiya, Norveç, İsveç, İngiltere’de kadın gazeteciler eşit iş görmekte, yalnız eşit ücret alamamaktadırlar. Kadınların eşit ücret almaları bir tarafa, bir de doğurganlıkları yüzünden de ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Evli ve çocuk sahibi kadın gazetecilerin işlerini kolaylaştırmak amaçlı birtakım müdahaleler gerekmektedir. Ama iş yerlerinde kreş ve çocuk bakım merkezleri yok denecek seviyede.

Kadın gazetecilerin meslek önünde olan sorunlarını çözmek için bazı ülkelerde birtakım düzenlemeler yapıldı. Örneğin, Japonya’da gece çalışan kadın gazeteciler sorunlar yaşadığı için, kadın gazetecilerin gece çalışması yasaklanmıştır ve bu sadece izinle mümkün olan bir duruma dönüşmüştür. Bazı ülkelerde ise gece çalışacak kadın gazeteciye eşlik etmek için erkek gazeteci uygulaması yapılmıştır. Bu ve benzeri uygulamalar, kadınlar için ne kadar avantaj görünse de, bir bakıma dezavantaj da oluşturmaktadır. Kadın gazetecilerin rekabet koşullarını alan bu uygulamalar, ataerkil sistemin değerlerinin yeniden baş kaldırmasına ve aynı zamanda çoğu kadın gazetecinin işlerinden olmasına sebep olmaktadır.²⁹⁸

Dünya genelinde medyada kadının konumu üzerine yapılan araştırmalarda, kadın gazetecilerin erkeklerle eşit haklara sahip olmadığını göstermektedir. Kadınlar sayılarının artmasına rağmen, hala ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. International Women’s Media Foundation (IWMF), 2012 yılında “Global Report on TheStatus of Women in the News

²⁹⁷ Kılıç, A. 2013, a.g.k. , s.77.

²⁹⁸ Timisi, N. 1997, a.g.k. , s.23.

Media” başlıklı raporuyla dünya genelinde kadının medyadaki konumu araştırmıştır. 170 bin gazeteciyle yapılan 2 yıllık araştırmada, medyada yönetimde çalışan gazetecilerin %73’nü erkek gazeteciler, %27’sini ise kadın gazeteciler oluşturmaktadır.²⁹⁹

2.5.1. Türkiye’de habercilik sektöründe kadın gazeteciler

Türkiye’de ilk kadın gazeteciler kadın hareketinin mücadele eden kadınlarından oluşmaktadır. İlk kadın gazeteciler kadın haklarını talep etmekle, seslerini insanlara duyurabilmek için basına yönelmişler. Gazete ve dergilerde yazmaya başlayan kadınlar, kadın haklarını yayın aracılığıyla duyurmuşlardır. Gelecek Türk kadınlarına örnek olan ilk gazeteci kadınlar, kadın haklarından başka, çocuk eğitimi, kadın terbiyesi sağlık, güzel sanatlar, çeşitlilik, kadınların eğitim görmemesi ile ilgili konularda da yazmışlar.³⁰⁰

19.yüzyılda Osmanlı devleti birtakım değişimler geçirmiş ve birçok alanda gelişmeler yaşamıştır. Siyasal, sosyal, ekonomik, eğitim, hukuk gibi alanlardaki değişimler kadınları da etkilemiştir. Modernleşme sürecine giren Osmanlı devletinde kadınlar da bu sürece dahil olmuşlardır. Özellikle “Meşrutiyet” ve “Tanzimat” dönemlerinde kadınlar kamusal alanda daha görünür hale gelmişlerdir. Kadınlar seslerini duyurmak için, hak ettikleri yeri almak için gazete ve dergilerde çalışmaya başlamışlar ve bu konumu başarılı bir şekilde devam ettirmişler. Kadınların basına girmesi, Tanzimat dönemiyle başlamıştır. Bu dönemde kadınların basında ilk örnekleri kadın sorunlarıyla ilgili yazılan makaleler, edebi eserler, hikayeler olmuştur. Bu dönemde basında erkekler kadınlar hakkında yazılar yazıyordu, artık kadınlar da kendileri hakkında yazılar kaleme almaktaydılar. Bu durum sadece basına atılan bir adım değildir, kadın haklarının duyurulması, kadına verilen önemin, kadın statüsünün değerlendirilmesinin başlangıcıydı. Tanzimat dönemiyle başlayan kadınların mücadelesi kadınların dergilerde ve gazetelerde yer almasına kadar devam etmiştir. Kadınların da olduğu basında, kadınlar için çıkarılar yayınlar, kadınların yazdığı mektuplar, makaleler ve kadın sorunlarını kapsayan yayınlar toplumda farkındalık yaratmaya başlamıştı.³⁰¹ Özellikle II Meşrutiyet

²⁹⁹Global Report on the Status of Women in the News Media, Washington: 2012

³⁰⁰ Karaman, D. (2006) , Türk Basınında Kadın Gazetecilerin Yönetim Kademelerinde Temsili, İstanbul, s.25

³⁰¹Kurnaz, Ş. (1991) , Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara. S.40, 41

döneminde kadın hareketinde bir canlanma olmuştur. Kadınlara özel yapılan bilimsel ve toplumsal yayınlar, kadın yazarların çoğalması bunun en iyi örneğidir.³⁰²

Osmanlı döneminde kadınlar, gazetelerde, sonra gazetelerin kadın sayfalarında ve daha sonra da kadın dergilerinde yazmaya başlamışlardır. Cumhuriyet dönemi öncesinde, kadın gazetecilerden önce kadın sorunlarını ele alan ve erkekler tarafından oluşturulan gazeteler vardı. 1868 yılında kurulan ve kadın haklarından ve kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinden bahseden “Terakki” gazetesi, kadınlara özel haftalık ek yayınlamış ve burada kadın sorunlarını ele alan kadın mektuplarına yer vermiştir. “Terakki” gazetesinin kurucusu olan Filip Efendi’nin diğer gazetesi de 1875 yılında kurulan “Vakit Yahut Mürebbi-i Muhadderat” isimli kadın sorunlarını ele alan bir gazetedir. Kadın haklarının olduğu ve bunların korunması gerektiğini savunan “İnsaniyet” ve “Hanımlar” gazeteleri de 1882-1883 yıllarında kurulmuştur.³⁰³

Kadın sorunlarını ele alan, kadın gazeteci tarafından yayınlanan ilk kadın dergisi “Şüküfezar” dergisidir. Derginin yayıncısı Arife hanımdır. Feminist diyebileceğimiz Arife Hanım, dönemin eğitim bakanı Münir Mehmet Paşa’nın kızıdır. Mehmet paşa dönemin en önde gelen aydınlarından ve kızına bu dergiyi çıkarması için destek olmuştur. 15 günde bir yayımlanan derginin ilk sayısında kendilerini saçları uzun, akıllı kısa diye tabir eden yazar, bu şeklin aksini ispat edeceklerini ve kadınlığı erkekliğe, erkekliği kadınlığa tercih etmeyerek çalışma ve gayret yolunda olacaklarını dile getirmiştir. Derginin tamamı kadınlardan oluşmakta ve başta kadınların eğitim alması meselesini öne sürmekteydiler.³⁰⁴ Kadın gazeteci girişimciliğiyle kurulan dergilerden biri de “Parça Bohçası” dergisidir. 1884 yılında kurulan derginin kurucuları Hatice Semiha ve Rabia Kamile’dir. 15 günde bir yayınlanan derginin başlıca konuları, kadın sorunları ve kadının ailedeki konumudur.³⁰⁵

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadınlar için en önemli gazetelerden biri de 1893-1907 yıllarında faaliyet göstermiş “Hanımlara Mahsus Gazete”dir. 14 yılda 100 sayıya kadar çıkan gazetenin kurucularından ve aynı zamanda yöneticisi Fatma Şadiye Hanım’dır. Kadınlar tarafından çok övgü gören gazetenin konuları genel olarak

³⁰² İnan, A.A. (1988), Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara s.108

³⁰³ Kurnaz, Ş. (1991), a.g.k. , s.39.

³⁰⁴ Derya, C. 2016, Şüküfezar Dergisi.

<https://dunyalilar.org/sukufezar-osmanlida-ilk-musulman-kadin-dergisi.html/>
(Erişim Tarihi: 05.04.2020)

³⁰⁵ Akagündüz, Ü. (2012), “1918-1928 Yılları Arasında Yayımlanan Kısa Ömürlü Osmanlıca Kadın Dergileri Hakkında Bir Değerlendirme”, Kebikeç yayınları, İstanbul. S.328.

kadınların şiir ve yazıları, moda, terzilik, çocuk bakımı gibi yazılardan oluşmaktaydı. Gazetede erkek yazarlardan daha çok Nigar Hanım, Saide hanım, Suat hanım, Talat hanım, Makbule Leman hanım, Fatma Aliye hanım, Ayşe Rahime hanım, Şadiye hanım gibi kadın yazarların makaleleri çokluk teşkil etmekteydi. Kadınların kadın gazeteleri ve dergileri sonraki yıllarda da çıkmaya başlamıştı. “Hanımlara Mahsus Malumat”, “Ayine”, “Aile ve Takvimi Nisa”, “Mehasin”, “Kadın”, “Alemi Nisvan”, “Kadınlık” gibi dergi ve gazetelerin başlıca ve ortak gayeleri kadın hakları, kadınların toplumda saygı görmeleri ve ayrımcılığa uğramamalarıdır.³⁰⁶

Kadınların hak mücadelesini Osmanlı devrinden başlatıp, Cumhuriyet dönemine kadar devam ettiren kadın gazeteciler de vardı. Ulviye Mevlan, Fatma Aliye, Nigar Aliye, Emine Semiye, Nezihe Muhiddin, Selma Rıza Feraceli, Halide Edip Adıvar gibi kadın gazeteciler Meşrutiyet döneminden başlayarak, Cumhuriyet devrine kadar mücadelelerini devam ettirmiş ve bu mücadelede önemli rol oynamış kadınlardır. “Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan” cemiyetinin ve “Kadınlar Dünyası” dergisinin kurucusu Ulviye Mevlan, II Meşrutiyet döneminin en tanınmış kadın aydınlarındadır. Ulviye Mevlan, kadınların hak ve özgürlüklerinin alınması, kadın erkek eşitliğinin sorgulanması, Osmanlı kadınının yeni bir kimlik kazanması uğrunda mücadele etmiştir. 1900’lü yıllarda mücadelede yer alan Ulviye Mevlan, 20 yaşında 1913 yılından 1921 yılına kadar “Kadınlar Dünyası” dergisini çıkarmış ve bu derginin devam etmesi için tüm gücünü seferber etmiştir. Kadınların bilinçlenmesi, kendi haklarını tanıması yolunda Ulviye Mevlan dergisinin maddi kesintileri için mücevherlerini bile satmıştır. Erkeklerin kadınları kadın olarak değil, birer “dişi mahlukat” olarak gördüğünü söyleyen Mevlan, Türk kadınının bulunduğu kötü durumu değiştirmek için çalıştığını söylüyor ve kadınları bu mücadeleye ses vermeye çağırıyordu. “Kadınlar Dünyası” dergisi sahibi ve kadrosuyla tamamı kadınlardan oluşan bir dergiydi. Hatta dergide sadece kadın yazılarına yer veriliyordu. Derginin maksadı, kadınları uyandırıp, bilinçlendirmektir.

Kadınların siyasal yaşama katılımını destekleyen Mevlan, bunun kadınların sosyal yaşama katılmalarından geçtiğini belirtiyordu. Dergideki kadın hakları hakkında makalelerde, ailede, toplumsal yaşamda ve çalışma hayatında olan hakların talebi, siyasal hakların tamamlayıcısı olduğu belirtiliyordu. Ulviye Mevlan, yazıları ile kadınlara güç vermekteydi. Yazılarında kadınların her alanda, sanatta, eğitimde, bilimde, siyasette kendilerini gerçekleştirebileceklerini söylüyordu. Tarihe göre, kadın bilimcilerin,

³⁰⁶Kılıç D. F. (2009), İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: ‘Kadın’, Libra Kitapçılık, İstanbul. S.239

sergerdelerin, kahramanların erkeklere oranla azlığına dokunarak, bunların erkeklerin kadınlar üzerinde olan kısıtlamalarından, dışlamalarından kaynaklı olduğunu vurguluyordu. Aile ilişkilerini sorgulayan yazılarda, kadınların sadece kamusal alandan değil, özel alandan da dışlandığını belirtiyordu. Erkeklerin ailede, dışarıda, işte egemen olmalarını eleştiriyor ve kadınları bununla mücadeleye sesliyordu.³⁰⁷

Dönemin kadın hareketine katılanlarından biri de Osmanlı döneminin ilk Türk kadın gazetecisi Selma Rıza Feracelidir. “İttihat ve Terakki Cemiyeti”nin tek kadın üyesi olan Selma Hanım, Paris’te “Meşveret” ve “Şuray-ı Ümmet” gazetelerinde çalışmış, İstanbul’a döndüğünde ise sosyal olarak mücadeleye devam etmiştir.³⁰⁸ İstanbul’da “Hanımlara Mahsus Gazete” ve “Kadınlar Dünyası” gazetelerinde makaleler yayınlamış, kadın sorunlarını dile getirmiştir. Aynı zamanda Osmanlı devrinde ilk kadın roman yazarlarından olma Selma Hanım, “Uhuvvet” romanında kadınların sorunlarını ve toplum içinde konumlarını ele almış, kadınların eğitim alması ve toplum içinde yer edinmesi gerektiğini vurgulamıştır. Selma Hanım, kadınların eğitim almasının, meslek sahibi olmalarının sadece kadınların kendi istekleri ile değil, erkeklerin de bu konuda kadınlara destek olması ve kadınlara gereken değerin verilmesi gerektiğini söylemiştir.³⁰⁹

Meşrutiyet dönemiyle başlayan, Cumhuriyete kadar devam eden kadın hareketinde en önemli rol oynamış, gazeteci kadınlardan biri de Nezihe Muhiddin’dir. 1913 yılında “Kadınlar Dünyası” gazetesinde yazdığı makaleyle yayın hayatına giren Nezihe Muhlis, bürokrat bir ailede yetişmiş, yazar ve aynı zamanda öğretmendir. Savaş döneminde cephede hemşirelik yapmış, savaş sonrası kimsesiz, yoksul kadın ve çocuklara yardım etmiştir. “Donanma Cemiyeti”, “Müdafaa-i Milliye Kadınlar Heyeti” gibi derneklerde faaliyet göstermiş ve 1923 yılında kendi partisi olan “Kadınlar Halk Fırkası” partisini kurmuştur. Amaçları kadınların sosyal, iktisadi ve siyasi alanlarda gelişmesini sağlamak olan partinin izni alınamadığı için yerine “Türk Kadınlar Birliği” derneği kurulmuştur.³¹⁰ Nezihe Muhiddin bütün yazılarını ve düşüncelerini sadece kadınların kurtuluş inancına adanmıştır. Bu kurtuluş, kadınların sıradan insan olarak kabul edilmesi, toplumsal hayata katılarak kamu alanında yer alması, erkeklerle eşit şartlarda yaşam

³⁰⁷Karakuş, F. Kadınlar Dünyası, 2020.

<https://www.catlakzemin.com/4-nisan-1913-kadinlar-dunyasi-yayin-hayatina-basladi/>
(Erişim Tarihi: 07.04.2020)

³⁰⁸ Toros, T. (1994). “İlk Türk Kadın Gazeteci, Selma Rıza”, Skyline yayınları, s. 60-66

³⁰⁹ Aytaç, B. “The Question of Women in the Works of Selma Rızaand May Ziadeh”, Orient am Scheideweg, Verlag Dr. Kovac, Hamburg 2003, s.309-319.

³¹⁰<http-1>

istekleridir. Nezihe Muhittin de diğer kadın gazeteciler gibi kadın ve erkeklerin toplumsal, ekonomik ve siyasal eşitliğini istiyordu.³¹¹

Tanzimat dönemiyle başlayan, II Meşrutiyet dönemiyle devam eden gazetecilik döneminde kadın haklarının tanınması ve kadın sorunlarının duyulması için çaba harcayan, mesleğiyle, kalemiyle mücadele eden kadınlar arasında Nigar Aliye, Emine Semiye gibi kadınlar da bu dönemde aktif şekilde çalışmışlardır.³¹²

Osmanlı döneminde kadının anne olmaktan başka bir kimliği olması hakkında düşünceler oluşsa da, kadınlar gazeteci olarak basına adım atsalar da, gazeteci olarak bir kimlik edinmeleri Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet döneminde kadınların sivil hakları tanınmış; kadın basında okuyucu, tüketici ve katılımcı haline gelmiştir.³¹³ Bu dönemde artık kadınlar gazeteciliği meslek olarak icra etmeye başlamışlardır.

Cumhuriyet döneminin kadın gazetecilerinin çoğu, Osmanlı döneminden farklı olarak “baba”, “koca” desteğiyle mesleğe gelmiştir. Sabiha Sertel, Rezzan Yalman, Advie Fenik gibi kadın gazeteciler buna örneklerdir. Bu dönem kadın gazetecilerin yazıları da Osmanlı dönemine göre farklılık taşımaktadır. Böyle ki, Savaş sonuna kadar kadınlar gazete ve dergilerde fıkra yazarlığı yapmışlardır. Cumhuriyet döneminin en önemli kadın gazetecilerinden biri Halide Edip Adıvar’dır. Gazeteci olarak, aynı zamanda cephede de mücadele veren Halide Edip, “Vakit”, “Akşam”, “İkdam”, “Son Telgraf”, “Tan”, “Yedi gün” gibi gazetelerde çalışmıştır. Halide Edip Adıvar Türkiye’nin ilk haber ajansı olan Anadolu Ajansı’nın da kurucularından biri olmuştur.³¹⁴

Halide Salih imzasıyla yazan gazeteci, Batılı feminizmi asla desteklememiş ve kadınların her şeyden önce vatanperver olmaları gerektiğini, kadınların haklarını savunurken, ülkeye yetiştirilecek çocuklarına da bakmasını göz ardı etmemeleri gerektiğini savunmuştur.³¹⁵

Cumhuriyet döneminin ilk kadın dergisi “Süs”tür. 1923 yılında yayımlanmaya başlayan dergi, güzellik, moda, mizah, edebi konuları kapsamaktadır fotoğraflı bir dergidir.³¹⁶ 1923 yılından itibaren yayın hayatına başlayan ve 1980’lere kadar yazmaya

³¹¹ Zihnioglu, Y. (2003), Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği, İstanbul: Metis Yayınları, s.33

³¹² Çakır, S. , 1994, a.g.k. , s.37.

³¹³ Durna, T. (2009). Kemalist Modernleşme ve Seçkincilik, Dipnot Yayınları, Ankara, S.87

³¹⁴ Çolak, G. Uçan, L. (2008). II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Basında Kadın Öncüler. Heyemola Yayınları, İstanbul, S. 55, 82

³¹⁵ Mahasin dergisi, Şubat sayısı, s.408

³¹⁶ Karabulut, S. Ç. (2005). “Türk Basınında Kadın Gazetesi’nin Yeri”. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, s.187-200.

devam eden dergi ve gazetelerin çoğunluğu kadınlar tarafından yazılmaktaydı. “Çalikuşu”, “Yıldız”, “Firuze”, “Kadın Yolu”, “Aile Dostu”, “Cumhuriyet Kadın”, “Sesimiz”, “Kadın Dünyası”, “Asrın Kadını”, “Hanımeli”, “Familya”, “El ele”, “Haftanın Sesi”, “Genç Kadın”, “Demokrat Kadın”, “Kadınların Sesi”, “Ev Kadını”, “Kadınca Örgü” gibi dergi ve gazeteler kadın sorunlarını, kadın erkek eşitliğini yansıtan, kadın duyarlılığın hakim olduğu basın örnekleridir.³¹⁷

Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine kadar gelen basın örneklerinde de gelişmeler yaşanmıştır. “Demet”, “Mehasin”, “Kadın” dergilerinde ilk sayılarında hiç kadın yazılarına rastlanmazken, Cumhuriyet döneminde yazıların çoğunluğu kadın imzalıdır. Demet dergisinde ilk kez siyasal konular kadınlar tarafından ele alınmış ve çok övgü görmüştür. Ulviye, Fatma Müzehher, Halide Salih (Halide Edip Adıvar), Nigar Osman, Ruhsan Nevvare, İsmet Hakkı gibi kadın gazeteciler bu dergide yazmıştır. Bu yazarlar, kadın sorunlarını ele almış, kadınların artık ikincil konumdan çıkmalarını istediklerini söylemişlerdir.³¹⁸

1950 yılından sonra gazetecilik okullarının açılmasıyla ve meslekte uzmanlaşmanın başlamasıyla medya alanında kadın gazetecilerin sayısının artmasına neden olmuştur. Bu dönemde kadınlar sadece “kendi alanlarında” değil, siyasi alanlarda da, parlamento, adliye gibi yerlerde de haber yapmaya başlamışlardı. Bu dönemde kadınlar sorunlar yaşasalar da, sorunları çözerek mesleklerine devam etmekteydiler. 1950’li yılların kadın gazetecilerinden Vasfiye Özkoçak Gazetecilik Enstitüsü’nün mezunlarından olmuş ve Türkiye’nin ilk istihbarat şefi kadını olmuştur. Fransa’da o dönemde gazetelerde hiç istihbarat şefi kadın çalışan olmadığını göz önüne alırsak, 1950’li yıllarda bazı gazetelerde kadın gazeteciler Batı’ya kıyasla çok çalışıyorlardı. “Cumhuriyet” gazetesinde çalışmış Vasfiye Özkoçak, erkeklerin yaptığı her işi üstlenmiş ve haber sırasında erkek meslektaşlarının takibinden çekineceği işleri yapmaktan korkmadığını belirtmişti. Türkiye’de ilk kadın muhabir ve aynı zamanda adliyede ilk kadın muhabir olan Özkoçak 56 yıl gazetecilik yapmıştır.³¹⁹

1950-1953 yılları arasında Kuzey Kore ile Güney Kore arasındaki savaşın görüntüleyen ilk savaş muhabiri, fotoğrafçı kadın gazeteci Semiha Es “Hürriyet”

³¹⁷ Karabulut, S. Ç. (2005), a.g.k. , s.187-200.

³¹⁸ Çakır, S. , 1994, a.g.k. , s.33.

³¹⁹ Kılıç, A. (2013) , a.g.k. , s.86.

gazetesinde çalışmıştır. 1963-1973 yıllarında Vietnam savaşını da 5 yıl boyunca cephede takip eden SemihaEs, 50 yıl boyunca gazetecilik kariyerini sürdürmüştür.³²⁰

1960’larda kadın gazetecilerin sayıları hayli azdır. “Milliyet” gazetesinde sadece 3 tane kadın gazetecinin olması dönemin durumunu özetlemektedir. TRT’nin ve Türkiye’nin ilk haber spikeri, sunucu, yazar Jülide Gülizar, “Milliyet” gazetesinde çalışmıştır, Fidel Castro, Nelson Mandela gibi ünlülerle yaptığı röportajlarla ünlenen muhabir Leyla Umar gazetelerin en gözde isimlerinden olmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk kadın şair ve gazetecilerinden olan Neriman Hikmet, Emine Uşaklıgil, Kerime Nadir Azrak, Ayşe Hür, Ayşe Kulin, Meral Tamer, Mine Söğüt bu dönemin en aktif kadın gazetecilerdendir. 1970’li yıllarda kadınlar artık gazeteci kimliğiyle beraber, kadın hareketi mücadelesinde daha aktif rol almaya başlamışlardır. Kadınların bilinçlenmesi için yazılar ve makaleler yayımlanmaya başlandı. 1978 yılında gazeteci Duygu Asena tarafından çıkarılan “Kadınca” dergisi, moda, güzellik, çocuk bakımı ve sağlığı ile ilgili yazılar yayımlanıyordu. Bu yazıların yanı sıra kadınların kendi bedenlerini tanıması amacıyla, cinsel konulara da yer veriliyordu.³²¹ Kadınca dergisi yayınlanmaya başladığında henüz Türkiye’de feminist hareket başlamamıştır.

1980’li yıllarda ülkede kadın hareketinin hız kazandığı zamanlarda, kadın gazetecilerin sayısı artmaya başlamıştır. Medyada kadının konumunu sorgulayan yazılar, makaleler yayımlanmış, kadın gazetecilerin topladığı basın toplantıları gerçekleşmiştir. Özellikle gazeteci Duygu Asena ve Yazgülü Aldoğan gibi köşe yazarı kadınlar, yazılarından kadınların basında gördükleri ayrımcılıklara değinmişlerdir.³²² 1980’lerden sonra gazetecilik kadınlar için diğer dönemlere nazaran artık rahat bir meslek haline gelmiştir. 1980 yılından sonra dergi yayıncılığının gelişmesiyle, kadın gazetecilerin sektöre girmesi kolaylaşmıştır. Birçok ünlü kadın gazeteci dergi yayınlayarak, dergide çalışarak basında aktif şekilde çalışmaya başlamıştır.³²³

1990’lı yıllarda Türkiye’de yeni bir dönem söz konusuydu. Darbe yılları geride kalmış, yeni kanunlar ve yeni düzen başlamıştır. Ülkede 1990’lı yıllarda yeni özel televizyonların kurulmasıyla, basında yeni dönem başlamıştır. Basında radyo, TV, gazete ve dergilerde aktiflik söz konusuydu. Bunlarla birlikte, bazı özel televizyonların düşük

³²⁰ Türk Tarihindeki Başarılı Kadınlar ve Günümüzde Türk Kadını, <http://www.kadinhareketidernegi.org.tr/icerik.php?sayfa=13>. (Erişim Tarihi: 10.04.2020)

³²¹ Alpsoy, İ. (2016), Erzurum Yerel ve Yaygın Basın Kuruluşlarında Çalışan Kadın Gazeteciler Üzerine Bir Alan Araştırması, Erzurum, s.20-23.

³²² Yazıcı, Ö. (2012), a.g.k. , s.11.

³²³ Karaman, D. , 2006, a.g.k. , s.27-28.

magazin programlarına yönelmesi sonucu basın alanında kadın cinsel obje olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemlerde yapılar projeler kadını basında önemli bir rol olarak göstermiş, aynı zamanda cinsel obje rolünde katılımcı haline getirmiştir. Bu durum, kadının yerini medyada gazeteci, köşe yazarı olarak değil de, ünlü manken, oyuncu, şarkıcı, dansçı olarak almıştır. Böyle ki, Deniz Akkaya, Ayşegül Aldinç gibi mankenler, şarkıcılar köşe yazarı, Seda Sayan, Hülya Avşar gibi oyuncular program sunucusu olmuştur. Bu durum, dönemin gazeteciliğinde toplumun medyaya güvenini sarsmakta ve kadının konumunu zedelemektedir.³²⁴

1990’lı yıllardan itibaren yayında olan “Şadırvan”, “Pazartesi”, “Ailem ve Ben”, “Anne ve Bebek”, “Elle”, “Cosmo”, “Bazaar”, “Marie Claire”, “Cosmopolitan”, “Modamag”, “Semerkand”, “Aile” ve başka dergiler kadın sorunlarını, kadın erkek ilişkilerini ve kadının toplumdaki yerini ele almakta, bunlarla ilgili materyaller yayınlamaktadır. Nazan Şara Şatana, Leyla Erbil, Duygu Asena, Nesrin Turhan, Nevin Sungur, Nur Batur, Yazgülü Aldoğan, Leyla İpekçi, Nazlı Çetinok dönemin meşhur kadın yazar ve gazetecileridir.³²⁵

Türkiye’de 1990’lı yıllarda yapılan araştırmada, Türkiye’de gazetecilerin %16’sının kadın ve bu kadınlardan 928’i basın kartı sahibi olanlardır. Ancak giderek gelişmeye başlayan bu durum, kurumlarda olan kadın gazeteci sayılarına bakılırsa iyi duruma gitmiştir. Böyle ki, 1990’lı yıllara kadar TRT’de çalışan kadın gazeteci oranı %0,5 ise 90’lı yıllardan sonra bu oran %30,8’i bulmuştur.³²⁶

Türkiye’de günümüzde kadın gazetecilerin erkek meslektaşlarıyla eşit sayıda olmadıkları görülmemektedir. Türkiye Gazeteciler Federasyonu’nun 2015 yılında araştırmasına göre, 22 bin üye gazeteciden sadece 3800’ü kadın gazetecilerden oluşmaktadır. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin 2015 tarihli araştırmasına göre ise, 4 bin üyeden sadece 737’si kadın gazetecidir.³²⁷

Osmanlı döneminden basın hayatına başlayan, 1980’lerde aktif şekilde çalışan ve günümüze kadar kendilerini gerçekleştiren kadın gazeteciler dönem içerisinde değişikliklerle bugüne gelmişlerdir. Ayşe Asker’in 1990 yılında yaptığı çalışmada, Türkiye’de kadın gazetecilerin eski dönemlere nazaran farkı böyle yorumlanmıştır; ilk

³²⁴ Asker, A. , 2004, “Medyada Cinsiyetçilik ve Kadın Gazeteciler”, s. 80-86.

³²⁵ Aköz, E. (1996). “Kadın Dergileri, Dergi Kadınları”. Yeni Türkiye 12 Medya Özel Sayısı II, s. 1325-1333

³²⁶ Altun, A. Türkiye’de Gazetecilik ve Gazeteciler, ÇGD Yayınları, Ankara, 1995,s.141

³²⁷ Alpsoy, İ. (2016), a.g.k. , s.22.

kadın gazeteciler varlıklı ve tanınmış aile kızları olmuştur ama günümüzde kadın gazetecilerin çoğunluğu orta sınıf kadınlarıdır. Özel eğitim alan ilk kadın gazetecilere oranla günümüz gazetecileri eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmıştır. İlk kadın gazeteciler yazarlıkla başladığı meslekte günümüzde yazarlık, çevirmenlik yapan gazeteci sayısı azdır. İlk kadın gazeteciler gazeteciliğe kadın haklarını savunarak başlamıştır, böyle ki gazetecilik onlar için seslerini duyura bilecek bir vasıta, günümüzün gazetecilerinde bu kişisel çabalardan öteye gitmemektedir ve onlar için gazetecilik sadece bir meslektir.³²⁸

Günümüzde Türkiye’de gazetecilik durumuna baktığımızda, kadın olmanın zorluklarıyla birlikte kadın gazeteci olmak da zorluklar getirmektedir. Medyada erkek egemenliği ortamında çalışan kadınlarının karşılaştıkları sorunlar genel olarak ayrımcılık olmaktadır. Türkiye’de sadece kadın olduğu için basında ayrımcılığa, şiddete, tacize maruz kalan kadınlar, aynı zamanda ağır iş şartlarına rağmen erkek meslektaşlarıyla eşit ücret almamaktadırlar. Haber medyasında genel olarak kadın gazeteci olmanın zorlukları ise daha fazla. Böyle ki, haber sunan sunucuların fiziki özelliklerinin, dış görünümüne dikkat etmesi gerek ve bu karşı tarafın ona rahatça yorum yapmasını sağlıyor.³²⁹

2.5.2. Azerbaycan’da habercilik sektöründe kadın gazeteciler

Azerbaycan’da kadınların basın hayatına girmeleri yirminci yüzyılın başlarına tekamül etmektedir. O dönemde, kadınların sorunları, bu sorunların tartışılması ve insan haklarının korunması gibi konular, kadın gazetelerinin ve dergilerinin içeriklerini oluşturmaktaydı. Halk Cumhuriyeti’nin yarandığı dönemlerde, yeni yönetim ve yeni kanunların oluşması sonucunda, ülkede sorunlar günü günden artmaktaydı. Böylesi zor zamanlarda kadınlar, erkeklerden daha çok eğitim ve yenilikle ilgileniyorlardı. Bu dönemde, ülkede sosyo-politik olaylara kayıtsız kalmayarak, cehaletle savaşan ve insanları aydınlatmaya çalışan kadınlar vardı. Şefika Hanım Efendizade, Hatice hanım Elibeyova, Şefika Kaspıralı, Hanife Melikova, Rübabe Kasımova, Emine Efendiyeva, Şerqiye Ahundova, Sakine Ahundova, Saltanat Amircanova, Şehrebanu Şabanzade, Hamide Cavanşir Memmedkuluzade gibi kadınlar dönemin aydın yazar ve gazetecileridir.

³²⁸ Asker, A. , 1991, a.g.k. , s.118,119.

³²⁹ Saltık, E. E. , 2019.

<https://www.evrensel.net/haber/389158/kadin-gazeteciler-hayatta-gorev-dagilimi-esit-degil-meslekte-de-oyle> (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

Şefika Efendizade, 20.yüzyılda Azerbaycanlı kadınların eğitim, kültür görerek aydınlanması için, özverili bir şekilde çalışan aydın kadınlardan biridir. İlk Azerbaycan Dili öğretmeni olan Şefika Hanım, aynı zamanda ilk kadın gazeteci ve Cumhuriyet Parlamentosunun çalışanıydı. Azerbaycan'ın ilk aydın kadınlarından olan Şefika hanımın kadın hareketine ses veren yazıları, “Azerbaycan”, “Şerqi-Rus”, “Açık Söz” gazetelerinde, “Debistan”, “Mektep”, “Dirilik”, “Şerq Kadını” ve başka dergilerde yayınlanmıştır.

1918 yılında demokratik basında özel yeri olan, mücadelede en ön saflarda yer alan “Azerbaycan” gazetesi yarandı ve kadınların hayatına, özgürlük, istiklal yollarına ışık saçmaya başladı. “Azerbaycan” gazetesi, Şefika Efendizade'nin inançları, hayalleri ve gazetecilik faaliyeti için adeta bir mücadele meydanıydı. Özgür ve milliyetçi Şefika Hanım, gazetenin yayın kurulunda çalışmaya başladı ve kadınların yaşamı, mücadelesi, hakları, eğitimi ve aydınlanmaları yolunda çok sayıda değerli makale ve hikayeleryazdı. Gazetenin 5.sayısında “Örgütlerin kadınlar üzerinde etkisi”, “Seçimler ve Kadınlar”, “Milli bayram ve kadınlarımız”, “Vatan bizim, Anamızdır”, “Anneler, kızlarınızı okutunuz!” ve diğer makaleler Azerbaycan kadın gazetecilik tarihinin değerli sayfalarıdır. Onun basında ilk örnekleri, 1903 yılında “Şerqi-Rus” gazetesinde başlamıştır. Daha sonralar, “Debistan”, “Rehber”, “Mektep” gibi dergilere gelişi onun hayatında dönüm noktası olmuştur ve bu basın örneklerinde toplumda kadınların durumu konusuna dair makaleler yayınlamıştır. Şefika hanımın gazetecilikte tanınması, aktif olması esas olarak 1911-1912 yıllarında faaliyette olan “Işık” gazetesıyla bağlıdır. “Işık” gazetesinin XX yüzyılın başlarında Azerbaycan kadınının gazetecilik alanına yönelmesinde büyük rolü olmuştur.

Şefika hanımın faaliyetinde kadın özgürlüğü en çok kullandığı konulardan biridir. Onun gazetecilik makaleleri ve hikayeleri kadına yönelik tutumları, kadının toplumdaki rolü ve diğer konulara odaklanıyor. Gazeteciliğin yanı sıra Şefika Hanım, edebiyatla da ilgilenmiştir.“İslamların, Türklerin” adlı makalesinde kadınların erkeklerle kıyaslanmasında geride kalmasını kabul etmeyen Şefika hanım, milletin esaslı bir şekilde şekil alması, gelişim elde etmesinde hem kadınların, hem erkeklerin büyük rol oynadığını vurgulamıştır. Ş.Efendizade gazetenin 26 Ekim 1917 yıl sayısında çıkan “Seçimler ve kadınlar” adlı makalesinde o dönem için önemli rol oynayan diğer bir meseleye, kadınların eğitimsizlik yüzünden seçim haklarını, seçkinin mahiyetini derk etmemelerinden ve bunun sonucu olarak da süreçten kenarda kalmalarından yazmıştır: “Hayatı sevmek, onu daha da güzelleştirmek lazımdır. Gelişim kadınlığın kökünde vardır.

Kadınların çabaları olmadan Vatanın, halkın yükselişi imkansızdır. Başka halkların kadınları sosyo-politik yaşamda erkeklerle beraber faaliyet göstererek, öz milletinin gelişimi için çalışan zaman Azerbaycan kadınları bu süreçten kenarda kalmaz”³³⁰. O makalede kadınların seçime katılımı zaruri mesele gibi öne çekilir ve onların siyasi ve vatandaşlık hukuklarının erkeklerle eşitliği cesurca vurgulanmaktadır. Bağımsızlık aşığı, vatan fedaisi Şefika hanım, gazetecilik döneminin problemlerine gerçek gazeteci pozisyonuyla yanaşmış, vatansever şahıs gibi yorum yapmıştır. Sovyetler döneminde de gazetecilik faaliyetini devam ettiren Şefika Hanım, 1923 yılında “ŞerqKadını”(Doğu Kadını) dergisinde aktif çalışmıştır.

Basın heyetinin üyesi seçilen ziyalı hanım derginin yazı işleri müdürü ve edebiyat bölümü başkanı vazifesinde çalışmıştır. Şefika hanımın dönemin günlük yaşantısıyla ilgili yazdığı makaleler bugün de geçerliğini korumaktadır. 1925 yıllarında “Şerqkadını”(Doğu Kadını) dergisinde yayınlanan “Evlenmek”, “Beyaz kırmızı bluz”, “İki sima”, “Rana”, “Seçimler ve kadınlar”, “Kadın meselesi” ve başka hikayeler ve makalelerinde vurgulanan toplumda kadınların sorunları, problemler genel olarak günümüzde geçerli olan sorunlardır.³³¹

Kadınların ve kadın gazeteciliğin gelişiminde rol oynayan kadın gazetecilerden biri de Şefika Kaspıralı’dır. İlk kadın dergisi olan “Kadınlar Dünyası”(Alemi-Nisvan) dergisinin genel yayın yönetmeni olan Şefika Kaspıralı XX. Yüzyılın başlarında, Çarlık döneminde Türklük şuurunun, modernleşmenin gelişmesinde olağanüstü hizmetleri olan Azerbaycanlı kadın gazetecidir. Eğitimci ve yazar, ünlü İsmayılKaspıralı’nın kızı ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin başbakanlarından olan, gazeteci Nasip Bey Yusufbeyli’nin eşidir.³³²

Gazeteciliğe babasının rehberlik ettiği “Tercüman” gazetesıyla başlayan Şefika hanım, kendini geliştirerek, kadınlar için basın faaliyetini genişletir. Bu konuda o en büyük desteği anne ve babasından alır. Çünkü annesi Zehra Akçura Kaspıralı ve babası İsmayılKaspıralı okullar açmış, ders kitapları yazmış, yayın hayatında aktif yazılar yazarak, toplumun güncel sorunlarına çözüm aramıştır. Bu amaçla Kaspıralı ailesi Müslüman kadın dergisi yayınlamak yolunda çalışmalara başladılar. İsmayıl beyin yayıncısı olduğu “Tercüman” gazetede kadın sorunlarını ele almak için bir derginin

³³⁰Efendizade, Ş. , İttihat gazetesi, 26 Ekim, 1917.

³³¹Şeymen, 2018.

<https://sherg.az/x%C9%99b%C9%99r/52894/> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

³³²<https://portal.azertag.az/az/encyclopedia/post/16031> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

yayınlanması meselesi kaldırıldı. Aile çok kez dergi yaratmaya çalışsalar da, mevcut hükümet ve şartlar buna imkan vermedi. Nihayet, 1905 yılında Rusya’da başlayan inkılaptan sonra, basında serbestlikler başladı, kısıtlamalar sona erdi. 1906 yılında, “Kadınlar Dünyası”(Aleml-Nisvan) dergisi yayınlandı. Derginin ilk hedefi Müslüman kadınları aydınlatmaktı. Derginin başlıca maksadı, okuma-yazma bilmeyenlerin kalmaması, medeni seviyenin artması ve şeriat hukukunun öğrenilmesi idi. Bu yolda Kaspıralılar, kızları Şefika’yı seçti ve derginin editörlüğünü ve yayın yönetmenliğini ona verdi. Haftalık yayınlanan dergide şeriat hukukunda kadın haklarıyla ilgili makalelerden başka, sağlık, temizlik, ev işleri, terzilikle ilgili yazılar da vardı. Dönemin ilk kadın dergisi olsa da, komşu ülkelerde yayınlanan ve o dönem sonralar çıkan dergilere nazaran eğlence ve boş zamanlarda edilebilecek aktivitelerle ilgili bir bölümü yoktu, lakin keyifli okumalar için Müslüman kadınlara meşhur kadınların hayatları, diğer ülkelerle ilgili hikayeler, ilim sayfaları ve mektuplara yer veriliyordu.³³³ Derginin XX. yüzyıl kadın hareketinin doğuşunda ve Türk halklarında kadınların özgürleşmesindeki rolü büyüktü. Dergide Şefika hanımla beraber, eşi Nasip bey, babası İsmayıl bey ve annesi Zehra hanım da çalışıyordu. Özellikle, İsmayıl Bey, erkek olarak makalelerinde ve yazılarında kadın sorunlarına olan dikkatiyle övgüler alıyordu. İsmayıl beyin kızıyla beraber yazdığı “Kadın” isimli makalede kadınların eğitim ihtiyacı ve özgürleşmesi fikri yer almaktadır. Çok dikkat çeken makalenin devamı olarak “Kadınlara öğretmeli miyiz?” adlı makalede, Müslüman bir kadının aydınlanmasının gereksiz ve hatta günah olduğunu düşünen okuyuculara cevap olarak, bir kadın ne kadar eğitilmiş olursa, toplumda bir erkeğin kızı, kız kardeşi, karısı ve annesi olarak o kadar çok faydalı olacağını savunmuştur. “Müslüman bir kadının düşmanları”, “Kız çocuklarının eğitim süreci”, “İslam ve kadın hakları” ve başka makaleler XX. yüzyılın başların Müslüman toplumunun kadın sorunlarını ele almaktaydı.³³⁴

Şefika Hanım, önce Kırım, sonra Azerbaycan ve son olarak da Türkiye’de gazetecilik yapmıştır. Bu derginin kapanmasıyla, onun yazıları son bulmamıştır. O, yine de kadın sorunlarına yer veren yazılarını gazete ve dergilerde yayınlamıştır. Şefika

³³³<https://az.wikipedia.org/wiki/Aleml-Nisvan> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

³³⁴Çubukçuyeva, L. 2013, “Aleml Nisvan ” dergisinin sayfalarında kadın sorunu.
https://web.archive.org/web/20180507003156/http://www.archive.gov.tatarstan.ru/magazine/go/anonymo-us/main/?path=mg:/numbers/2013_1_2/02/04/

(Erişim Tarihi:05.05.2020)

hanımın gazetecilik faaliyeti kadınlar tarafından sevilirdi ve o Rusya’da düzenlenen “Rusya Müslüman Türk kadınları” kongresine katılımcı olarak davet alır. 1917 yılında “Kadın komiteleri” yaratmış ve dul, kimsesiz, çocuklu kadınlara yardım etmiştir. İki kez Kırım milletvekili olmuş ve 1930 yılında Türkiye’de “Kırım Kadınlar Cemiyetini” tesis etmiştir. Şefika Hanım, 1930 yılında “Şefika Kaspıralı ve Rusya’da Türk kadın hareketi (1893-1920)” adlı Azerbaycan tarihi için önemli olan bir kitap yazmış ve yayınlamıştır.³³⁵

İlk kadın gazetecilerden olan, ilk kadın gazetesinin kurucusu olan Hatice Elibeyova Azerbaycan kadınlarının hayatında önemli yeri olan, kadın hayır kurumlarında kadınlarla çok yakından ilgilenen aydın kadınlardan biridir. Kadınları kendi haklarını bilmeye sesleyen Hatice Hanım, ilk kadın gazetesi olan “Işık” gazetesinin kurucusu olmuştur. 1911 yılı ocak ayında Hatice hanımın editörlüğüyle “Işık” gazetesi yarandı. Cahilliğin ve cehaletin hüküm sürdüğü bir zamanda devrini aydınlatmaya çalışan “Işık” gazetesi, Müslüman hayatının en ağırlı bir alanı olan kızların eğitim almasına çaba gösterilmesi, kadınların kendi hukuklarını anlaması, annelerin evlatlarının terbiyesiyle ciddi şekilde ilgilenmesi maksadıyla yaranmıştı. Çünkü o dönemde Azerbaycan kadınlarının kaderlerinde ve hayatlarında genel problemler, bunlardı. Sadece 68 sayı yayınlanan “Işık” gazetesinin yaşadığı şerefli hayat yolu cehalet girdabında yaşayan eğitimsiz kadınların hayatında önemli değişikliklerin yaranmasına sebep oldu. Işık gazetesinin düşünce sahibi Hatice Hanım, gazetenin meydana gelmesinin ve yeni değerlere gelişiminin önemini anlatmıştır. Önemli kadın gazeteciler bu gazetede çalışmıştır. Kalbi kadın özgürlüğüyle atan, cehalete karşı çıkarak, kadınların gözlerinin açılması için çalışan, onları ilime, eğitime sesleyen “ışıkçılar” ordusunda Şehrebanuhanım Şabanzade, Hatice hanım Elibeyova, Nabat Nerimanova, Sona Ahundova, Sara Vezirova, Şefika Efendizade, Asiye Ahundzade, Gövher Şevkiye, Huraman Rehimbeyova, Haver Tahirova, Hayat Çaykıraklı gibi aydın kadın gazeteciler çalışmıştır.

Başarılı kadın gazetecilerden biri olan Şehrebanu Şabanzade kadınların eğitim alması için, kadınların seçme ve seçilme haklarını almaları için elinden geleni yapıyordu.

³³⁵Kerimova, M. Doğuda ilk kadın hareketinin lideri, Şefika Kaspıralı, 2020.

<https://tarixmuellimi.wixsite.com/tarixmuellimi/post/2020/09/02/%C5%9F%C9%99rqd%C9%99-ilk-qad%C4%B1n-h%C9%99r%C9%99kat%C4%B1n%C4%B1n-lideri-%C5%9F%C9%99fiq%C9%99-qasp%C4%B1ral%C4%B1> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

Şehrebanu hanımın “Işık” gazetesinde yazdığı “Okumak lazım” makalesinde, kadınların beşeriyetin anası, insaniyetin ruhu oldukları için herkesten önce eğitim almaları lazım olduğunu, gazetecilik ve milletin istiklali için bunun biran önce ülkede uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Şehrebanu hanımın arzularının manifestosu olan bu yazı, onun timsalinde birçok kadın gazetecinin de sesleniydi. “Işık” gazetesinde yazan diğer kadın gazetecilerden biri de Kamile Süphanguluyeva idi. Kamile hanım, kadınların anne olarak, bir kadın olarak evlat terbiyesinde çok büyük rolleri olduğunu vurgulamaktadır. En değerli varlıklarının evlat olmalarını söyleyen gazeteci, anneden doğru terbiye alan evladın geleceğe faydalı toplum sağlayan insan olacağını yazmaktadır.³³⁶

Cumhuriyet devri sona erdikten sonra, Sovyetler dönemi başladı ve kadınlar için yeni bir başlangıç oldu. Gazeteciliğe yavaş adımlarla ilerleyen kadınlar, Sovyetler döneminde ilerlemeyi başardı. 1918-1920 yıllarında kadın hareketinin güçlenmesi kadın basınının yaratılmasını zorunlu kılıyordu. 1921 yılı Kadınlar Kongresi yılı oldu ve bu kongrenin maksadı kadın özgürlüğü düşüncesi idi. Sovyet Azerbaycan hükümeti, kadın hareketine rehberlik etmek ve bu alanda kadınlara yardım maksadıyla gazetelerin yanında ayrı sayfalar yayınlamaya karar verdi ve “Çalışan Kadınların Yolu” ve “Kafkasya’da Çalışan Kadınların Yolu”, 1922 yılında ise Tiflis’te, “Bütün Kafkas’ta Çalışan Kadınlar” gazeteleri yayımlandı. Bütün bu gazeteler kadınları özgürlüğe sesliyor ve kadın haklarından bahsediyordu. Ama yine de bu kadın hareketine hız kazandırmıyordu çünkü ana dilinde olan basın yayınlanması gerekti. 1923 yılında “Şerq Kadını” (Doğu Kadını) dergisinin yaranmasıyla Azerbaycan’da Sovyet döneminde kadın hareketi hız almaya başladı. “Doğu Kadını” dergisinin kurucusu gazeteci, Azerbaycan’ın ilk kadın bakanı olan Ayna Sultanovadır. Hükümetin Merkezi Bürosunda kadın bölümü eğitmenliği, işçi ve köylüler daire başkanlığı yapmış Ayna Sultanova, kadın gazeteciliğin temelini attı. Doğu dünyasındaki özgürlük seslerini böylesine sembolik bir anlamla ifade eden dergi, Azerbaycanlı kadınların mücadele tribününe dönüştü.

“Doğu Kadını” dergisi ve ekibiyle beraber, Doğu’da bir meşale gibi parlıyordu. Derginin özgürlük, eşitlik, aydınlanma ruhlu sesi Kuzey Azerbaycan sınırlarını aşarak birçok ülkeye yayılmıştır. Derginin esas maksadı, kadınları ayağa kaldırmak, kendi özgürlükler için mücadeleye başlamasıdır. Dergide yayınlanan yazılar kadınları sosyalleşmeye seslemiş ve cehaleti eleştirmiştir. Dergi’de muhbirler kadın muhbirlerin sayı artmaya başlamıştır. Derginin editörü seçilmiş Gülara Köylü kızı derginin konularını genişleterek,

³³⁶Nasir, Ş. 2015, 100 yılın “Işık”ı: Kadın dergisi gibi yeniden ve her zaman bizimle
<http://www.anl.az/down/meqale/525/2013/may/312188.htm> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

yeni makalelerle topluma mesaj gönderiyordu. Başarılı gazetecinin “Doğu kadını yeni vazifeler karşısında” adlı makalesinde kadınların eğitim alması, sosyal ve medeni hayata karışması için derginin ve kadınların çalıştığı ortamların önemini vurgulamıştır. Bununla yetinmeyeceğini ve üretimde kadınların sayının artması, sosyo politik hayatta kadınların aktifleşmesi için problemlerin çözümlenmesi gerektiğini söylemiştir. Kadın hukuklarının korunması, kadınların öne çekilmesi, yeni çocuk kreşlerinin yaranması için yazılar yazmak ve sesimizi duyurmak gerektiğini ve başka dergi ve gazetelerin de bu konularda yazılar yazmasını belirtmişti.

Ülkede baş veren sıkı takipler ve baskılar sonucu 1938 yılında “Doğu Kadını” dergisi “Azerbaycan kadını” adıyla yayınlanmaya başlamıştır. Derginin aktif gazetecisi, editörü Gülara Köylü kızı sürgüne gönderilmiş, kurucusu Ayna Sultanova idam edilmiştir. Yeni dönemde Zehra Kerimova, Barat Kerimova, Züleyha Aliyeva gibi kadın gazeteciler çalışmış, 1941-1945 yıllarında, büyük Savaş döneminde dergi daha fazla faaliyetine devam etmemiş ve kapanmıştır. 1951 yılında dergi yeniden faaliyete başlamıştır. Dergi aynı şekilde konularını devam ettirerek, kadınların ilim, medeniyet, sanat, eğitim, ekonomik ve sosyal alanlardaki başarıları hakkında yazıyordu. Dergide Şefika Hanım Agayeva, Halide hanım Hasilova gibi dönemin yazar ve gazetecileri çalışmışlar. Kadın gazeteciler dönemin sorunlarını dergide yayınlarak, kadınların sorunlarına ses olmuş ve kadın basınında kadınların sayının artmasına sebep olmuşlardır.³³⁷

1980’lerde Azerbaycan’da kadın gazeteciliği gelişmeye başlamıştır. Özellikle bağımsızlık ilan edildikten sonra, basında ve toplumda kadınlar kendini göstermeye başladılar. Dönem savaş dönemi olduğu için, kadın gazeteciler çok gündemde olmadılar. Bu dönem bütün gazeteler sadece savaşla ilgili haberler yapmaktaydılar. Bu dönemde Azerbaycan’da “Molodyoj Azerbaydjana”(Azerbaycan’ın Genci) gazetesi aktif şekilde faaliyette olan gazeteydi. Gazetenin kadrosunda kahraman kadın gazeteci olan Salatın Askerova çalışmaktaydı. 1984 yılında “Bakü” gazetesinde çalışmış, daha sonra “Molodyoj Azerbaydjana” gazetesine geçmiştir. Gazetede yazdığı konular genellikle savaş, Azerbaycan topraklarının savunmasıyla ilgiliydi. 1991 yılından cepheye gönüllü giden gazetecilerle beraber giden tek kadın gazeteci olmuştur. Cepheden haberler ve özel röportajlar yapan Salatın, makalelerindeki cesaretli yazılarıyla kendisinden söz

³³⁷Şeymen, 2016, Azerbaycan Kadın Gazeteciliğinin Tarihi.

ettiriyordu. Hocalı özel polis biriminin faaliyetleri ve zorlu muharebe operasyonları ile ilgili son yazısı “Omonçular” idi. 1991 yılında yayınlanan yazıda, sadece Azerbaycanlı savaşçıların cesaretini yazmakla kalmadı, aynı zamanda imparatorluğun hizmetkarlarını da sert bir şekilde eleştirdi. 1991 yılında Şuşa’ya Yarbay Oleg Larianov ile röportaj yapmaya giden Salatın, düşman kurşununa kurban giderek, Azerbaycan’da ilk şehit kadın gazeteci olarak tarihe geçti.³³⁸

1990’lardan günümüze gelen, gazetecilik faaliyetini devam ettiren kadın gazetecilerimizden Ganire Paşayeva, Aytekin Alhaslı, Leman Eleşrefkızı, Ganire Ataşova, Ayten Seferova gibi kadınları örnek göstere biliriz. Milletvekili, doktor ve gazeteci olan Ganire Paşayeva, 1998 yılından gazetecilik yapmaktadır. 1998 yılından beri ANS TV Haber Servisi’nde muhabir, editör, genel yayın yönetmeni, genel yayın müdür yardımcısı olarak çalıştı.³³⁹ Ganirehanım, 2012 yılında Somali’de hem doktor, hem gazeteci vazifesiyle çalışmış, yerli sakinlere yardım etmiştir. Kadın haklarını savunan, vatanperver Ganirehanım, 2003 yılında Büyük Irak savaşını takip etmek için, muhabir olarak Irak’a yollanmış, çok tehlikeli bir ortamda korkmadan, cesaretle “savaşmıştır”.³⁴⁰ Şuan günümüzde çok aktif çalışan kadın milletvekili ve gazeteci Ganire Hanım, 2020 Eylül Karabağ savaşında cepheye giderek olayları yakından takip ederek, bütün dünyaya savaşın ayrıntılarını cesurca iletmiştir.

Ömrünü gazeteciliğe adanmış fedakar kadın gazetecilerimizden biri de Aytekin Alhaslı’dır. 1987 yılından beri gazetecilikte olan Aytekin Hanım, “Kusar” gazetesinde muhabir olarak çalışmış, 1998 yılında ise ANS TV Haber Servisi’nin bölge muhabiri olarak çalışmıştır. 2016 yılına kadar, ANS TV kapanana dek burada gazetecilik kariyerini tamamlamıştır. Daha öğrenciyken, yazı yazmaya hevesli kadın gazeteci Aytekin Alhaslı, “Azerbaycan Gençleri”, “Azerbaycan Kadını” gibi yazılar yazmış ve başarılı kadın gazeteci imajı çizmiştir.³⁴¹

Başarılı kadın gazetecilerden olan Leman Eleşrefkızı, 1996 yılından günümüze kadar aktif çalışan gazetecidir. “Azatlık”, “Hürriyet” gazetelerinde çalışmış, daha sonra 2003 yılından ANS TV haber servisinde “İç Haber” adlı programda 6 sene sunuculuk

³³⁸Eyvazlı, G. 2020, Sonunu düşünen kahraman olamaz- Salatın Askerova <https://edebiyatqazeti.az/news/muzakire/5115-sonunu-dusunen-qehreman-olmaz-salatin-esgerova> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

³³⁹https://tr.wikipedia.org/wiki/Ganire_Pa%C5%9Fayeva (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

³⁴⁰Paşayeva, G. 2020 (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

<https://versus.az/article/az/13407>

³⁴¹https://tr.wikipedia.org/wiki/ANS_TV (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

yapmıştır. 2015 yılında gazetecilikte olan hizmetine göre “Emektar Kadın Gazeteci” ödülüne layık görülmüştür. Bu yıl kendi meslektaşıyla beraber internet televizyonu tesis etmiş ve aktif olarak çalışmaktadır.³⁴²

Stajyer olarak girdiği basın hayatına, uluslararası kadın gazeteci olarak devam eden GanireAtaşova, Azerbaycan’da sevilen kadın gazetecilerden biridir. 1998 yıllarından 2015 yılına kadar ANS haber servisinde çalışmış ve Amerika’da Azerbaycan’ı temsil etmektedir.³⁴³

Haber spikerliğinde fazla kilolarıyla kalıpları yıkan kadın gazeteci Ayten Seferova, aktif kadın gazetecilerden olmuş, görünümüyle değil, işiyle göz önünde olmayı başarmıştır. “Ayna” gazetesinde kariyerine başlayan Ayten Hanım, 1998 yılından ANS TV Haber Servisi’nde muhabirlikten, baş yönetici editörlüğe kadar yükselmiştir. 17 sene bu kanalda çalıştıktan sonra, 2015 yılında kanaldan ayrılarak, “Azat Azerbaycan” kanalında çalışmaya başlamıştır.³⁴⁴

2.6. Medyada ve Haber Medya’sında Kadın Gazetecilerin Sorunlarıyla ilgili Araştırmalar

Türkiye’de medyada kadın sorunlarıyla ilgili çeşitli makaleler, tezler, kitaplar yazılmış, çalışmalar yapılmıştır. Çalışmamıza kaynak olan bu araştırmaların çoğu medyada olan kadının bugünkü konumunu sergilemektedir. 1990’lardan günümüze kadar bu konuda çalışmalar yapılmaktadır ve yapılan araştırmalara kaynak olmaktadır.

Kadın gazetecilerle ilgili yapılan araştırmaların başında duran Ayşe Asker’in “Kadın Gazeteciler- Türk Basınında Kadının Gazeteci olarak Sorgulanması” kitabı bu çalışmalara örnektir. Doçent Ayşe Asker, ilk önce tez olarak yazdığı çalışmayı, sonradan kitap olarak çıkarmış ve kadın gazetecileri sınıflara ayırarak farklılaştırmıştır. 1988 yılından başlanan araştırma kadın gazetecilerle yüz yüze görüşmeler yapılarak ortaya koyulmuştur. Yapılan araştırma 300 kadın gazetecinin 180’nini içermiş ve verileri doğrulamıştır. Araştırmada kadın gazeteciler Ekonomik, toplumsal, kültürel, mesleki özellikleri, mesleğe bakış biçimleriyle, meslekte kadın oldukları için karşılaştıkları engellerle ve kadın haklarına duydukları hassasiyetlere göre ana temalar üzerinde

³⁴²https://az.wikipedia.org/wiki/L%C9%99man_%C6%8F%C9%99%C5%9Fr%C9%99fq%C4%B1z%C4%B1 (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

³⁴³https://az.wikipedia.org/wiki/Q%C9%99nir%C9%99_At%C5%9Fova (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

³⁴⁴https://az.wikipedia.org/wiki/Ayt%C9%99n_S%C9%99f%C9%99rova (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

sınıflandırılmışlardır³⁴⁵. Ayşe Asker'in bu kitabı günümüzde kadın gazetecilerle ilgili yazılara önemli kaynak olmaktadır.

Başka önemli çalışmalardan biri de Yasemin Giritli İnceoğlu ve Yeşim Korkmaz'ın ele aldığı “Gazetecilik 24 saat: Medyada Kadın ve Kadın Gazeteciler ” kitabıdır. Çalışmada Osmanlı döneminden şimdiye kadar olan kadın ve kadın gazeteciler hakkında araştırma yapılmış ve 50 kadın gazeteci ile görüşmeler yapılmıştır. Yüz yüze derinlemesine yapılan görüşmelerde 40 soru sorulmuştur. Araştırmanın amacı gazetecilerin demografik özelliklerini ortaya koyup, kitle iletişim araçlarında kadınların temsil ediliş biçimini ele almaktır. Araştırma, kadın gazetecilerin karar verme sürecine etkileri, habere ulaşma şekilleri ve habere ulaşırken yaşadıkları sorunlar, cinsiyet ayrımcılığına maruz kalıp kalmadıkları, yönetici olma durumunda erkeklerle eşit hak tanıyıp tanınmadığı, yazılarında sansürden nasıl etkilendikleri, işyerlerindeki rekabet durumu gibi konuları kapsamaktadır.³⁴⁶

Yapılan çalışmaların çoğunluğu tezlerden oluşmaktadır. Haber medyasında kadın gazeteciler, genel olarak kadın gazetecilerin durumu hakkında birçok tez çalışması ele alınmıştır. Bunların bazıları çalışmamızda kaynak olarak kullanılmaktadır. Türkiye genelinde çalışan kadın gazeteciler, Türkiye'nin bir ilinde çalışan kadın gazeteciler, medyada ya da medyanın farklı alanlarında çalışan kadın gazetecilere göre yapılan araştırmalardabaşarılı bir çalışmalar ortaya çıkmıştır. Çalışmalara örnek olarak “Yerel Yazılı Basında Çalışan Kadın Gazetecilere Yönelik Mobing Ve Mücadele Yöntemleri: Antalya Örneği” , “Erzurum Yerel Ve Yaygın Basın Kuruluşlarında Çalışan Kadın Gazeteciler Üzerine Bir Alan Araştırması”, “Türk Basınında Kadın Gazetecilerin Yönetim Ve Üretim Kademelerindeki Konumu”, tezlerini göstere biliriz. Bu tezlerde kadın gazetecilerle yüz yüze görüşmeler yapılmış, kadın gazetecilerin meslekte karşılaştıkları sorunlar ele alınmış ve kadın gazeteciler medyadaki konumları sorgulanmıştır. Bazılarında sırf gazeteler arasındaki farklılıklar ve benzerlikler karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmaya kaynak olan Sırma Oya Tekvar'ın“Kadın Gazeteci Olmak: Uçan Haber ‘Kadın ve Medya’ Özel Sayısının İncelenmesi” makalesi de bu çalışmalara dahildir. Bu makalede, günümüzde kadın gazetecilerin karşılaştıkları sorunlar ve engeller

³⁴⁵Asker, A. 1991, a.g.k. , s.3-5.

³⁴⁶İnceoğlu Y. ve Korkmaz Y. , 2002, a.g.k s.3-5.

ve bunlarla mücadele etme yöntemleri kadın dergisi olan “Uçan Haber” Aralık 2006 özel sayısında yer alan kadın gazetecilerle ilgili yazılar ve röportajlar incelenmiştir.³⁴⁷

³⁴⁷Tekvar, S. O. , 2016, Kadın Gazeteci Olmak: Uçan Haber “Kadın ve Medya” Özel Sayısının İncelenmesi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2, s. 2-8

3.YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, katılımcılara dair bilgiler, verilerin toplanması ve sınıflandırılması ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın konusu “Haber Medyasında Kadın Gazetecilerin Konumu: Türkiye ve Azerbaycan’da Kadın Gazeteciler” dir. Bu çalışmada Azerbaycan ve Türkiye haber medyasında kadın gazetecilerin konumu sorgulanmıştır. Türkiye ve Azerbaycan haber medyasında kadın gazetecilerin karşılaştıkları sorunlar ve engeller ele alınmıştır. Araştırmanın temel amacını haber medyasında kadın konumunun temsili, erkek meslektaşları ile işyerinde karşılaştıkları ayrımcılıklardan etkilenmeleri, kadın hakları konusunda özgür haber yazıp yazamadıkları, haber yaparken haber kaynaklarıyla rahat iletişime geçip geçemedikleri, gazetecilikte yönetici konumunda olup olmadıkları, meslekte ve toplumda meslekleri yüzünden karşılaştıkları engeller ve sorunlar kapsamaktadır.

Bu çalışmada iki ülkenin; Azerbaycan ve Türkiye’nin haber medyasındaki kadın gazeteciler ele alınarak, karşılaştırılmıştır. Görüşmedeki soruların amaçları, kadın gazetecilerin avantajlarının veya güçlerinin nerede olduğu, her iki ülkenin kadın gazetecileri arasındaki genel farklar, gazetecilikte problemlerindeki haber konuları üzerinde, aile ve iş yaşamında, toplumsal cinsiyet problemlerinde ve gelecekte mesleki ideallerindeki benzerlikler ve farklılıklar olarak belirlenmiştir.

3.2.Araştırmanın Yöntemi

Haber medyasındaki kadın gazetecilerin konumu, yaşadıkları sorunları ve engelleri incelemek amacıyla yapılan çalışmada yirmi kadın gazeteci ile yüz yüze görüşme tekniği ile görüşme yapılmıştır.

Bu çalışmada nitel metodoloji takip edilerek derinlemesine yüz yüze görüşme veya mülakat araştırma tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma izlenimler, görüşler ve fikirlerden oluşur. Nitel araştırmanın odak noktası bir konuyu tanımlamaya çalışan bilgileri toplamaktır. Nitel araştırmalar daha az yapılandırılmış olup, insanların

düşünceleri, tutumları hakkında bilgi edinmek için konunun derinlemesine incelemesini amaçlamaktadır. Bununla da araştırma soruları daha derin bir anlayış kazanmaktadır.³⁴⁸

Görüşme, yüz yüze gelen iki veya daha fazla kişinin, belli bir amaçla sözel ve sözel olmayan iletişim araç ve tekniklerini kullanarak yarattıkları bir etkileşimdir. Derinlemesine görüşme, araştırılan konunun bütün önemini kapsayan, daha açık soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkan veren, yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplanmasına imkan veren bir bilgi toplama tekniğidir. Karşıdaki kişinin duygu, bilgi, tecrübe ve gözlemlerine görüşme yoluyla ulaşılır. Nitel araştırmalarda çok sık başvurulan veri toplama tekniği olan görüşme, görüşülen kişilere kendilerini ifade edebilme fırsatı verirken, araştırmacıyla da görüşme yapılan kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde bulundukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve tecrübelerini yine onların ifadeleri yardımıyla derinlemesine anlama imkanı sunar. Derinlemesine görüşmenin nitel yöntemde özel bir yeri vardır ve nitel yöntemin en güçlü tekniklerinden biridir.³⁴⁹

3.3.Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Türkiye’de ve Azerbaycan’da aktif gazetecilik yapmakta olan tüm kadın gazeteciliklerdir. Araştırmada kartopu örneklem modeli kullanılmış; görüşülen gazetecilerin önerileri doğrultusunda diğer gazetecilere ulaşılmıştır. Kartopu veya zincir örnekleme tekniği, evreni oluşturan birimlere ulaşmanın mümkün olmadığı veya bilgilerin eksik olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Kartopu tekniği, veri elde edeceği kişilere ve bilgilere ulaşmakta ve odaklanmaktadır.³⁵⁰ Nitel araştırma metodu kullanıldığı için araştırma sonuçlarını genelleme kaygısı taşınmamaktadır. Sonuçlar bu tez çalışması ve örnekleme özgüdür. Bu araştırmanın örneklemini 10’u Azerbaycanlı, 10’u Türk olmak üzere 20 kadın gazetecidir. Kadın gazeteciler arasında 4 genel yayın yönetmeni, 6 haber sunucusu, 5 haber muhabiri, 1 spor sunucusu, 1 radyo haber sunucusu, 3 yazı işleri müdürü bulunmaktadır.

³⁴⁸ <https://tr.surveymonkey.com/mp/quantitative-vs-qualitative-research/>
(Erişim Tarihi: 08.04.2021)

³⁴⁹ Kahn Robert L. The Dynamics of Interviewing, Robert E. Krieger Publishing Company, Florida, 1983.

³⁵⁰ Patton, M. Q. (2005). Qualitative Research. New York: John Wiley & Sons, Ltd.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın sınırlılığı Türkiye'nin Ankara, Eskişehir ve İstanbul illerinin ve Azerbaycan'ın Bakü ilinin yerel gazete, radyo, televizyon, çevrimiçi medya kuruluşları kapsamaktadır. Bu çerçevede çalışmanın konusuna bağlı olarak sadece medyadaki muhabir, sunucu, yönetici pozisyonunda çalışan kadınlarla görüşme yapılmıştır

3.5. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Çalışma yüz yüze görüşme tekniğiyle yapılmış ve gazetecilere 13 soru yönlendirilmiştir. Verilen cevaplar ses kayıt cihazına kaydedilerek sonrasında deşifre edilmiştir. Her görüşme 45 dakika civarında sürmüştür. Görüşmeler 2020 yılının Mart ayında Azerbaycan'da, 2020 Ağustos ayında Türkiye'de yapılmıştır. Sorular önceden hazırlanmış ve her gazeteciye aynı sorular sorulmuştur. Gazetecilere sorular sorulurken, müdahale olunmamış ve kendilerinin istedikleri yerde görüşmeler yapılmıştır. Alınan cevaplar çalışmada 12 farklı başlık altında sınıflandırılmıştır. Görüşme yapılan kadın gazetecilerin isimlerinin gizli saklanılacağı ve cevaplarının tezden başka bir yerde kullanılmayacağı bildirilmiştir. Katılımcılara yönlendirilen sorular şu şekildedir:

- 1) Kendiniz hakkında bilgi verebilir misiniz? (Yaş, eğitim durumu, medeni hal)
- 2) Kadın gazeteci olarak iş yerinde nasıl karşılanıyorsunuz?
- 3) Kadın gazeteci olmanın avantajları ve dezavantajları nelerdir?
- 4) Hangi konularda haber yapıyorsunuz?
- 5) Haber kaynaklarıyla rahat şekilde iletişim kurabiliyor musunuz?
- 6) Aileniz mesleğinize nasıl bakıyor?
- 7) Şehir dışına veya yurtdışına çıkma, iş seyahati sizin için kolay mı?
- 8) Neden bu meslek?
- 9) Meslek hayatınızda sizi en çok zorlayan şey?
- 10) Yönetici, üst düzey yönetici, yayın yönetmeni, yazı işleri müdürü vb. olmak ister misiniz?
- 11) 5 yıl sonra meslek olarak kendinizi nerde görüyorsunuz?
- 12) Kadın haklarıyla ilgili haber yaptınız mı?
- 13) Türkiye'de (Azerbaycan'da) kadın gazetecilerle dayanışmanız, iletişiminiz var mı?

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin çözümlemeleri ve bulgularla ilgili yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Katılımcıların demografik özellikleri

Araştırmada katılımcılardan Türk kadın gazetecilerin isimleri TKG1, TKG2, TKG3, TKG4, TKG5, TKG6, TKG7, TKG8, TKG9, TKG10 şeklinde, Azerbaycanlı kadın gazetecilerin isimleri AKG1, AKG2, AKG3, AKG4, AKG5, AKG6, AKG7, AKG8, AKG9, AKG10 şeklinde kodlandırılmıştır.

Tablo 4.1 *Azerbaycan, Bakü’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Demografik Özellikleri.*

AZERBAIJAN’DA, BAKÜ’DE ÇALIŞAN KADIN GAZETECİLER				
Gazeteci	Yaş	Eğitim	Mesleki Pozisyon	Medeni Hal
AKG1	42	Lisans/Gazetecilik Bölümü	Basın Yayın Yönetmeni	Evli, 3 çocuklu
AKG2	49	Lisans/Gazetecilik Bölümü	Muhabir	Evli, 2 çocuklu
AKG3	28	Lisans/İşletme Bölümü	Sunucu	Bekâr
AKG4	25	Lisans/Gazetecilik Bölümü	Muhabir	Bekâr
AKG5	39	Lisans/İletişim Bölümü	Sunucu, Basın Sözcüsü	Bekâr
AKG6	25	Doktora/İletişim Bölümü	Sunucu, editör	Bekâr
AKG7	45	Lisans/Tıp Bölümü, Hukuk Bölümü	Yönetici, Muhabir	Bekâr
AKG8	24	Lisans/Gazetecilik Bölümü	Muhabir	Bekâr
AKG9	27	Lisans/ Sinema ve Televizyon Bölümü	Spor sunucusu	Bekâr
AKG10	49	Lisans/İletişim Bölümü	Radio sunucusu, editör	Evli, 2 çocuklu

Tablo 1 *Azerbaycan, Bakü’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Demografik Özellikleri.*

Araştırmada görüşme yapılan kadın gazetecilerinde demografik özellikleri Tablo 4.1 (Azerbaycan) ile Tablo 4.2’de (Türkiye) gösterilmiştir. Tablo 4,1’de Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecilerin sos-demografik özellikler verilmektedir. En genç gazeteci 25, en yaşlı olan 49 yaşındadır. Genel yaş ortalaması 35.3’dür.

Gazetecilerden 3’ü evli ve anne, 7’si bekârdır. Katılımcılardan 2’si doktora, 8’i lisans eğitim düzeyindedirler. Katılımcılardan 2’si yönetici, 5’i sunucu, 3’ü muhabiri olarak çalışmaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun bekâr olması, gazetecilikte evli olmanın, hatta özel hayatın olmasının dezavantaj olduğunu söylemektedir.

AKG1,AKG2, AKG3, AKG4 isimli katılımcılar kadın gazetecinin medeni halinin mesleğine etkisini ifade etmiştir;

AKG1;

Bekâr kadın olabilmek kadının güvenilirliği için bu meslekte çok zor. Kadın gazeteci olduğumuz için bide, bekâr bir kadınsak ister işyerinde, ister toplumda sözlü tacizlere maruz kalabiliyoruz. Evli olabilmek ise meslekte kalabilmek için zor. Tabii eskiden geç saatlere kadar çalışıyordumsa, evlendikten ve özellikle çocuk olduktan sonra bu biraz azalmaya başladı. Yönetici pozisyonunda olmasam, büyük ihtimal yerime başka bir gazeteci bulunur ve beni annelik mesleğimle baş başa bırakırlardı.

AKG2;

Bir kadın evliyse ve çocuğu da varsa ekstra zorluk çekmektedir. Hem aileye bakıp, hem çocuk büyütüp, Aynı zamanda da başarılı gazeteci olmak kadınlar için zordur. Bu bir dezavantajdır.

AKG3;

Gazetecilikte özel hayatınız olmuyor, artık sadece işinize odaklanıyorsunuz. Sizi kabullenmeleri biraz zaman alıyor, kadın gazeteci olmak bu ülkede zor. Ülkede evlenmeyen, hayatını bu mesleğe feda çok kadın gazetecimiz var, çok fazla.

AKG4;

Kadın gazetecilerin özel hayatında bir mutluluk olduğunu düşünmüyorum. Çünkü hem sevdiklerine, hem ailelerine vakit ayıramıyorlar. Ya evlenmiyorlar, ya boşanıyorlar, ya ilişkileri bitiyor ve b. Hatta işyerlerine girerken mülakatta evliysen veya nişanlıysan seni işe almıyorlar, nişanlıysan en az 1 yıl evlenmeyeceksin diyorlar, çünkü düğün için mezuniyet vermek istemiyorlar. Bide anneyseniz, daha çok ayrımcılık oluyor, çocuğu evde hasta, ailesi evde onu bekliyor, geç saatte habere gitmemek, ya da eve geç kalmamak gibi pozitif ayrımcılıklara maruz kalıyorsunuz.

Tablo 4.2. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Demografik Özellikleri

Türkiye’de Çalışan Kadın Gazeteciler					
Gazeteci	Şehir	Yaş	Eğitim	Mesleki Pozisyon	Medeni Hal
TKG1	Ankara	30	Doktora/İletişim Bölümü	Muhabir, sunucu	Bekâr
TKG2	Ankara	25	Lisans/Gazetecilik Bölümü	Muhabir	Bekâr
TKG3	Ankara	32	Lisans/İletişim Bölümü	Yazı İşleri Müdürü	Bekâr
TKG4	Eskişehir	33	Lisans/Edebiyat Bölümü	Muhabir, sunucu	Evli
TKG5	Eskişehir	30	Lisans/İletişim Bölümü	Muhabir	Bekâr
TKG6	Eskişehir	39	Lisans/İşletme Bölümü	Yazı İşleri Müdürü	Evli, 1 çocuklu
TKG7	Eskişehir	23	Lisans/Gazetecilik Bölümü	Muhabir	Bekâr
TKG8	İstanbul	46	Lise	Yönetici	Evli
TKG9	İstanbul	35	Lise	Muhabir, sunucu	Evli, 1 çocuklu
TKG10	İstanbul	47	Lisans/Sosyoloji Bölümü	Genel yayın Yönetmeni	Bekâr, 1 çocuklu

Tablo 2Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Demografik Özellikleri

Tablo 4.2’de kadın gazetecilerin niteliklerine baktığımızda Türk kadın gazetecilerden 4’ü evli, 6’sı bekâr, evli olanlardan 3’ü anne, bekâr olan katılımcılarımızdan biri annedir. Katılımcıların 8’i lisans, 2’si lise eğitim düzeyindedir. Türk kadın gazetecilerin mesleki pozisyonlarına baktığımızda, 4 katılımcı yönetici, 6 katılımcı ise muhabir pozisyonundadırlar. Meslekte evli veya bekâr olmanın öneli olduğunu vurgulayan katılımcılar, bunun sorun bile olduğunu söylemektedirler; Genel yaş ortalaması 34.0’dür.

TKG4 bu konuyla ilgili şunları söylemiştir;

Evlenmek mesela, gazetecilik için büyük sorun. Mesela evlimi? Bekârmı? Yerine, bazen çirkin bir tabir kullanılarak, Kız mı? Kadın mı? Diye soruyorlar. Zaten bir iş başvurusunda sorulan en saçma soru evlimi? bekâr mı? Diye. Ben de çocuk sahibi olmayı bu yüzden erteliyorum, çünkü korkuyorum. Eskisi gibi olur muyum işimde? ,geri kalır mıyım? Diye düşünüyorum ama erkek meslektaşlarımın böyle bir sorunu yok. Açıkçası bu mesleği yapıyorsam çocuk sahibi olmak beni korkutuyor.

TKG6, TKG7, TKG9, TKG10 isimli katılımcılar ise bu meslekte evli olmanın dezavantaj olduğunu ve mesai saatlerinde sorun yaşadıklarını söylediler;

TKG6;

Evli kadın gazeteciyim ve mesai saatleri yoğun olduğu için, aileme fazla vakit ayıramıyorum. Bu çoğu zaman ailemde sorun oluyor.

TKG7;

Bu mesleğin en büyük sorunlarından biri mesai saatlerinin yoğun olmasıdır. Bu, beni zorluyor biraz, belirsiz saatlerde çalışıyoruz. Bence bekâr olduğum için sorun yaşamıyorum fazla ama ileride yaşayabileceğimi düşünüyorum.

TKG9;

Gazeteciliğin dezavantajı kadın gazetecinin özel hayatı yoktur maalesef. Ben gazeteciliğe başladığımda çocuğumun 3 yaşı vardı ve maalesef mesai saatlerinin yoğunluğundan dolayı sevdiklerimize, ailemize vakit ayıramıyoruz.

TKG10;

Eskiden daha zordu meslek benim için, çocuğum küçüktü ve yalnız büyütüyordum çocuğumu. Ama şuanoglum büyüdü ve mesai saatlerini idare ede biliyoruz. Ama küçük çocuğu olan kadın gazeteciler için bu durum çok zor geçiyor.

Azerbaycan ile Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin sosyo-demografik özellikleri arasında önemli bir farklılık görülmemiştir. Yaş konusunda Azerbaycanlı kadın gazetecilerin yaş ortalaması 35.3’tü; Türkiye’de ise bu ortalama 34’tür. Ortalama açısından bakıldığında önemli bir farklılık olmamakla birlikte Azerbaycan’da 40 yaş üzerinde çalışan kadın gazeteci sayısı 5; Türkiye’de ise bu rakam 2’dir.

Medeni durumun mesleğe yansımaları açısından bakıldığında ise iki ülke arasında da bir farklılık yoktur ve toplumsal cinsiyet rolleri her iki ülkede de benzer şekilde yaşanmaktadır.

4.2.Katılımcıların İşyerinde Karşılama Durumu

Görüşmelerde verilen 2.soruya yönelik cevaplar araştırmanın kadınların mesleklerinde karşılaştıkları sorunları yansıtmaktadır. Bu cevaplar Tablo 4.3 ve Tablo 4.4’te gösterilmiştir.

Tablo 4.3.Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin İşyerinde Karşılama Durumu

AKG1	Olumlu yöndedir	AKG6	Olumsuz yöndedir
AKG2	Olumlu yöndedir	AKG7	Olumsuz yöndedir
AKG3	Hem olumlu, hem olumsuz yöndedir	AKG8	Hem olumlu, hem olumsuz yöndedir
AKG4	Olumlu yöndedir	AKG9	Olumlu yöndedir
AKG5	Olumlu yöndedir	AKG10	Olumlu yöndedir

*Tablo 3*Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin İşyerinde Karşılama Durumu

Tablo 4.3'te, Azerbaycan'da çalışan kadın gazetecilerin görüşlerine göre, gazetecilerden 6'sı işyerinde olumlu, 2'si olumsuz, 2'si ise hem olumlu, hem olumsuz karşılanmaktadır. İşyerinde kadın gazeteci olarak olumlu tepkiler alan katılımcılardan, AKG1 isimli katılımcı bunun kadın gazetecinin kendisiyle ilgili olduğunu söylemektedir.

Ben geç saatlere kadar da çalışıyordum, işten eve gitmediğim zamanlar da oluyordu. Ama ben işyerimde olumsuz bir muamele görmedim. Benim düşünceme göre ister kadın olsun, ister erkek insan ona karşı edilen tavrı kendisi belirlemektedir.

Olumsuz muamele gören katılımcılardan AKG6 ve AKG7 isimli katılımcılar, bu olumsuz tavrın pozitif ayrımcılıktan ileri geldiğini söylemektedirler;

AKG6;

İşyerimde“Sen, eve geç gitme erken çık” yada“Sen bu habere gitme” tarzında pozitif ayrımcılık yaşadım. Mesela, bir haber için mahkemenin önünde bekliyorduk ve birden bir karmaşa yaşandı, polisler geldi. Erkek meslektaşlarım beni korumaya çalıştılar, gitmemi istediler. Bu kadın gazeteci olduğum için, beni zayıf gördükleri için oldu diye düşünüyorum.

AKG7;

Tabii işyerinde ayrımcılık görüyorduk. Bu ne kadar da pozitif olsa da kabul edilemez. Hatta ben ilk kez hayatımda bu konuyla ilgili birinden küsmüştüm. Bir gün bir kritik haber vardı ve Nahçıvan bölgesi karantinaya alınmış durumdaydı. Habere kim gidecek denildiğinde, erkek meslektaşlarımdan biri “Ben gideceğim” dedi. O sırada ben de “Ben de gidebilirim” dedim. Çünkü istiyordum gitmeyi. Ama meslektaşım “Hayır, sen gidemezsin, çünkü sen kadınsın” dediğinde daha çok gitmek istedim. Bizi kadın olarak gördüklerinde, artık onların gözünde gazeteci, polis, hâkim olarak görünmüyoruz. Onlara göre maalesef sadece zayıf bir varlıız.

AKG3 ve AKG8 isimli katılımcılar ise işyerinde hem olumlu, hem olumsuz karşılaştıklarını ifade ettiler. AKG 8 bu durumun ülkede olan medya merkezleriyle, kurumlarla ilgili olduğunu söylemektedir;

Bu durum bence, çalıştığımız kurumlara göre değişe bilmektedir. Şuan bir televizyon kanalında sunucuyum. Burada olduğum kadar hiçbir televizyon kanalında rahat olmadım. Kanalımız ve ekibimiz kadın erkek konusunda asla ayrımcılık yapmamaktadır. Benim önce çalıştığım televizyon kanalı da kadın özgürlüğüne daha dikkat eden bir yerdi. Kadın erkek arasında ayrımı bırakın, kadınları direk cephe bölgelerine bile gönderiyorlardı. Ama bir başka çalıştığım televizyon kanalında maaş konusunda sorun yaşıyordum, erkek meslektaşlarımla aynı maaşı almıyordum.

Tablo 4.4 Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin İşyerinde Karşılanma Durumu

TKG1(Ankara)	Olumlu yöndedir	TKG6(Eskişehir)	Olumlu yöndedir
TKG2(Ankara)	Olumlu yöndedir	TKG7(Eskişehir)	Olumlu yöndedir
TKG3(Ankara)	Olumlu yöndedir	TKG8(İstanbul)	Olumlu yöndedir
TKG4(Eskişehir)	Olumsuz yöndedir	TKG9(İstanbul)	Olumsuz yöndedir
TKG5(Eskişehir)	Olumlu yöndedir	TKG10(İstanbul)	Olumsuz yöndedir

Tablo 4 Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin İşyerinde Karşılanma Durumu

Katılımcıların 7’si işyerinde olumlu karşılandıklarını, 3’ü ise olumsuz karşılandıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların yorumlarına göre, işyerinde kadın gazeteci olarak olumlu veya olumsuz karşılanma durumu, illere göre farklılık taşımaktadır. Aynı zamanda kurumda kadınların çoğunluk olması da karşılanma durumuna etki etmektedir. Böyle ki, Ankara’da çalışan kadın gazeteci TKG1, TKG2, TKG3 isimli katılımcılar Ankara’da çalıştıkları yerde herhangi bir sorun yaşamadıklarını, işyerlerinde kadın gazeteci olarak olumlu karşılandıklarını ifade ettiler.

TKG1 isimli katılımcı Ankara ilinin gazetecilik için müsait bir yer olduğunu vurgulamaktadır;

Ankara’da iş yerimde hiçbir ayırım görmedim. Ankara’da kadınlara daha saygılı oluyorlar, erkekler kadınlarla gazetede istedikleri gibi konuşmıyorlar. Bir de bence bu kadınlarla ilgili bir sorun. Kadın gazeteci nasılsa, o tavrı görüyor. Ankara zaten diğer illere göre siyasi ve resmi bir şehir, kadınları da, kurumları da öyle.

Diğer kadın gazeteci, TKG3 isimli katılımcı eskiden Trabzon’da çalıştığını ve orayla Ankara’nın arasında çok fark olduğunu ifade etti;

Eskiden çalıştığım yer Trabzon’da bir gazeteydi ve erkeklerin çoğunluk olduğu bir yerdi. Daha çok kadınları koruyan, savunan bir kurumdur. Erkekler arasındaki konuşmalar biraz rahatsız edici oluyordu, pozitif ayrımcılık yapıyordu aslında eve erken git sen kadınsın gibisinden. Burada 6 senedir yönetici pozisyonundayım ve çoğunluk kadın olduğu için de sorun yaşamıyoruz.

Eskişehir’de çalışan kadınlardan TKG4 isimli katılımcı işyerinde olumsuz karşılanmasını bu şekilde ifade etti;

Benim çalıştığım kurumda 3 gazete, televizyon kanalı var, ben burada her şeyi yapmaya çalışıyorum. Muhabirlik, sunuculuk, editörlük yapıyorum. Herkes aynı şeyi yapıyor aslında bizim kurumda ama mesela bir erkek meslektaşım benim 2 katım maaş alıyor. Ben asgari ücretle çalışıyorum. Aramızdaki

tek fark onun erkek olması ve kendini çok iyi bir şekilde pazarlamasıdır. Aslında erkekler kolay ikna oluna bildikleri için ekonomik olarak önümüze geçebiliyorlar. Ben Yazı İşleri Müdürü olmayı hedefliyordum, ama ister siyasi görüşüm, ister kadın olmam, ister yaşadığım coğrafi bunlara engel oldu ve ötekileştirildim aslında. Tabii aynı sorunlar erkekler de olsa onlar bu işte bu kadar sorun yaşamazlardı. Erkek meslektaşlarımın çoğu yönetimde ve kadın meslektaşlarımın çoğu muhabir olarak çalışıyor.

Eskişehir’de çalışan TKG5, TKG6, TKG7 isimli katılımcılar işyerlerinde bir sorun yaşamadıklarını ve bunun sebebinin ekibin çoğunun kadın olmasından kaynaklandığını ifade ettiler.

TKG6 isimli katılımcı bu sorunun illere göre farklılık taşıdığını böyle özetledi;

Biz medya grubu olarak çoğunlukla kadın olan bir ekibiz. Şuana kadar işyerimde bir sorun yaşamadım, aksine kadın olduğumuz için daha saygılı ve toleranslı davranılıyor bize. Bence bu illere göre farklı olabilir. Çünkü Eskişehir kadın gazetecileri çok normal karşılıyor ama ben Konya’da da çalıştım ve orada kadınlar mesleği meslek olarak değil, para kazanmak olarak görüyorlar. Gazeteciliği ise hiç kabul etmiyorlar.

İstanbul’da çalışan kadın gazetecilerden TKG8 isimli katılımcı işyerinde bir sorunla karşılaşmadığını, bunun kendi medya ajansı olduğundan kaynaklandığını ifade etti;

İlk zamanlar çalıştığım İstanbul’da Anadolu yakasında Kartal ilçesinde kadın gazeteci çok azdı. O zamanlar daha zordu az olduğumuz için ama şuan kadın gazeteciler çoğaldı ve biraz da olsun destek görüyoruz. Ben işyerimde bir sorun yaşamadım, kendi medya ajansım olduğu için de ola bilir.

TKG9 ve TKG10 isimli katılımcılar, kadın gazeteci oldukları için ayrımcılığa ve olumsuz tavırlara toplum tarafından maruz kaldıklarını ifade ettiler.

TKG9;

Ben mesleğimi çok seviyorum. Biz kadınlar olarak az sayıda olmamıza rağmen erkeklerden daha başarılı olduğumuzu düşünüyorum. İstanbul Anadolu yakasının Kartal bölgesinde 6 tane kadın gazeteci var şuan ve biz bir sorun yaşamadık şuana kadar, belki gazete kendimizin olduğu için ola bilir. Ama toplumda kadın gazeteci olduğumuz için önümüz kesile biliniyor, kadına şiddet, kadına tecavüz olaylarındaki haberlerimiz özellikle çok eleştiriliyor ve tehditler alıyoruz. Biz daha sorumluyuz ve daha çok eleştiriliyoruz. Gece haberleri oluyor mesela, ama ben gitmiyorum, çünkü bana söylemiyorlar kadın ve çocuklu olduğum için. Bu pozitif ayrımcılık benim için bir avantaj ama normalde olmaması gereken bir şey.

TKG10;

Kadın gazeteci olmak ülkemizde maalesef zordur. Kadına bakış açısı çok farklı, kadın gazeteciye bakış açısı daha farklı. Kadın gazeteci olarak ayrımcılığa maruz kalıyoruz. Sahada gazeteci olarak kadınlar kabul edilmiyor.

4.3. Katılımcıların Gazetecilikte Yaşadıkları Avantaj ve Dezavantajları

Görüşmelerde verilen 3.soruya yönelik cevaplar araştırmanın kadınların mesleklerinde karşılaştıkları dezavantaj ve avantajları yansıtmaktadır. Bu cevaplar Tablo 4.5 ve Tablo 4.6’de gösterilmiştir.

Tablo 4.5. *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Yaşadıkları Avantaj ve Dezavantajları*

Avantaj		Dezavantaj
AKG1	Kısa sürede başarıya sahip olunabiliyor.	Toplum, erkekler, aile.
AKG2	Önemli haberlere, görüşmelere kadın gazeteciler gönderilir, çünkü kadın gazeteciler daha çok izleyici toplarlar.	Kadın gazeteci erkek gazetecilere oranla daha hem teknik, hem fiziksel olarak bakımlı olmak zorundadır.
AKG3	Kadın olarak toplumda artık bir söz sahibi ola biliyorsunuz.	Kadın gazeteci olarak artık özel bir hayatınız olmuyor.
AKG4	Pozitif ayrımcılık yaşamak bana göre avantajdır.	Mesai saatleri belirsiz oluyor. Kadın gazetecinin özel hayatı olmuyor.
AKG5	Her alana dâhil ola biliyorsunuz ve söz sahibi oluyorsunuz.	Mesai saatlerinin belirsiz olmasıdır.
AKG6	Kadın gazeteci erkek gazeteciye göre haber yapmak, röportaj almak gibi işlerde daha başarılı oluyor.	Yaşadığımız coğrafiye göre kadın gazeteciler önyargıyla karşılanıyor.
AKG7	Her alanda tanınıyor olmaktayız.	Coğrafi şartlara göre dezavantaj yaşamaktayız.
AKG8	Haber yaparken bilgi almak kadın gazeteci için daha kolaydır.	Mesai saatlerinin belirsiz olmasıdır.
AKG9	Kadın gazeteci olduğumuz için bize hassas davranıyorlar.	Kadın gazeteci olduğumuzu kullanıp, iyi niyetle yaklaşmıyorlar.
AKG10	Birileriyle iletişimde olmak kadın gazeteciler için daha kolaydır.	Mesai saatlerinin belirsizliği, özel hayatın olmaması ve kritik, olağanüstü haberlere kadınların gitmesine izin verilmemesidir.

Tablo 5 *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Yaşadıkları Avantaj Ve Dezavantajları*

Tablo 4.5’e göre, Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecilerin avantajları, katılımcıların çoğunun cevabına göre, başarı kazanmak, toplumda söz sahibi olmak, her alana dâhil ola bilmek, her alanda tanınmaktır. AKG1, AKG3, AKG5, AKG7 isimli katılımcılara göre kadın gazeteciliğin avantajı toplumda söz sahibi ola bilmek ve her alanda tanınıyor olmaktır. AKG3 bu avantajın her sorunu çöze bildiğini ifade etmektedir;

Kadın gazeteci olmanın avantajı kadın olarak toplumda artık bir söz sahibi ola biliyorsunuz. En ufak bir sorunda bunu paylaştığımda devlet seviyesinde sorun çözülüyor ve bir kadın gazeteci olarak saygı görüyorsunuz.

AKG5 isimli katılımcı, bu avantajın insanı her alana taşıdığını ifade etmektedir;

Avantaj olarak onu söyleye bilirim ki, biz gazeteci olarak her alana dâhil oluyoruz. Sanat alanı, siyaset, ekonomi, moda, eğitim, spor olsun, biz her yerde varız.

AKG7 isimli katılımcı, bu avantajın her alanda ister istemez uzmanlaştırdığını ifade etmektedir;

Avantaj olarak söyleyebilirim ki, gazeteci olmak her alanla ilişkide olmak gibi bir şey. Siz gazeteci olarak, hem de kadın gazeteciyseniz, ister sanat, ister siyaset, ister sosyal programlar olsun hepsinde bulunuyorsunuz ve ister istemez bu konularda uzman oluyorsunuz.

AKG2, AKG6, AKG8, AKG10 isimli katılımcılara göre, kadın gazeteci olmanın avantajı gazetecilikte kadın gazeteci için haber yapmak, bilgi toplamak, röportaj almak erkek meslektaşına göre daha kolaydır.

AKG2 isimli katılımcı, kadın gazetecilerin topluma etmek konusunda başarılı olduklarını ifade etmektedir;

Bence kadın gazeteciler erkeklerden daha avantajlıdır. En önemli görüşmelere kadın gazeteciler gönderilmektedir. Sokak röportajlarında kadınlar sorgu yaptıklarında daha çok izleyici toplamaktadır. Topluma etki etmek konusunda kadın gazetecinin susması bile yeterli ola bilir.

AKG6 isimli katılımcı kadın gazetecilikte, kadın olmanın bir avantaj olduğunu ifade etmektedir;

Avantaj olarak ben röportaj almayı örnek göstere bilirim. Röportaj alınca kadın gazeteci olduğunuz için, çoğu insan mikrofona rahatlıkla konuşa biliyor, kadının karşısında herkes rahat oluyor, kadın güven hissettiriyor.

AKG8 ve AKG10 isimli katılımcılar kadın gazeteciler için bilgi almanın daha kolay olduğunu ifade etmektedirler;

AKG10;

Avantaj olarak, yeni bilgi almak, birileriyle iletişimde olmak kadınlar için daha kolaydır.

AKG4 ve AKG9 isimli katılımcılar kadın gazeteci olmanın avantajını pozitif ayrımcılıkla değerlendirmektedirler;

AKG4;

Avantaj olarak bence kadın olarak iş yerinde pozitif ayrımcılık görülme olabilir. Geç saatte habere gitmemek, ya da eve geç kalmamak ve gibi. İşyerinde mesaide erkek ve kadın varsa, geç saate hep erkek kalır.

AKG9;

Spor sunucusuyum ve erkeklerin yoğun olduğu bir alanda çalışıyorum. Bunun avantajı size çok hassas davranılıyor, kadın gazeteci olduğunuz için ilgi ve saygı her zaman oluyor. Bu da pozitif ayrımcılık oluyor ama bu da bence bir avantajdır.

Dezavantaj olarak ise, katılımcılar mesai saatlerinin belirsiz olması, özel hayatın olmamasını söylemektedirler. AKG3, AKG4, AKG5, AKG8, AKG10 isimli katılımcılar mesai saatlerinin belirsiz olmasının özel hayata ciddi oranla etkilediğini ifade etmektedirler;

AKG3;

Dezavantaj olarak şunu söyleyebilirim ki, gazetecilik kadını hem kadınlaştırıyor, hem erkekleştiriyor. Artık sınırınız olmuyor. Özel hayatınız olmuyor, artık sadece işinize odaklanıyorsunuz. Sizi kabullenmeleri biraz zaman alıyor, kadın gazeteci olmak bu ülkede zor. Ülkede evlenmeyen, hayatını bu mesleğe feda çok kadın gazetecimiz var, çok fazla.

AKG4;

Gazetecilikte dezavantaj olarak belirli mesai saatinin olmamasını söyleyebilirim. 5-6 saat uykuyla işe gelen kadın gazeteciler var, hatta işyerinde kalanlar da var. Kadın gazetecilerin bundan ötürü sevdiklerine ve ailelerine vakit ayıramıyorlar, özel hayatları olmuyor.

AKG5;

Dezavantaj olarak onu söyleye bilirim ki, mesleğin kendi zorlukları var. Mesai saati belirsiz, yakınlarınıza vakit ayıramıyorsunuz, iş saati uzun olduğu için normal olarak siz de yoruluyorsunuz.

AKG8;

Dezavantaj olarak mesai saatini örnek göstere bilirim. Geç saatte eve gitmemiz, günümüzün büyük bir kısmında gazetede olmamız ve b. Bunlar özel hayatımızı etkiliyor.

AKG10;

Dezavantaj olarak onu söyleye bilirim ki, gazetecilik Azerbaycan'da normal gelir getiren bir meslek değil, az maaşa limitsiz, belirsiz mesaide çalışmak çok zor. Bu mesai saati belirsiz olduğundan kadınların özel hayatlarına da etki etmektedir ve bu bir problemdir. Daha bir dezavantaj da, kritik, olağanüstü haberlere kadınların gitmesine izin vermiyorlar. Kadınları korumak adı altında kadınları zayıf göstermek toplumumuzun bir geleneğidir.

AKG6 ve AKG7 isimli katılımcılar, gazetecilikte dezavantajların yaşadığımız coğrafya ile ilgili olduğunu ifade etmektedirler.

AKG6;

Gazetecilikte dezavantajın yaşadığımız coğrafya ile bağlı olduğunu düşünüyorum. Yaşadığımız yerde bu mesleği kadın mesleği olarak görmüyorlar. Onlara göre sen gazeteci olacaksan hayâsız, yüz­süz oluyorsun ve artık toplumda önyargılarla karşılaşıyorsun.

AKG7;

Dezavantaj olarak kadın gazetecilik kadın olduğumuz için dezavantaj bana göre. Geç saatlerde habere gitmek olsun, geç saatlerde eve dönmek olsun bunlar kadın olarak toplumda kabul edilemeyen şeyler. Her aile, her eş, dost bunu kabul etmiyor.

AKG2 isimli katılımcı kadın gazeteciliğin dezavantajının kadın olduğumuz için olduğunu ifade etmektedir;

Bizim toplumda bütün yük kadının üzerindedir. Bu yüzden gazetecilikte kadınların işi erkeklere rağmen daha zordur. Bu televizyon alanında daha zordur. Televizyonda kadın erkekten 2 kat hazırlanmak zorundadır. Hem teknik olarak, hem fiziksel olarak kadın ekran önüne çıkarken dikkat etmelidir. Kadın kilolarına dikkat etmeli ya da makyajını saçını bakımını eksik bırakmamalıdır. Gece çok geç uyumamalı

ki, gözleri yorgun görüne bilir mesela. Bu meslekte evli kadınlar ise ekstra zorluk çekmektedirler. Aileyle işi idare etmek gerçekten çok zordur.

AKG9 isimli katılımcı ise, iş yerinde kadın gazeteci olmak avantajı, aynı zamanda da dezavantaj olduğunu ifade etmektedir;

İşyerinde kadın gazeteci olarak saygı ve ilgi görüyorsunuz ama bazen bunu suiistimal edip, iyi niyetle yaklaşmayanlar var.

Tablo 4.6. *Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Yaşadıkları Avantaj ve Dezavantajları*

Avantaj		Dezavantaj
TKG1(Ankara)	Kadın gazeteci erkek gazeteciye göre haber yapmak, röportaj almak gibi işlerde daha başarılı oluyor.	Kadın gazeteciler korunmasız oluyorlar.
TKG2(Ankara)	Kadın gazeteci erkek gazeteciye göre haber yapmak, röportaj almak gibi işlerde daha başarılı oluyor.	Kadın gazeteciler korunmasız oluyorlar.
TKG3(Ankara)	Kadın gazeteciler haber yapmakta, bilgi almakta erkek meslektaşlarına göre daha avantajlılar.	Kadın gazeteci olarak toplumda ciddiye alınmıyoruz.
TKG4(Eskişehir)	Kadın gazeteci erkek gazeteciye göre haber yapmak, röportaj almak gibi işlerde daha başarılı oluyor.	Özel hayatın olmaması, tehdit almak dezavantajdır.
TKG5(Eskişehir)	Kadın gazeteci olarak saygı görüyorsunuz ve bilgi almak daha kolay oluyor.	Taciz olayları sık yaşıyoruz.
TKG6(Eskişehir)	Kadın gazeteci erkek gazeteciye göre haber yapmak, röportaj almak gibi işlerde daha başarılı oluyor.	Mesai saatlerinin belirsiz olması ve taciz olaylarının olmasıdır.
TKG7(Eskişehir)	Kadın gazeteci erkek gazeteciye göre haber yapmak, röportaj almak gibi işlerde daha başarılı oluyor.	Mesai saatlerinin belirsiz olmasıdır.
TKG8(İstanbul)	Her gün yeni bilgiler öğreniyoruz.	Kadın gazeteci olarak ciddiye alınmıyoruz, taciz olayları oluyor.
TKG9(İstanbul)	Kadın gazeteci olduğumuz için bize hassas davranıyorlar.	Kadın gazeteci olarak ciddiye alınmıyoruz, mesai saatleri belirsiz oluyor.
TKG10(İstanbul)	Kadın olarak kadın gazetecilerin seslerini duyurmaları bir avantajdır.	Mesai saatleri belirsiz ve bu meslekte kadın gazeteci olarak özgür değiliz.

Tablo 6 Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Yaşadıkları Avantaj Ve Dezavantajları

Tablo 4.6’e göre, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin avantajları, katılımcıların çoğunun cevabına göre, Kadın gazeteciler erkek gazetecilere göre haber yapmak, röportaj almak, bilgi elde etmek gibi işlerde daha başarılı oluyor. TKG1, TKG2, TKG3, TKG4, TKG5, TKG6, TKG7 isimli katılımcılar, kadın gazeteci olarak haber yapmada, haber yaparken bilgi toplamakta erkek meslektaşlarına oranla daha avantajlı olduklarını ifade etmektedirler;

TKG1;

Kadın gazetecilerin avantajı güzel ve alımlı oldukları için ciddi karşılanıyorlar. İster iş yerinde, ister röportajda, ister her hangi bir haberde kadın gazetecileri hep iyi ağırlıyorlar ve bu nedenle kadın gazeteciler işlerini başarıyla tamamlamış oluyorlar.

TKG2;

Gazetecilikte kadınların avantajı, kadınlar güven hissettirdikleri için habere, röportaja sürekli kadın gazeteciler gönderiliyor. Bu da meslekte bizim gelişmemize ve yeni alanlara açılmamıza sebep oluyor.

TKG3;

Gazetecilikte avantaj olarak onu söyleyebilirim ki, kadınlar biriyle iletişime geçtiği zaman çok kanal kullana biliyor ve bilgisini daha çabuk elde ediyor. Bu sebeple de başarılı haber yapıyor.

TKG4;

Ben avantaj olarak bu mesleğin kendisini görüyorum. Mesela ben kadın hakları, emekçiler ya da ihtiyaç sahibi olan insanlar hakkında haber yapıyorum ve bu beni sevindiriyor. Birilerinin sorununu haberle çözmek bir avantajdır. Bazen “iyi ki ben varım” diyorum. Bir de bunu düşünüyorum, acaba erkekler aynı hassasiyeti gösterir mi? Bence kadınlar daha çok hassas bu konularda. Kadınlar daha çok güven veriyor, o yüzden haber yapmak, röportaj almak kadın gazeteciler için daha rahat oluyor.

TKG5;

Avantaj olarak kadın gazeteciye bir saygı var diye düşünüyorum. Kadın gazeteci olduğunuzda her bilgiyi kolayca alabiliyorsunuz. Size kibar ve nazik davranılıyor.

TKG6;

Kadın gazeteciliğin avantajı bana göre, karşı tarafa bir soru sorduğunuzda, röportaj yapmak istediğinizde reddedilemiyorsunuz. Karşı taraf bunu istemiyorsa bile, çok kibarca kabul etmiyorlar. Bide avantaj olarak meslekte biz bakımlı ve güzel görünmeliyiz bu bana göre bir avantaj.

TKG7;

Avantaj olarak onu söyleyebilirim ki, daha kibar karşılanıyoruz ve röportajlarımız verimli geçiyor.

TKG9 ve TKG10 isimli katılımcılar, kadın gazetecilikte avantajın kadın gazetecilerin bizzat kendileri olduklarını ifade etmektedirler;

TKG9;

Kadın gazetecilikte avantajın kadınların kendisi olduğunu düşünüyorum. Toplumumuzda kadın gazetecilere güven daha çoktur. İster röportaj almak olsun, ister haber yazmak olsun hep kadınlar tercih ediliyor. Birilerinden bilgi almak kadın gazeteci için daha kolay. Daha farklı, daha özgür ve daha yenilikçi haberlerin arkasında hep kadınlar durmaktadır.

TKG10;

Bence kadın olarak doğduğumuz için avantajlıyız. Mesleki olarak da avantaj bence kadınlar meslekte olduğu için, toplumda kadınların sesini duyurmak için bir vasıta. Aynı zamanda kadın gazeteciler erkeklerle beraber çalıştığı için insan olarak toplumda kadına bakış açısıyla yakından ilgilene biliyorlar.

Dezavantaj olarak ise, Türkiye’de çalışan kadın gazeteciler mesai saatlerinin belirsizliğini, meslekte taciz, tehdit olaylarının sık olmasını ifade etmektedirler;

TKG4;

Gazetecilikte kadınların dezavantajları avantajlarından daha çoktur maalesef. Özellikle tehdit, taciz olaylarını sık yaşıyoruz. Mesela, Yılbaşı zamanı “piyango haramdır” tarzı broşürler dağıtılmıştı ve ben de bunu haber yapmışım. Sonra ciddi tehditler almışım, hatta avukatımla bile görüşmüştüm. Yaşanmaması gereken bir durum ama yaşıyoruz maalesef.

TKG5;

Dezavantaj olarak da taciz olayları sık oluyordu. Özellikle magazin muhabirliği yaptığım da, alkollü mekânlarda çekimler oluyordu, geç saatlerde mesai saatim devam ediyordu ve taciz ediliyordum.

TKG6;

Dezavantaj olarak onu söyleye bilirim ki, her haberde, her davette kadın olarak size samimi davranabiliyorlar, kişisel alanınıza rahatça girebiliyorlar. Bu gibi durumları sık yaşıyoruz. Bir de gazeteciliğin kadınlar için dezavantajı, için mesai saatleri yoğun ve belirsiz olduğu için, aileme fazla vakit ayıramıyorum.

TKG7;

Dezavantaj olarak da mesai saatleri zorluyor biraz, belirsiz saatlerde çalışıyoruz. Bence bekâr olduğum için sorun yaşamıyorum fazla ama ileride yaşayabileceğimi düşünüyorum.

TKG8;

Kadın gazetecilikte dezavantaj olarak onu söyleye bilirim ki, haber kaynaklarıyla buluşurken, ya da bir habere gittiğimizde bizi ciddiye almıyorlar, kahvaltılık, yemek, gezmek gibi yerlere davet ediyorlar. Ama bir haber için erkek meslektaşlarımızla toplantı yapılıyor. Fazla samimi davranıp, artık taciz edenler de oluyor maalesef.

TKG9;

Gazetecilikte kadınların dezavantajı, kadın gazeteci olarak toplumda kabul edilemiyoruz. Gazetecilik mesleğinde kadınlara gazeteci gözüyle bakan çok az kişi vardır, ciddiye almayan ve kadına başka gözle bakan insanlar çok fazladır. Bir diğer dezavantaj da kadın gazetecinin özel hayatı yoktur maalesef. Mesai saatlerinin yoğunluğundan dolayı sevdiklerimize, ailemize vakit ayıramıyoruz.

Kadın gazeteciler diğer mesleklerden farklı olarak kamusal alanda daha fazla görünürlüğe sahip olmakta ve ünlü insanlar olmaktadırlar. Basının sahip olduğu güç onların da erişebildiği bir güç olarak deneyimlenmektedir; Kadın gazeteciler bu güce erişmiş olmaktan memnundur. Saha çalışmasında gözlemlediğimiz en önemli mesleki tatmin bu güce erişimdir ve her iki ülkede de mesleki tatmin aynıdır.

4.4. Katılımcıların Haber Konuları

Görüşmelerde verilen 4.soruya yönelik cevaplar araştırmanın kadınların mesleklerinde yaptıkları haberlerin konularını incelemektedir. Bu cevaplar Tablo 4.7 ve Tablo 4.8’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7. *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Konuları*

AKG1	Güncel konularda haber yapmaktadır.	AKG6	Sosyal ve siyaset konulu haber yapmaktadır.
AKG2	Güncel konularda haber yapmaktadır.	AKG7	Güncel konularda haber yapmaktadır.
AKG3	Araştırma konulu haberler yapmaktadır.	AKG8	Güncel konularda haber yapmaktadır.
AKG4	Güncel konularda haber yapmaktadır.	AKG9	Spor haberleri yapmaktadır.
AKG5	Sosyal ve siyaset konulu haber yapmaktadır.	AKG10	Teknoloji, bilim haberleri yapmaktadır.

Tablo 7 Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Konuları

Tablo 4.7’e göre, Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecilerin haber konuları katılımcıların çoğunlukla verdikleri cevaplara göre, güncel konularda haberlerdir. Bundan başka, AKG3 isimli katılımcı araştırma, AKG5 ve AKG6 isimli katılımcılar sosyal ve siyaset, AKG9 isimli katılımcı spor, AKG10 isimli katılımcı ise teknoloji ve bilim konulu haberler yapmaktadırlar.

Tablo 4.8.*Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Konuları*

TKG1(Ankara)	Güncel konularda haber yapmaktadır.	TKG6(Eskişehir)	Kültürel etkinliklerkonulardagörsel haberler yapmaktadır.
TKG2(Ankara)	Güncel konularda haber yapmaktadır.	TKG7(Eskişehir)	Kültürel etkinlikler ve güncel konularda haber yapmaktadır.
TKG3(Ankara)	Ekonomi ve güncel konularda haber yapmaktadır.	TKG8(İstanbul)	Güncel konularda haber yapmaktadır.
TKG4(Eskişehir)	Siyaset ve çevre konulu haberler yapmaktadır.	TKG9(İstanbul)	Güncel konularda haber yapmaktadır.
TKG5(Eskişehir)	Sendika, eylem ve güncel konularda haber yapmaktadır.	TKG10(İstanbul)	Güncel konularda haber yapmaktadır.

Tablo 8Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Konuları

Tablo 4.8’e göre, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin haber konuları katılımcıların çoğunlukla verdikleri cevaplara göre, güncel konularda haberlerdir. Bundan başka, TKG3 isimli katılımcı siyaset ve çevre, TKG5 isimli katılımcı sendika ve eylem, TKG6 ve TKG7 isimli katılımcılar ise kültürel etkinlik konulu haberler yapmaktadırlar.

4.5. Katılımcıların Haber Kaynaklarıyla İlişkisi

Araştırmada görüşmelerde verilen 5.soruya yönelik cevaplar, katılımcılarınhaber kaynaklarıyla ilişkisini incelemektedir. Haber Kaynaklarıyla iletişimin rahat olup olmaması cevapları Tablo 4.9 ve Tablo 4.10’da gösterilmektedir;

Tablo 4.9.*Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Kaynaklarıyla İlişkisi*

AKG1	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.	AKG6	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.
AKG2	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.	AKG7	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.
AKG3	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.	AKG8	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmemektedir.
AKG4	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kura bilmemektedir.	AKG9	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.
AKG5	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.	AKG10	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kura bilmemektedir.

Tablo 9Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Kaynaklarıyla İlişkisi

Tablo 4.9'a göre, Azerbaycan'da çalışan kadın gazetecilerin haber kaynaklarıyla iletişim kurması katılımcıların çoğunlukla verdikleri cevaplara göre, bir sorun yaşanmamaktadır. AKG4, AKG8 ve AKG10 isimli katılımcılar ise haber kaynaklarıyla rahat iletişim kura bilmediklerini ifade etmektedirler. AKG4 ve AKG8 isimli katılımcılar bu sorunla daha çok siyaset haberlerinde karşılaştıklarını söylemektedirler;

AKG4;

Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kuramıyorum. Bu konuda sorun yaşıyorum. Çok bekletiliyoruz. Özellikle devlet kurumlarıyla iletişim kurmak daha zor.

AKG3 ve AKG6 isimli katılımcılar ise haber kaynaklarıyla rahat iletişimin sebebini kadın gazeteci oldukları için olduğunu ifade etmektedirler;

AKG3;

Kadın gazeteci olarak kaynaklardan haber hakkında bilgi almak kadınlar için bence daha kolay. Bir trafik olduğunu düşünün ve bu trafikte bir kadın karşıya geçerse herkes durur, herkes her şeyi unutur. Bence kadın önemli bir silahtır. İster röportajlarda, ister kaynaklardan haber almada bence kadın gazeteciler daha başarılıdır.

Tablo 4.10. Türkiye'de Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Kaynaklarıyla İlişkisi

TKG1(Ankara)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.	TKG6(Eskişehir)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.
TKG2(Ankara)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.	TKG7(Eskişehir)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.
TKG3(Ankara)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kura bilmemektedir.	TKG8(İstanbul)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kura bilmemektedir.
TKG4(Eskişehir)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kura bilmemektedir.	TKG9(İstanbul)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kura bilmemektedir.
TKG5(Eskişehir)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kurabilmektedir.	TKG10(İstanbul)	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kura bilmemektedir.

Tablo 10 Türkiye'de Çalışan Kadın Gazetecilerin Haber Kaynaklarıyla İlişkisi

Tablo 4.10'a göre, Türkiye'de çalışan kadın gazetecilerin haber kaynaklarıyla iletişim kurması katılımcıların cevapları yarı yarıya görülmektedir. TKG1, TKG2, TKG5, TKG6, TKG7 isimli katılımcılar haber kaynaklarıyla iletişimde bir sorun

yaşamadıklarını, TKG3,TKG4, TKG8, TKG9, TKG10 isimli katılımcılar ise iletişimde zorluk çektiklerini ifade etmektedirler. TKG6 isimli katılımcı rahat iletişim kurmalarının sebebini yönetici konumunda olmasıyla ilgili olduğunu söylemektedir;

Ben yönetici olduğum için haber kaynaklarıyla iletişimde sorun yaşamıyorum.

TKG7 isimli katılımcı ise rahat iletişimin sebebinin yaşadığı şehirle ve çalıştığı kurumla ilgili olduğunu ifade etmektedir;

Ben haber kaynaklarıyla iletişimde şuna kadar bir sorun yaşamadım. Bence bu kurumla ilgili bir durum ve Eskişehir de küçük bir şehir olduğu için basın sözcüleri çoğu medya kurumunu tanıyorlar ve sorun yaşamıyoruz.

TKG3 isimli katılımcı haber kaynaklarıyla sorun yaşamasının sebebinin statüyle ilgili olduğunu ifade etmektedir;

Yerel gazete olduğumuz için kaynaklarla iletişime geçmek zor oluyor. Kadın gazeteciler ciddiye alınmıyor o kadar, daha çok kurumun adı önemli onlar için. Bide statü üzerinden de ilerleye biliyor bu konular. Mesela muhabirler aradığında çok ciddiye alınmıyor ama yönetici, müdür aradığında daha çok önemsiyorlar.

TKG4 ve TKG8 isimli katılımcılar haber kaynaklarıyla yaşadıkları sorunlarının çoğunun tacizle olduğunu ve bunu erkek meslektaşları vasıtasıyla çöze bildiklerini ifade etmektedirler;

TKG4;

Haber kaynaklarıyla sorun yaşıyorum. Geçenlerde bir habere gittim. Haber kaynağı yayın yönetmenimizle görüşmüş ve ben de habere gönderilmiştim. Haber bittikten sonra kaynak olan kişi sürekli bana yazarak bir şeyler soruyordu ve bu çok rahatsız ediciydi. Sürekli haber kaynaklarıyla görüşünce ya da haber olunca bize haber verilince muhabirin kadın olduğunu görüp, rahat davranabiliyorlar. Ben artık evli olduğumu belirtmek, hatta artık eşimin soyadını vurgulamak zorunda kalıyorum. Eşinizin soyadı sizi koruyor, böyle olmaması lazım tabii.

TKG8;

İletişim kaynakları bilgiyi vermek istemiyorlar pek. Çoğu zaman sorun yaşıyoruz. Bazen bilgiyi verdiklerinde, biz de yayınladığımız da onu kaldırma yetkisini bile görüyorlar kendilerinde. Bazen haber kaynaklarıyla görüşmek gerekiyor ve benim eşim gidiyor, ben gitmek istemiyorum. Çünkü erkek meslektaş olmadığı zaman ciddiye almıyorlar bizi, daha çok yemeye, davete, gezmeye, sohbet etmeye çağırıyorlar bizi.

TKG8'un ifade ettiği, Rakow ve Kranich, (1991) belirttiği gibi haber kaynaklarının da ciddi haber veya magazin tarzı yumuşak (soft news) haber yapılma noktasında gazeteciyi cinsiyetine göre ayırtırdığıdır.

4.6.Katılımcıların Mesleklerine Ailelerinin Bakış Açısı

Araştırmada görüşmelerde verilen 6.soruya yönelik cevaplar, katılımcıların mesleklerine ailelerinin bakış açısı incelenmektedir. Katılımcıların cevapları Tablo 4.11 ve Tablo 4.12’da gösterilmektedir.

Tablo 4.11. *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleklerine Ailelerinin Bakış Açısı*

AKG1	Olumsuz bakış açısındadırlar.	AKG6	Olumlu bakış açısındadırlar.
AKG2	Olumlu bakış açısındadırlar.	AKG7	Olumlu bakış açısındadırlar.
AKG3	Olumlu bakış açısındadırlar.	AKG8	Olumsuz bakış açısındadırlar.
AKG4	Olumlu bakış açısındadırlar.	AKG9	Olumlu bakış açısındadırlar.
AKG5	Olumlu bakış açısındadırlar.	AKG10	Olumsuz bakış açısındadırlar.

Tablo 11 Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleklerine Ailelerinin Bakış Açısı

Tablo 4.11’e göre, Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecilerin mesleklerine ailelerinin bakış açısı katılımcıların çoğunluklu cevabına göre, olumlu yöndedir. AKG1, AKG8, AKG10 isimli katılımcılar aileleri tarafından sorun yaşamaktadırlar. AKG3 ve AKG7 isimli katılımcıların sözlerine göre, kadın gazetecileri eskiden toplumda ve ailede kabul etmiyordular ama şimdi bu tarih oldu;

AKG3;

10 sene önce kadın gazeteci olsaydım ailem buna karşı çıkardı belki. Çünkü 10 sene önce bu meslek Azerbaycan’da kabul edilemezdi. Kadın gazeteci olmak, kadının medya alanında olması kadının evde kalması manasına geliyordu. Ama artık yeni anneler bunu aştılar, onlar kızlarının astronot da olsa, gazeteci de olsa doğru yolda olduğunu kabul ediyorlar. Benim babam benim en büyük destekçim, annem de eskiden öyle değildi ama şuan o da çok gurur duyuyor benimle.

AKG7;

Aile sorunu toplumumuzda var. Ama genel olarak toplumda kadın gazeteci olarak, kadın ilk önce annesinin, daha sonra eşinin sınavından geçmeli oluyor. Ama bu yine şimdi iyi, eskiden bu çok yoğun şekilde vardı. Ama ben babamdan şanslıyım. Benim babam bana çok destek oldu.

Ailesi tarafından mesleğinde sorun yaşayan katılımcılar, bunun sebebinin ailenin kızlarının özel hayatlarının olmamasından endişelendikleri için olduğunu ifade etmektedirler;

AKG1;

Mesleğim ailem tarafından iyi karşılanmadı. Ben Bakü’de kirada kalıyordum, ailem başka bir ilde yaşıyordu. Sürekli beni arayıp yanlarına çağırıyorlardı, evlenip, yuva kurmam için bana baskı yapıyorlardı. Mesleğimi kabul etmeleri biraz uzun zaman aldı. İlk zamanlar eşim evlenmeden önce işten

çıkmamı istedi sonra çok desteklemeye başladı. Tabii eskiden geç saatlere kadar çalışıyordumsa, evlendikten ve özellikle çocuk olduktan sonra bu biraz azalmaya başladı.

AKG8;

Bu mesleği istemiyordular. Bu da ülkemizdeki gazeteciliğin farklı isimlerle olmasıyla ilgili bir durumdu. Hatta annem gelecekte evleneceğim kişinin bu mesleği kabul etmeyeceğini dile getirirdi sık. Ama artık gazetecilikte ciddi çalıştığımı görünce, alışmaya başladılar. Ama yine de endişe her zaman var.

Tablo 4.12. *Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleklerine Ailelerinin Bakış Açısı.*

TKG1(Ankara)	Olumlu bakış açısındadırlar.	TKG6(Eskişehir)	Olumsuz bakış açısındadırlar.
TKG2(Ankara)	Olumlu bakış açısındadırlar.	TKG7(Eskişehir)	Olumlu bakış açısındadırlar.
TKG3(Ankara)	Olumlu bakış açısındadırlar.	TKG8(İstanbul)	Olumlu bakış açısındadırlar.
TKG4(Eskişehir)	Olumsuz bakış açısındadırlar.	TKG9(İstanbul)	Olumlu bakış açısındadırlar.
TKG5(Eskişehir)	Olumlu bakış açısındadırlar.	TKG10(İstanbul)	Olumlu bakış açısındadırlar.

Tablo 12Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleklerine Ailelerinin Bakış Açısı.

Tablo 4.12’e göre, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin mesleklerine ailelerinin bakış açısı katılımcıların çoğunluklu cevabına göre, olumlu yöndedir. Olumsuz bakış açısıyla karşılaşan katılımcılardan TKG4 ve TKG6 isimli katılımcılar, bunun sebebinin mesai saatlerinin belirsiz olmasıyla ilgili olduğunu ifade etmektedirler;

TKG4;

Babam hiç istemiyor bu meslekte olmamı. Bu da biraz mesai saatlerinin belirsiz olmasıyla ilgiliydi. Hatta önceler İzmir’de iş falan buluyordu bana geri gelmem için. Ama ben işimi çok seviyorum, zamanla onlar da buna alışıyorlar.

TKG6;

Ailem saati, kuralları belli olan meslekleri tercih etmemi isterlerdi. Özel günlerde, tatillerde daha çok çalıştığımız için biraz sıcak bakmıyorlar mesleğe. Ama eşim hep desteklemiştir beni.

4.7.Katılımcıların İş Seyahatine Çıkma Durumu

Araştırmada görüşmelerde verilen 7.soruya yönelik cevaplar, katılımcıların şehir dışına çıkma, iş seyahatlerinin rahat olup olmaması incelenmektedir. Katılımcıların cevapları Tablo 4.13 ve Tablo 4.14’te gösterilmektedir.

Tablo 4.13. *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin İş Seyahatine Çıkma Durumu.*

AKG1	Sorun yaşamamaktadır.	AKG6	Sorun yaşamamaktadır.
AKG2	Sorun yaşamamaktadır.	AKG7	Sorun yaşamamaktadır.
AKG3	Sorun yaşamamaktadır.	AKG8	Sorun yaşamamaktadır.
AKG4	Sorun yaşamamaktadır.	AKG9	Sorun yaşamamaktadır.
AKG5	Sorun yaşamamaktadır.	AKG10	Sorun yaşamaktadır.

Tablo 13 Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin İş Seyahatine Çıkma Durumu.

Tablo 4.13’e göre, Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecilerin iş seyahatlerine çıkma durumu çoğunluğun cevabına göre, olumlu yöndedir. Kadın gazetecilerden 9’u şehir dışına çıkma, iş seyahatlerinde sorun yaşamamaktadır.

Katılımcılardan AKG10 isimli gazeteci, sorun yaşamakta ve sorunun ailesiyle ilgili olduğunu ifade etmektedir;

İş seyahatleriyle ilgili sorun yaşamaktayım, ailemle ilgili sınırlamalarım var.

Sorun yaşamayan katılımcılardan, AKG7 isimli katılımcı, sorun yaşamamakta yalnız bazen seyahatlerine ailesinden saklamakta olduğunu açıklamaktadır;

İş seyahatlerinde hiçbir sorun yaşamıyorum. Sadece Irak’ta savaş olurken oraya savaş muhabiri olarak gittiğimde, annelere yalan söylemek zorunda kalmıştım. Aileme “Suriye’deyim, burada haber yapıyoruz” dedim ama haberlerde beni Irak’ta gördüler. Bu tehlikeli olduğu için bunu onlardan sakladım ama normalde sorun olmuyor.

AKG3 isimli katılımcı ise, ailesi tarafında değil toplum tarafından sorun yaşadığını ifade etmektedir;

Benim sunduğum program formatım gereği ben şehir içi seyahatlere sık çıkıyorum. Hem iş yerinde, hem ailemde artık normal karşılanıyor. Sadece gittiğim yerlerde daha çok kadınlar kadın gazeteci olmamı kabullenemiyorlar. Bu, sorun değil ama toplumda kadın gazeteci olarak kadınlar tarafından olumsuz karşılanmak kabul edilir değil.

Tablo 4.14. *Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin İş Seyahatine Çıkma Durumu.*

TKG1(Ankara)	Sorun yaşamamaktadır.	TKG6(Eskişehir)	Sorun yaşamamaktadır.
TKG2(Ankara)	Sorun yaşamamaktadır.	TKG7(Eskişehir)	Sorun yaşamamaktadır.
TKG3(Ankara)	Sorun yaşamamaktadır.	TKG8(İstanbul)	Sorun yaşamamaktadır.
TKG4(Eskişehir)	Sorun yaşamamaktadır.	TKG9(İstanbul)	Sorun yaşamamaktadır.
TKG5(Eskişehir)	Sorun yaşamaktadır.	TKG10(İstanbul)	Sorun yaşamaktadır.

Tablo 14 Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin İş Seyahatine Çıkma Durumu.

Tablo 4.14’e göre, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin iş seyahatlerine çıkma durumu çoğunluğun cevabına göre, olumlu yöndedir. Kadın gazetecilerden 8’i şehir

dışına çıkma, iş seyahatlerinde sorun yaşamamaktadır. Katılımcılardan AKG5ve AKG10 isimli gazeteciler, sorun yaşamakta ve sorunun toplumla ilgili olduğunu ifade etmektedirler.

AKG5;

Eskişehir’de kırsal yerlere seyahatimiz çok oluyor. Orada yerliler tarafından hoş karşılanmıyorum kadın gazeteci olarak.

AKG10;

Ben sorun yaşamadım ama gittiğim bölgelerdeki insanlardan tepki aldım. Kırsal alanlarda olan kadınlar kadının gazeteci olmasıyla barışamıyorlar maalesef.

4.8. Katılımcıların Mesleği Seçme Nedenleri

Araştırmada görüşmelerde verilen 8.soruya yönelik cevaplar, katılımcıların mesleği seçme nedenleri incelenmektedir. Katılımcıların cevapları Tablo 4.15 ve Tablo 4.16’da gösterilmektedir.

Tablo 4.15. *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleği Seçme Nedenleri.*

AKG1	Çünkü gazeteci olarak farklı düşünüyordum ve bu hayatıma da yansiyordu.	AKG6	Çocukluktan beri bu mesleği istiyordum.
AKG2	Çünkü bu mesleği hep istiyordum.	AKG7	Gazetecilik benim gayem olduğu için bu mesleği seçtim.
AKG3	Çocukluktan beri bu mesleği istiyordum.	AKG8	Meşhur gazetecileri izleyip onlar gibi olmak isterdim hep, o yüzden bu mesleği seçtim.
AKG4	Çünkü bu mesleği hep istiyordum.	AKG9	Spor alanına hep ilgim vardı, gazeteciliğe ilgim çok yoktu ama spor gazeteciliği spora olan sevgimden oldu.
AKG5	Çocukluktan beri bu mesleği istiyordum.	AKG10	En iyi başardığım şey bu meslek olduğu için.

Tablo 15Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleği Seçme Nedenleri.

Tablo 4.15’e göre, Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecilerin mesleği seçme nedenleri isteyerek, eğitimini yaparak olmuştur. Katılımcılardan AKG3, AKG5, AKG6 isimli gazetecilerin bu meslek çocukluk hayali olduğunu, AKG2, AKG4, AKG7, AKG8 isimli gazeteciler ise bu mesleği hep istediklerini ifade etmektedirler;

AKG5;

Çocukluktan beri gazetecilik hayalimdi. Annemin ceketini giyip, aynaya bakarak haber sunuculuğu yapıyordum, bu hevesimi ailem de görerek beni desteklediler ve şimdi de buradayım.

Katılımcılardan yalnız AKG1 isimli gazeteci mesleği istemeyerek seçmiştir;

Bu mesleğe isteyerek gelmedim ama sonradan sevmeye başladım. Yüksek Lisans döneminde bir gazetede işe başladım ve bu mesleği sevmeye başladım. Çünkü gazeteci olarak farklı düşünüyordum ve bu hayatıma da yansiyordu. Gazetecilik benim dâhilen rahatlık bulduğum bir meslek.

Tablo 4.16. *Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleği Seçme Nedenleri.*

TKG1(Ankara)	Çocukluktan beri bu mesleği istiyordum.	TKG6(Eskişehir)	Hareketi sevdiğim için bu mesleği seçtim.
TKG2(Ankara)	Yazmaya ve okumaya olan ilgim beni bu alana yönlendirdi.	TKG7(Eskişehir)	Çocukluktan beri bu mesleği istiyordum.
TKG3(Ankara)	Kitap okumaya olan merakım beni gazeteciliğe getirdi.	TKG8(İstanbul)	Aile mesleği olduğu için.
TKG4(Eskişehir)	Çevreye dair, kadınlara dair sorunları dile getirmek benim hep isteğimdi, o yüzden bu meslekteyim.	TKG9(İstanbul)	Bir partide yöneticilik yaparken halkla ilişkiler müdürüydüm ve basınla sürekli iletişimliydim. Ondan sonra gazeteye transfer oldum, tesadüfen gelmiş oldum.
TKG5(Eskişehir)	Çünkü bu mesleği hep istiyordum.	TKG10(İstanbul)	Emekçi kısmından gelen bir insanım, insanların emeklerinin sömürülmesinin basına yansımaları çok istiyordum.

Tablo 16Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Mesleği Seçme Nedenleri.

Tablo 4.16’e göre, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin mesleği seçme nedenleri isteyerek, eğitimini yaparak olmuştur. Katılımcılardan TKG1, TKG7 isimli katılımcılar mesleğin çocukluk hayali olduğunu, TKG8 isimli katılımcı mesleği seçme nedenini aile mesleği olmasıyla ilgili olduğunu ifade etmektedir. TKG2, TKG3, TKG5, TKG6, TKG9 isimli katılımcılar mesleği seçme nedenlerini farklı sebeplerle yorumlamaktadır. TKG4, TKG10 isimli katılımcılar ise mesleği seçme sebeplerinin çevre, kadın, genel sorunların dile getirmek olduğunu ifade etmektedirler;

TKG4;

Üniversitede okurken bu mesleği çok istiyordum. Ben mesleğe biraz farklılık katmak istedim. Çevreye dair, kadınlara dair sorunları dile getirmek benim hep isteğimdi. Hiç unutmam, bir gün istifa etmek için işe gidiyordum, bir grevle karşılaştım. O insanlar beni bu düşüncemden taşıdılar. İnsanların sesini duyurmak benim işim, benim görevim. O yüzden bu meslekteyim.

TKG10;

Bu meslekte olmamanın sebebi, emekçi kısmından gelen bir insanım, insanların emeklerinin sömürülmesinin basına yansımaları çok istiyordum. Yazı yazmayı da seviyorum, insan haklarını savunmayı da seviyorum ve bunun için bu meslekteyim.

4.9. Katılımcıların Meslek Hayatlarında Karşılaştıkları Engeller

Araştırmada görüşmelerde verilen 9.soruya yönelik cevaplar, katılımcıların meslekte karşılaştıkları engelleri incelenmektedir. Katılımcıların cevapları Tablo 4.17 ve Tablo 4.18’de gösterilmektedir.

Tablo 4.17. *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekte Karşılaştıkları Engeller.*

AKG1	Meslekte yaşadığım engeller mesai saatlerinin belirsizliği ve taciz olaylarıdır.	AKG6	Mesleğimde yaşadığım engeller yaşadığım coğrafi ile ilgilidir.
AKG2	Meslekte yaşadığım engeller mesai saatlerinin belirsizliği, taciz ve tehdit olaylarıdır.	AKG7	Mesai saatlerinin belirsizliği meslekte karşılaştığım engeldir.
AKG3	Bazen kadın gazeteci olarak anlaşılmıyoruz ve bizi zayıf görüyorlar.	AKG8	Haber kaynaklarıyla rahat iletişim kura bilmemek, bilgi kısıtlılığı meslekte yaşadığım engeldir.
AKG4	Meslekteki engellerim mesai saatlerinin belirsizliği ve özellikle röportajlarda insanların kameralardan kaçmasıdır.	AKG9	Zor şartlar altında olan çekimler meslekte karşılaştığım engellerdir.
AKG5	Mesai saatlerinin belirsizliği ve buna göre ailemize, yakınlarımıza vakit ayıramamamız meslekteki sorunlarımızdır.	AKG10	Mesai saatlerinin belirsizliği ve doğru haber yapamamak korkusu benim meslekte karşılaştığım engellerdir.

Tablo 17 Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekte Karşılaştıkları Engeller.

Tablo 4.17’e göre, Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecilerin meslekte karşılaştıkları engellerin çoğu mesai saatlerinin belirsizliğiyle ilgilidir. Katılımcılardan AKG1, AKG2, AKG4, AKG5, AKG7, AKG10 isimli gazeteciler mesleğin zorluklarını mesai saatlerinin belirsiz olmasıyla yorumlamaktadırlar;

AKG7;

Gazetecilikte yaşadığım zorluk mesai saatleridir bana göre. Çünkü haberin ne zaman geleceği belli olmuyor. Mesela, 2000li yıllarda Bakü’de trende patlama olmuştu. Ben tek başıma gece vakti evden çıkıp o habere gitmek zorunda kalmıştım. İsteyerek gitmiştim tabii ama işte bu da bizim mesleğin zorluğu bence.

AKG1 ve AKG2 isimli katılımcılar ise, mesai saatleri dışında, taciz ve tehdit olaylarının meslekteki engeller olduğunu ifade etmektedirler;

AKG1;

Meslekteki en büyük engelimiz kadın gazetecilerin eve geç saatte gitmesi, iş saatinin belirsiz olmasıdır. Kadın gazeteci olduğumuz için, bide bekâr bir kadınsak ister işyerinde, ister toplumda sözlü tacizlere maruz kalabiliyoruz.

AKG2;

Kadın gazeteci olarak yaşadığım zorluk mesai saatinin belirsizliğidir. Ve kadın olduğumuz için ikinci plana atılmamızdır. Ben sözünü esirgemeyen bir gazeteciyim, milletvekilliyi adaylığım var. Kaç tane önemli haberi gündeme getirerek, insanlara yardım ettim. Bunlar kolay olmuyor. Kadın gazeteciyseniz, tehditler, tacizler sık oluyor.

AKG4 ve AKG8 isimli katılımcılar ise, mesai saatlerinin belirsizliği dışında, insanlardan röportaj almakta zorlandıklarını ifade etmektedirler;

AKG4;

Bana mesleğimde zor gelen şey sokak röportajları. İnsanlarımız bunu kabullenemiyor, hep kendini saklıyor. Kamera görmekten korkuyor. Bir de az önce söylediğim, mesai saatinin belirsiz olmaması, mezuniyetlerde sorun çıkması, bazen mezuniyete bile çıkamıyoruz.

AKG8;

Haber yaparken bilgi kısıtlılığı yaşıyoruz hep. Bu kadın gazeteci olarak değil de galiba statüyle ilgili bir şey. Sıradan bir muhabirseniz hiçbir kurum sizi ciddiye almıyor. Bir de sokak röportajlarında insanlarla kadın gazeteci olarak konuşmak çok zor.

AKG6 isimli katılımcı ise mesleki zorlukların yaşadığı coğrafi ile ilgili olduğunu ifade etmektedir;

Mesleğin zor olması kadın olmamızla ve yaşadığımız coğrafyayla ilgili bence. Ben haber sunduğumda eğer bir savaşla ilgili haber sunuyorsam bunun ikinci kaynağı değil, ilk kaynağı olmak isterim. Kadınlar da cepheye gidip, savaş muhabirliği yapabilmeli bence. Bizim ülkede her aile, her insan bunu kabullenemiyor.

Tablo 4.18. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekte Karşılaştıkları Engeller.

TKG1(Ankara)	Beni meslekte en çok zorlayan şey mesleğin okulunu okumayanların bu meslekte olmasıdır.	TKG6(Eskişehir)	Meslekte en büyük sorun gazetecilikte maddi tatmin yok maalesef.
TKG2(Ankara)	Mesleği bilmeyenlerin bize iş öğretilmesi benim mesleğimde bir engeldir.	TKG7(Eskişehir)	Meslekte maaş ücretleri çok düşük miktardadır.
TKG3(Ankara)	Bu meslekte beni en çok zorlayan şey iş arama sürecidir.	TKG8(İstanbul)	Beni bu meslekte en çok reklamlar zorluyor. Reklam almak için kurumlar bizi biraz rahatsız ediyorlar.
TKG4(Eskişehir)	İşimde beni en çok zorlayan şey adalettir.	TKG9(İstanbul)	Gazetecilikte, özellikle yerel gazetelerde emek hakkı çok az.
TKG5(Eskişehir)	Benim için mesai saatlerinin belirsizliği meslekte en büyük problemdir.	TKG10(İstanbul)	Meslekte ekonomik kaygılarımız çok fazla durumdadır.

Tablo 18Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekte Karşılaştıkları Engeller.

Tablo 4.18’e göre, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin meslekte karşılaştıkları engeller, çoğunlukla maaş ücretlerinin düşük olması, mesai saatlerinin belirsiz olması, mesleğin eğitimini almayanların meslekte olmasıdır. TKG6, TKG7, TKG9, TKG10 isimli katılımcılar meslekte maaş ücretlerinin kadınlar için büyük sorun olduğunu ifade etmektedirler.

TKG7;

Mesleğin maddi imkânları çok az durumda maalesef. Şuan çok sorun yaşamıyorum ama ileride evli olduğumda sorun yaşayacağım diye düşünüyorum.

TKG9;

Gazetecilikte, özellikle yerel gazetelerde emek hakkı çok az. Bununla ilgili mesleği bırakmak hakkında çok düşündüm, bu meslekte bana en zor gelen şey.

TKG1 ve TKG2 isimli katılımcılar, meslekte şuan için en büyük sorunun mesleğin okulunu okumayanların meslekte olduklarını ifade etmektedirler;

TKG1;

Benim için meslekte en büyük engel bu mesleğin okulunu okumayanların bu meslekte olmasıdır.Tabi diploma şart değil ama bu mesleği yapanların gazetecilik hevesi olmalıdır. Yeni medya, geleneksel medya arasındayız diye zorluk yaşıyoruz. 50 yaşında bir yöneticiniz varsa onun sizi anlaması veya sizin onu anlamanız mümkün olmuyor. Her elinde telefon olan şuan gazeteci konumunda oluyor maalesef.

TKG2;

Beni bu meslekte en çok zorlayan şey bu memlekette işi bilmeyen insanların bu meslekte olması ve işi bilmeyenlerin size iş öğretmesidir.

TKG3 isimli katılımcı ise, meslekte yaşadığı engelin iş arama süreci olduğunu ifade etmektedir;

Bu meslekte beni en çok zorlayan şey iş arama sürecidir. Her kadın gazeteci kadın gazeteci olarak çalışmıyor, iş yerleri daha çok erkekleri tercih ediyor. Kurumlara başvurduğumuzda “sen kadın yapamazsın”, “sen kadınsın gidemezsin” gibi düşüncelerle kadınları alandan dışlıyorlar.

TKG5 ve TKG8 isimli katılımcılar meslekte en büyük sorunun kadınlara yapılan tacizler olduğunu vurgulamaktadırlar;

TKG5;

Meslekte magazin haberciliği yaptığımda işi bırakmayı çok düşünüyordum. Çünkü mesai saatlerim çok gece kalıyordu ve daha çok alkollü mekânlarda çekimler oluyordu. O sırada rahatsız ediliyordum, sözlü tacizlerle karşılaşırıyordum ve bu yüzden magazin haberciliğini bırakmak zorunda kaldım.

TKG8;

Beni bu meslekte en çok reklamlar zorluyor. Reklam almak için kurumlar bizi biraz zorluyorlar. Kadın gazetecileri rahatça araya, rahatsız edebiliyorlar. İstedikleri şeyi teklif ede biliyorlar, bu yüzden taciz olayları sık yaşıyor. Bu sebeple görüşmelere artık eşim gidiyor.

4.10. Katılımcıların Meslekte Yönetici Olmaya Dair Düşünceleri

Araştırmada görüşmelerde verilen 10.soruya yönelik cevaplar, katılımcıların meslekte yönetici konumunda çalışmak isteyip, istemedikleri incelenmektedir. Katılımcıların cevapları Tablo 4.19 ve Tablo 4.20’de gösterilmektedir.

Tablo 4.19. *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Yönetici Olmaya Dair Düşünceleri.*

AKG1	Yönetici olarak çalışıyorum.	AKG6	Yönetici olarak çalışmak isterim.
AKG2	Yönetici olarak çalıştım ve ileride de çalışmak isterim.	AKG7	Yönetici olarak çalışıyorum.
AKG3	Yönetici olarak çalışmak isterim.	AKG8	Böyle bir sorumluluk almak istemem.
AKG4	Yönetici olarak çalışmak isterim.	AKG9	Yönetici olarak çalışmak isterim.
AKG5	Yönetici olarak çalışıyorum ve ileri de yükselmek isterim.	AKG10	Yönetici olarak çalışıyorum.

Tablo 19Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Yönetici Olmaya Dair Düşünceleri.

Tablo 4.19’a göre, Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecilerin yönetici olmaya dair düşünceleri olumlu şekildedir. AKG1, AKG5, AKG7, AKG10 isimli katılımcılar yönetici olarak çalışmaktadırlar, AKG2 isimli katılımcı yönetici olarak çalışmış ve ileride de

çalışmak istediğini ifade etmektedir, AKG3, AKG4, AKG6, AKG9 isimli katılımcılar yönetici olmak istemektedirler.

AKG1;

Evet, şuan yöneticiyim. Kadınların yönetici konumunda olması çok iyi bir düşüncedir. Erkekler karakter olarak daha sert ve soğukkanlıdır. Kadınlar ise daha merhametli ve duygusallardır. Yönetimde erkekler bazı kararları verirken kadınların da bu kararlara katılmasını isterdim. Toplum için daha güzel adımların atılması için kadınların yönetimde çalışması daha iyi olurdu. Ben çalıştım, üniversitenin basın yayın muhabirliğinde çalıştım ve üniversitede çıkan her habere benim karışma hakkım vardı. Topluma sunulan haberlerde biraz daha soft dokunuşları kadınlardan başka kimse yapamaz bence.

AKG2;

Evet isterim. Çalıştım da. Haber muhabiri olduğum programın yayın yönetmeni oldum. Daha da yükselmek için milletvekili olmak istedim. Her zaman işimde gelişmeye çalıştım ve bu yakınlarda da kendi meslektaşım ile beraber internet televizyon programı yaratmayı düşünüyoruz. Azerbaycanda çoğu işyerlerinde yönetimde hep erkekler durmaktadır. Kadınlar hep geride, erkekler ise emir veren olarak önde durmaktadırlar. Ama ben kadınların daha önde olabileceğini düşünüyorum, ister konuşma şekliyle, ister giyim tarzıyla bu mümkündür.

AKG7;

Şuan yöneticiyim ve kadınların bu konuda çok başarılı olduğunu söyleye bilirim.

AKG8 isimli katılımcı yönetici konumunda olmak istemediğini ifade etmektedir;

Öyle bir isteğim yok, biraz sorumluluk almakta çekingenliğim var. Yönetici olarak bütün sorumluluğun bende olmasını istemem.

Tablo 4.20. *Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Yönetici Olmaya Dair Düşünceleri.*

TKG1(Ankara)	Yönetici olarak çalışmak isterim.	TKG6(Eskişehir)	Yöneticiyim olarak çalışıyorum.
TKG2(Ankara)	Şuanda yönetici olarak çalışmak istemem.	TKG7(Eskişehir)	Televizyon alanında yönetici olmak isterim.
TKG3(Ankara)	Yönetici olarak çalışıyorum, daha da yükselmek isterim.	TKG8(İstanbul)	Yönetici olarak çalışıyorum, daha da yükselmek isterim.
TKG4(Eskişehir)	Gelecekte isterim ama şuan yönetici olmak istemem.	TKG9(İstanbul)	Yönetici olarak çalışıyorum, daha da yükselmek isterim.
TKG5(Eskişehir)	Ulusal gazetede yönetici olarak çalışmak isterim.	TKG10(İstanbul)	Yöneticiyim olarak çalışıyorum.

Tablo 20 Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Yönetici Olmaya Dair Düşünceleri.

Tablo 4.20’e göre, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin yönetici olmaya dair düşünceleri olumlu şekildedir. TKG3, TKG6, TKG8, TKG9, TKG10 isimli katılımcılar

yönetici olarak çalışmakta olduklarını, TKG1, TKG5, TKG7 isimli katılımcılar gelecekte yönetici olmak istediklerini, TKG2 isimli katılımcı ise yönetici olarak çalışmak istemediğini ifade etmektedir;

Şu dönemde yönetici olmak istemem herhalde, çünkü üzerinizde bir baskı olacak hep. Ama bunda bir kadının daha başarılı olabileceğini düşünüyorum.

TKG4 isimli katılımcı yönetici olmak istediğini, ama şartların buna uygun olmadığını belirtmektedir;

Kadın yönetici olmak isterim. Ama şuan ki koşullarda bu mümkün değil. Yönetici olmak halkla ilişkiler gibi bir şey. Onlar sadece verilen, buyrulan haberleri yapıyorlar. Ben bunu yapmak istemem.

TKG1 isimli katılımcı, yönetici konumunda kadınların daha başarılı olacağını ifade etmektedir;

Çalışmak isterim yönetici olarak, kadınların başaramayacağı bir şey yok çünkü. Kadınlar daha başarılı olur diye düşünüyorum çünkü kadınların yaptığı tek şey bu değil. Ev, aile, çocuk bunlar hepsi birer iş. Kadınlar çok iş yaptığı için artık pratikleşiyor ve ister kurumu, ister aileyi başarıya ulaştırıyor.

4.11. Katılımcıların Meslekteki Geleceklerine Dair Düşünceleri.

Araştırmada görüşmelerde verilen 11.soruya yönelik cevaplar, katılımcıların meslekte 5 yıl sonraki planlarını incelenmektedir. Katılımcıların cevapları Tablo 4.21 ve Tablo 4.22’de gösterilmektedir.

Tablo 4.21. *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekteki Geleceklerine Dair Düşünceleri.*

AKG1	Gelecekte kendimi yine bu meslekte görmek isterim.	AKG6	Gelecekte kendimi akademide görüyorum, bu mesleği akademik olarak öğretebileceğimi düşünüyorum.
AKG2	Gelecekte kendimi yine bu meslekte görmek isterim.	AKG7	Yine milletvekilliğinde görüyorum kendimi, gazetecilik faaliyetimi sosyal medya üzerinden aktif şekilde icra ediyor olacağım büyük ihtimal.
AKG3	Gelecekte kendimi Türkiye’de bu mesleği icra ederken görmek isterim.	AKG8	Bir yorum yapamayacağım.
AKG4	Gelecekte kendimi yine bu meslekte ama yönetici olarak görmek isterim.	AKG9	İspanya’da, Real Madrid TV’de spor sunuculuğu yapıyor olacağım.
AKG5	Gelecekte kendimi yine bu meslekte görüyorum.	AKG10	Medya Haber Ajans’ında çalışmayı hedefliyorum.

Tablo 21 Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekteki Geleceklerine Dair Düşünceleri.

Tablo 4.21'e göre, Azerbaycan'da çalışan kadın gazetecilerin gelecekteki mesleki düşünceleri 8 katılımcının cevabıyla bu meslekte devam etmekle ilgilidir. AKG1, AKG2, AKG3, AKG4, AKG5, AKG7, AKG9, AKG10 isimli katılımcılar yine bu meslekte, farklı konumlarda olmak istediklerini ifade etmektedirler.

AKG6 isimli katılımcı kendini meslekte akademik konumda görmek istediğini belirtmektedir;

5 yıl sonra kendimi akademide görmek istiyorum, gazeteciliği akademide ilerletmek isterim.

TKG8 isimli katılımcı bu konuda yorum yapmaya çekindiğini belirtmektedir;

Bilemeyiz başımıza ne gelecek ama ben kendimi bağımsız görmüyorum o yüzden bilemiyorum 5 yıl sonra nerede olacağım. Bu konuda yorum yapamayacağım.

Tablo 4.22. Türkiye'de Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekteki Geleceklerine Dair Düşünceleri.

TKG1(Ankara)	Gelecekte kendimi bu meslekte görüyorum.	TKG6(Eskişehir)	Başka bir iş yaparım büyük ihtimal ama gelecekte bu mesleği de devam ettiririm.
TKG2(Ankara)	Gelecekte kendimi bu meslekte görüyorum.	TKG7(Eskişehir)	Gelecekte kendimi gazetecilikte, ulusal basında görmek isterim.
TKG3(Ankara)	Gelecekte kendimi bu meslekte görüyorum.	TKG8(İstanbul)	5 yıl sonra kendimi çocuğuma bakarken görüyorum.
TKG4(Eskişehir)	Gelecekte kendimi bu meslekte görmüyorum.	TKG9(İstanbul)	Gelecekte kendimi gazetecilikte, ulusal televizyon kanalında görmek isterim.
TKG5(Eskişehir)	Gelecekte kendimi bu meslekte görüyorum.	TKG10(İstanbul)	5 yıl sonra kendimi akademide görmek isterim.

Tablo 22. Türkiye'de Çalışan Kadın Gazetecilerin Meslekteki Geleceklerine Dair Düşünceleri.

Tablo 4.22'e göre, Türkiye'de çalışan kadın gazetecilerin gelecekteki mesleki düşünceleri 7 katılımcının cevabıyla bu meslekte devam etmekle ilgilidir. TKG1, TKG2, TKG3, TKG5, TKG6, TKG7, TKG9 isimli katılımcılar 5 yıl sonra da kendilerini bu meslekte görmektedirler. TKG4 ve TKG10 isimli katılımcılar ise kendilerini bu meslekte görmediklerini belirtmektedirler;

TKG4;

5 sene sonra gazetecilik yapabilecek miyim acaba diye düşünüyorum. Çünkü 38 yaşında olacağım ve bu enerjiyi yakalayabilecek miyim acaba diye düşünüyorum. Yapamayacağımı düşünüyorum. Ülke şartları ve koşulları da dâhil olarak düşünüyorum ki yapamayacağım.

TKG10;

5 yıl sonra kendimi akademide olmak isterim.

TKG2 isimli katılımcı ise bunun olağan şartlarla ilgili olduğunu vurgulamaktadır;

Ben bu mesleğe başlarken bir şey okumuştum. Makalede gazetecilik bulunduğunuz ülke şartlarına göre değişebilen meslek olduğu anlatılıyordu. Ama ben bu mesleği yaparken anladım bu mesleği. Türkiye sürekli değişen bir ülke olduğu için 5 sene sonra bu meslek yapılabilecek konumda olabilecek mi bilmiyoruz ama ben kendimi bu meslekte hep görüyorum.

4.12. Katılımcıların Kadın Hakları Konusunda Haber Yazmalarına Dair Düşünceleri

Araştırmada görüşmelerde verilen 12.soruya yönelik cevaplar, katılımcıların Kadın Hakları konusunda haber yapıp yapmadıklarını incelenmektedir. Katılımcıların cevapları Tablo 4.23 ve Tablo 4.24'te gösterilmektedir.

Tablo 4.23. *Azerbaycan'da Çalışan Kadın Gazetecilerin Kadın Hakları Konusunda Haber Yapmaları.*

AKG1	Hayır, hiç yapmadım.	AKG6	Evet, bu konuda haber yaptım.
AKG2	Hayır, hiç yapmadım.	AKG7	Hayır, hiç yapmadım.
AKG3	Hayır, hiç yapmadım.	AKG8	Evet, bu konuda haber yaptım.
AKG4	Evet, bu konuda haber yaptım.	AKG9	Hayır, hiç yapmadım.
AKG5	Hayır, hiç yapmadım.	AKG10	Hayır, hiç yapmadım.

Tablo 23. Azerbaycan'da Çalışan Kadın Gazetecilerin Kadın Hakları Konusunda Haber Yapmaları.

Tablo 4.23'e göre, Azerbaycan'da çalışan kadın gazetecilerin kadın hakları konusunda haber yapıp, yapmadıkları sorusuna 7 katılımcının çoğunluğuyla yapmadıkları belirtirken; 3 kadın gazeteci yazdığını belirtmiştir. Bu kadın gazetecilerin yaşı daha gençtir. AKG4, AKG6, AKG8 isimli katılımcılar ise bu konuda haber yaptıklarını ifade etmektedirler ve haber yaptıkları konuları da şöyle ifade etmektedirler:

AKG4;

Şiddet gören kadınlar hakkında haberler yapıyorum.

AKG6;

Online Televizyonda ilk programda İstanbul Sözleşmesiyle ilgili bir haber yapmıştım. Bu çok önemli bir sözleşme, kadın hakları ve kadın sorunları için kilit bir noktadır.

AKG8;

Bu konuda haber yaptım. Bazı kurumlarla görüştük ve kadına karşı şiddetle ilgili haber yaptık.

AKG5 isimli katılımcı bu konuda özel haber yapmadığını ama bu konuda çok hassas olduğunu belirtmektedir;

Kadın haklarıyla ilgili özel haber yapmadım şimdiye kadar ama bu konuda çok hassasım. Sosyal medyada bu konuda dikkatli oluyorum ve her zaman kadına karşı yapılan her haksızlığa karşı çıkıyorum ve bunu yaymak, bunu insanlara bir şekilde anlatmak bizim vazifemiz bence.

AKG7 isimli katılımcı bu konuda haber yapmadığını ama sosyal medyada hep değiştiği bir konu olduğunu ifade etmektedir;

Hayır. Ama bu konulara sosyal medyada hep değinirim, kadın hakları, kadına edilen şiddet ve küçük kızlarımızın erken yaşta evlenmesi en çok yakındığımız konular maalesef.

Tablo 4.24. *Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Kadın Hakları Konusunda Haber Yapmaları.*

TKG1(Ankara)	Hayır, bu konuda haber yapmadım.	TKG6(Eskişehir)	Evet, bu konuda haber yaptım.
TKG2(Ankara)	Evet, bu konuda haber yaptım.	TKG7(Eskişehir)	Evet, bu konuda haber yaptım.
TKG3(Ankara)	Evet, bu konuda haber yaptım.	TKG8(İstanbul)	Hayır, bu konuda haber yapmadım.
TKG4(Eskişehir)	Evet, bu konuda haber yaptım.	TKG9(İstanbul)	Evet, bu konuda haber yaptım.
TKG5(Eskişehir)	Evet, bu konuda haber yaptım.	TKG10(İstanbul)	Evet, bu konuda haber yaptım.

Tablo 24. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Kadın Hakları Konusunda Haber Yapmaları.

Tablo 4.24’e göre, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin kadın hakları konusunda haber yapıp, yapmadıkları 8 katılımcının çoğunluğuyla yaptıkları yönünde görülmektedir. TKG2, TKG3, TKG4, TKG5, TKG6, TKG7, TKG9, TKG10 isimli katılımcılar bu konuda haber yaptıklarını, TKG1, TKG8 ise bu konuda haber yapmadıklarını ifade etmektedirler;

TKG1;

Hayır, bu konuda bir haber yapmadım ama şiddet hakkında haberler iş yerinde yapılıyor ve haber sunucuları da yorum katarak bu haberi sunuyorlar.

TKG3;

Kadın hakları konusunda haberler yazıyoruz. İstanbul Sözleşmesi, kadın hakları, kadına karşı yapılan şiddete sesini çıkaran kurumlar, eylemler oluyor ve biz bunu topluma duyuruyoruz.

TKG4 isimli katılımcı bu konuda sık haberler yaptığını ve ödül aldığını da ifade etmektedir;

Kadın hakları konusunda çok haber hazırladım ve hatta ödül de aldım. 8 Martla ilgili bir haber hazırladım, 8 tane farklı kadın konuştum, her biri bir meslekten, biri ev hanımı, biri öğretmen ve b. ,en sonuncu kadın konuşmadı çünkü o kadın yapılan şiddetle artık yok diye gösterildi. Kadın cinayetlerini ele almak da doğru değil bana göre. Özellikle vurgulayarak yapılan haberler, kadınlara yapılan şiddeti daha da çoğaltıyor. Aslında bizim habercilikte kadınların öldürülmesi değil de, yaşam tarzları sanki eleştiriliyor. Giyim tarzı, dini seçimi, bekâr, evli veya birlikte yaşadığı biri olması haberlerde özellikle vurgulanıyor.

TKG7 isimli katılımcı bu konuda haberler yaptıklarını ve kadınlara destek olduklarını vurgulamaktadır;

Kadınlar Günü'nde özellikle kadın hakları, kadın sorunlarıyla ilgili haberler ve röportajlar hazırlarız. Bide başarılı kadınlara, iş dünyasındaki kadınlara dergimizde yer verimiz, hep destek oluruz. Olumlu protestoları yayınlıyoruz. Kadına şiddete karşı erkeklerin bir yürüyüşü oldu ve biz bunu yayınladık, İstanbul Sözleşmesi ile ilgili haberler yayınladık şimdiye kadar.

TKG8 isimli katılımcı bu konuda haber yazmanın doğru olduğunu düşünmediğini ifade etmektedir;

Kadın haklarını savunuyorum sonuna kadar. Kadınlara ilgili yazılarım da var. Ama kadın cinayetleri, şiddet haberleri bunların yayınlanmasına karşıyım. Çünkü basın bunu azaltmıyor aksine kötü örnek oluyor diye düşünüyorum.

Çalışmanın teorik kısmında da vurgulandığı gibi Türkiye'de kadın hareketi ve feminist çalışmalar Azerbaycan'a kıyasla daha fazla gündemde olduğu ve daha dinamik bir yapı sergilediğinden Türkiye'deki kadın gazeteciler daha fazla kadın hakları konusunda haber yapmaktadır.

4.13. Katılımcıların Türkiye'de (Azerbaycan'da) Çalışan Kadın

Gazetecilere Dair Düşünceleri (Farklılıklar ve Benzerlikler)

Araştırmada görüşmelerde verilen 13.soruya yönelik cevaplar, katılımcıların Türkiye'de (Azerbaycan'da) çalışan kadın gazetecilere dair düşünceleri incelenmektedir. Katılımcıların cevapları Tablo 4.25 ve Tablo 4.26'de gösterilmektedir.

Tablo 4.25'e göre, Azerbaycan'da çalışan kadın gazetecilerin Türkiye'de çalışan kadın gazetecilerle iletişimlerinin olması, onlara dair düşünceleri⁶ katılımcının çoğunluğuyla iletişim ve aradaki farklılıkların olması görülmektedir. AKG1, AKG2, AKG4, AKG5, AKG7, AKG10 isimli katılımcılar Türkiye'de çalışan kadın gazetecileri

tanındıklarını belirtmektedirler. AKG6, AKG8 isimli katılımcılar Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerle iletişimde olmadıklarını belirtmektedirler.

Tablo 4.25. *Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilere Dair Düşünceleri. (Farklılıklar ve Benzerlikler)*

AKG1	Türkiye’de çalışan gazetecilerle iletişimim var ve aramızda farklılıklar olduğunu düşünüyorum.	AKG6	Hayır, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerle bir iletişimim yok.
AKG2	Türkiye’de çalışan gazetecilerle iletişimim var ve aramızda farklılıklar olduğunu düşünüyorum.	AKG7	Türkiye’de çalışan gazetecilerle iletişimim var ve aramızda farklılıklar olduğunu düşünüyorum
AKG3	Türkiye’de çalışan gazetecilerle iletişimim yok, ama televizyondan izleme fırsatım oluyor ve aramızda farklılıklar olduğunu düşünüyorum.	AKG8	Hayır, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerle bir iletişimim yok.
AKG4	Türkiye’de çalışan gazetecilerle iletişimim var ve aramızda farklılıklar olduğunu düşünüyorum.	AKG9	Hayır, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerle bir iletişimim yok.
AKG5	Türkiye’de çalışan gazetecilerle iletişimim var ve aramızda farklılıklar olduğunu düşünüyorum	AKG10	Türkiye’de çalışan gazetecilerle iletişimim var.

Tablo 25. Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilerin Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilere Dair Düşünceleri. (Farklılıklar ve Benzerlikler)

AKG1 isimli katılımcı Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerle tanıştığını ve Azerbaycanlı kadın gazetecilerle aralarında farklılıklar olduğunu ve bunun eğitimle ilgili olduğunu ifade etmektedir;

Ben Türkiye’de çok üniversitenin iletişim fakültelerinde bulundum. Bizim kadın gazetecilerin hatta genel olarak gazeteciliğin farklı olduğunu kabul ediyoruz ve bunun eğitimden kaynaklandığını söyleye bilirim. İster haber sunma şekli, ister teknoloji araçları bütün bunlar arasında çok fark var ve bizim ülke daha geride.

AKG2 isimli katılımcı Türkiye’de çalışan gazetecilerle iletişiminin olduğunu, kadın gazeteci maaşları ve haber sunma şekillerinde farklılıklar olduğunu belirtmektedir;

Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerle iletişimim var. Maddi açıdan farkını söyleyebilirim. Türkiye’de gazeteci kadınların aldığı maaş Azerbaycanlı kadın gazetecilerin aldığı maaştan daha çoktur. Bu konuda keşke bizim kadınlara da destek olursa diye hep derim. Bir de Türkiye’de kadın spikerlerin haberi sunma şekline hayranım. Bizim ülkede öyle değil bir aksama var. Bizim Türk gazeteciliğinden öğreneceğimiz çok şey var.

AKG3 isimli katılımcı özel bir iletişiminin olmadığını, ama farklılıklar olduğunu ifade etmektedir;

Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerle özel bir iletişimim yok. Ama televizyondan izlediğim kadarıyla haber sunma şekilleri bizden çok farklı. Özellikle Ece Üner gibi sözünü söylemekten çekinmeyen kadın sunucuların bizde de olmasını isterdim. En önemli farkı vurgulamak isterdim, giyim tarzı konusunda. Türkiye’de kadın gazeteciler daha düzenli, daha güzel giyiniyorlar. Bizde de böyle olmasını isterdim, makyajların abartılmaması, giyimlerin düzenli olması daha iyi olurdu.

AKG5 isimli katılımcı iletişiminin olduğunu yalnız bu konuda karşılaştırma yapılmasının doğru olmadığını belirtmektedir;

Türkiye’de kadın gazetecilerle ilişkim var. Karşılaştırma yapmak istemezdim, çünkü bizim ülke küçük ve bizde haber gündemi çok yavaş. Türkiye büyük bir ülke ve onların haber gündemi çok yoğun ilerlemektedir. Her konuda yorum yapıyor ve kadın gazeteciler bunu başarılı bir şekilde icra ediyor. Orada medyada kadın gazeteciler çok ve bizim ülkede de artmaktadır.

AKG7 isimli katılımcı farklılıkların olduğu ama bazı farklılıkların olumsuz olduğunu düşünmektedir;

Türkiye’deki gazeteci kadınlarla iletişimim var. Ben karşılaştırma yapacak olursam, oradaki kadın gazetecilerin her zaman haber sunma yeteneğinden başka, tartışma programlarındaki becerilerinden bizde de olsun isterim. Kadın gazeteciler bir masa etrafına oturup bir konuyu güzelce tartışa bilmeli bana göre. Ama Türkiye’de kadın gazeteciler şuan magazin programlarında daha çok boy gösteriyor. Bunun bizim kadın gazetecilerde olmasını istemem. Çünkü bana göre gazetecilik magazin programı değil.

Tablo 4.26. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilere Dair Düşünceleri. (Farklılıklar ve Benzerlikler)

TKG1(Ankara)	Evet, Azerbaycan’da tanıdığım kadın gazeteci var.	TKG6(Eskişehir)	Hayır, Azerbaycan’da iletişimde olduğum kadın gazeteci yok.
TKG2(Ankara)	Hayır, Azerbaycan’da iletişimde olduğum kadın gazeteci yok.	TKG7(Eskişehir)	Hayır, Azerbaycan’da iletişimde olduğum kadın gazeteci yok.
TKG3(Ankara)	Hayır, Azerbaycan’da iletişimde olduğum kadın gazeteci yok.	TKG8(İstanbul)	Hayır, Azerbaycan’da iletişimde olduğum kadın gazeteci yok.
TKG4(Eskişehir)	Hayır, Azerbaycan’da iletişimde olduğum kadın gazeteci yok.	TKG9(İstanbul)	Hayır, Azerbaycan’da iletişimde olduğum kadın gazeteci yok.
TKG5(Eskişehir)	Hayır, Azerbaycan’da iletişimde olduğum kadın gazeteci yok.	TKG10(İstanbul)	Hayır, Azerbaycan’da iletişimde olduğum kadın gazeteci yok.

Tablo 26. Türkiye’de Çalışan Kadın Gazetecilerin Azerbaycan’da Çalışan Kadın Gazetecilere Dair Düşünceleri. (Farklılıklar ve Benzerlikler)

Tablo 4.26’a göre, Türkiye’de çalışan kadın gazetecilerin Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecilerle iletişimlerinin olmaması, onlara dair düşünceleri 9 katılımcının çoğunluğuyla görülmektedir.

TKG1 isimli katılımcı Azerbaycan’da çalışan kadın gazeteciği tanıdığını ifade etmektedir;

Azerbaycan’da çalışan kadın gazeteci Ganire Paşayeva’yı tanıyorum, çok başarılı bir kadın gazetecidir.

TKG3 isimli katılımcı Azerbaycan’da kadın gazetecileri tanımadığını ama aynı olduklarını düşündüğünü ifade etmektedir;

Hayır, Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecileri tanımıyorum ama coğrafi olarak aynı ülke gibiyiz ve bizim kadın gazetecilerimiz nasılsa, onlar da öyledir diye düşünüyorum.

TKG9 isimli katılımcı Azerbaycan’da çalışan kadın gazetecileri tanımadığını ama ülkede haberleri izlediğini ifade etmektedir;

Azerbaycan’da haberleri takip ediyorum, şahsen tanımıyorum ama çok az kadın gazeteci olduğunu düşünüyorum.

5. SONUÇ

18. yüzyıldan Dünya’da başlayan kadınların mücadelesi günümüzde hala devam etmektedir. Kadınlara seçme ve seçilme, eğitim ve eşit yurttaşlık hakkının tanınması için başlayan mücadele, tarih boyu gelişerek kadınların toplumda birey ve vatandaş olarak kabul edilmelerinde önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. Kadınların sosyal statü kazanmaları, ekonomik yaşamda yerlerini alma mücadelesinde basın önemli bir mecra olmuştur. Kadınların insan haklarını kazanmalarında kadın gazetecilerin rolü çok önemli olmuştur. İster Batı’da, ister Türk halklarında kadınlar basınla tanıştıktan sonra, mücadeleye hız kazandırmışlardır. Türkiye’de Tanzimat döneminde başlayan, Cumhuriyet döneminde gelişen, Azerbaycan’da Cumhuriyet devrinde başlayan, Sovyet döneminde duraklayan, Bağımsızlık döneminde gelişen bu mücadele günümüzde hala devam etmektedir. Kadınların hak arayışına girdikleri bu mücadelede kendilerini basında bulmaları ne tesadüfî bir çaba nede kolay olmuştur. Kadınların basında olmalarının en önemli sebebi, seslerini topluma duyura bilmenin bir yolunun, hatta tek yolunun basın olmasıydı. Bu sebeple, kadınlar 18. Yüzyılın sonlarından ve 19.yüzyılın başlarından itibaren basında yer edinmeye başladılar.

Kadınların basında yer almalarına dair ilk örnekler dergiler ve gazetelerde yayınlanan kadınlarla ilgili yazılardır. Genel olarak kadın sorunlarının yer aldığı yazıların çoğu kadınlar tarafından yazılıyordu. Kadınların gazetecilik mesleğine giriş nedeni kadınların seslerini ve taleplerini duyurma istekleri olmuştur. Kadınların gazetecilikte olmaları sadece meslek edinmeleri, eğitim almaları değil, aynı zamanda kadın haklarının duyulması için de bir mücadeleydi.

İster Türkiye’de, ister Azerbaycan’da olsun kadınların gazeteciliğe başlaması ilk zamanlar hiç kabul edilmiyordu. Gazetecilik mesleği kadınlara uygun meslek olarak görülüyordu. Çünkü gazetecilik mesleği kadınlara uygun görülen ebelik ve öğretmenlik gibi mesleklerden değildi.

Günümüzde her iki ülkede kadınların gazetecilik mesleğine erişimi noktasında engeller önemli oranda aşılmış durumda. Günümüzde kadınların gazetecilik mesleğinde olması normal kabul edilmektedir. Ama yine de kadınlar erkek meslektaşlarıyla aynı vazifede çalışmamakta veya kadınlar yeteri kadar başarılı olsalar bile yönetim kademelerine çıkamamaktadırlar.

Toplumda her alanda kadınların yaşadığı zorluklar, medya alanında da yaşanmaktadır. Uzun ve belirsiz mesai saatleri, yaşanan coğrafi şartlar, aile durumları, ekonomik yetersizlikler kadınların genel olarak yaşadığı sorunlardır. Özellikle uzun ve

esnek çalışma koşulları, bazı haber alanlarında sık iş seyahati kadın gazetecileri daha da zorlamaktadır çünkü toplumsal cinsiyet rolleri gereği anne olma, ev-işleri vb. kadın gazetecilerin işlerini daha da güçleştirmektedir.

Azerbaycan'da ve Türkiye'de kadın gazetecilerin medya sektöründeki konumu karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Kadın gazetecilerin sorunlarının ele alınmasının yanı sıra, kültürel, ekonomik, sosyal ve özel yaşamlarının nasıl etkilendiği de incelenmiştir. Çalışmada görüşme yapılan kadınların bu mesleği severek ve isteyerek icra ettikleri ve mesleğin kendisinin de zor olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Çalışmada katılımcıların öncelikle demografik özellikleri incelenmiş ve Azerbaycan'daki katılımcıların yaş aralığı 25-49, Türkiye'deki katılımcıların yaş aralığı ise 23-47 arasında olduğu görülmüştür. Her iki ülkede de katılımcıların çoğunun medeni hali bekardır. Ülkelerdeki gazetecilerin eğitim durumları Azerbaycan'daki katılımcıların çoğunun, Türkiye'deki katılımcıların yarısının eğitimi gazetecilik mesleği üzerine ve her iki ülkede katılımcıların çoğunun mesleki pozisyonu muhabirlik olduğu görülmektedir. (bkz. Tablo 4.1 ve Tablo 4.2). Her iki ülkede kadın gazetecilerin çoğunun muhabir veya sunucu olması üst düzey görevlerdeki kadınların konumunun az oranda olduğunu göstermektedir. Çalışmada katılımcıların yorumuna göre, yöneticiliğin kadınlar için zor olmadığı ama erkeklerin hep kadınların önünü kestiği kanaati şeklinde olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 4.19 ve Tablo 4.20).

Her iki ülkede de kadın gazeteciler işyerlerinde olumlu karşılandıklarını ifade eden kadın gazeteciler çoğunluğu teşkil etmektedir. Azerbaycan'da işyerinde olumsuz karşılanan kadın gazetecilerin sorunları genellikle pozitif ayrımcılık ve erkek meslektaşlarına oranla daha az maaş almaları şeklinde gözlemlenirken, Türkiye'de ise bu durumun şehirlere göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Şöyle ki, Türkiye'de Ankara'da çalışan kadın gazeteciler işyerinde hiçbir sorun yaşamadıklarını belirtmektedir. Eskişehir'de ve İstanbul'da sorun yaşayan kadın gazeteciler, erkek meslektaşlarına oranla emeklerinin karşılığının az olmasını ve kadın oldukları için başarı kazanmalarının engellendiğini söylemektedirler. Aynı zamanda farklı illerde çalışmış kadın gazetecilerin bazı illerde (Konya, Trabzon vd.) kadını gazeteci olarak kabullenilmediğini ifade etmişlerdir. İşyerinde sorun yaşamayan kadın gazetecilerin bir kısmı kadınların çoğunluk olduğu işyerinde çalıştıklarını söylerken, bir kısmı da kendi iş yerlerinde çalıştıkları için sorun yaşamadıklarını söylemektedirler.

Çalışmada katılımcıların meslekteki avantajları ve dezavantajları sorgulanmıştır. Her iki ülke katılımcıları meslekteki avantaj ve dezavantajlardan bahsetmiştir. Her iki

ülkede kadın gazetecilerin avantajı erkek meslektaşlarına oranla haber yapma, röportaj alma konusunda daha başarılı olduğu görülmektedir. Şöyle ki, kadın gazeteciler erkeklere kıyasla dikkat çekici, güvenilir ve daha rahat algılanmaktadır. Kadın gazeteciye toplumda herkesin, daha rahat bir şekilde bilgi verip, alabildiğini ifade etmektedirler.

Öte yandan bu durumun bir nevi dezavantaj da olabileceği çünkü “erkekler sabah işe geldiklerinde pijama dahi giyinseler onlar için hiç sorun” olmayacağı ama kadınların her zaman bakımlı, düzenli ve güler yüzlü olmak zorunda bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Bu yüzden meslekte daha çok bekar kadınlara üstünlük verilmektedir. Buradan da görüldüğü gibi kadınların avantajları bile dezavantajlarına yol açmakta olduğu görülmektedir.

Katılımcıların meslekteki dezavantajlarına bakıldığında ise, her iki ülkede de kadın gazetecilerin meslekte en çok sorun yaşadığı kısım, mesai saatlerinin belirsiz olmasıdır. Mesai saatlerinin belirsiz olması, kadın gazetecilerin özel hayatlarının olmamasıdır. Böyle ki, çoğu kadın gazeteci bu sebeple aile kuramamaktadır. Azerbaycan’da ve Türkiye’de bu konuyla ilgili ortak bir sorun var ki, o da meslekte en çok bekar kadınların tercih edilmesidir. Bu sorun da toplumsal cinsiyetten kaynaklanmaktadır. Çünkü erkekler böyle bir sorun yaşamıyor. Erkek gazeteciler medeni halleriyle meslekte sınanmıyorlar. Erkekler işten eve giderken yapacakları herhangi bir ev işi olmuyor. Bu da toplumsal cinsiyet kalıplarının gazetecilik mesleğine de yansımalarının bir örneğidir. Kadınların meslekte bekar olmaları da bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü gazetecilikte bekar kadınlar tacizlere, tehditlere maruz kalmaktadır. Katılımcılardan birinin yorumuna göre, maalesef kadınlar bu meslekte eşlerinin soyadlarıyla kendilerini korumaktadırlar. Gazetecilikte kadın gazeteciler için bir diğer dezavantaj da, yaşadıkları coğrafi şartlardan kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, Türk Halklarında Batı’ya göre kadınların gazetecilik mesleğine geçişi daha geç olmuştur ve günümüzde de kadınların gazeteci olarak kabullenememesi Doğu’da daha çok görülmektedir. Bu nedenle kadın gazetecilerin yüksek öğretimde meslek seçerken yaşadığı sıkıntılar Türkiye’de de, Azerbaycan’da da aynı durumdadır.

Kadınları toplumda sadece doktor, öğretmen ve aynı zamanda da erkeklerin toplumda sadece polis, savcı olarak mesleğinde görülmesi günümüzde maalesef yayılmış durumdadır. Oysaki bir erkek polis ola biliyorsa, bir kadın da polis ola bilir. Aynı zamanda da bir kadın modacı ola biliyorsa, bir erkek de modacı ola bilir. Azerbaycan’da meslekler kadınların evlenip evlenmeyeceğini belirliyor ve bu çok ciddi bir durum. Katılımcılardan birinin yorumuna göre, ilişki yaşadığı kişinin ona mesleğini bırakması

gerektiğini ve ondan sonra evlenebileceklerini söylediği görülmektedir. Hâlbuki erkekler meslekleriyle günümüzde veya eski dönemlerde toplum veya kadınlar tarafından yargılanmamaktadırlar.

Çalışmanın amaçlarından biri olan kadın gazetecilerin, kadın haklarıyla ilgili ne kadar haber yaptıklarının tespiti kadın haklarını savunan veya bu hakları önemsemeyen kurumlar, gazeteler veya gazeteciler insanlarda konuyla ilgili farkındalık geliştirebilirler. Medyanın bu gücü, kadınlar gazeteciler tarafından doğru kullanıldığında aslında kadın sorunlarına bir nevi çözüm de üretilebilir. Çalışmanın teorik kısmında da özetlendiği gibi kadınların hem Türkiye’de hem de Azerbaycan’da basına adım atmaları bu amaçla olmuştur. Kadın haklarının arayışı kadınlar tarafından basında başlatılmış ve gazete/dergiler aracılığıyla mücadele başlatılmıştır. Elbette bu mücadelede kadınlara destek olan erkek gazeteciler eski dönemlerde de, günümüzde de hep olmuştur. Tarihe baksak, kadın gazetecilerin medyaya girişleri her iki ülkede eş veya baba adıyla, bir erkek vasıtasıyla olmuştur. Aydın kesimlerden gelen kadınlar medyada nasıl davranacağını, nasıl hakkını arayacağını düşünerek adım atmıştır. Gazeteciliği daha çok kadın haklarının arayışı mücadelesinde bir vasıta olarak gören eski kadın gazeteciler, bu değeri kıymetli bir şekilde kullanmışlardır. Gazeteciliğin günümüzde eski gazeteciliğe göre farkları büyük oranda görülmektedir.

Günümüzde kadınların medyaya girişi daha çok eğitim yoluyla olmaktadır. Bu mesleğe hevesi olan kadınlar mesleği başarılı şekilde icra etmek için her soruna göğüs germektedirler. Yaşadıkları coğrafi şartlara bakılırsa, her iki ülke ister gelenekler, ister kültürel bakımından neredeyse aynı şekilde topluma sahiptir. Bu toplumun kadınları gazeteci olarak kabullenmesi uzun bir zaman süren mücadele sonucunda olmuştur. Tabii günümüzde bu ne derecede kabullenir o da bir tartışma konusudur. Şöyle ki, Türkiye’de bu illere göre kimi farklılık mevcuttur. Bazı illerde kadınların gazeteci olarak çalışması normal kabullenirken, bazı illerde ise kadınlar zorluklar yaşamaktadırlar. Azerbaycan’da ise bu durum pek farklı değildir. Ülkede yüksek eğitim veren kurumların çoğu başkentte olduğu için, eğitim almak isteyen kızların “kaderi” önceden belli olmaktadır. Aileler kızlarını tek başına başka bir şehirde okumaya göndermemek için eğitim almasına da engel olmaktadır. Eğitim almaya gelenler de genelde birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Başkentte, Bakü’de yaşayan aileler bile kızlarının gazetecilik mesleğini seçmesini olumlu karşılamamaktadırlar. Bu durumun 2 sebebi vardır. İlki, kadınların erkekler gibi haber yapmasına, mikrofonla insanların peşinden koşması kabul

edilmiyor. Yani, bu meslek erkekler yapabilir ama kadınlar yapamaz kuralına dahil olan meslektir. İkincisi ise, ülkenin gazetecilik durumuyla ilgilidir.

Azerbaycan'daki medyaya bakıldığında, kadınlar hep oynayan, şarkı söyleyen veya komik programlar sunan bir gazeteci olarak görülmektedir. Kadınları siyaset, ekonomi veya ciddi bir program sunan gazeteci konumunda görmek çok zordur. Bu yüzden aileler kızların gazetecilikte olmasını desteklemezler ve bu sebeple bu mesleği seçen kadınlar için bu meslek daha da değerli olmaktadır. Hem Azerbaycan'da, hem Türkiye'de kadın gazetecilerle yapılan görüşmelerde kadınların meslekte bu kadar soruna rağmen mesleklerini yapma konusunda çok hevesli olduğu görülmektedir. Kadınların medyada, özellikle Azerbaycan'daki medyada yaşadığı ortama bakarsak bu durumda kadınların çalışması takdire değerdir. Çünkü katılımcıların yorumlarına ve Azerbaycan'daki ekonomik duruma bakarsak, bu kadar sorunla ve düşük ücretli çalışan insanın mesleğini sevmekten başka bir şey düşünmediği veya ekonomik durumunun iyi olduğu sonucuna ulaşmaktayız.

Türkiye'deki kadın gazetecilerin meslekte ekonomik durumuna baktığımızda ise, çok fark olmasa bile ama yine de Azerbaycan'la karşılaştırdığımızda kadın gazetecilere mesleği icra ettikleri için verilen emek hakkı daha uygundur. Ama her iki ülkede de kadın ve erkek gazeteciler arasında emek hakkı konusunda eşitsizlikler mevcuttur. Azerbaycan'da erkekler daha çok “evin çalışanı” “aileye ekmek getiren” “evi geçindiren” konumunda görüldüğü için kadın meslektaşlarına göre daha yüksek maaş almaktadırlar. Türkiye'de ise bu konuda kadınların başarılarının önüne geçilerek, yönetimde kadınların çalışmasını engelleyerek emek hakkı konusunda eşitsizlikler yaşanmaktadır. Kadınların meslekte üst kademelere gelmesi daha çok kendi medya kurumlarını yarattıklarında oluyor. Katılımcıların yorumlarına göre, böyle kurumları olan kadın gazeteciler işyerlerinde de çok sorunla karşılaşmamaktadırlar. Azerbaycan'da da mesleğin okulunu bitiren kadınlar daha çok yönetici konumunda ya da akademide bu mesleği icra etmektedirler. Muhabir, editör veya fotoğrafçılık gibi sıradan mesleki pozisyonlarda çalışan kadınlar daha çok sorunlar yaşamaktadırlar.

Her iki ülkede kadınların gazeteci olarak kadın sorunlarına, kadın haklarına değinmesi konusunda yorumlara bakıldığında, Türkiye'deki kadın gazeteciler, Azerbaycan'daki kadın gazetecilere oranla kadın haklarına konusunda daha çok haber yapmaktadırlar. Bu konuda kadınların hareketi mücadelesine bakıldığında, her iki ülkede de farklılıklar olduğu görülmektedir. Kadınların hak arayışı mücadelesine bakıldığında, Türkiye'de yakın tarihte kadın haklarıyla, kadına şiddet haberleriyle yapılan eylemlerin

çok olduğu görülmektedir. Azerbaycan'da ise 2000'lerde toplam 5-6 eylem yapıldığı ve bu eylemlerinde sebeplerinin daha çok siyasi olduğu görülmektedir. Genel olarak ülkede kadın sorunlarına bakış açısı daha çok kadınların iş bulması veya eğitim görmesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmada konuşan katılımcıların kadın hakları konusunda haber yapmadıkları çoğunluğun cevabıyla görülmektedir.

Azerbaycan'da kadın gazetecilerin kadın hakları konusunda hassas oldukları ve bu konunun önemli olduğu görülmektedir. Azerbaycan'da kadın gazetecilerin görüşmelerdeki yorumlarına göre, haber yapmamaları ama sosyal medyada bu konuda aktif oldukları görülmektedir. Azerbaycanlı kadın gazetecilerin kadın haklarıyla ilgili haber yapmamaları çalıştıkları kurumlardaki sınırlamalarla ilgili olduğu varsayılmaktadır. Şöyle ki, bu konuda sosyal medyada rahat bir şekilde yorum yapan kadın gazetecilerin, ekran karşısında haber yapmamaları yalnızca kurumlardaki sansürlerle ilgili olabilir. Genel olarak ülkede kadınlarla ilgili haber konuları, erken yaşta evlilik, kadınların cinayetleri veya kadınların olaylı bir şekilde gündemde olmasıyla ilgilidir. Türkiye'de de bu durum pek farklı değil, kadın sorunları genel olarak tartışma programlarında gösterilmektedir. Ama Türkiye'de kadın gazeteciler kadın haklarıyla ilgili haber yapmada Azerbaycan'a oranla daha başarılı ve daha özgür durumdadırlar.

Türkiye'de fikirlerini rahatça ifade eden medya kurumları olduğu gibi, kadın hakları konusunda rahat ve objektif haber yazan kadın gazeteciler de vardır ve aynı zamanda kadın hakları konusundaki hassasiyetini medyaya taşımak istemeyen kadın gazeteciler de vardır. Böyle ki, görüşmelerde kadın katılımcıların bazıları kadınlar hakkında yazılan haberlerin çoğalmasını isterken, aynı zamanda da kadın cinayetlerinin haberlerde çok kullanılmamasının tarafındadırlar. Katılımcıların bazılarına göre, kadın cinayetlerini haber olarak medyada göstermek iyi bir örnek olmayabilir. Şöyle ki, kadın cinayetleri bazı kurumlar kadınların öldürülmesiyle ilgili değil, öldürülen kadınların kimlikleri, seçimleri ve hayatlarıyla ilgili yorum yaparak haber sunmaktadırlar. Bu durum toplumda kadın cinayetlerinin artmasına ve kadınların kendilerini daha da korunmasız hissetmelerine neden olmaktadır.

Genel olarak kadın cinayetlerinin medyada bu kadar abartılması ve topluma iyi bir şekilde sunulmaması kadın sorunlarının artmasına neden olmaktadır. Kimliğinden, mesleğinden, dininden, ırkından aslı olmayarak kadın sorunları, kadınların şiddet görmesi ve kadın haklarının tanınmaması çok hassas ve önemli bir konudur. Bir tane kadın bile şiddet görüyorsa, bu asla küçümsemeyecek ve bütün toplumu ilgilendiren ciddi bir konudur. Günümüzde medyada kadına karşı şiddet toplumda olduğundan daha yüksek

oranda işleniyor. Bu konuların daha çok insanların duygularına hitap edildiği bilinmesinden dolayı bu kadar PR malzemesi olduğu düşünülmektedir. Bu haberlerin fazla kullanılmasından dolayı, insanlar bu sorunları daha fazla toplumda güncel hale getirmektedir ve bu sorunlar daha fazla olmaktadır. Günümüzde kadın cinayetlerinin sayısı önemli değil, rakamların sayısı bir şeyi değiştirmiyor. Bir kadının ölümü de, on kadının ölümü de faciadır. Dünyamızda, ülkemizde her gün hayatını belirli facialardan, tacizlerden, cinayetlerden veya korkunç durumlardan dolayı kaybeden insanlar var. Çocuk, erkek, yaşlı veya kadın olması fark etmiyor. Yalnız, medyanın günümüzde daha çok kadın cinayetlerini ele alması, kadın cinayetlerini tetiklemektedir. Medyanın günümüzde kadın sorunlarına dayalı yaptığı çalışmalar toplumu, insanları ve hatta cinayet işleyen veya işleyecek olan insanları da objektif yaşamaktan alıkoymaktadır.

Çalışmamızda görüşme yapılan bir katılımcının yorumuna göre, kadın cinayetlerinin hassas yaklaşılmayarak ekranlara yansıtılması, bu cinayetlerin ne kadar kolay yapılabilirliğini göstermektedir. Şöyle ki, yakın zamanda bir kadın cinayeti işlenmiş ve bu cinayetin haberine giderken, failin telefon kayıtlarındaki son aramalarında “kadın cinayetleri nasıl işlenir?” gibi benzer başlıklı haberler incelendiği görülmüştür. Bu konular medyada artık olumsuz yönde çok gösterildiği için bazı katılımcılar kadın sorunlarını artık haber olarak yapmayı istemediklerini söylemektedirler. Kadın katılımcıların bazılarının yorumlarına göre, basında bunun yansıtılma şekline göre kadın cinayetleri kötü örnek olmaktadır. Medyada mağdurun resminin açık bir şekilde verilir, failin resminin buzlanması veya kadın cinayetinin yorum yapılarak, taraflı bir şekilde topluma yansıtılması toplumumuzda olan kadın cinayetlerinin artmasına neden olmaktadır. İster Türkiye’de, ister Dünya’da genel konu şiddet olmasına rağmen, medyanın kadına şiddeti bir malzeme olarak çalışması günümüzde medyanın en büyük sorunu olmaktadır. Medyanın gücü ve etkisi daha olumlu bir şekilde kullanılabilir. Kadın cinayetlerini engellemek için, genel olarak şiddeti engellemek için daha verimli çalışmalar yapılabilir. Kadın hakları konulu düşünceleri bir kenara bırakarak, insan haklarını öne çıkarmak daha doğru bir düşüncedir.

Çalışmanın başlıca amacına baktığımızda, her iki ülke arasında kadın gazetecilerin karşılaştırılması yapılmaktadır. Her iki ülkede çalışan kadın gazetecilerin yaşadığı sorunlar, problemler, iş yerlerindeki durumlar ve genel olarak toplumlarında olan kadın gazeteciye ve kadınlara bakış açısı incelenmiştir. Her iki ülkenin kadın gazetecilerinin ister ortak, ister farklı yönleri araştırılmaktadır. Her iki ülkede kadın gazeteciler arasında iletişim veya dayanışma var mı sorusuna bakıldığında ise,

Azerbaycan'da kadın gazetecilerin görüşmelerdeki yorumlarına göre 60%'da kadın gazeteci Türkiye'deki kadın gazetecileri tanımakta ve iletişimi bulunmaktadır. Türkiye'de çalışan gazetecilerin ise neredeyse 90%'ı Azerbaycan'da çalışan kadın gazeteciler hakkında hiçbir fikri bulunmamaktadır. Neredeyse aynı kültüre sahip iki ülkenin kadın gazetecileri arasında farklılıklar bulunmaz diye düşünülüyor ama aslında arada ciddi farklar vardır. Azerbaycan'da çalışan kadın gazeteciler kendilerini Türkiye'de çalışan kadın gazetecilerle karşılaştırdıklarında ortaya birçok fark çıktığı görülmektedir.

Genel olarak eğitim düzeyi, maddi olanaklar, sosyal statü, giyim kuşam noktasına varana kadar bazı farklılıkların olduğu düşünülmektedir. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında en büyük etken olarak eğitim standartları, elde edilen gelir ve toplum içerisinde konumlandırıldıkları yer etkili görülmekte ve bu farklar kadın gazetecilerin haber sunuş biçimlerini dahi etkilemektedir.

Sonuç olarak, çalışmanın odak noktası olan haber medyasında çalışan kadın gazetecilerin sorunları incelenmektedir. Bu sorunların her iki ülkede aslında neredeyse aynı şekilde ama farklı biçimlerde cereyan ettiği araştırmamızda görülmektedir. Kadın gazetecilerin çalışma durumları ve mesleklerinde karşılaştıkları durumları ele aldıkta, her iki ülkede de kadın gazetecilerin yaşadıkları coğrafi şartlar sebebiyle bir takım zorluklara maruz kaldıkları görülmektedir.

Her iki ülkede de işyerinde ve toplumda cinsiyetçi iş bölümü yaşanılmaktadır. Aynı zamanda her iki ülkede de iş yaşamının aile yaşamına uygunlaştırılmasında biraz zorluklar yaşanılmaktadır. Her iki ülkenin kadın gazetecilerinin haber konuları aynı olsa da, kadın hakları, kadınlara dair haberlerde Türkiye'de çalışan kadın gazeteciler daha aktif görülmektedir. Toplumsal cinsiyetin toplumda hüküm sürdüğü her iki ülkede çalışan kadın gazeteciler buna hem iş yerinde, hem de yaşadıkları toplumda maruz kalmaktadırlar. Sonuç olarak her iki ülkede işyerinde sorun yaşayan kadın gazetecilerin ortak sorunu Toplumsal Cinsiyet üzerine olunduğu görülmektedir.

Her iki ülkede çalışan kadın gazetecilerin mesleki idealleri ise bazıları kendilerini bu meslekte görmek istemektedir, bazıları ise ülke şartlarının meslek için uygun olup olmayacağından endişe duymaktayken, bazıları da mesleğin kendilerini 5 yıl sonra kabul edip etmeyeceğini bilmedikleri düşünülmektedir. Genel olarak, her iki ülkede çalışan kadın gazetecilerin ve onların karşılaştıkları sorunlar incelendiğinde hem benzerlikler, hem farklılıklar çalışmamızda görülmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Abdullayev, N. (2011). Sovyetler Birliği'nde Reform Sürecinin Başlangıcı. Bakü: Yurd Yayınevi.

Agayeva, K. (2014). Azerbaycanda Gender Meseleleri. Bakü: Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı, Batı Üniversitesi yayınları.

Akagündüz, Ü. (2012), “1918-1928 Yılları Arasında Yayımlanan Kısa Ömürlü Osmanlıca Kadın Dergileri Hakkında Bir Değerlendirme”. İstanbul: Kebikeç yayınları.

Akbayar, N. (1985). Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu, Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 5. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aksu, B. (2002). “Bir Yapabilirlik Olarak Ka-Der”, 90'larda Türkiye'de Feminizm, (Der: Aksu B. ve Günal A.) . İstanbul: İletişim Yayınları.

Akyüz, Y. (1994). Türk Eğitim Tarihi. İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.

Alankuş, S. (2007). İnsan hakları Haberciliği. İstanbul: PS İletişim Vakfı.

Altun, A. (1995). Türkiye'de Gazetecilik ve Gazeteciler. Ankara: ÇGD Yayınları.

Arat, N. , (2010). Feminizmin ABC'si (2. Baskı), İstanbul: Say Yayınları.

Asadov, O. (2008). Azerbaycan Cumhuriyeti Parlamentosu. Bakü: Bilim Yayınevi.

Asker, A. (1990). Türk Basınında Kadının Gazeteci Olarak Sorgulanması: Kadın Gazeteciler, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Aytaç, B. (2003). “TheQuestion of Women in the Works of Selma Rizaand May Ziadeh”, Orient am Scheideweg, Verlag Dr. Kovac, Hamburg.

- Aytaç, Ş. (2005). “Türkiye’de Feminist Hareketin Oluşumu”, Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri, (Der. Çakır, D.) İstanbul: S.S. Amargi Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi.
- Azerbaycan Kadını 50. Kitap, Tarihi Senetler, Hatıralar, Röportajlar, Resimler. (1974). Bakü: Işık Yayınevi.
- Beauvoir, S. (1956). İkinci Cins. (Çev. Onaran B.) İstanbul: Payel Yayınları.
- Berktaş, F. (2009). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Feminizm, Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet Birikimi, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berktaş, F. (2010). Tarihin Cinsiyeti, İstanbul: Metis Yayınları.
- Bhasin. K. Ve Khan S.N. (2003). Feminizm Üzerine Bazı Sorular, İstanbul: Kadav Yayınları.
- Butler, J. (2018). Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi. (Çev. ErtürB.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Bünyadov, Z. (1994). Azerbaycan Tarihi. Bakü: Azərneşr Yayınevi.
- Connell, R. W. (2017). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: toplum kişi ve cinsel politika. (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cranny, F. , (2003), GenderStudiesTermsandDebates, New York, Palgra ve Macmillan.
- Çağlayan, H. (2007).Analar, Tanrıçalar ve Yoldaşlar: Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, S. (2007). Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çakır, S. (1994). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S. , Alkan, A. (2012) , 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim, Osmanlı İmparatorluğu’ndan Modern Türkiye’ye Cinsiyet Rejimi: Süreklilik ve Kırılmalar, (Der: Alpkaya, F. , Duru, B.) , Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Çolak, G. , ve Uçan, L. (2008). II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Basında Kadın Öncüler. İstanbul: Heyemola Yayınları.
- Çubukçu, S. U. (2004a). Demokrasiye Önemli Bir Katkı: Kadın Sivil Toplum Örgütleri, Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Kadının Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar, (Der: F. Berktaş). İstanbul: KA-DER Yayınları.

Çubukçu, S. U. (2004b). “Demokrasiye Önemli Bir Katkı: Kadın Sivil Toplum Örgütleri”, Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Kadının Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar, (Der: Fatmagül Berktaş) İstanbul: KA-DER Yayınları.

Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi, Ankara: Ay izi Kitapevi.

Devlet, N. (2011). Unutturulan Türkçü, İslamcı, Modernist, İsmail Gaspıralı. İstanbul: Başlık Kitaplar.

Devlet, N. (1999). Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Devlet, N. (2011). Millet ile Sovyet Arasında. İstanbul: Başlık Kitaplar.

Dinçtürk, C.(1990). Kadın Haklarının Gelişimi. Bolu: Bolu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Donovan, J. (2001). Feminist Teori (Çev. A. Dora). 2. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.

Donovan, J. (2016). Feminist teori entelektüel gelenekler. (Çev. A. Bora, M. A. Gevrek ve F. Sayılan) . İstanbul: İletişim Yayınları.

Durna, T. (2009). Kemalist Modernleşme ve Seçkincilik. Ankara: Dipnot Yayınları.

Duran, R. , Burası Dünya Polis Radyosu! Global Medya Eleştirileri, (1999). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine bakış. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Elizade, S. (2009). Azerbaycan Tarihi. Bakü: Çırak Yayınları.

Gencel Bek, M ve Binark, M (2010) Eleştirel Medya Okuryazarlığı, Ankara: Kalkedon

Giddens, A. (2000). Sosyoloji. (Çev: H. Özel ve C.Güzel). İstanbul: Ayraç Yayınları.

Göksel, B. (1993). Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gündüz, F. (2000). Kadın İşgücünün Türk Ekonomisine Katılımı, Prof. Dr. Eyüp Kemerlioğlu’na Armağan, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fak.Yayınları, Önder Matbaacılık.

Global Report on the Status of Women in the News Media, Washington: 2012

Hablemitoğlu Ş. ve Hablemitoğlu, N. (2005). Şefika Gaspıralı ve Rusya’da Türk Kadın Hareketi (1893-1920). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Hacıyeva, M. ve Köktürk, Ş. (1999). Azerbaycan Folklor ve Etnografya Sözlüğü. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Halilova, H. (2015). Kahraman Türk Kadını. İstanbul: Töre Devlet Yayınları.

Heywood, A. , (2013), Siyasi İdeolojiler, (5. Baskı), (Çev. A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnaç, Ş. Akın, B. Kalkan,) , Ankara: Adres Yayınları.

Heywood, L. And Drake, J. (1997). Third Wave Agenda: Being Feminist, Doing Feminism. Minneapolis: University of Minnesota Press.

hooks, b. (2012). Feminizm Herkes İçindir. (Çev: Aydın E, Kurt B). İstanbul: BGST yayınevi.

Işık, S.N. (2009). 1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler”, 90’larda Türkiye’de Feminizm. (Der: Aksu B. ve Günel A.) . İstanbul: İletişim yayınları.

Işık, S. N. (2014). 1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

İnan, A. A. (1988). Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnceoğlu, Y. Ve Korkmaz, Y.(2002), Gazetecilik 24 saat - Medyada Kadın ve Kadın Gazeteciler. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti yayınevi.

İsmail, M. Ve İbrahimov, M. (1994). El Atası. Bakü: Azərneşr Yayınevi.

İsmayilov, İ. (2001). Azerbaycan Halkının Siyasal Kültürü: XX. Yüzyıl. Bakü: Gobustan Yayınları.

Kahn Robert L. The Dynamics of Interviewing, Robert E. Krieger Publishing Company, Florida, 1983.

Kerestecioğlu, F. , Gülbahar, H. , Köker, E. , Tanrıöver H. , Mater, N. , Çalışlar, İ. , Belge, B. , Demir, B. , Doğan, S. (2007). (Der: Alankuş. S.) Kadın Odaklı Habercilik. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Kılıç, D. F. (2009). İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir Jön Türk Dergisi: “Kadın”. İstanbul: Libra Kitapçılık.

Koca, E. (2000) . Azerbaycan'ın Güvenlik ve Özel Hizmet Organları 1918-1920. Bakü: Yurt Yayınları.

Kocabaşoğlu, U. (2010). İkinci Meşrutiyet’in Birinci Meşrutiyeti: Matbuat, İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset. Konya: Palet Yayınları.

Kocatürk, U. (2015). Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

- Kodaman, B. (1991). Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi. Ankara: TTK Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1991), Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, (1839-1923). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı.
- Kurnaz, Ş. (2015). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını(1839-1923) . Ankara: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Mahmudzade, İ. (1997). Şeki Hanlığı. Bakü: Azərneşr yayınevi.
- Michel, A. , (1995). Feminizm, (Çev. Tekeli Ş.) , İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mitchell, J. (1985). Kadınlık Durumu. (Çev: G. İnal, G. Savran, Ş. Tekeli vd.), İstanbul: Kadın Çevresi Yayınları.
- Mitchell, J. ve Oakley, A. (1992). Kadın ve Eşitlik. (Çev: F. Berktaş). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Notz, G. , (2012), Feminizm, (Çev. Çetinkaya D.S.) , Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Özden, Y. (1990), Değişen Bir Toplumda Kadının İstihdam İmkanlarının Geliştirilmesi. Ankara: İş ve İşçi Bulma Kurumu.
- Özyetgin, A.M. , Dündar, A. M. ve Kamalov İ. (2008). Tarihten Bugüne Başkurtlar Tarih, Dil ve Kültür Üzerine İncelemeler. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özveri, D. (2009). Feminist Teorinin Gelişim Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. H. Çomak (Ed.). Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış. 1. Basım. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Parmaksız, P. Melis, (2017). Türkiye'nin Modernleşmesinde Kadınlar: 1939'dan Günümüze, Ankara: İmge Kitapevi.
- Patton, M. Q. (2005). Qualitative Research. New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Sarılı, S. (2009). 1917-1920'de Azerbaycan'da Tarım Sorunu. Bakü: Hayat Yayınevi.
- Seyidzade, D. (2004) . Azerbaycan, Yirminci Yüzyılın Başında: Bağımsızlığa Giden Yollar. Bakü: Yazıcı Yayınları.
- Sevim, A. (2005). Feminizm. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Savcı, K. (1973), Cumhuriyetin 50. Yılında Kadın. Ankara: Cihan Matbaası.
- Savran, G. (2005). 80'li Yılların ve Özel Alanın Politikası", Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri, (Der: Çakır, D.) İstanbul: S.S Amargi Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi.

- Tekeli, Ş. , (1989), “1980’lerde Kadın Kurtuluş Hareketi’nin Gelişmesi”, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1995). 1980’ler Türkiye’inde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. 3. Basım. İstanbul: İletişim yayınları.
- Timisi, N. (1997). Medyada Cinsiyetçilik. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Timisi N. ve Gevrek M. (2009). 1980’ler Türkiye’inde Feminist Hareket: Ankara Çevresi, içinde 90’larda Türkiye’de Feminizm, 3.baskı, İstanbul: İletişim yayınları.
- Tong, R. P. , (2006). Feminist Düşünce, (Çev. Cihangirlioğlu Z.) , İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Toprak, Z. (2014). Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toros, T. (1994). “İlk Türk Kadın Gazeteci, Selma Rıza”, İstanbul: Skylife yayınları.
- Toska, Z. Ve Çakır, S. (1993). İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası (1869-1927), İstanbul: Metis Yayınları.
- Tozduman, Z. (1984). İslam’da Kadın Hakları. Ankara: Kadın ve Aile Yayınları.
- Yeşilyurt. T. K. (2005). “Kadın Şairde Kadın: Şükûfe Nihal’in Şiirleri”, Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, S.Ö. vd. , (2016). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yurdsever, N. A. (2009). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu 1925-1927, İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları.
- Zihnioğlu, Y. (2003). Kadınsız İnkılap. İstanbul: Metis Yayınları.
- Van Zoonen, L. (2003) Feminist Media Studies, London: Sage

MAKALELER

- Akis, Y. ,Özakın, Ü. , Sancar, S. , 2009, “Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi”, Cogito Dergisi. İstanbul: YK yayınları, s. 245.
- Aköz, E. (1996). “Kadın Dergileri, Dergi Kadınları”. Yeni Türkiye 12 Medya Özel Sayısı II, s. 1325-1333
- Altunbay, M. (2013) , “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadın Mecmualarının Rolü ve Âsâr-ı NisvânMecmuası”. TurkishStudies, Sayı 8/13, s. 455
- Asker, A. ,(2004) . “Medyada Cinsiyetçilik ve Kadın Gazeteciler”, s. 80-86.

- Aygül C. (2010) “ Osmanlı Modernleşmesi Sürecinde Türk Kadınlarının Statüsünün Değişimi ve 1913 Kadınlar Dünyasında Kadınların Kendini Değerlendirmesi”. Ankara: ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.18.
- Azerbaycan Kadın Kurultayı, Kadınların Vaziyetine Hasır Olunmuş IV. Umum dünya Konferansında Azerbaycan Kadınlarının Faaliyeti, (1998). Bakü, s.10,13.
- “Aziz Kadınlar Bayramınız Mübarek”, Azerbaycan Gazetesi, 8 Mart 1998.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, s.10-12.
- Bingöl, O. , (2014). “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi: 16 (1), s. 111.
- Çaha, Ö. ,(2003). “Bir Kez Daha Sivil Toplum Üzerine”, Sivil Toplum Dergisi. s. 267
- Çetinel, E. ve Yılmaz, E. (2016.), Feminist Teori: Yönetim Ve Organizasyon Alanına Eleştirel Bir Yaklaşım. Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (2), s.127
- Çiçek, A. , vd. (2015) “Modernleşme Sürecinde Kadın: Osmanlı Dönemi Üzerine Bir İnceleme”, KAÜ İİBF Dergisi, 6 (9), s. 277.
- Demir, N. (1989). “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Feminizmi”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 6(2) , s. 110.
- Efendizade, Ş. ,(1917). İttihat gazetesi, 26 Ekim.
- Erol, K. (2012). “Batılılaşma Sürecinde ‘Feminizm’in Tehdidi Altındaki Türk Aile Yapısını Ve Evlilik Kurumunu Belgeleyen Roman: Jön Türk”, Anadolu Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 48, s.220.
- Ersoy, E. (2009). “Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın Ve Erkek”, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), s. 209-230.
- Geçer H. , Kartopu S. , Hacıkeleşoğlu H. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (56), s. 512.
- Gül, S. (2008). “Refah Devletinin Dönüşümünde Kadın Haklarında Annelik Hakkından Çalışma ve Aile Sorumluluğuna Geçiş”, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 40, sayı 3, TODAIE yayınları, s. 60
- Gül, (1990). “Mor Çatı Kadın Sığınağı”, Feminist dergisi, Sayı:7
- Halilzade, F. , “Gönülden Gönüle Açılan Yollar” , Azerbaycan Gazetesi, 1996 s.1,12.
- “Havadis-i Dünya: Kadınlarımıza Menfur Tecavüzler”, (1329) Kadınlar Dünyası, Numara 102, 23 Temmuz, s.13.

- “Havadis-i Dünya: Kadıköy Vapuru’nda Kadınlara Tecavüz”, (1329) Kadınlar Dünyası, Numara 113, 15 Ekim , s.14.
- İçli, T. ,(1998). “Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı, s. 98.
- Kadınlar Dünyası, (1329) “Laf mı, Maruzat mı?”, Kadınlar Dünyası, İstanbul, sayı 85 29 Mayıs , s.2-3.
- Karabulut, S. Ç. (2005). “Türk Basınında Kadın Gazetesi’nin Yeri”. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, s.187-200.
- Karaca, A. ,(1992). “Azerbaycan’da Kadın Haklarının Gelişimi”, Azerbaycan Türk Kültür Dergisi”, Sayı 286, Temmuz-Ağustos 1992, s. 7.
- Kerestecioğlu, F. , (1987), “Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışmaya”, Feminist, 1987, Sayı:2, s.7.
- Kıyan, Ş. ,(2011). “Ekolojik Feminizm Bağlamında Kadınların Tüketici Olarak Pazarda Yabancılaşması”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), s. 97.
- Mahasin dergisi, Şubat sayısı, s.408
- Mevlan, U. ,(1334). “Düşünüyorum”, Kadınlar Dünyası, Numara 166, 22 Mart, s.2.
- Moghadam, V. , “İslamic Feminizm and It’s Discontents: Toward A Resolution Of The Debate”, 2002, s.1147.
- Muhittin Tuş, (1996). “Osmanlı’da Kadın ve Aile”, Tarih ve Medeniyet Dergisi, Sayı 26, s.12.
- Mükerrem, B. ,(1334)“Kız Mekteplerinde Ahlak ve Terbiye-i Ahlakiye”, Kadınlar Dünyası, İstanbul, sayı 176, 1 Haziran , s.3.
- Özsöz, C. , (2008), Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş. Sosyoloji Notları, Yaygın Sosyoloji Dergisi, (6), s. 51-55.
- Öztürk, E. (2014). “Kuran’ın Kadına Bakışı ve İslam Tarihinde Kadının Sosyal Statüsüne Genel Bir Bakış”, Harakani Dergisi, (2), s.19.
- Parmaksız, P. ,(2017). Feminist Dergisi 2. Sayı, s.186.
- “Pravda” gazetesi, 1923, 13 Temmuz sayısı.
- Rakow, Lana F. ve Kimberlie Kranich (1991). Televizyon haberlerinde Gösterge olarak Kadın. Süleyman İrvan (Ed.). *Medya Kültür Siyaseti*nde (s.515-548). Ankara: Ak Yayınevi.
- Sacide H. ,(1329) “Kızlarımızın Cihazı Ne olmalıdır”, Kadınlar Dünyası, Numara 105, 17 Ağustos , s.4-6.

- Salih, N. ,(1329). “Türk Kızları”, Kadınlar Dünyası, Numara 47, 20 Mayıs 1329, s.1
- Sancar, S. (2009). “Türkiye’de Feminizmin Siyasal Bilimlere Etkisi”, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (40), s. 124.
- “Sovyetler Döneminde Azerbaycan Toplumunun Yeniden Yapılanmasında Edebiyat Adamlarının Rolü”, (2011). Türk Yurdu, cilt 31, sayı 287, s. 156-159, Ankara, S.5
- Sosyalist Realizm Kavramının Ortaya Çıkış Süreci, (2005). Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi-Turkish Journal of Social Research, sayı 1-2, Ankara. S.23-30.
- Tanrıöver, H.T. (2000), “Medya Sektöründe Kadın İşgücü”, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı 86, s.182
- Tanrıverdiyev, M. ,(1969). “Kadınlar Kulübü” ,Şarg Kapısı Gazetesi.
- Tekvar, S. O. ,(2016) . Kadın Gazeteci Olmak: Uçan Haber “Kadın ve Medya” Özel Sayısının İncelenmesi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2, s. 2-8.
- Temizyürek, F. “Osmanlı Mekteplerinde Cedililik Hareketi Ve Türk Dünyasına Yansımaları”, İsmail Kaspıralı ve Ziya Gökalp Sempozyumları-Bildiriler”, Ankara 2003, s. 79.
- UN (United Nation), 2015, Development Agenda ‘WeFutureWeWant’ National Consultations in Azerbaijan Final Report, Bakü.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. Sosyoloji Konferansları Dergisi. S.31.
- Yürüt, B. (2017). “Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadın Hareketi Ve Hukuki Talepleri”, TBB Dergisi (özelsayı), s.373.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Aliyeva, K. , (2018). Feminist Kadınlar.

<https://sputnik.az/life/20181004/417307025/azerbaycanda-feminist-qadinlarla-musahibe.html> (Erişim Tarihi: 03.04.2020)

America's First Woman Editor Publisher, 2008.

<http://www.womenhistoryblog.com/2008/10/elizabethtimothy.html>

(Erişim Tarihi: 04.04.2020)

Women in Journalism: A Triumph over Time.

<http://www.inforefuge.com/women-in-journalism-a-triumph-over-time>

(Erişim Tarihi: 04.04. 2020)

Anand, T. (2018). Üçüncü Feminizm Dalga'nın Kısa Özeti.

<https://feminisminindia.com/2018/04/27/brief-summary-third-wave-of-feminism/>

(Erişim Tarihi: 04.02.2020).

April, D.(2018).Üçüncü Dalga Feminist Hareket Nedir?

<https://vocal.media/viva/what-is-third-wave-feminist-movement>

(Erişim Tarihi: 04.02.2020).

Arruza, Ç. (2019). Kadın Grevlerinden Yeni Sınıf Hareketine: Üçüncü Feminizm

Dalgası.<https://commons.com.ua/uk/ot-zhenskih-zabastovok-do-novogo-klassovogo-dvizheniya-tretya-volna-feminizma/>

(Erişim Tarihi: 30.01.2020).

Artemev, A. (2019). 17 yaşındayım ve feministim.

<https://novayagazeta.ru/articles/2019/03/22/79957-feminizm-17-letnih-intellektualnaya-moda-ili-pozitsiya>

(Erişim Tarihi: 04.02.2020).

Berber, N. (2017). 1990'lar: Bir Farklılıklar ve Kurumsallaşmalar

Dönemi,<https://tr.boell.org/tr/2017/09/18/1990lar-bir-farkliliklar-ve-kurumsallasmalar-donemi>

(Erişim Tarihi: 25.03.2020)

Borozdina, Y. (2016). Feminizm: Üç Dalganın Farkı, <https://postnauka.ru/books/81179>

(Erişim Tarihi: 30.01.2020)

Brunskell, H.E. (2015), Üçüncü bir feminizm dalgası yükseliyor ve işte bu yüzden şimdi, sörf yapmamız gerekiyor.

<https://theconversation.com/a-third-wave-of-feminism-is-rising-and-heres-why-we-need-to-surf-it-now-50432>

(Erişim Tarihi: 05.02.2020).

Constance, G. (2018). Feminizmin Dalgaları Ve İnsanların Onları Yönetirken Savaşmaya Devam Etmesi.

<https://www.vox.com/2018/3/20/16955588/feminism-waves-explained-first-second-third-fourth>

(Erişim Tarihi: 04.02.2020)

Çağlayan K. , (2005).

<http://www.bianet.org/2005/10/28/69334.htm> (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

Çubukçuyeva, L. 2013, “Aleml Nisvan ” dergisinin sayfalarında kadın sorunu.

https://web.archive.org/web/20180507003156/http://www.archive.gov.tatarstan.ru/magazine/go/anonymous/main/?path=mg:/numbers/2013_1_2/02/04/ (Erişim

Tarihi:05.05.2020)

Derya, C. (2016). Şüküfezar Dergisi.

<https://dunyalilar.org/sukufezar-osmanlida-ilk-musluman-kadin-dergisi.html/>

(Erişim Tarihi: 05.04.2020)

Durukan, A. ,(2014) “Kadınlar Seçmek, Seçilmek ve Yönetilmek İstiyor”

<http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=2740&page=2>(Erişim Tarihi: 15.03.2020)

Erşen, G. (2012). “Türkiye’de Artıları ve Eksileriyle Kadın

Hakları”<http://blog.milliyet.com.tr/turkiye-de-artilari-ve-eksileriyle-kadin-haklari/Blog/?BlogNo=352598> (Erişim Tarihi: 09.03.2020)

Eyvazlı, G. (2020). Sonunu düşünen kahraman olamaz- Salatın

Askerova<https://edebiyatqazeti.az/news/muzakire/5115-sonunu-dusunen-qehreman-olmaz-salatin-esgerova>

(Erişim Tarihi: 05.05.2020)

Fisher, J.A. (2013). Günümüz Feminizmi: Üçüncü Dalga Feminizme Kısa Bir

Bakış.<https://beingfeministblog.wordpress.com/2013/05/16/todays-feminism-a-brief-look-at-third-wavefeminism/>

(Erişim: 04.02.2020).

Geray, H. İstanbul Sözleşmesi, (2019).

https://musavat.com/news/istanbul-konvensiyasi-nedir-azerbaycan-da-bu-senede-qosulsa-qadin-zorakiligi-azalacaqmi_652008.html?d=1 (Erişim Tarihi: 30.03.2020)

Greydi, K. (2018), Feminizm dalgaları ve insanlar neden onlar hakkında tartışmaya devam ediyor?

<https://zen.yandex.ru/media/newochem/volny-feminizma-i-pochemu-liudi-prodoljaiut-o-nih-sporit-5b86c94b354b7200aabc94f5> (Erişim Tarihi: 30.01.2020).

Hasanova, L. (2019). Feminizmin talepleri.

<http://femiskop.org/feminizmin-telebleri-gulnara-mehdiyeva-ve-rebiyye-memmedova-ile-musahibe/> (Erişim Tarihi: 30.03.2020)

http-1: www.education.gender-az.org/ (Erişim Tarihi: 13.01.2020)

http-1: <https://sosyalcalismaci.wordpress.com/feminizm-ve-feminist-yaklasimlar/>
(Erişim Tarihi: 02.02.20)

http-1: (<http://www.biography.com/people/nellie-bly-9216680#bellevue-hospital-expos%C3%A9>
(Erişim Tarihi: 04.04.2020)

http-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Nazl%C4%B1_%C3%87elik(Erişim Tarihi: 15.04.2020)

http-1:https://tr.wikipedia.org/wiki/Hande_F%C4%B1rat (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

http-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ay%C5%9Fe_Arman (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

http-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ece_%C3%9Cner (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

http-1: <https://portal.azertag.az/az/encyclopedia/post/16031> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

http-1: https://az.wikipedia.org/wiki/A1%C9%99m-i_Nisvan (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

http-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ganire_Pa%C5%9Fayeva (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

http-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/ANS_TV (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

http-1:

https://az.wikipedia.org/wiki/L%C9%99man_%C6%8F%C9%99%C5%9F%C9%99f%C4%B1z%C4%B1

(Erişim Tarihi: 05.05.2020)

http-1: https://az.wikipedia.org/wiki/Q%C9%99nir%C9%99_Ata%C5%9Fova
(Erişim Tarihi: 05.05.2020)

http-1: https://az.wikipedia.org/wiki/Ayt%C9%99n_S%C9%99f%C9%99rova
(Erişim Tarihi: 05.05.2020)

İnce, F. (2018).68 Kuşağı, İkinci Dalga Feminizm ve Cinsel Devrim Üzerine Mukayeseli Bir Değerlendirme.

<https://www.tesadernegi.org/68-kusagi-ikinci-dalga-feminizm-ve-cinsel-devrim-uzerine-mukayeseli-bir-degerlendirme.html?a0e979&a0e979> (Erişim Tarihi: 30.01.2020).

İsmayıl. T. ,(2020)

Facebook.<https://www.facebook.com/togrulturan/posts/3508773735816641> (Erişim Tarihi: 30.03.2020)

Kara Kızıl Notlar Dergisi (2006) Üçüncü Dalga ile Feminizmin Tarihi.

<https://www.anarkismo.net/article/4070> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

Karakuş, F. Kadınlar Dünyası. (2020).

<https://www.catlakzemin.com/4-nisan-1913-kadinlar-dunyasi-yayin-hayatina-basladi/> (Erişim Tarihi: 07.04.2020)

Kerimova, M. Doğuda ilk kadın hareketinin lideri, Şefika Kaspıralı, (2020).

<https://tarixmuellimi.wixsite.com/tarixmuellimi/post/2020/09/02/%C5%9F%C9%99rqd%C9%99-ilk-qad%C4%B1n-h%C9%99r%C9%99kat%C4%B1n%C4%B1n-lideri-%C5%9F%C9%99fiq%C9%99-qasp%C4%B1ral%C4%B1> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

Kharitonova, O. (2019). Feminizm'in Üç Dalgası.

<https://syg.ma/@olgerta-ostrov/trietia-volna-fieminizma>(Erişim Tarihi: 30.01.2020).

Koçali, F. , “TÜBAKKOM: Eşitlik Mücadelesine Devam”, 2003.

<https://bianet.org/bianet/siyaset/17420-tubakkom-esitlik-mucadelesine-devam> (Erişim Tarihi: 23.03.2020)

Koyuncu, H. (2019). Türkiye'de Kadınlar İlk Kez 1934'te Oy Verdi, Avrupa'da Durum Ne?

<https://tr.euronews.com/2019/12/05/turkiye-de-kadinlara-ilk-kez-1934-te-oy-verdi-avrupa-da-durum-ne> (Erişim Tarihi: 08.11.2020).

Memmedli, Ş. ve Memmedova, G. ‘‘Ahıskalı İlk Kadın Eğitimci Şefika ŞeyhzadeEfendizade’’, 2012, s. 14.

http://www.ahiska.org.tr/wp-content/uploads/DERG%C4%B0-27-SON_4.pdf (Erişim Tarihi: 28.03.2020)

“Mor İğne Satış Metni”. (1989). Kaktüs. Sayı:9, s.21

<https://bit.ly/2XdArkQ> (Erişim Tarihi: 24.03.2020)

Nasir, Ş. 2015, 100 yılın “Işığ”ı: Kadın dergisi gibi yeniden ve her zaman bizimle

<http://www.anl.az/down/meqale/525/2013/may/312188.htm> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

Nesirova, T. (2018) Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin Kadın Siyaseti.
<http://www.dqdk.gov.az/az/view/articles/334/azerbaycan-xalq-cumhuriyyetinin-qadin-siyaseti> Turan Nesirova 20.12.2018 (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

Örnek, S. , (2015), ABD’de Kadın Haklarının Gelişimi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, KOSBED (29)
<http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi29/7.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2020).

“Öykümüz”, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı.
<https://www.morcati.org.tr/tr/tanisalim/oykumuz> (Erişim Tarihi: 22.03.2020)

Paşayeva, G. (2020) .<https://versus.az/article/az/13407> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

Popkova, L. (2016). Aptallar için Cinsiyet: Rusya ve Dünyada Feminizm.Cinsiyet Devrimi nedir venasıl oluyor?
<https://www.colta.ru/articles/specials/10972-gender-dlya-chaynikov-feminizm-v-rossii-i-v-mire> (Erişim Tarihi: 30.01.2020)

Sağ, V. (2001) , Tarihsel süreç içerisinde Türk kadını ve Atatürk. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (2).
<https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php> (Erişim Tarihi 10.11.2020).

Saltık, E. E. , (2019)
<https://www.evrensel.net/haber/389158/kadin-gazeteciler-hayatta-gorev-dagilimi-esit-degil-meslekte-de-oyle> (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

Sarıyeva, İ. (2020). “Baküde 8 Mart mitingindekatılımcılar aile değerlerimize nasılhakarettiler...”
<https://www.baki-xeber.com/siyaset/99879.html>. (Erişim Tarihi: 30.03.2020)

Seferov, R. “Sovyet Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Nüfusunun Etnik YapısındakiDeğişimler”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, s. 403.
<http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s17/> (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

Sezer, A. ,“Türkiye’deki ilk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları.”<http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/kadin.htm> (Erişim Tarihi: 07.03.2020)

Shevchenko, Z. V. (2016). Cinsiyet terimleri sözlükleri.
<Http://a-z-gender.net/feminizm-tretej-volny.html> (Erişim Tarihi: 04.02.2020).

Sorokovskaya, A. (2019). Feminizm’in Evrimi.
<https://goodbye-office.com/social/tretya-volna-feminizma-chego-oni-hotyat/> (Erişim Tarihi: 04.02.2020).

Şafak, G.N. , (2016), Feminizm Notları-II: Farklı Yollar: İkinci Dalga.
<https://www.ayarsiz.net/feminizm-notlari-ii-farkli-yollar-ikinci-dalga/>
(Erişim Tarihi:24.01.2020).

Şeymen, (2016). Azerbaycan Kadın Gazeteciliğinin Tarihi.
<http://www.anl.az/down/meqale/sherq/2016/fevral/477576.htm> (Erişim Tarihi:
05.05.2020)

Şeymen, (2018). <https://sherg.az/x%C9%99b%C9%99r/52894/> (Erişim Tarihi:
05.05.2020)

Tarihe Yön Veren Kadınlar, Hürriyet Gazetesi, 2007.
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6078266&tarix=2007-03-09>
(Erişim Tarihi: 23.03.2020)

Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi,
Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. [https://dergipark.org.tr/tr/download/article-](https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/269956)
[file/269956](https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/269956)
(Erişim Tarihi: 24.01.2020)

ThePrism, “Kadın Hakları Hareketlerinin Yolu: Kadın Hakları Hareketleri İçin Bir
Zaman Çizelgesi 1848-1998”
<http://www.ibiblio.org/prism/mar98/path.html>(Erişim Tarihi: 04.02.2020).

Türk Tarihindeki Başarılı Kadınlar ve Günümüzde Türk
Kadını,<http://www.kadinhareketidernegi.org.tr/icerik.php?sayfa=13> (Erişim Tarihi:
09.03.2020)

Uğurman, S. (2019) , Tarihçe,www.turkkadınlarbirligi.org (Erişim Tarihi: 05.03.2020)

Yetener, M. (2019), 19 Şubat 1963: Tarihin tetiğini çeken feminist: BettyFriedan.
[https://www.catlakzemin.com/19-subat-1963-tarihin-tetigini-ceken-feminist-betty-](https://www.catlakzemin.com/19-subat-1963-tarihin-tetigini-ceken-feminist-betty-friedan/)
[friedan/](https://www.catlakzemin.com/19-subat-1963-tarihin-tetigini-ceken-feminist-betty-friedan/)
(Erişim Tarihi: 29.01.2020).

Zengin, E. vd. , (2011). Azerbaycan’da Kadın ve İş Hayatı, IstanbulJournal of
SociologicalStudies, s.32, 33.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9518/118916> (Erişim Tarihi. 06.06.2020)

Women in Journalism: NewspaperMilestones.
<http://www.nysl.nysed.gov/nysnp/womenlucy.htm> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

<https://tr.surveymonkey.com/mp/quantitative-vs-qualitative-research/>
(Erişim Tarihi: 08.04.2021)

LİSANSÜSTÜ TEZLER

- Agayeva, M. (2019). Azerbaycan’da Kadınların Siyasal Hayatta Temsili. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. S.115, 117.
- Alpsoy, İ. (2016), Erzurum Yerel ve Yaygın Basın Kuruluşlarında Çalışan Kadın Gazeteciler Üzerine Bir Alan Araştırması. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.20-23.
- Aslan, Y. ,(2016), Türkiye’de Feminizm Düşüncesinin İmkânı. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.51.
- Avdullahu, A. (2015). Medyada Kadın İşgücü ve Cinsiyetçilik: Kosova’daki Kadın Gazeteciler Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.s.50.
- Çalışır, G. (2003). Ulusal Basında Düşünce Yazarı Kadın Gazeteciler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeşnigil, B. Ş. ,(2019). 1980 Sonrası Türkiye’de Kadın Hareketi Ve Özel Olanın Politikleşmesi. (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.31.
- Özkay, N. (2017). Nezihe Muhiddin Ve Türk Kadın Yolu Dergisi. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabaklı, L. Ç. (2003). “Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları Ve Kadının Rolü”, (Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaçar, Ö. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Konumu: Türkiye’de Yakın Zamanlardaki Değişimi Anlamak. (Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaman, D. (2006) , Türk Basınında Kadın Gazetecilerin Yönetim Kademelerinde Temsili. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.25
- Kılıç, A. (2013), Türk Basınında Kadın Gazetecilerin Yönetim ve Üretim Kademelerindeki Konumu. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.s.87.
- Koç, D. (2016). Türk Kadın Hareketini Kadınlar Dünyası Ve Türk Kadın Yolu Dergileri Üzerinden Okumak. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Soylu, H. B. ,(2019). Türkiye’de Feminizm Hareketi Ve İslam’ın Kadına Bakışı.
(Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş:Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tar, Y. (2013). 2000’ler Türkiye’sinde Müslüman Kadının “Kadın Sorunu”. (Doktora Tezi) Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazıcı, Ö. 2012, Yerel Medyada Çalışan Kadın Gazeteciler ve Karşılaştıkları Zorluklar: Antalya örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. S.6.

Yeşilyurt, K. T. , (2005) “Kadın Şairde Kadın: Şukufe Nihal’in Şiirleri”.
(Yayınlanmayan Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler .

RESMÎ YAYINLAR

Türk Medeni Kanunu, Kanun 47.21, 2001. No.
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

ÖZGEÇMİŞ

1. Adı Soyadı: Gülara Zeynalova

3. Öğrenim Durumu: Lisans, Bakü Devlet Üniversitesi, Gazetecilik Bölümü, Bakü.

Yüksek Lisans, Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü, Eskişehir.

